86301

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

T. 86301

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ANLAYIŞI ve ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA TARİH ÖĞRETİMİ (1923 - 1992)

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Refik TURAN

Hazırlayan
Kemal KOÇAK

Ankara - 1998

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Kemal KOÇAK'a ait Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923 - 1992) adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Rifat ÖNSOY
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye Prof. Dr. Refik TURAN
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

Üye Doç. Dr. Mustafa SAFRAN
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde " Tarihin Tanımı, Kapsamı ve Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışı ", ikinci bölümde " Cumhuriyet Dönemi Türk Tarih Öğretiminin Tarihî Gelişimi ", üçüncü bölümde " Tarih Programları ve Karşılaştırılması ", dördüncü bölümde " Tarih Öğretimi ile İlgili Araştırma ve Yayınlar " ve beşinci bölümde " Yapılan Araştırmanın Sonuçları ve Teklifler " e yer verilmiştir.

" Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923 - 1992) " araştırmasının amacı; tarih anlayışı ve öğretimine ilişkin dün neler olmuştur, belirtilen sürede neler olmuştur, yarın neler olabilir ? sorularına, tarih anlayışına bağlı olarak ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminde karşılaşılan güçlükleri ve aksayan yönleri amaç, işleyiş ve ders kitaplarının nitelikleri bakımından cevap arama, karşılaşılan güçlükleri gidermek için çözümler üretebilme, program hazırlama ve geliştirme çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Birinci bölümde; tarih öğretimini yönlendiren tarih anlayışında meydana gelen gelişmeler, dün - bugün ve yarın ile diyalog kurmanın gereği olarak " Osmanlıdan Cumhuriyete Tarih Anlayışına Tesir Eden Faktörler " başlığı altında, tarih anlayışının meydana gelmesinde belirleyici rol oynayan sosyal, kültürel ve siyasî olaylar ile kişi ve kurumların çalışmaları incelenmiştir.

İkinci bölümde; Cumhuriyet dönemi Türk tarih öğretiminde meydana gelen gelişmelerin Türk Tarih Kongreleri, Millî Eğitim Şuraları ve Kalkınma Plânlarında biçimlenişi tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde; tarih öğretiminde meydana gelen gelişmelerin tarih programlarında (haftalık ders çizelgeleri, amaç ve muhteva) biçimlenişi ve ders kitaplarına yansıması belirlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Tarih programlarının değerlendirilmesinde, Ankara merkez ilçelerinde (Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle) 1992 - 1993 öğretim yılında eğitim - öğretime açık bulunan 94 öğretim kurumunda uygulanan Tarih öğretiminin, 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının amaç ve işlenişi ile bu kurumlarda kullanılan ders kitaplarının niteliklerinin yeterliliğine ilişkin yönetici (okul müdürü ve müdür yardımcıları), tarih öğretmenleri ve Bakanlık Müfettişlerinin görüşlerini belirleyen " 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının Değerlendirilmesi " araştırmasının bulguları esas alınmıştır. 774 yönetici, 291 tarih öğretmeni ve bunların denetimini yapan Ankara Teftiş Merkezinde görevli 138 Bakanlık Müfettişi olmak üzere toplam 1203 denekten alınan cevaplar tablo hâlinde eklerde verilmiştir.

Araştırma, ortaöğretim kurumlarında, 1991 - 1992 öğretim yılından itibaren " Sınıf Geçme ve İmtihan Uygulaması " nın kaldırılıp kademeli olarak " Ders Geçme ve Kredi Uygulaması " na geçilmesine bağlı olarak 1992 yılı ile sınırlandırılmıştır.

" Tarih Programlarının Karşılaştırılması " nda 1924'ten Ders Geçme ve Kredi Uygulamasının başladığı 1991 - 1992 öğretim yılına kadar uygulanan öğretim programları; haftalık ders çizelgeleri, amaç, muhteva ve ders kitapları bakımından incelenmiştir. 1924 - 1970 yılları arasında uygulanan öğretim programlarının yalnızca muhtevadan meydana geldiği, 1971'de programa " amaç " unsurunun girdiği, 1974, 1976 ve 1983 programlarının amaç, açıklamalar ve muhtevadan (ünite / konular) ibaret olduğu vurgulanmıştır.

Dördüncü bölümde; yayımlandığı yıl sırasına göre tarih öğretimine ilişkin araştırma ve yayınlar tanıtılmıştır.

Beşinci bölümde; tarih anlayışı ve öğretimine ait sonuçlar ile tarih dersinin amaçları, işlenişi, ders kitaplarının nitelikleri, program hazırlama ve geliştirmeye ilişkin sonuç ve tekliflere yer verilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminde karşılaşılan güçlükleri ve görülen aksaklıkları giderici ve öğretmen etkinliğini artırıcı yöntemler bulmaya yönelik olarak; 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programında yer alan amaçlar, genel ve özel amaçlar biçiminde analiz edilmiş, her amacın davranışlarla tanımlanması gerektiği vurgulanarak amaç / davranışlara örnekler verilmiştir.

Tarih dersinin etkili ve verimli, öğrenmenin kalıcı olması için; konuların " sistem yaklaşımı " na göre işlenmesi ön görülmüştür. Sistem yaklaşımı ile " bu günü daha iyi değerlendirmek için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek " amaçlanmıştır.

1992 - 1993 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında okutulan sekiz ders kitabı, ünite / konular, öğretime yardımcı unsurların dağılımı açısından analiz edilmiş, sonuçlar programda ön görülen ağırlıklarla (%) karşılaştırılmıştır.

Tarih dersinin işlenişindeki sıkıntı ve aksaklıklar, bu dersin işlenişinde kullanılacak yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ile birlikte nitelikli öğretmen, yönetici ve deneticilerin istihdamı ile giderilebilir. Ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticiler ile bu kurumların denetiminden sorumlu Bakanlık Müfettişlerinin " Tarih öğretimi " ne ilişkin hizmet içi eğitim ihtiyaçları tespit edilmeli ve karşılanmalıdır.

Ortaöğretim kurumlarında Tarih öğretimi, bu konudaki çalışmaları kapsayan öğretim programına göre yapılmaktadır. Tarih programında ön görülen amaç, açıklamalar, metot ve teknikler, araç - gereçler ile ölçme - değerlendirme unsurlarının beklenilen derecede gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Bu arada, programın uygulandığı hedef kitle olan öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, istek ve ihtiyaçları ile programı uygulayan öğretmenin nitelikleri göz ardı edilmemelidir.

Sistem yaklaşımına göre, bütünü meydana getiren ögelerde yapılacak herhangi bir uygulama, sistemi oluşturan diğer ögeleri de dolayısıyla bütün sistemi etkiler. Buna göre, eğitim sisteminin yapısında tutarlılık sağlamak için sistemin ögelerinden biri olan Program

Hazırlama ve Geliştirme Çalışmalarının ortak kavram ve ilkeler düzeyinde çalışma esaslarını ve aşamalarını ayrıntılı olarak belirleyen " Program Hazırlama ve Geliştirme Modeli " ortaya konulmuştur. Böyle bir çaba içinde olmak, ülke kaynaklarının akılcı kullanımına da katkı sağlayacaktır.

RESUME

La recherche se composée de cinq parties. Il a été donné place au dans la première partie " Définition d'Histoire, Contenu et Compréhension d'Histoire de la Republuque ", dans la deuxième partie " L'évaluation de l'Histoire L'enseignement de l'Histoire Turque de la Républuque ", dans la troisième partie " Les programmes d'Histoire et La comparaison ", dans la quatrième partie " La recherche et Les références est intérêt avec L'enseignement de l'Histoire " et dans la cinqième partie " Les résultats de la recherche et Le proposition ".

Le but de la recherche de la " Compréhension de l'Histoire de la Républuque à nos jours et l'Enseignement de l'Histoire dans les écoles secondaire (1923 - 1992) " est de retrouver les réponses à ce qu'il s'est durée auparavant sur la compréhension et l'enseignement de l'histoire, ce qu'il s'est passé en cette durée précisée, que va il se passer demain ? en ayan le but de retrouver les réponses aux difficultés et aux problèmes qui se posent dans les établissements de l'enseignement dans les écoles secondaire sur l'enseignement de l'histoire, son application et selon les caracteristiques dans les manuels d'histoire étudié, reproduire des resolutions contre les problèmes qui se posent, préparation d'un programme et participer à son évolution.

Dans la première partie; les sujets suivant ont été traités: les éevolutions de la compréhension historique qui ont dirigé l'enseignement historique, hier, aujourd'hui et demain et le besoin de dialoguer et les différents travaux des établissement et personnes et evenements sociaux, culturelles et politiques qui ont permis de determiner de la compréhension de l'histoire sous le titres de : " Les facteurs de l'active de la compréhension de l'histoire des Otomans à la Republuque ".

Dans la deuxième partie; on a déterminé la formation dans Les Conseils de l'Education National et les évolutions de l'enseignement de l'histoire Turque de la Républuque.

Dans la troisième partie; on a déterminé et évaluation la formation dans les programmes de l'histoire les évolution de l'enseignement de l'histoire (horaire des cours de la semaine, buts et contenus) et le projective dans les manuels.

Dans l'évaluation les programmes de l'histoire, se trouve l'enseignement d'histoire qui est appluqué dans les 94 établissement d'enseignement dans l'école secondaire de l'année 1992 - 1993 des arrondissement centrales d'Ankara (Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak et Yenimahalle), le but et l'application du programme d'histoire dans les établisements de l'école secondaire de l'année 1983 et la recherche sur " L'évalution du programme d'histoire dans les écoles seconadire en 1983 " et la caracteistique et la suffisance des manuels utilisé dans ces établissement d'après les critique des administrateurs (directeur d'école socondaire et sous - directeur) les professeurs d'histoire ainsi que les inspecteeurs du Ministère. Le tableau de mis à essai qui forment un total de 1203 formé 774 administrateeurs, 291 professeurs d'hitoire et 138 inspecteur du Ministère chargé de l'inspections de ceux - ci au Centre d'inspection d'Ankara.

La recherche, sur les écoles secondaire dans les établissement a partir de l'année scolaire 1991 - 1992 sur " Le Passage de Classes et L'Application d'Examen " e le processus de " Passage de Classes et L'Application de Crédit " est limité jusqu'a 1992.

" Dans La Comparaison des Programmes d'Histoire ", les programmes d'enseignement de passage classe et l'application de crédit a partir de l'année 1924 jusqu'a 1991 - 1992 ont étée examinés d'après les points; horaire des cours de la semaine, buts, contenu et d'après les manuels. En les années 1924 - 1970 les programmes d'enseignement ne sont formé de contenus et en l'année

1971 le points du " but ", étant ajouté au programme et en 1974, 1976 et 1983 programme est formé de buts, explication, contenu (unites / sujets).

Dans la quatrième partie; on a reconnaissance la recherce et les références intérêt l'enseignement d'histoire.

Dans la cinquième partie; se trouvent les resultats de la compréhension de l'histoire et les resultats de l'enseignement ainsi que les buts de cours d'histoire, son application, les caracterstiques des manuels, préparatiin du programme et les proposition sur leurs evolution.

Les buts qui se truvent dans le programme d'enseignement d'histoire de la section secondaire de l'année scolaire 1983 on été analysé d'aprés des buts generaux et speciaux afin de retouver les problèmes et difficulté qui se posent ainsi que l'augmentation du nombre d'enseignement et chaque pour chaque but on a donné des exemples d'activité / but et des definitiiion d'activités.

Dans les institutions secondaires, pour trouver les méthodes qui vont supprimer les fautes on été vues, les difficultés on été rencontrées a l'enseignement d'histoire et qui vont augmenter l'activité du professeur, on a analysé les objectifs générals et les objectifs privés du cours d'histoire, en accentuant la nécessité de définir chaque objectif avec les attitudes on a donné des exemples de l'objectif - les attitudes.

On a prévu qu'on suivrait " l'approche de systeme " pendant les cours pour que le cours d'histoire soit actif, et productif, le informations soient persistantes. Avec l'approche de systeme on a visé a dévélopper l'aptitude de rechercher, de juger et de réfléechir sur les raisons et les résultats des événements politiques, éconimiques et socials dans les époques passées en comparant avec ceux d'aujourd'hui pour mieux évaluer notre époque.

Dans l'année scolaire 1992 - 1993 huit manuels, leurs unités, leurs leçons ont étée analysé au point de vue de la répartition des éléments qui soutiennent l'enseignement.

On peut supprimer les problemes et les dérangement qui a eu lieu pendant le fonctionnement du cour d'histoire avec le dévéloppement des méthodes et en terant en service les professeurs, les administrateurs, les inspecteurs qualfies. On doit déeterminer les besoins des professeurs, des administrateurs chargés dans les institutions secondaire, des inspecteurs respon sables de les inspecter relatif a l'enseignement d'histoire et il faut organiser des séminaires de la formation continue des enseignants.

Dans les institutions secondaire l'enseignement d'histoire est en train de faire selon le programme de l'enseignement qui contient les travaux sur ce sujet. On s'entend que les objectifs, les explications, la méthode et les techniques, les materiaux, les sujet d'évaluation qu'on été prevu au programme d'histoire, ne se réalisent pas au niveau qu'on désure. Il faut prendre en considération les conditions, les intérets, les desirs et les besoins de l'éleve et aussi les qualités du professeurs qui prtique le programme.

D'apres l'approche de systeme un changement ou une application qu'on fait sur un élément qui compose le sysiteme influence le autres éléments et le systeme aussi. Alors, pour asurer la convenance a la constitution du systeme, on a crée " un modele de évélopper et préparer un programme " qui détérmine en détail le principes et les étapes de travailler au niveau de la notion et des principes collectifs des Travaux du Dévéloppement et de la Préparation du Programme qui est l'un des éléments du systeme.

ABSTRACT

This study comprises five such as. In the first stage " Definition and Scope of History and Historical Comprehension of Republic Era ", in the second stage " Historical Development of Turkish History Education During the Republic Era ", in the third stage " Historical Programs and Their Comparison ", in the fourth stage " Researches and Publications Relating to the Education of History " and in the fifth stage " Results of Performed Study and Recommendations ".

The aims of study pertaining the subjects such as the Historical Comprehension and Education of History at the Secondary Education İnstitutions during the period began from the promulgation of Republic and lasted up to our present time (1923 - 1992) can be defined as follows: Depending on the historical comprehension end giving due consideration on the difficulties experienced in the history education carried out at the secondary education institutions, and also taking into consideration the weongful manners of history education as well as the lecturing and the characteristics peculiar to the course books, to try find replies to the questions such as " what happened yesterday ? " and " what happened dunning the said time ? " and " what may happen tomorrow ? ". To develop solutions in rider to remedy the encourtered difficulties. To contribute to the efforts of preparing and developing programs.

In the first stage; the reviewed subjects can be defined suva as the developments recorded in the historical comprehension which has orientated the education of history and as a necessity of engaging in dialogues with the past, today and future and under the headline such as " The Factors Which Have Affected the Historical Comprehension During the Era Began from the Ottomans and Lasted up to the Promulgation of Republic " a scrutiny on the social, cultural and political events as well as the personal and institutional studies which have played a determinative role an the development of historical comprehension.

In the second stage; the developments which tood place in the education process of history dunning the republic re, were given shape at the hell Turkish History Congress, Meetings of National Education and also in the development pleas.

In the third stage; the subjects as giving from (weekly time - tables, aim and contents) in the history course programs to those innovations brought Forth in the education of Restore and their reflections to the course books, were analysed and assessed in depth.

In the of history course programs, the findings achieved at the end of research, were taken as a Hess. The subjects which are examined at length in this research, are outlined below. The assessment of history education appealed at 94 educational institutions which been established in the central counties (Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak and Yenimahalle) of Ankara and were open to the educational and training activities during the academic years 1992 and 1993. The aim and lecturing of History Course Program applied at the Secondary Educational İnstitutions during academic year of 1983. Assessment of on the History Course Program applied at the Secondary Educational İnstitutions duuring the academic year of 1983. This assessment comprised the views of managing staff (principal and assistant principals) history course instructors and in spectres of Ministry of National Education in regard with the contents and qualities of course books used at thess educational institutions. The replies given by totally 1203 subjects who are comprised of 774 managerial staff, 291 history course instructors and 138 inspectors tasked by the Ministry of National Education at the Ankara İnspection Department and performed the audit on the said personal, are attached herewith in the from of tables.

This research, subject to the stepwise introduction of " Subject promotion and Credit System Application of Promotion and Examination " beginning from the academic year of 1991 - 1992 at the secondary educational institutions, has been limited with the academic year of 1992.

İn the comparison of History Course Programs, the curriculum's and weekly time - tables which had been applied from the beginning of year 1924 until the academic year 1991 - 1992 when the application of Subject

Promotion and Credit System was started, were analysed in detail with respect to the content, scope and course books. It was stressed that the curriculum's which had been applied during the period covering the years between 1924 and 1970, were only consisted of their contents and in the year 1971, the aim factoor was included into the curriculum's and accondingly the curriculum's pertained to the years 1974, 1976 and 1983, were consisted af aims, descriptions and contents (units / subject).

In the fourth stage; the research abstracts and puplication regarding the teaching ot history lesson, were explained in the order of years when they are made puplic.

In the fifth stage; the conclusions arose the examination of historical comprehension and instruction of history course, together whith the aims and lecturing of history course as well as the contents and qualities of course booksi and the conclusions and proposals regarding the preparation and development of curriculum's, were explained in detail.

The aims which, with a view to remedy teh problems and difficultes encountered in the history course teaching at the secondary educational institutions and find methods aimed at increasing the capacity of instructions, are defined in the History Course Program applied at the secondary educational institutions duuuring the academic year of 1983, were analysed as general and specific aims and by stressing the fact that each aim should be defined with behavioural instances, the examples of such aims behaviours, were given.

In order that the history course could prove to be effective and beneficial together with the continuith of teaching methods, it has been deemed essential that the lecturing of subjects should be carried out in consonance with the system approach.

The goal of system approach, in order to better analyse the current situation in our present, by comparing the results achieved in our present time with the reasons and result, of social, economical and political event which ttok place in the past ages, has been defined as to improve the capability of thinking over, studying and judging.

The eight course books read at the secondary educational institutions during the academic year 1992 - 1993, was analysed with respect to the units / subjects and distribution of factors which are auxiliary to the teaching, and the results were compared with the weighted factors (%) provided for in the teaching program.

The difficulties and problems which are experienced in the lecturing of history course, alongwith employing the qualified instructors, managerial staff and inspectors, can be eliminated by developing the methods and technics which are applicable to the lecturing of this course, with regards to the instructors and managerial staff employed at the secondary educational institutions and also the Ministerial Inspectors who are responsible from exercising the audit on these institutions, their on job training requirements pertaining to the instruction of history lesson, must be put forward and satisfied.

At the secondary educational institutions, the lecturing of history course, is being performed in accordance with the curriculum pertaining to the studies conducted in this field. It is understood that the aims, descriptions, methods and techincs which are deemed essential for the curriculum of history teaching, and those factors serving for the measurement and assessment to be performed with the tools and devices, have not yet realized at the expected level. Among other things, the readiness level, interests, demends and needs of students who constitute the target group for which this program is applied, should not be ignored together with the professional skills and experiences of instructor who are currently applying this program.

According to the system approach, any application to take place on the elements as well as the whole system. Accordingly, in order to reach a consistency on the structure of educational system, a program preparation and development model serving to indicate in detail and at the level of joint concept and principles, those working rules and stops of program preparation and development studies which are one of the elements of this system, has been brought forward.

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖZET.....III
RESUME.....VI
İÇİNDEKİLER.....VIII-XI
KISALTMALAR CETVELİ.....XII
ÖNSÖZ.....XIII

Birinci Bölüm
TARİHİN TANIMI, KAPSAMI ve CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH ANLAYIŞI

GİRİŞ.....4
1. TARİHİN TANIMI ve KAPSAMI.....7
2. SOSYAL BİLİMLER ve TARİHİN SOSYAL BİLİMLER İÇİNDEKİ YERİ.....10
3. OSMANLIDAN CUMHURİYETE TARİH ANLAYIŞINA TESİR EDEN FAKTÖRLER...14 - 38
1. Devlet Milliyetçiliği - Osmanlı - Türk Milliyetçiliği.....23
2. Türkçülük - Türk Milliyetçiliği.....25
3. Bilimsel Türk Milliyetçiliği.....28
4. Tarih Alanında Kurumlaşma.....32
5. Türk Ocakları.....38

İkinci Bölüm
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TARİH ÖĞRETİMİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ

1. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ANLAYŞINDA GELİŞMELER.....39 - 50
1. Türk Tarih Tezinin Etkisinde Millîleştirme Dönemi.....43
2. Kültürde Hümanizma Akımının Etkili Olduğu Dönem.....44
3. Çok Partili Hayat - Demokratikleşme Dönemi.....47
4. Türk - İslâm Sentezi Anlayışının Etkili Olduğu Dönem.....50
2. TÜRK TARİH KONGRELERİ.....50 - 59
1. Birinci Türk Tarih Kongresi.....58
2. İkinci Türk Tarih Kongresi.....59
3. MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRALARI.....59 - 66
1. Birinci Heyet-i İlmiye.....61
2. İkinci Heyet-i İlmiye.....62
3. Üçüncü Heyet-i İlmiye.....62
4. İkinci Millî Eğitim (Maarif) Şûrası.....66

4. KALKINMA PLANLARI .....66 - 77
1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 67
2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 68
3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 70
4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 70
5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 74
6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı 75
7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 77

Üçüncü Bölüm

TARİH PROGRAMLARI ve KARŞILAŞTIRILMASI

TARİH PROGRAMLARI.....78 - 124
1. 1924 Lise Müfredat Programı 79
2. 1927 Lise Müfredat Programı 81
3. 1931 Lise Müfredat Programı 85
4. 1934 Lise Müfredat Programı 86
5. 1937 Lise Müfredat Programı 87
6. 1938 Lise Programı 89
7. 1947 Lise Müfredat Programı 89
8. 1949 Lise Müfredat Programı 90
9. 1952 Lise Müfredat Programı 92
10. 1956 Lise Müfredat Programı 93
11. 1957 Lise Müfredat Programı 96
12. 1974 Lise Öğretim Programı 100
13. 1976 Lise Programı 102
14. 1978 Lise Programı 103
15. 1983 Lise Programı 108
Haftalık Ders Çizelgelerine Göre Tarihe Ayrılan Ders Saatleri 109
Tarih Dersinin Amaçları 112
Tarih Programı Muhtevaları 124

Dördüncü Bölüm

TARİH ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA ve YAYINLAR

ARAŞTIRMA ve YAYINLAR .....125 - 132

Beşinci Bölüm

YAPILAN ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI ve TEKLİFLER

1. SONUÇLAR .....133 - 140
1. Tarih Anlayışı 136
2. Tarih Öğretimi 140
2. TEKLİFLER .....141 - 183
1. Tarih Dersinin Amaçları 151
2. Tarih Dersinin İşlenişi 165
3. Tarih Ders Kitaplarının Nitelikleri 170
4. Program Hazırlama ve Geliştirme Modeli 183
KAYNAKÇA .....184 - 190
EKLER .....192 - 307
EK 1 1924 Lise Tarih Programı
EK 2 Heyet-i İlmiye ve Tarih Programları (Son Telgraf Gazetesi, 04.07.1340)
EK 3 Müfredat Programları (Son Telgraf Gazetesi, 12.07.1340 / 1924)
EK 4 Türk Tarih Encümeninin Tarihçesi Hakkında Rapor
EK 5 Encümen Raporu
EK 6 Talim ve Terbiye Kurulunun 23.09.1931; 140 sayılı kararı
(Ortamektep, Lise, Muallim Mektepleri Müfredat Programı hakkında)
EK 7 Talim ve Terbiye Kurulunun 21.09.1935; 177 sayılı kararı
(1935 - 1936 ders yılında lise ikinci devre sınıfları için bu karara bağlı ders tevzi cetvelinin kabulü ve lise, ortaokullarda ders saatlerinin ellişer dakika sürmesi hakkında)
EK 8 Talim ve Terbiye Kurulunun 03.09.1937; 67 sayılı kararı
(1937 - 1938 ders yılında liselerde okutulacak dersler hakkında)
EK 9 Talim ve Terbiye Kurulunun 29.09.1947;383 sayılı kararı
(Lise ve Ortaokullar Yönetmeliğindeki ders dağıtma ve vakit cetvelleri hakkında)
EK 10 Talim ve Terbiye Kurulunun 23.10.1956;185 sayılı kararı
(Dört yıllık liselerde uygulanacak Tarih Müfredatı hakkında)
EK 11 Talim ve Terbiye Kurulunun 21.09.1957; 215 sayılı kararı
(Liselerin yeni müfredat programı hakkında)
EK 12 Talim ve Terbiye Kurulunun 11.01.1971; 8 sayılı kararı
(Orta dereceli okulların ikinci devre birinci sınıflarının tarih dersi taslak programı ve kitabı)
EK 13 Talim ve Terbiye Kurulunun 20.12.1974; 495 sayılı kararı
(Liselerin IX., X ve XI. sınıflarının Tarih dersi programları hakkında)

EK 14 Talim ve Terbiye Kurulunun 23.09.1976; 345 sayılı kararı
(Lise Haftalık Ders Dağıtım çizelgesi hakkında)
EK 15 Talim ve Terbiye Kurulunun 02.10.1978; 276 sayılı kararı
(1978-1979 öğretim yılından itibaren liselerimizde uygulanacak ders dağıtım çizelgeleri)
EK 16 Talim ve Terbiye Kurulunun 02.08.1976; 321 sayılı kararı
(1976-1977 öğretim yılından itibaren Lise Tarih dersleri müfredat programının değiştirilmesi hakkında)
EK 17 Talim ve Terbiye Kurulunun 19.11.1982; 156 sayılı kararı
(1982-1983 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında uygulanacak Tarih ve Coğrafya programları)
EK 18 Talim ve Terbiye Kurulunun 07.08.1985; 150 sayılı kararı
(Lise ve dengi okullarda okutulan Klâsik-Modern Fen Programı Farkının Kaldırılması ve buna göre düzenlenen Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi hakkında)
EK 19 Talim ve Terbiye Kurulunun 12.05.1986; 102 sayılı kararı
(Lise ve dengi okullar ile bu okulların bazılarının bünyesinde bulunan ortaokulların haftalık ders çizelgelerinin kabulü hakkında)
EK 20 Talim ve Terbiye Kurulunun 30.06.1987; 118 sayılı kararı
(Bazı okullara ait yeni haftalık ders çizelgelerinin kabulü ve bu okullara ait haftalık ders çizelgelerinin yürürlükten kaldırılması)
EK 21 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı
EK 22 Anket Formu (Yönetici ve Öğretmenler)
EK 23 Anket Formu (Bakanlık Müfettişleri)
EK 24 Araştırma Örneklemine Giren Ankara Merkez İlçelerinde Bulunan Ortaöğretim Kurumları
EK 25 Deneklerin (Bakanlık Müfettişleri, Yönetici ve Öğretmenler) Ankete Verdikleri Cevapların Dağılımı

KISALTMALAR CETVELİ

Kısaltma	Anlamı
a. g. e.	Adı Geçen Eser
a. g. m.	Adı Geçen Makale
a. g. y.	Adı Geçen Yer
a. y.	Aynı Yer
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Plânı
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEŞ	Millî Eğitim Şûrası
No.	Numero
Nu.	Number
OKTP	Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
Vol.	Volume

ÖNSÖZ

Tarih, geçmiş zaman boyutunda yer alan olay ve olguların meydana gelişinden sonuçlanıncaya kadar geçen zaman sürecindeki bilgileri belge ve kaynaklara dayanarak toplayan, düzenleyen, değerlendiren ve yorumlayan; elde edilenleri yaşanan ve gelecek zaman boyutlarına sunan ve böylece " geçmiş - bugün - yarın " ile diyalog kuran bir bilim olarak tanımlanabilir.

Bu görüş ve anlayışla gerçekleştirilen " Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923 - 1992) " adlı çalışma beş bölümden ibarettir. Birinci bölümde " Tarihin Tanımı, Kapsamı ve Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışı ", ikinci bölümde " Cumhuriyet Dönemi Türk Tarih Öğretiminin Tarihî Gelişimi ", üçüncü bölümde " Tarih Programları ve Karşılaştırılması ", dördüncü bölümde " Tarih Öğretimi ile İlgili Araştırma ve Yayınlar " ve beşinci bölümde " Yapılan Araştırmanın Sonuçları ve Teklifler "e yer verilmiştir.

Tarih öğretiminde karşılaşılan sıkıntı ve aksaklıkların giderilmesi için, derslerin mümkün olabildiğince " sistem yaklaşımı " ile işlenmesi; amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğinin ölçme - değerlendirme ile anlaşılabileceği; bugüne kadar hazırlanan programlarda muhtevaya ağırlık verildiğinden genel ve özel amaçlar ile öğrenme - öğretme etkinlikleri arasında ilişki kurulamadığı; bu aksaklıkları gidermeye yönelik olmak üzere " Program Hazırlama ve Geliştirme Modeli "nin uygulanması gerektiği gibi tekliflerde bulunulmuştur.

1924 - 1992 yılları arasında uygulanan ders çizelgeleri ve tarih programları ile 1992 - 1993 öğretim yılında Ankara merkez ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarında okutulan ders kitaplarında ünite ve öğretime yardımcı unsurların dağılım oranları ile bunların kitapta kapladıkları alanların karşılaştırılması yapılmıştır. Böylece, bundan sonra bu alanda çalışacak kişi, kurum ve kuruluşların yararlanabileceği veri tabanı niteliğinde belge / dosya hazırlanmıştır.

1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının analiz edilmesinde, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Program Dairesinde görevli program geliştirme ve değerlendirme uzmanlarından Hatice DEMİRBAŞ, Ülkü ARAL ve Mehmet Akif SÜTÇÜ'nün katkılarını, Kurul Uzmanı Mustafa ÇAYDAŞ ile Eğitim Uzmanı Hayrettin ÇÖLLÜER'in, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı arşivini alt - üst etmede gösterdikleri çaba ve desteği minnettarlıkla anmak, ayrı bir zevk ve insanlık borcudur.

Tarih alanında lisans tamamlama ve yüksek lisans programını bitirmede ve bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde fikir, görüş ve anlayışlarıyla yönlendirmede bulunan Prof. Dr. Reşat GENÇ, Prof. Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN, Prof. Dr. Rifat ÖNSOY ve Doç. Dr. Mustafa SAFRAN ile her türlü anlayış, yardım ve desteğini esrgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Refik TURAN'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Araştırmanın, araştırmacılar ve Millî Eğitim Bakanlığının program hazırlama ve geliştirme ile ders kitaplarının hazırlanması çalışmalarında yararlanılabilecek nitelikte bir doküman olabilmesi dileğiyle !..

Ankara, Eylül 1998 Kemal KOÇAK

Birinci Bölüm
TARİHİN TANIMI, KAPSAMI ve CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH ANLAYIŞI

Bu bölümde; giriş, tarihin tanımı ve kapsamı, sosyal bilimler ve tarihin sosyal bilimler içindeki yeri, Osmanlıdan Cumhuriyete tarih anlayışına tesir eden faktörlere yer verilmiştir.

GİRİŞ

İnsan ve toplum hayatı, tutum, davranış ve hareketleri " geçmiş zaman - yaşanan zaman - gelecek zaman " olmak üzere üç zaman boyutu içinde yer almaktadır. Tabiî (doğal) hayatın dışındaki bütün olay ve hareketler, zaman boyutlarının kısaltılmış ve onlarla eş anlamlı olan " dün - bugün - yarın " da meydana gelir. " Dün " de meydana gelmiş olay ve hareketler, " bugün " ün olay ve hareketlerini hazırlamakta, etkilemekte ve yönlendirmektedir. " Bugün " ün olay ve hareketleri yarının hazırlayıcısı, etkileyicisi ve yönlendiricisidir.

" Bugün, şimdi, bu an, hâlen " kavramlarıyla ifade ettiğimiz ve genellikle gelip geçici sanılan zaman; bir yönüyle geçmişe, diğer yönüyle gelecekle bağlantılıdır. Bu bağlantı, hayatın sürekliliğini temsil eder. " Dün - Bugün - Yarın " zaman boyutunda birbirini takip eden, birbirilerine sıkı sıkıya bağlı olan ve aralarında daima bir sebep - sonuç ilişkisi bulunan olay ve hareketlerin meydana getirdiği zincir, " hayatın sürekliliği " gerçeğini ortaya koymaktadır.

İnsan ve toplumların varlık ve gelişmesi, " hayatın sürekliliği " ne doğru ve şuurlu bir uyum sağlamasına ve üç zaman boyutu ile bütünleşebilmesine bağlıdır. Aksi durumda, kendi iradesiyle kendini belirli bir zaman boyutuna sıkıştıran ve mahkum eden insan ve toplumlar, başka bir zaman boyutunda eriyip yok olmalarını hazırlamaktan kurtulamaz.

İnsan ve toplumların değer yargıları, " önceden görme " ve "önceden yönlendirme" gibi özellikleriyle zaman ve zaman boyutlarını etkilemektedir. Bu özellikler, insandan insana, toplumdan topluma değişebilir. Değişik tesirler altında, insan ve toplumların değer yargılarında meydana gelen değişmeler; zaman ve zaman boyutları hakkında farklı görüş ve yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olur.

Kimileri için yalnız kendi zaman boyutları mevcuttur. Bunlar için; yaşadıkları zaman ve bu zaman içinde kendi hareketlerinden, meydana getirdikleri olaylardan daha önemli ve kabul edilebilir bir hareket ve olay mevcut değildir. Bütün değer, düşünce ve inançlar; kendileri tarafından ve kendi zaman boyutlarında ortaya konmuş / çıkmıştır. Hayatta ve dünyada ne varsa; en doğrusu, en güzeli, en iyisi... kendi zaman boyutlarının eseridir. Bunların zaman anlayışında ve düşüncelerinde; bütünüyle " yaşadıkları zaman " la sınırlı, insan olarak en uzak çevresi kendi ailesi; toplum olarak belirli bazı gruplarla başlayıp biten " menfaat, maddî değer, tutku, güç ve iktidar hırsı, ün, şan ve mevkî arzusu " gibi araç ve değerler ön plânda yer alır. Bu anlayışın göstergeleri, " Dünyaya bir daha mı geleceğiz ?,

Dünyayı sen mi düzene sokacaksın, Bu fırsat bir daha elimize geçmez, Ye iç keyfine bak, Köşeyi dönmek " gibi sözler ve bunlara bağlı hareketlerdir.

Kimi insan ve toplumlar, " geçmiş zaman " boyutunda yaşamayı tercih ederler. Bunlar için, yaşanan zaman, gerçekte hiçbir anlam ve değer ifade etmez. En doğru, en güzel, en iyi değerler bütünü geçmişin eseridir ve geçmiştedir. Yüksek değerler, geçmiş zamanla temsil edilir. Yaşanan zaman; geçmişten koptuğu, geçmişi anlamadığı ve değerlendiremediğinden boşluktadır. Bu sebeple, mutsuzluk, yoksulluk, sefalet, uğursuzluk ve düşmanlıkların kaynağıdır. Yaşanan zamandaki tutarsızlık ve çöküntülerin gerçek sebebi geçmişten yeterince ders almamaktır. Buna göre, yaşanan zamanın hazırladığı gelecek de en doğru, en güzel, en iyi olmayacak, tam aksine felaketler doğuracaktır.

Kimi insan ve toplumlar, geçmiş zaman ve yaşanan zaman boyutlarının tamamıyla ve kesinlikle zihinlerden silinmesini ve yok edilmesini tercih ederler. Bunlar için, geçmişin ve yaşanan zamanın hiçbir anlam ve değeri yoktur. Bütün olay, hareket , düşünce, inanç, kurum ve kuruluşlar ile yaşanan zamandan kurtulmak suretiyle hürriyet, refah ve mutluluğa ulaşılabilir. İnsanın hür olması, geçmiş ve yaşanan zaman boyutunun yok edilmesine bağlıdır. Yeni değer ve inançlar, ancak böylece meydana gelir. Bu görüşler, materyalist düşünce ve yaklaşımların fikir kaynağında kendini bulmuştur.

" Geçmiş zaman - yaşanan zaman - gelecek zaman " boyutları ile bütünleşme yeteneği gösteremeyen, kendi zaman boyutları içinde kalmış insan ve toplumlarda, " önceden görme " suretiyle olay ve hareketlere yön verme özelliği görülmez. Bu tür insan ve toplumlar, kendi hırs ve menfaatleri sonucu kurdukları hayal âleminde her şeyi en iyi bilen, en iyi yapan konumundadır. Her hâkimiyete sahip çıkma arzusu içerisinde milletten kopuk fasit bir daire (kısır bir döngü) içinde dönüp dururlar. Bu anlayıştaki kimseler, çeşitli sebeplerle toplumların kaderlerinde söz sahibi olmuşlardır. Bu kişiler, yalnız kendilerine zarar vermekle kalmamışlar, büyük çoğunluğu ile kendi toplumlarını da felaketten felakete sürüklemişlerdir.

Tarih, geçmiş zaman boyutunda yer alan olay ve hareketlerin meydana gelişlerinden sonuçlanıncaya kadar geçen zaman süresindeki bilgileri toplayan, düzenleyen, değerlendiren ve yorumlayan; elde edilenleri yaşanan ve gelecek zaman boyutlarına sunan, " geçmiş - bugün - yarın ile diyalog kuran " bir bilim olarak kabul edilmektedir. Bu durumda tarih bilimi; geçmiş zaman boyutu, her yaşanan zaman için geçerli olduğundan ve her yaşanan zamanın olay ve hareketleri gelecek zaman boyutunu hazırladığından, bütün zamanların ve zaman boyutlarının bilgilerini toplamak ve değerlendirmek durumundadır. Gerçekte, tarihî varlık alanını meydana getiren olay ve hareketler üç zaman boyutunda yer almaktadır. Tarih ile zaman ve zaman boyutları arasında açık, kesin ve kopmayan bir ilişki bulunmaktadır.

Tarih, bu özelliği ile zaman ve zaman boyutları hakkındaki meseleleri ortaya çıkarmaktadır. Çeşitli yaklaşımlara göre ele alınabilecek bu meselelerin başında, insan ve toplumların " hayatın sürekliliği " ne, doğru ve şuurlu bir biçimde uyum sağlamalarında ve zaman boyutları ile bütünleşmelerinde tarihin görevi nedir sorusu yer almaktadır. İnsan ve

toplumlar, hayatın sürekliliğine ve bütün zamanlar ile bütünleşmeye doğru ve şuurlu olarak sosyal bilimler aracılığı ile uyum sağlayabilmektedir.

Bu kapsamdaki bilimlerin başında tarih yer almaktadır. İnsan ve toplumların, doğru ve şuurlu bir biçimde hayatın sürekliliğine uyum sağlayabilmelerinde ve bütün zamanlarla bütünleşmelerinde tarihin görevi ne olacaktır ? " Tarih, ne siyasî menfaatlerin savunulması ne de marazi ideolojilerin yaygınlaştırılması için yalancı bir tanık mevkiine "[1] indirilmemelidir. Tarihten; insan ve toplumları doğru bilgilerle donatarak, onları bir tarih şuuru etrafında birleştirmesi, bütün zamanlarla bütünleşmelerini sağlama görevini yerine getirmesi beklenir.

Tarih, bir taraftan geçmiş zaman boyutundaki bilgileri toplayıp değerlendirirken; diğer taraftan yaşanan zamanın bir açıklamasını yapar. Çünkü, geçmiş zamanda meydana gelen olay ve hareketlerin sonuçları, yaşanan zaman boyutundaki olay ve hareketlerin sebebini teşkil eder. Tarih, spekülasyonlara asla yer vermemeli, bugünün olay ve hareketlerini inceleyerek geleceğin neler getirebileceğini ortaya koyan tahminlerde bulunabilmelidir. Gelecekteki olay ve hareketlerin, yaşanan zamanda hazırlandığı unutulmamalıdır.

Tarihin önemli bir görevi de, toplumların hayat ve kaderlerinde söz sahibi olmuş kişilerin tutum ve davranışlarını ortaya koyabilmektir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, " Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonraki gelişmeleriyle geleceğin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır " sözü, Türk milletinin hayatın sürekliliğine şuurlu bir uyum içinde katılmasını ve bütün zamanlarda yaşamak için (var olmak için) gösterdiği yeteneği ortaya koymaktadır.

İnsan ve toplumların var olabilmelerinin, varlıklarını devam ettirerek geliştirebilmelerinin temel şartlarından biri ve başta geleni " devlet ve hukuk " tur. Devlet ve hukuk, var olabilme (varlık) şartıdır. Devlet kurma, insan olmanın ve toplum hâlinde yaşamanın bir sonucudur.

Devlet ve hukuk, tarihin varlık alanı içinde yer almaktadır. Tarih, bir bilim olarak bu varlık alanındaki bütün olayları, belgeleri inceleyip sonuçlar çıkararak bugünün nesillerine sunar. Tarih, devlet ve hukuk düzeninin meydana gelmesinde büyük katkılarda bulunur. Geçmiş devlet ve hukuk bilgilerini ve tecrübelerini ortaya koyar. Bu bilgi ve belgeler, devlet yönetiminde yönlendirici ve denetleyici rol oynayan vazgeçilmez kaynaklardır. Tarih, devlet varlığının ve hukukun vazgeçilmez hazinesidir.

Tarih, bir kurum olarak devlet ve hukukun yapıcı unsurudur. Bir toplumdaki bütün kültür unsurları, toplumun şartları ve özellikleri; devlet ve hukuk düzeninin var olmasında, devamında ve gelişmesinde esas unsurlar olarak rol oynar. Tarih de bir kurum olarak bu kültür unsurlarını kapsar, kültür ile aynîlik gösterir.

Bir toplumda ortak tarih bağı ve şuuru yok ise, devletin ve hukuk düzeninin kurulabilmesi mümkün değildir. Başka bir deyişle, bir toplumda ortak tarih bağları ve şuuru zayıfladığı oranda, o toplumun kurduğu devlet ve hukuk düzeninde bir zayıflama, bir çözülme

görülür. Bu yüzdendir ki, devletler; toplumun ortak tarih bağına ve tarih şuuruna - varlık sebebi olarak - büyük önem verirler. Bu şuuru geliştirmeye, tazelemeye ve dinç tutmaya çalışırlar. Tarihin en önemli görevi bu noktadan itibaren başlar. Tarih bilimi, devlet ve hukuk hayatında geçmişe ilişkin bilgilerin ışığında daha çok bilgi üretir ve daha çok bilgi yayar. Devlet ve hukukun kurucu unsurları arasında yer alan tarihin asıl görevi, tarih şuurunun ve toplumun bireyleri arasındaki tarih bağının güçlendirilmesini sağlamaktır.

Tarih anlayışı (tarihi anlama / anlatma biçimi veya anlama gücü), tarih öğretimini yönlendirmektedir. Tarih anlayışındaki gelişmeler, bu konudaki anlayışı ortaya koyan Türk Tarih Kongreleri, Millî Eğitim Şûraları, Kalkınma Plânları, Hükûmet Programları, öğretim programları ve ders kitaplarında anlamını bulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı; Anayasa, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plân ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere kurulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığınca, eğitimde meydana gelen yeniliklerin ve yapılan araştırmaların sonuçları programlar yoluyla okullara ulaştırılır. Programlar ulaşılacak hedefleri, bu hedeflere ulaşabilmek için seçilecek ve belli ilkelere göre organize edilecek muhtevayı, uygulanacak metodu destekleyecek araç, kitap ve teçhizatı ve hedeflere ne dereceye kadar ulaşıldığını belirten değerlendirme kriterlerini kapsar.

Dün - bugün ve yarın ile diyalog kurma anlayışına dayanan, " Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923 - 1992) " çalışması, tarih öğretimine ilişkin dün neler olmuştur, bugün ne durumdadır, yarın neler olabilir ? sorularına, " ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminde karşılaşılan güçlükleri ve aksayan yönleri amaç, işleyiş ve ders kitaplarının nitelikleri bakımından " cevap arama, karşılaşılan güçlükleri gidermek için çözümler üretebilme çabasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

---

[1] Belgelerle Türk Tarihi Dergisi : " Tarihin, Türklüğün, Türkiye'nin Meseleleri ", 13 (Mart 1986), s. 3

1. TARİHİN TANIMI ve KAPSAMI

Tarih kelimesinin aslı Arapça olup kökü ay - zaman anlamına gelen " varh " tır. Eski Arapça belgelerin altında " Varrahahu " kelimesinin bulunması, daha sonra o belgenin yazıldığı zamanı gösteren yıl, ay ve günün yer alması, Tarih kelimesinin kökünün " varh " olduğunu göstermektedir. Tarih, tevarih, müverrih ve tevrih kelimeleri " varh " tan türemiştir. Arapça'ya yakın ve akraba olan İbranice'de kronolojik anlamda " zaman " karşılığı olarak " yereh " kelimesi bulunmaktadır. Aynı kökenli bu kelime eski Asur, Arap, Arami ve Habeş dillerinde de görülmektedir [2].

Batı dillerinde, tarih karşılığı olarak Grekçeden alınma " historia " kelimesi "anlatma" karşılığı kullanılmaktadır. Aynı kelime, Almanca'da " gerçekleşme " anlamındadır.

Tarih, güzel dilimiz Türkçe'de aşağıdaki anlamlarda kullanılmaktadır :

a. Tarih, öncelikle tarih bilimi, tarih kitabı anlamına gelir. Tarih Metodu, Genel Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi, İslâm Tarihi, Kültür ve Medeniyet Tarihi, Sanat Tarihi, Edebiyat Tarihi, Hukuk Tarihi, Türkiye Tarihi gibi...

b. Tarih, bir olayın hangi gün ve yılda olduğunu gösteren zaman anlamındadır. Bu anlam, Almanca'da " Datum ", Fransızca'da " Date " sözü ile karşılanmaktadır.

c. Tarih, takvim ve tarih başlangıcı anlamına da gelir. Bu anlamda Almanca'da " Zeitalter " , Fransızca'da " Ere " sözleri ile kullanılmaktadır.

Batı dillerinde, tarih karşılığı olarak Yunanca " araştırılmış haber " anlamında " hıstoria " kelimesi kullanılır. Bu söz, Arapça'da, " usture " biçiminde yer alır. Yaygın olarak çoğul şekli " esatir " kullanılır.

Tarihin aşağıda sıralandığı gibi birçok tanımı yapılmıştır :

Tarih beşer mazisinin ilmidir (Lusienne).

İnsanların yaşayış ve hareketlerinin zaman itibariyle arka arkaya sıralanmasıdır (Kessler).

Tarih, insanların zaman ve mekan itibariyle geçirdikleri tekamülleri, birlikte yaşayan canlı varlıklar olarak yapageldikleri psiko-fizik hareketleri, bunların sebep ve ilişkilerine bağlanan ortak değerleri araştırır ve tasvir eder (Bernheime).

Tarih, bir kanun ilmi olmayıp bir müşahede ilmidir. Bu müşahade, genellikle tarihî vesikalar (belgeler-kalıntılar) vasıtası ile olur.

Tarih, vesikalarının işlenmesinden ibaret olup bir müşahede ilmi değil, bir muhakeme ilmidir (Seinobos).

Tarih, insanların bir topluluğun fertleri olarak yaptıkları işleri, ortaklaşa faaliyet ve terakkilerini, yer ve zaman çerçevesi içinde, olayların sebep ve bağlılıklarını göz önünde tutarak ve belgelere dayandırarak, ilmî metotlar içinde bütünlüğü ile tasvir eden ve anlatan bir ilimdir.

İngiliz tarihçi Edward Carr'a göre tarih [3] :

> " Tarih nedir sorusunu cevaplamayı denediğimizde cevabımız bilerek ya da bilmeyerek, zaman içindeki kendi tutumumuzu yansıtır ve daha geniş bir soruya, içinde yaşadığımız toplum hakkında ne düşündüğümüz sorusuna vereceğimiz karşılığın bir parçasını oluşturur... Çağdaş insan daha önce görülmemiş bir derecede kendi varlığının bilincindedir. Geçip geldiği belirsiz pırıltıları, varmakta olduğu belirsizliği aydınlatabileceği umuduyla, çoşkuyla incelemekte, tersine olarak da, önünde uzanan yol hakkındaki arzuları ve endişeleri ardında kalanların anlayışını güçlendirmektedir. Geçmiş, bugün ve gelecek, tarihin sonsuz zinciri içinde birbirine bağlıdır ".

Günümüzde kaynaklar çoğalmış, ilgi alanları genişlemiş, teknolojiden etkilenme süreci hızlanmıştır. Kaynak ve belgelerin doğru okunması yeterli görülmemektedir. Bu durumda, tarih özellikle tenkit olmak / edilmek mecburiyetindedir. Fransız Annales okulunun tanınmış temsilcilerinden Fernand Braudel, tarihin boyut ve sorumluluklarını şöyle değerlendirmektedir [4] :

> " Tarih belgelerinin ve malzemesinin eleştirisine karşı söylenecek bir şey yoktur. Tarihi düşüncenin temelinde eleştiri yatmaktadır... Ancak, mesleğimiz bize, artık, sadece yorucu ve sabırla elde edilen doğru sonuçlara dayalı rahat ve emniyetli bir iş gibi görünmüyor... Tek taraflı tarih yoktur. Hiçbir şey tek başına egemen faktör değildir. Ne ırklar arasındaki çatışma, bunların çarpışma ve uzlaşmaları insanın geçmişini belirlemiş, ne güçlü ekonomik ritimler, gelişme ve çöküşü yaratanlar, ne sürekli gerginlikler, ne Ranke gibilerin kişiyi ve bütün tarih genişliğini yüceleştirdikleri yaygın maneviyat, ne teknolojik üstünlük, ne de nüfus patlaması... "

Hadiselerin seyrinden, hatta madde ve eşyanın geçmiş ve bugünkü durumundan bahseden her yazı ve hikâyeyi tarih olarak niteleyen Zek Velidi Togan'ın bu konudaki görüşleri şöyledir [5] :

> " Böylece biz tabiî hâdiselerin tarihini bir ilmin konusu edebiliriz. Fakat, burada bizim için tarih, daha çok insaniyetin veyahut milletlerin tarihidir. Bu sebeple tarih sosyal yapının üyesi olmak itibariyle insanlığın fiil ve düşüncelerinin gelişimini takip eden bilgidir. Tarih, insanlığın sosyal ve siyasî bünyeler teşkil ederek ilerleme ve tekamül etmesinde kişiler ve toplumlar tarafından işlenen fiil ve ortaya çıkmış olayları inceler, tarih bu olayların maddî ve manevî sebepleri ile olayların sonuçları arasındaki ilişkileri araştırıp tayin eder. Zaten Yunanca Istoria kelimesi de aslında araştırma anlamındadır ".

Tarihin konusu, geçmişte meydana gelen ve insanlıkla ilgili olan olaylardır. Bu olaylar, insanın biyolojik ve fizyolojik hareketleri dışında ortak olan faaliyetlerdir. Geçmişte, zaman ve

---

[2] DUYGU, Süleyman : Genel Tarih " Eski Çağ Tarihi ", Ankara, 1976, s. 5 - 6

[3] CARR, E. H. : (Çeviren : Misket Gizem ÖZTÜRK) Tarih Nedir , İstanbul, 1980, S. 13, 179 ; ÖZBARAN, Salih : Tarih ve Öğretimi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 10

[4] ÖZBARAN, Salih : Tarih ve Öğretimi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 12

[5] TOGAN, Zeki Velidi : Tarihte Usûl, İstanbul, 1969, s. 2 ; ÖZÇELİK, İsmail : Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler, Ankara, 1993, s. 2

mekan içinde meydana gelen ve insanın çeşitli etkiler altındaki tepkilerinden doğan bu ortak olaylar, tarihin konusunu oluşturur.

Tarih olaylarının meydana gelişinde; ırklar, iklim ve toprak gibi geçici sebepler etkilidir. Tarih olayları, bir sebebe dayandığından akla uygundur. Fakat, bir olayın hakiki sebeplerini bulmak bir hayli güçtür.

Tarih olaylarının özellikleri şöylece sıralanabilir:

Tarih olayları, doğrudan doğruya tetkik edilemez ve deneyleri yapılamaz.

Tarih olayları, sebep-sonuç ilişkisi bakımından birbirine bağlıdır.

Tarih olayları belli bir mekan (yer) ve zaman içinde meydana gelir.

Tarih olayları, toplumla ilgili olup bizden önceye (geçmişe) aittir.

Tarihin tanımını nasıl yaparsak yapalım, bu tanımda, insan, yer, zaman ve belge unsurlarının bulunması gereklidir.

2. SOSYAL BİLİMLER ve TARİHİN SOSYAL BİLİMLER İÇİNDEKİ YERİ

Sosyal bilimler şöylece tanımlanmaktadır :

Sosyal bilimler (toplum bilimleri), " tarih, ekonomi, toplumbilim ve ruhbilim gibi toplumun içindeki küme etkinliklerini, insan ilişkilerini ve toplum yaşayışını inceleyen bilimlere verilen genel ad " dır [6] .

Sosyal bilimler, değişik kaynaklarda şöylece tanımlanmaktadır [7] :

Sosyal bilimler, doğa olaylarının kurallarını saptayan müspet bilimlere karşılık, toplum olaylarını ve onun bir parçası olan bireyin kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı. Grup faaliyetleri ve toplum hayatı ile ilgili bütün bilimlere verilen ad. Tarih, ekonomi, psikoloji, sosyoloji v.b. sosyal bilimlerden sayılır.

Sosyal bilimler, bir topluluğun üyesi olarak fertlerin faaliyetlerini ele alan fikrî veya kültürel ilimler " dir.

Sosyal bilimler, insanoğlu ile ilgisi olan ilim dallarından tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, felsefe, antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve ekonomi alanlarında yapılan sistemli, teferruatlı ve bilimsel çalışmaların tümüne verilen isimdir.

" *Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi* " [8] adlı araştırma sonuçlarına göre, ortaöğretim kurumlarında görevli yöneticiler, sosyal bilimler derslerini ; genel kültür veren, toplumu ve bireyleri konu alan bilim alanları ile ilgili, bireyi manen yükselten, bireye kişiliğini kazandıran bilgileri sağlayan dersler olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimler derslerini okutan öğretmenlere göre durum şöyledir :

---

[6] OĞUZKAN, **A. Ferhan : *Eğitim Terimleri Sözlüğü***, Türk Dil Kurumu Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981, s. 150

[7] GÜNDEN, Suat : Özel Öğretim Metodu ve Uygulama, Ankara, 1977, s. 3 - 4

[8] Türk Eğitim Derneği : ***Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları***, Öğretim Dizisi No : 5, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1987, s. 22 - 23

Tarih öğretmenlerine göre, toplum ve insan konularını inceleyen, genel kültür kazandıran,sosyal çevreye uyum sağlayan derslerdir.
Coğrafya öğretmenlerine göre, sosyal olayları, sorunları ve yapıyı konu alan, genel kültür kazandıran, çevreye uyumu sağlayan ve sosyal yönden bireyleri biçimlendiren derslerdir.
Felsefe grubu öğretmenlerine göre, sosyal olayları, sorunları ve yapıyı ele alan, deneysel bilimlerden kaynaklanan toplum, birey ve aralarındaki ilişkileri inceleyen sosyal ihtiyaçlara cevap veren derslerdir.

Yukarıda görüldüğü gibi tanımlarda ortak noktalar bulunmasına karşılık farklı görüşler de bulunmaktadır. Öğretmenlerin % 95'ten fazlası Tarih, % 90'ı Coğrafya ve Felsefe Grubu (Felsefe, Mantık, Psikoloji, Sosyoloji) derslerini, % 70'i Türk Dili ve Edebiyat, yaklaşık % 40'ı Yabancı Dil dersini Sosyal Bilimler kapsamında görmektedir. Buna göre, ortaöğretim kurumlarında Sosyal Bilimler ders grubu içinde Tarih, Coğrafya, Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe ve Mantık dersleri yer almaktadır. Ekonomi, Antropoloji, Sosyal Psikoloji gibi dersler Sosyal Bilimler dersleri olarak dikkate alınmamaktadır.

Birey ve toplum ; sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bakımlardan sürekli bir değişim içinde, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bireyin ihtiyaçları ile toplumun beklentileri arasındaki dengenin sağlanabilmesi, insana gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmakla mümkündür. Sosyal bilimler, kişinin içinde yaşadığı topluma ahenkli uyumunu gerçekleştirecek bilgi, beceri ve tutum kazanma ihtiyacını karşılayacak amaçlara öncelik vermektedir.

Günümüzde sosyal bilimler ; değişme, gelişme ve yenileşmenin bilimi olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, sosyal bilimlerin değişmeye açık olması; sosyal, kültürel, ekonomik ve kültürel değişmeyi incelemesi gereklidir.

Eğitimin gelişmesi sonucu, sosyal bilimlerin uygulama alanı olarak sosyal bilimler öğretimi ile sosyal bilgiler öğretimi ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimler alanındaki teorik ve bilimsel gelişmelerin eğitim sürecinde ele alınarak bireyin toplum içinde gelişmesini ve yetiştirilmesini amaçlayan sosyal bilgiler kavramı, ülkemizde ilköğretim düzeyinde kullanılmaktadır.

Sosyal bilgiler, ders olarak 1968-1969 öğretim yılında ilkokullarda, 1973-1974 öğretim yılında da ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. İlkokullarda sosyal bilgiler dersi günümüzde de devam etmesine rağmen, ortaokullardan 1985-1986 öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır [9]. Ortaokullarda, sosyal bilgiler dersinin yerini Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri almıştır. Ortaokul Millî Tarih ve Millî Coğrafya dersleri İlkokul Sosyal Bilgiler dersi ile birleştirilip İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler dersi olarak 1998 - 1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur [10].

Sosyal bilgiler dersinin niteliği, 1968-1969 öğretim yılından bugüne kadar bazı çevrelerce tam olarak kavranamamış, bu yüzden değişik anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bazı

[9] M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulunun 25. 04.1985 tarih ve 67 sayılı kararı ,Tebliğler Dergisi (17.06.1985; 2190)

kesimler sosyal bilgileri yalnızca yurttaşlık bilgisi anlamında kullanmış; bazıları tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisinin birleştirilmesi olarak görmüş; bazıları da insan topluluklarının organizasyonuna ilişkin bilgiler olarak kabul etmiştir.

Sosyal bilgiler, şöylece tanımlanmaktadır :

Sosyal bilgiler (toplum bilgileri), " öğrencileri toplumsal yönden eğitmek, onlara içinde yaşadıkları toplumun yönetim düzeni, ekonomik özellikleri, geçmişi üzerinde gerekli bilgi ve anlayışları kazandırmak, yurttaşlığın hak ve görevlerini kavratmak amacıyla ilk ve ortaokullarda okutulan, konuları genellikle tarih, coğrafya, ekonomi ve hukuk gibi bilim dallarından yararlanılarak seçilen ders" [11] tir.

Sosyal bilimler insan ve toplum gelişiminin çeşitli boyutlarını (sosyal, ekonomik, kültürel ve politik) yansıtan, tarih, coğrafya,antropoloji, sosyoloji, ekonomi, yönetim bilimleri, psikoloji, sosyal bilimler, kent plânlaması ve hukuk gibi bilim dallarını (disiplinleri) kapsamaktadır. Sosyal bilimler kavramı, ülkemizde ortaöğretim düzeyinde kullanılmaktadır.

1995 - 1996 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarının 10 ve 11'inci sınflarında alan seçme uygulaması başlamıştır. Bu uygulamada " Lise Sosyal Bilimler Alanı Alan Dersleri " arasında aşağıdaki derslere yer verilmiştir [12].

10. Sınıf : Edebî Metinler, Genel Türk Tarihi, Türkiye Coğrafyası (Fizikî), Ülkeler Coğrafyası, Psikoloji; 11. Sınıf : Edebî Metinler, Osmanlı Tarihi, Türkiye Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası, Felsefe, Mantık, Ssoyoloji.

Ortaöğretimde sosyal bilimler alanına giren dersler ayrı ayrı okutulmasına rağmen, sosyal bilimlerin öğretiminde bütünlük esası gözetilmelidir. Sosyal bilimlerin öğretiminde bütünlük esasının gözetilmesinin gerekçelerini şöylece sıralayabiliriz [13] :

a. Öğrenciler, toplum sorunlarıyla her zaman karşı karşıya gelmektedir.

b. Öğrenciler, toplum sorunlarını çözebilmek için birden çok (tarih, coğrafya, ekonomi, davranış bilimleri gibi) alana dayanmak mecburiyetindedir.

c. Öğrenciler, sorunları çözebilmek için çok yönlü, araştırmaya dayanan, mantıklı ve analitik bir yaklaşımla sezgilerini ve hayal güçlerini kullanarak sonuca ulaşmak durumundadır.

d. Öğrenciler, sorunları tanımlama ve çözümlemede, geliştirdikleri veya içinde yaşadıkları değerler sistemine dayanmak mecburiyetindedir.

---

[10] M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulunun 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı

[11] OĞUZKAN, A. Ferhan : " **Eğitim ... ". a. g. e.,** s. 149 - 150

[12] M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.1996 tarih ve 206 sayılı kararı, Tebliğler Dergisi (17.06.1996; 2455)

[13] PAYKOÇ, Fersun : ***Tarih Öğretimi***, A. Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayın No : 167, Eskişehir, 1991, s. 3

Sosyal Bilimler Öğretiminde Yaklaşımlar

Tarih, sosyal bilimler alanı içinde özel ve önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde ve diğer ülkelerde tarih başlı başına bir alan olarak kabul edilmektedir. Tarih, bu anlamda ülkemizde ilköğretim kurumlarından ortaokul ve ilköğretim okulları ile ortaöğretim kurumlarında ortak genel kültür dersi olarak okutulmaktadır.

Tarih, kendine has (özgü) felsefesi (Tarih felsefesi) ve diğer özellikleri ile diğer sosyal bilim dalları ile yakından ilişkilidir. Tarih bilimi ile diğer sosyal bilim dalları arasında, özellikle psikoloji ve sosyoloji arasında binişiklikler bulunmaktadır. Kimi tarihçiler tarihi, sosyal bilimler kapsamından çıkarmak istemektedir. Kimi tarihçilere göre; tarih, olayları özellikleri ile tek tek incelemekte, sosyoloji ise genellemelerle ilgilenmektedir. Burada, tarihçilerin de sosyolojideki genellemelerden farklı olarak genellemelere ulaşabilecekleri göz ardı edilmektedir. Ayrıca, tarihte genellemeler; kavramlaştırma düzeyinde genellemeler ve düşünme sürecinde geniş kapsamlı genellemeler gibi farklılıklar gösterebilir. Tarih, gerçekleri (bilgileri) açıklayabilmek için teorileri kullanırken; sosyoloji kavramları açıklayabilmek için gerçeğe dayanan bilgileri toplamaktadır. Bu yüzden, tarih ile sosyoloji amaçları bakımından farklılık gösterir. Başka bir deyişle tarih, teorilerin (nazariye / kuram) ampirik yönden geçerli olup olmadığını ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaları, sosyoloji ise teori geliştirmeye yönelik ampirik çalışmaları ihtiva etmektedir. Sosyal bilimlerde her iki tür çalışma da gereklidir. Tarihî bir bakış açısı geliştirmek, sosyal bilimleri ve sosyal değişmeyi anlamak için tarih öğretiminin katkısı göz ardı edilemez. Tarih öğretiminde, diğer sosyal bilimler derslerine göre, daha çok genelleme ve soyut kavramın bilinmesi gereklidir. Öğretmen, yönetici ve müfettişlerimizin bu durumun farkında olduklarını söylemek mümkün değildir. Tarih öğretiminde, öğrenciler sosyal bilimlere dayalı kavramları ve teorileri bildikleri kanaatindedir (varsaymaktadır).

Bu kavram ve teoriler öğrenilmeden, tarih öğretiminin amaçlarına ulaşması beklenemez. Bu yüzden, tarih ile sosyal bilimler arasındaki yakın ilişki göz önünde bulundurularak sosyal bilimler alanındaki derslerin bir bütünlük içinde öğretimi gereklidir.

Tarih öğretiminde, öğretmenin geçmişi aynen yansıtmak yerine bir sosyal bilimci ve tarihçi gibi geçmişteki olayları yorumlayarak ve yapısını araştırarak, dün ile bugün arasında diyalog kurması gereklidir. Bu takdirde, öğrencilerde tarih anlayışı geliştirilebilir.

3. OSMANLIDAN CUMHURİYETE TARİH ANLAYIŞINA TESİR EDEN FAKTÖRLER

Tarih anlayışı, (tarihi anlama / anlatma biçimi veya anlama gücü) konusunda benimsenen düşünceler ve inançlar incelenirken, geçmişin tanımlanmasında belirleyici rol oynayan siyasî kültürün göstergesi siyasî iktidarın niteliği göz önünde bulundurulmalıdır. Islâhat, inkılâp, ihtilâl, devrim gibi kavramlarla ifade edilen büyük değişme ve gelişmeler, o ülkede yaşayan bir topluma yeni bir kimlik kazandırır. Böylece, o toplumu tanımlamanın ve tanımın unsurları da değişir. Tarih de değişme ve gelişmelere paralel olarak tamamen veya kısmen değişikliğe uğrar. Tarih anlayışında yeni akımların meydana gelmesi, büyük ölçüde / genellikle siyasî düşünce akımlarına paralel bir gelişme sonucudur. Osmanlı tarih yazıcılığının 15'inci yüzyılın sonunda yükselme göstermesi " büyük bir imparatorluk kurma sonucu " ile bağlantılı görülmektedir [14]. 19'uncu yüzyıl Fransız tarih yazıcılığının ana özelliği Fransız İhtilâli'nin yoğun etkisi altında şekillenmesidir. Fransa'da tarih yazımına ilham teşkil eden siyasî düşünce akımları içinde en etkili olanı milliyetçiliktir.

19'uncu yüzyılın başlarından itibaren Herder, Ranke, Michelet, Treitschke ve Croce gibi ünlü tarihçiler, Avrupa ülkelerini ve devletlerini bir çözümleme birimi olarak ele alıp çalışmaya başladılar. Böylece, tarih yazıcılığının tarihi de " historiografi " adı altında gelişerek bir disiplin niteliği kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nde çağdaş tarih yazıcılığı, 19'uncu yüzyılın sonlarında milliyetçi uyanışlara paralel biçimde gelişmiştir. Millet-devlet aşamasına geçilmesi ile tarih yazıcılığının yeniden başlamasının eş zamanlı olduğu söylenebilir.

İlk çağlardan bugüne kadar tarih yazıcılığında, " zaman ", " süreklilik " ve "sabitlik " kavramları belirleyici olmuştur. Avrupa ve Osmanlı tarih anlayışlarında, hangi özelliklerin bu kavramlar çerçevesinde benzer / ortak veya farklı olduğunu ortaya koymak gereklidir. Resmî tarih kitaplarına, farklılık ve devamlılıklar yansıtılmıştır. Bu yaklaşımda, Osmanlı tarih anlayışı ile Avrupa' dan uyarlanan bazı akımlar uzlaştırılmaya çalışılmıştır.

Türk tarih anlayışını özellikle Fransız ve Alman tarihçiliğinde görülen romantik, idealist, pozitivist ve tarihî akımlar etkilemiştir. Alman ve Fransız tarihçiliğinin etkisi " *kendi kaderini tayin hakkı* "na dayanan " *ezilen kültür* " anlayışı ile " *hâkimiyet milletindir* " anlayışının birleştiği noktada anlamını bulmuştur. Çünkü, Osmanlı Devleti'nde, devlet yönetimi ile kapitülasyonlar vasıtasıyla Avrupa'nın sömürüsü birlikte yürüyordu. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin tarihe bakışında, İslâm' dan kaynaklanan düşünce ve inançlar ile Avrupa' da dağılan imparatorluklarda milliyetçiliği yorumlayan akımlar da etkili olmuştur.

---

[14] BEHAR, Büşra Ersanlı : *İktidar ve Tarih* ***Türkiye'de " Resmî Tarih " Tezinin Oluşumu*** *(1929 - 1937)*, Afa Yayınları, İstanbul, 1992, s.19

Milliyetçilikten önceki dönemde Osmanlı tarihi konu bakımından siyasî, yöntem bakımından tasvirci bir özellik göstermekteydi. Tarihin diğer disiplinlerle bir ilişkisi yoktu. Tarih, askerî ve diplomatik alanlardaki ihtiyaçları karşılamak için gerekli görülmekteydi.

Osmanlı tarih yazıcılığında, Avrupa medeniyetinin Osmanlı yöneticilerini etkilemeye başladığı 18'inci yüzyıla kadar İslâmî tarih anlayışı etkilidir. Tarih, olaylar hakkındaki bilginin (haber) hikâyesi, aktarılması ve yansımasıdır. Kısacası, tarih, anlatmaya veya aktarmaya değer olayların hikâyesi olarak anlaşılmıştır.

Türk tarih anlayışında, Avrupa tarihçilik akımlarının yanı sıra aynı derecede Osmanlı tarih yazıcılığının meydana getirdiği " *gelenek* ", uslûp / tarz ve zihniyet yönünden etkili olmuştur. Bu sebeple Osmanlı tarihçiliğindeki süreklilikleri ve değişiklikleri kısaca gözden geçirmek Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinin anlaşılmasında yararlı olacaktır.

Osmanlı tarih yazıcılığında 19'uncu yüzyıla kadar *devlet tarihi* geleneği hâkim olmuştur. Bu anlayışta, başta padişah, vezirler ve ulema olmak üzere Osmanlı devlet yöneticileri, tarihi yapan ve yazan kişiler olarak Osmanlı Devleti'nin tarih varlığı ile devlet ve iktidar anlayışı, sarayda resmî bir konumu olan Osmanlı tarihçisinin veya vakanüvisinin dünya görüşünün temelini teşkil etmekteydi. Osmanlı tarihçileri, içinde yaşadıkları hükümdarlığın olaylarını yazmakla görevli idiler. Bu yüzden Osmanlı tarihçileri yalnızca 14'üncü yüzyılın hemen öncesini konu olarak alıyorlardı. Böylece, Türklerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna fazla bir katkıları olmadığı görüntüsü veriliyordu. Bununla birlikte, " Osmanlı tarihçilerinin eski Türklerin askerî ve siyasî tarihlerine verdikleri önem, Türklerin uygarlığına verdikleri önemden çok daha fazla idi " [15]. Bunun sebebi, Devletin siyasî kimliğinin Osmanlı askerî ve siyasî seçkinleri ve onların zaferlerine bağlı olmasıydı. Osmanlı olmak, dar anlamda hanedanın bir üyesi olmak; geniş anlamda Osmanlı Devleti'ne hizmet veren yönetici sınıfın bir üyesi olmak demekti. Buna göre Osmanlı tarihçiliğinin çeşitli safhaları ile Osmanlı tarihinin gelişimi arasındaki ilişkinin derecesi, siyasî iktidar ile devlet tarihçiliği arasındaki ilişki ile doğru orantılıdır denilebilir.

14 - 16'ncı yüzyıllarda Osmanlı tarih yazıcılığı, genelde yöneticilerin hayatlarının ve başarılarının, özellikle askerî ve siyasî başarılarının birer tasvirinden ibaretti [16]. Tarih yazıcılığına hâkim akım, Osmanlı Devleti ve başarıları etrafında dönmekte, padişahın yetkisinden sorgu sual etmemektedir. Tarihçinin zaman ve mekan anlayışı, Devleti başka ortamlardan veya çeşitli zaman dilimlerinden karşılaştırma yaparak gözlemlerde bulunabilecek derecede / biçimde geniş değildi. Kısacası kendi zamanı ve mekanıyla sınırlıydı. " Akan zamandaki değişim, akan zamanın getirdiği biçimlenme ve atmosfer değişikliği tarih yazıcının tahayyülü dışındadır " [17].

---

[15] BEHAR, Büşra Ersanlı : " İktidar ve Tarih... " ., a..g. e., s. 42

[16] KÖPRÜLÜ, Fuad : ***Osmanlı Devletinin Kuruluşu***, Ankara, 1984, s. 5

[17] ORTAYLI, İlber : " Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üzerine Düşünceler ", ATAUZ, Sevil (Der.) *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi* , Ankara, 1986, s. 423

İslâmî tarih kavramı, aynı zamanda günler anlamına gelmektedir. Avrupa'da tarih felsefî bir muhtevaya (içerik) sahip olmasına karşılık , İslâmî tarihin felsefî bir muhtevaya sahip olduğu söylenemez. Avrupa tarih yazıcılığı " takdiri ilahi " nin tarih üzerindeki etkisinden kurtulduktan sonra, İslâm tarihi kavramı ile Avrupa tarih kavramı arasındaki farklılıklar daha da artmıştır. Gelişme ve yenileşme kavramlarıyla ifade edilen " değişim " fikri Batı tarihlerinde önem kazandıktan sonra, bu fikir sebep - sonuç ilişkisinin esası olarak görülmüştür. İslâm felsefesinde sebep - sonuç ilişkisi " Allah'ın hükmüne bağlıdır ve Allah sadece insan iradesini yaratmakla kalmamış onunla uyum içinde olmayı da başarmıştır "[18].

14 - 18'inci yüzyıl dönemi Osmanlı tarih yazıcılığı, " *edebî eserler* " vererek kendini göstermiştir [19]. Tarz zenginliği ve birkaç dilin birden kullanılması tarih yazıcılığına önemli bir incelmişlik (zerafet) özelliği kazandırıyordu. Bu dönem Osmanlı tarihçilerince kullanılan edebî tarzlar şunlardı:

1. *Gaza veya gazavatnâmeler* : 14 ve 15'inci yüzyıllarda yazılmış olan savaş ya da askerî zaferlerle ilgili tarihler.

2. *Şehnâmeler* : 16 ve 17'inci yüzyıllarda destan tarzında şiir ya da düzyazı (nesir) olarak yazılmış resmî vekayinâmeler.

3. *Menakıbnâmeler* : Coğrafya ve medeniyet tarihine ilişkin gezi notları.

5. *Nasihatnâmaler* : Tarihten ders çıkarmak amacıyla yazılmış tenkitler.

Tarihçiler, tenkit ve gözlemleriyle başta padişah olmak üzere yöneticilere dolayısıyla devlete hizmet görevini yapıyorlar, ancak yöneticilerin iyi niyetlerini ve iktidarını sorgulamaktan uzak duruyorlardı.

Yöntem ve konu bakımından fikir vermek için Osmanlı tarihçilerinden birkaç örnek aşağıda sıralanmıştır:

15'inci yüzyıl tarihçisi Aşıkpaşazâde ve 16'ncı yüzyıl tarihçisi Neşrî. Aşıkpaşazâde, basit anonim hikâyeleri, eserlerinin akıcı ve kolayca okunabilen bir Türkçe ile yazılmış olmasıyla tanınmaktadır. Neşrî Tarihi [20], zamanının siyasî ve askerî olaylarını konu olarak işlemiştir.Giriş bölümünde, Türkçe Osmanlı öncesi tarih kısaca yer alır. Neşrî'nin diğer bir eseri evrensel bir tarih biçiminde yazılan *Cihannüma*'dır. 16'ncı yüzyılda Hoca Saadeddin, zamanının kültür ve edebiyat alanlarındaki tanınmış kişileri hakkında bilgi ihtiva eden *Tacu' t-Tevarih* adlı eseri yazmıştır [21].

16'ncı yüzyılın en değerli tarihçisi *Gelibolulu Mustafa Âlî*'dir. Âlî devrinin kudretli bir tarihçisi değil, aynı zamanda ansiklopedist denebilecek derecede geniş bir âlimdir. En önemli eseri *Künhü'l - Ahbar* adlı dört ciltlik bir tarihtir. Eser, yalnızca bir Osmanlı tarihi değil, sırasıyla Peygamberler Tarihi, İslâm Tarihi, Türk ve Moğol Tarihi ve Osmanlı Tarihi bölümlerini ihtiva eden bir genel tarihtir. Âlî, bu eserinde Osmanlı âlim ve şâirleri için de

---

[18] TOGAN, Zeki Velidi : *Tarihte Usul*, İstanbul, 1985, s. 145
[19] ORTAYLI, İlber : " Osmanlı Tarih Yazıcılığının ...", a. g. e., s. 20 - 22
[20] Mehmed Neşrî : *Neşrî Tarihi*, Cilt : I - II, Ankara, 1983

önemli bir yer ayırmıştır. *Künhü'l Ahbar*, şâirlere ayrılan bölümü ile şâirler tezkiresi sayılabilecek genişliktedir. Eserin muhtevası, *Gelibolulu Mustafa Âlî*'nin devrin tarihçileri arasında ne kadar çok yönlü ve zengin bir tarih çalışmasına girmiş olduğunu göstermektedir. Devlet yönetiminde defterdarlık ve valilik görevlerinde bulunmuş olan Âlî, din ve siyaset tarihleri, askerî tarih ve akınlar, hüsnühat ve ciltçilik tarihi üzerine de birçok eser vermiştir [22].

17'nci yüzyılda yazılmış eserlerden biri de *Evliya Çelebi*' nin *Seyahatnâmesi*'dir. Osmanlı topraklarını ve komşu ülkeleri gezi notları biçimiyle ele alan bir coğrafya tarihi özelliği taşıyan bu eser, çok canlı ve abartılı anlatımıyla tanınmasına karşılık, tarihî zaman kavramına sahip olmayışıyla dikkat çekmektedir [23]. Bu yüzyılın önemli bir eseri ise *Müneccimbaşı Ahmet Dede* tarafından Arapça yazılmış olan *Cami-ü'd duvel*'dir. Bu eser, İslâm tarihini geniş bir biçimde ele almasına karşılık, Avrupa tarihine sathî bir biçimde yer vermektedir [24].

16'ncı yüzyıl sonları ile 17'nci yüzyılda, Osmanlı Devletinin gerilemesi konusundaki endişelere dayanılarak çok sayıda nasihatnâmeler yazılmıştır. *Defterdar Sarı Mehmet Paşa*, 17'nci yüzyılın sonlarında " *Nesâyıh'ül vüzera ve'l-ümerâ* " adlı bir nasihatnâme yazmıştır. Eser, başta vezirler olmak üzere devlet yönetimindeki kişilerin iktidarı kötüye kullanmaları konusunu işlemektedir.

14 - 18'inci yüzyıllar arasındaki Osmanlı tarihçiliği tek bir konuyu esas almamıştır. Osmanlı tarihçiliği, devlet siyasetinin bir ürünü olarak birçok konunun karışımından meydana gelmektedir. Geleneksel Osmanlı tarihçiliği, gelecekte hatırlanmak amacıyla olayların destanî bir biçimde nakledilmesi yoluyla siyasî meşruluk için temel oluşturmuştur [25].

18'inci yüzyılın ilk yarılarında *Naima*, Osmanlı Devleti'nin görevlendirilen ilk resmî tarihçisidir. İbn Haldun'un tarih anlayışından etkilenen Naima, kısa bir süre sonra " *Naima Tarihi* " adlı eserini yazmıştır. Naima, Osmanlı Devleti'nin çöküşü karşısında benimsediği yenilikçi yaklaşımla, olayları ve hükümdarları tenkidî ve çözümleyici bir biçimde ele almıştır. Eserin rahatlıkla okunup incelenebilen üslubu, canlı anlatımı ve tenkidî bakışı, dönemin veziriazamı Hekimoğlu Ali Paşa'yı etkilemiştir. Paşa, yeni kurulan matbaada " *Naima Tarihi* " nin basımını emretmiştir [26]. Naima'nın yaşadığı yüzyılda başlayan Batılılaşma hareketiyle ilgisinin bulunduğu söylenemez. İlgisinin kaynağı, Osmanlı Devleti'nin dağılması konusunda duyduğu endişeden ileri gelmektedir. Yenilikçi yaklaşımları, Osmanlı Devleti'ni tamamen parçalanmaktan kurtarmak için çareler arama çabasıyla gelişmişti.

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma dönemi, 18'inci yüzyılın ortasından itibaren hayatın kültürel ve bilimsel yönlerini kapsayacak biçimde gelişmeye başladı. Osmanlı tarih yazıcılığı,

---

[21] Hoca Saadeddin :***Tacu't - Tevarih***, Hatime, Cilt : 5, İstanbul, 1979
[22] ATSIZ : ***Âlî Bibliyografyası***, Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları : 3, İstanbul, 1963
[23] Evliya Çelebi : ***Seyahatnâme*** (Giriş), Ankara, 1983
[24] UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : ***Osmanlı Tarihi***, Cilt : III, Ankara, 1988, s. 548 - 549
[25] ORTAYLI, İlber : ***Gelenekten Geleceğe***, İstanbul, 1982, s. 66 - 67
[26] Naima : *Tarih-i Naima* (Ravzat'ül Hüseyin fi Hülasa'i Ahbar'i Hafikin 1592 - 1659), 2 Cilt, İstanbul, 1734

bu dönemde kültürel ve sosyal gelişmeleri etkileyecek önemli değişiklikler gösterdi. Bu dönemde Osmanlı matbaası kuruldu. Fransız hükümet yönetiminin ve eğitim sisteminin incelenmesi amacıyla bazı kişiler görevlendirildi. Batıdaki idarî, sosyal ve ekonomik gelişmeleri izlemek ve rapor etmek amacıyla özel elçiler belirli aralıklarla Avrupa'ya gönderildi [27].

18'inci yüzyıl Batılılaşma hareketleri, öncelikle Osmanlı yönetiminin askerî gücünü modernleştirme amacına yönelikti. Bu amaçla, askerî yöntemlerin teknoloji ve eğitim aracılığıyla tanıtılması için, başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden uzmanlar getirildi. Fransız uzmanların önderliğinde bazı askerî okullar açıldı. Askerî, dil ve yönetim alanlarında bazı yayınlar yapıldı. Bunların birçoğu ilk Osmanlı matbaası olan Müteferrika Matbaası'nda basıldı [28].

Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasî ve ekonomik şartlarını düzeltmek amacıyla baş vurulan köklü yenilikler 19'uncu yüzyılda gerçekleştirilebildi. Merkezî yönetim ağı 1830' lardan itibaren giderek değişmeye uğradı. Bakanlıklar teşkil edildi. Memurların statülerinde düzenleme yapıldı. Ulaşım, haberleşme, sağlık ve bazı hizmetler 1840'larda ve 1850'lerde teşkilâtlandırıldı. 19'uncu yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru eğitimde sistemleşme teşebbüsleri başladı. İlk ve ortaöğretim alanında standartlaşma çalışmaları yapıldı. Artık, Osmanlı Devleti'nde sanayiden eğitime kadar birçok alanda sosyal hayatın düzenlenmesi yolunda bir akım hâkimiyetini kurmaya başlamıştı.

Osmanlı Devleti 19'uncu yüzyılın sonuna kadar tartışmalı bir Batılılaşma dönemi yaşadı. Yenilikçiler (reformcular) bir tarafta gittikçe yoğunlaşan modernleşme / Batılılaşma siyasetini takip ettiler, diğer taraftan da padişahın sorgulanmayan iktidarını yani geleneksel Osmanlı yönetim anlayışını korumaya çalıştılar, Yenilikler, Tanzimat döneminde çok yavaş olmakla beraber, yönetim ve eğitim alanında devam etti.

Tanzimat dönemi yenilikleri; Avrupa'daki ilerlemeler ve Osmanlı Devleti içindeki milliyetçi hareketler karşısında savunmacı tedbirler niteliğini göstermektedir. Bu yenilikler, Osmanlı Sultanı'nın ve yakınlarının gerekli ve mecburi gördüğü alanlarda, özellikle askerî ve teknik okullarda gerçekleşmesi bakımından pragmatiktir. Tanzimat dönemi yeniliklerinin diğer bir özelliği de, başta Fransa ve daha sonra İngiltere olmak üzere yabancı güçlerin kontroluna / denetimine bağımlı olmasıdır.

19'uncu yüzyılda Osmanlı tarihçileri, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü engellemek amacıyla tarihi inceleme yaklaşımını takip ettiler. Avrupa'daki tarihçiler, yeni siyasî emellerinin kaynaklarını bulabilmek amacıyla geçmişlerini anlamak ve açıklamak isteyen bir anlayışın temsilcisi oldular. Osmanlı tarihçileri, toplumun her alanında var olan duraklama ve tıkanmayı çözümleme amacına yönelik olmak üzere bu anlayışı aydın çevrelerde dile getirmekten geri kalmadılar. Bunun için, geleneksel tarih yazıcılığında bazı yenilikler yapmak istediler.

---

[27] UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : *Osmanlı Tarihi*, Cilt : IV, Ankara, 1987, s. 597

[28] KARAL, Enver Ziya : *Osmanlı Tarihi,* Cilt : V, Ankara, 1988, s. 57 - 73

Millî tarihe romantik ve pragmatik yaklaşımlar, Osmanlı aydınları ve tarihçileri üzerinde etkisini gösterdi. Avrupa'da basılan tarih kitaplarını incelediler. Bu kitapların tercümelerini yaparak veya yaptırarak tarihçilikteki yeni yöntem ve akımları takip etmeye başladılar. Okul programlarında tarih ayrı bir konu olarak yer aldı. Tarih, politikacı ve eğitimci yetiştirmek için bir eğitim aracı olarak kullanıldı. Daha önceleri, saray ve çevresinde kısıtlı kalan tarih kitapları geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmeye başladı. Tarihin, pragmatik bir anlayışla eğitim amacıyla kullanılması Fransız etkisiyle oldu. Osmanlı aydınları, 19'uncu yüzyılın ilk yarısında Avrupalı yazarlar arasından ilerlemeye ve pozitif bilimlere kendilerini adamışlıkları ile tanınan Descartes, Voltaire, Condorcet ve Turgot gibi yazarların eserlerini okudular ve bunlardan faydalandılar. Osmanlı aydınlarının bu tür anlayışları, Batıda gelişmekte olan pozitif bilimlere duyulan hayranlığın bir ifadesi olarak tanımlanabilir.

Bilime duyulan hayranlığın bir tezarühü olarak 1861'de Ali ve Fuad paşaların desteğiyle " *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye* " kuruldu. Cemiyet, *Mecmua-i Fünun* adlı bir dergiyi yayımlamaya başladı. Dergide, Voltaire ve Diderot Osmanlı okuruna tanıtıldı. Genç Osmanlılar ile Jön Türklerin bilime hayranlıkları sonucunda, Avrupa' daki " Aydınlanma Çağı " temsilcisi yazarların eserleri tercüme yoluyla yansıtıldı [29].

Tarih yazıcılığının gelişimi, Osmanlı Devleti'nin yenileşme siyasetine bağlantılı olarak gelişti. Kültürel amaçla bazı teşkilâtlar ile halk kütüphaneleri kuruldu. Özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde yönetimin geliştirilmesi için, bilimsel eğitim ve bilgi ciddi bir biçimde ele alındı. Maliye, hukuk, güzel sanatlar, ticaret, mühendislik ve veterinerlik alanlarında meslek okulları ve yüksek okullar, yeni tıbbiye okulları açıldı.İlköğretim ve ortaöğretim kurumları yaygınlaştırıldı.

19'uncu yüzyılın ortalarında, kültürel alanda kurumlaşma çabalarına paralel olarak Fransız kaynaklarından edebî ve tarihî çeviriler / tercümeler yapıldı. 1860'larda ve 1870' lerde Voltaire, Fenelon, Racine ve Volney' den yapılan tercümeler yanında Ahmed Tevfik tarafından Victor Duruy' un General History of the Middle Ages adlı eseri " *Tarih-i Mücmel-i Kurun-u Vusta* " (1871 - 1872) adıyla Türkçe'ye çevrildi [30]. Victor Duruy, Fransa'nın o zamanki Maarif Bakanı ve aynı zamanda tarihçi idi. Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında yapılan yenilikleri kontrol amacıyla İstanbul'a gelmişti. Sosyal ve teknik alandaki yenilikler gibi tarih eğitimi ve yazımı da Fransız uzmanların gözetiminde ya da o sırada eserleri Türkçeye çevrilmiş Fransız tarihçilerinin etkisinde idi. *Ahmed Cevdet Paşa*, *Cevdet Tarihi* adlı eserinde Michelet gibi romantik - milliyetçi ve Taine gibi pozitivist - milliyetçi tarihçilerin etkisinde kalmıştı. Ahmet Cevdet Paşa, eserinin ön sözünde tarih yazıcılığında ve eğitimde siyasetin ağırlığına olan rolünü belirtmektedir. Bu görüş, Fransızların tarihe bakış açısı ile paralellik göstermektedir.

---

[29] HANİOĞLU, Şükrü : ***Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük 1889 - 1902***, İstanbul, 1987, s. 21 - 25

[30] KORAY, Enver : ***Tarih Yayınları Bibliyografyası***, Ankara, 1952, s. 39

Namık Kemal, E.P. G. Guizot adlı bir Fransız tarihçi ve siyasetçisinden etkilenmişti. Guizot'ya göre, bir insanın ülkesine duyduğu sevgi, o ülkenin geçmişini bilmekle doğru orantılıdır. Namık Kemal 1886'da yazdığı *Osmanlı Tarihi*'nin ön sözünde tarihi, geçmiş hakkında bilginin hikâye şeklinde nakli olarak gördüğünü, gerçekte hükûmet etmenin en önemli unsurlarından biri ve bir bilim olduğunu ifade etmektedir [31]. Namık Kemal, bu eserinde ilerlemeyi sabitliğe karşı bir değişim olarak görmekte, tarihi siyasî ve idarî görevi bulunan kişilere hizmet veren bir bilim olarak ele almaktadır.

Avrupa dillerinde yazılan genel tarih eserlerinin tercüme ve uyarlamalar, tarih üzerindeki Farsça - Arapça etkisinde bir kopuşu göstermesine rağmen, geleneksel Osmanlı tarih yazıcılığı tamamen terk edilmedi. Tarih yazıcılığındaki bu değişiklikler, çeviri eserlerden ve uyarlamalardan meydana geldiği için orijinal araştırmalarda bir duraklamaya sebep olduğu gibi Avrupa sosyal felsefesine doğru radikal bir eğilim doğurdu.

Tanzimat döneminde yeni tarih yazma yöntemleri benimsendiğinden Avrupa etkisiyle tarih kitaplarındaki çeşitlilikte artış görüldü. Genellikle, geleneksek tarih yazıcılığının hikâyecilik ve tasvircilik anlayışı ile pragmatik anlayış bir arada yürüdü. Tanzimat döneminin en belirgin özelliği, geleneksek tarih anlayışından pragmatik yönteme bir geçiş oluşudur. Birçok tarihçi, daha iyi hükümet politikaları üretebilmek amacıyla tarihî olayların sebep ve sonuçlarını araştırmak, açıklamak ve bazen de tenkit etmek yolunda atılım yaptılar. Ancak, bu çabalar sathî olmaktan öteye gidemedi [32]. Ahmed Cevdet Paşa, tarihin sadece olayların kronolojik bir sıralaması değil insanoğlunun tecrübesinin, kaynakların tenkidî değerlendirmesi yoluyla incelenmesi gerektiğini kavrayan ilk Osmanlı tarihçilerinden biri olarak " *Tarih-i Devlet-i Aliyye* " (Cevdet Tarihi) adlı eserini yazdı [33].

Ahmed Cevdat Paşa, oniki ciltlik eserinin ilk bölümünde; tarihin lüzumu ve faydalarından bahsetmektedir. Ona göre, medeniyetin en yüksek noktası devlet adamlarının ellerinde bulundurdukları konum / statüdür. Geçmişteki hataları tekrarlamamak ve tarihten faydalanmak için devlet adamları, o günkü hükûmetleri adına ders çıkarmak amacıyla önceki olayları yakından bilmek ve incelemek mecburiyetindedir. İnsanoğlunun, geçmişi ve geleceği merak etme konusunda tabiî bir eğilimi vardır. Tarih, esas olarak düzeni sağlamak ve korumakla yükümlü olan devlet adamlarına hizmet etmekte ve devletler arası ilişkiyi geliştirmektedir [34]. Ahmed Cevdet Paşa' nın görüşleri, genel tarih, Osmanlı ve Türk tarihi ile İslâm tarihi üzerinde çalışanlar tarafından benimsenmiştir.

---

[31] Namık Kemal : " Osmanlı Tarihi Mukaddemesinden ", SEVÜK, İsmail Habib (Der.) Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi, İstanbul, 1943, s. 163 - 164

[32] YİNANÇ, Mükrimin Halil :" Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik ", **Tanzimat I**, İstanbul, 1940, s. 573 - 595;
TOGAN, Zeki Velidi : " **Tarihte ... "., a. g. e.,** s. 2 - 3

[33] ORTAYLI, İlber :" Cevdet Paşa ve Osmanlı Tarihi ", **Ahmet Cevdet Paşa Semineri**, 27 - 28 Mayıs 1985 Bildirisinden Ayrıbasım, İstanbul, 1986, s. 163 - 164

[34] Ahmerd Cevdet : ***Tarih-i Cevdet*** (Tarih-i Vekayi -i Devlet-i Aliyye), Cilt: I, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 25 -26

Ahmed Mithad' ın " *Tarih-i Osmanî* ", Mustafa Nuri Paşa' nın " *Netayic-ül Vukuat* " adlı eserleri, popüler tarih ve halk için yazılmış eserlerin başında gelmektedir. Şemseddin Sami modern araştırma yöntemlerini kullanarak *Türklerin Tarihi* üzerine çalıştı. Namık Kemal, *Evrak-ı Perişan* adlı eserini bir tarihî biyografi olarak kaleme aldı. Eserinde milliyetçilik ve kahramanlık duygularını dile getirdi. Selahaddin Eyyûbî, Fatih ve Yavuz gibi önde gelen kahramanları seçerek bunların şahsında din, millet ve ahlâk kavramları üzerinde görüşlerini yansıttı. Namık Kemal'in eserlerinde az da olsa tenkidî bir bakış açısı olduğu söylenebilir.

Süleyman Paşa, dünya tarihi çerçevesinde İslâmiyet öncesi Türkler üzerine " *Tarih-i Âlem* " adlı eserini yazdı. Necip Asım " *Türk Tarihi* " adlı eseriyle Türk tarihi üzerinde çalıştı. Bu eserlerin birçoğunda Türklerin Avrupa gözüyle ele alınışı dikkati çektiği gibi bazıları Fransız yazarlarından (örnek Leon Cahun) uyarlama, bazıları İngilizce eserlerin uyarlamasıdır. Çünkü 1910'lu yıllara kadar Türkçülük, Osmanlı tarihlerinde siyasî ve tarihî bir konu olarak ele alınmamıştır.

Tarih yazıcılığındaki yeni tarzların, Fransızca Dünya tarihlerinden uyarlama genel tarihler olduğu görülmektedir. Buna Ahmed Mithad'ın Fransızca *Ünivers* (Kainat) ini örnek verebiliriz. Bu çerçevede İslâm tarihleri, Türklerin tarihi, mahallî tarihler, çeşitli ülkelerin tarihleri, Arapça ve Farsça tarihler ile hatıralar sayılabilir [35].

Tanzimat döneminin sonlarına doğru, sosyal bilimler yüksek öğretim alanına girdi. Tarih yazıcılığı, ders kitaplarının yazımı ile yerleşmeye başladı. Yenileşme / Batılılaşma döneminin devlet adamlarından Ahmet Vefik Paşa Darülfünûn'da " tarih felsefesi " derslerini vermeye başladı. 1872'de Maarif Bakanı oldu. Fransız tarzında " *Fezleke-i Tarih-i Osmanî* " adlı ders kitabını yazdı (İstanbul, 1286/1869). Eserinde, Osmanlı Devleti'nin tarihini, tarihî safhalarına tekabül edecek biçimde altı bölüme ayırmış, dil bilim ve tarih çalışmalarında milli şuurun geliştirilmesine özel önem vermiştir.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında 1860 ve 1870'lerde hem erkek hem kızlar için orta dereceli okullar açıldı. Bu durum, tarih ders kitapları ihtiyacını ortaya çıkardı. Tarih ders kitaplarına duyulan ihtiyaç, Osmanlı tarih yazıcılığının gelişmesine katkıda bulundu. Ahmet Vefik Paşa, açılan bu okullar için 1876'da ilk ders kitaplarını yazdı. Daha sonraları ilk tarih profesörü olarak Darülfünûn'da derslere girmeye başladı. Derslerinde, son resmî tarihçi Abdurrahman Şeref'in genel tarih kitabı olan " *Hikmet-i Tarih* " i [36] tâkip etti. Abdurrahman Şeref, orta dereceli okullarda okutulmak üzere iki ciltlik " *Tarih-i Devlet-i Osmaniye* " yi yazdı.

Eğitim alanındaki yenileşme, temsilci önderlerin amaçları ve eğilimleri doğrultusunda yapılacak bir tarih eğitimini ön görmekteydi. Politikaların belirlenebilmesi ve yönetici seçkinlerin eğitilebilmesi, özellikle eğitim alanında sistemli bir düzenlemeyi gerektirdiğinden sosyoloji, politika, kültür ve medeniyet kısacası " beşerî ilimler " adı altında değerlendirilen derslerin tamamı tarih konusu başlığı altında ele alındı. Ahmet Vefik Paşa'nın yaptığı gibi

---

[35] YİNANÇ, Mükrimin Halil : " Tanzimattan Meşrutiyete... "., a. g. e., s. 591

Fransız tarihçilerin eserlerinden uyarlanan pragmatik tarihî sınıflandırmalar, geleceğin devlet adamlarını yetiştirecek dersler olarak kabul edildi. Böylece, yetişecek devlet adamları Osmanlı Devleti'nin başarılarını ve yenilgilerini modern bir bakış açısından anlayabileceklerdi.

Yukarıda adı geçen tarihçiler, okuyucu kitlesini eğitebilmek için, tarih konusunun genel tarihten özel tarihlere, ülke tarihleri ve siyasî tarihlere yaygınlaştırılması gibi çeşitli seçenekleri denediler. Yükseköğretimin kapsam ve amacı göz önüne alınarak kültürel merkezîleşmenin ilk safhalarında milletleşme ile bağlantılı olarak tarih kitaplarının ve tarih ders kitaplarının artışında, bütünleştirici eğitim politikası hareket noktasını oluşturdu.

19'uncu yüzyıl Osmanlı tarih yazıcılığında eserler, çoğunlukla 18'inci yüzyıl (Avrupa) aydınlanma çağının bir yansıması olup bu eserlerde romantik ve pragmatik anlayış hâkimdir. Bazı eserlerde de bilimsel tarih felsefesi, pozitivizm anlayışında ele alınmıştır. Kısacası, Osmanlı tarih yazıcılığı birden fazla akımın (anlayışın) izlerini taşımaktadır.

19'uncu yüzyıl Osmanlı tarihçileri, Osmanlı padişahlarını tek meşru otorite olarak gördüklerinden, padişahların dünya görüşlerine kendilerini adadılar. Eğitim alanında ve tarih yazıcılığında yenileşme (modernleşme), ananevî değerler ve yöntemlerle birlikte varlığını devam ettirdi. Diğer taraftan, çağın yeni akımları Milliyetçilik ve Türkçülük, Osmanlı aydınlarının değişmelerine kaynaklık ederek siyasî iktidar üzerinde de etkili olmaya başladı.

19'uncu yüzyılın sonu ile 20'nci yüzyılın başlarında, Osmanlı Türk aydınlarınca Milliyetçilik ve Türkçülük bazen birbirini tamamlayan bazen de birbiri ile çelişen iki ideoloji olarak değerlendirildi. Çünkü, bu dönem askerî, coğrafî, siyasî, kültürel ve eğitim yönünden tam bir keşmekeşlik göstermekteydi. Tanzimatın sonlarına doğru 1867 - 1878 yılları arasında önem kazanmaya başlayan Türk aydınlarından Genç Osmanlılar ile Jön Türkler için, Milliyetçilik ideolojisinin tanımlanması önemli bir mesele teşkil etmekteydi. Her iki kavramın açıkça tanımlanması ve kamu oyuna sunularak tarih yazıcılığı ile bütünleştirilmesi gerekmekteydi. Bazılarına göre Milliyetçilik, hem devlet bütünlüğünü hem de dilin Türkleştirilmesini kapsamakta iken, bazılarına göre Milliyetçilik temelde Türk kökenli olmak demekti. Yine bazılarına göre, Milliyetçilik Osmanlı devlet yönetimini / iktidarını kuvvetlendirecek, ona daha güçlü dinî meşruluk kazandıracak bir güç kaynağı olarak görülmekteydi. Bu açıdan din, millî kimlik (kendini tanıma ve tanıtma) aracı olarak geçerlik kazanıyordu. Milliyetçilik ve Türkçülük ile ilgili tartışmaları açıklayabilmek için, dönemin ileri gelen ve etkili Milliyetçilerinin görüşlerini genel hatlarıyla gözden geçirmek faydalı olacaktır. Milliyetçilerin " millî kimlik " ile ilgili siyasî, edebî, eğitim ve yenilikçi yaklaşımları genellikle onların tarih anlayışlarıyla iç içedir. Başka bir deyişle, dönemin en ateşli milliyetçileri siyaset adamları, edebiyatçılar ve tarihçilerden ibarettir.

Türkçülük, millet ve milliyet kavramları, Tanzimat döneminde ciddî bir anlam kazanmamıştı. Genç Osmanlılar, Avrupa'daki yenilik ve gelişmelerin pratik ve maddî

---

[36] AKÇURA, Yusuf : " Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair ", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Münakaşalar,** İstanbul, 1932, s. 577 - 607

sonuçlarını Osmanlı Devleti'nin yeniden düzenlenmesinde esas alınması gerektiği görüşündeydiler. Türkler ve Türk dili üzerinde kültürel seviyede çalışmalar yapılmaktaydı. Siyaset ve sosyoloji, Osmanlı Devleti'nin geçmişteki iktidarını korumak için önemsenmiyordu. " *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* " nin Türk olmayan kesimlerinin elden çıkması, Osmanlılığın (Osmanlıcılık) bir siyasî seferberlik sloganı olarak eski gücünü kaybettiği görüşüne ağırlık kazandırdı. Kayıplardan sonra, " *Memâlik-i Osmaniye* " de kalan topraklarda Müslüman - Türk nüfusun yaşadığı gerçeği, Türkçülüğü millî hedefler için esas alınacak slogan / ideoloji konumuna getirdi.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önleyici tedbirler, İslâmiyetin güçlü dayanışması üzerine kurulmuştu. Diğer taraftan Türkçülük, özellikle bazı Fransız yazarların gayri müslim halkın bir araya gelerek federasyon kurmalarını ön gören teklifleri gibi Avrupalılarca baltalanmaktaydı[37]. Bu dönemde Osmanlıcılık, dinî bağları öne çıkarmak yerine milliyetçiliğin bir gereği olan vatandaşlık / yurttaşlık anlayışı üzerinde duran bir yaklaşım olarak ele alındı. Türkçülük, bu Osmanlıcılık ideali içinde kültürel bir ilgi alanı olarak yer aldı.

Bu dönemde kimi tarihçiler, Türkleri konu alan milliyetçi bir efsâneye dönüştürmeye yönelik Türk kökenli tarih yazmaya başladılar. Avrupalı şarkiyatçıların Türkçülüğün geçmişi üzerindeki bulguları, Genç Türklerin Türklük üzerine yapılan ve yapılacak çalışmalarının ilham kaynağı oldu. Macar Antropolog ve Türkolog Vambery (1852-1913), Türklerin Turanî ırkın bir parçası olduğunu ileri sürdü. Fransız şarkiyatçısı Leon Cahun (1841-1900), Türklerin tarihi ve medeniyetteki rolleri üzerinde çalıştı. Polonya kökenli Mustafa Celaleddin Paşa, " *Les Turcs Anciens et Modernes* " adlı eserinde (1867), Türklerin ırkî özellikleri üzerinde durdu. Türklerin kökeni ve önemine ilişkin bu çalışmalar, daha ileri seviyede Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu, Fuad Köprülü, Veled Çelebi, Necip Asım, Mehmed Emin (Yurdakul), Ahmed Hikmet (Müftüoğlu) gibi önemli kişilerin siyasî görüşleri vasıtasıyla dile getirildi.

20'nci yüzyılın başında (Türkçülük), Rusya'dan gelen muhalif aydınların meydana getirdiği Türkçülük dalgaları Osmanlı Devleti'ni yaşatabilmek için özellikle seçilmiş ve özendirilmiş bir hareket durumundaydı. Başlangıçta Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinden meydana gelen Osmanlıca'nın Türkçeleştirilmesi ile sınırlı olan Türkçülük, 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Sırplar ve Bulgarlar gibi Türk olmayan Osmanlıların ayrılıkçı " milliyetçi " hareketlere girişmesi ve Türkçülük hareketlerinin gelişmesi ile önemli ölçüde hız kazanmıştı. Bu dönemde dilde yenileşme (Türkçeleşme) hareketi, genellikle eğitim, edebiyat, basın ve yayın için bir amaç / araç olarak kabul ediliyordu. Yenileşme / Batılılaşma hareketlerinin kültürel kurumların temelini oluşturmaya başlamasına paralel olarak Türkçülük de tarih yazıcılığını bir araç olarak kullandı.

---

[37] AKÇURA, Yusuf : " Türkçülüğün Tarihi ", **Türk Yılı**, İstanbul, 1928, s. 287 - 455 ; ÖNER, Sakin (Der.) **Türkçülük, Türkçülüğün Tarihî Gelişimi**, İstanbul, 1978, s. 81

İttihat ve Terakki iktidarında, düşünülen daha geniş topraklarla üzerinde yaşanan (Türkiye) arasında bir köprü kurmak, kısacası Turan ile Osmanlı topraklarının çekirdeğini teşkil eden Anadolu arasında bağlantı kurmaya yönelik " *Turancılık* " akımı önem kazanmaya başladı. Diğer taraftan, Avrupalılar Turancılığa duydukları ilgiyi; Türklerin Doğu medeniyetleri ve Dünya medeniyetindeki rolünü, genellikle geçmişteki Turanî kavimlerle kurmak istedikleri akrabalık temeline dayandırarak gösteriyorlardı. Bu kavimler içinde Fin, Macar ve Türk ırkı sayılıyor ve bu ırklar, Batılı bazı bilim adamlarınca daha büyük bir ırkın parçaları olarak kabul ediliyordu. Osmanlı Türk tarihçiler ile Milliyetçiler, Avrupalı yazarların söz konusu ırkçı yaklaşımlarına belli bir süre hayranlık duydular. Buna rağmen, bu dönemde Turan, Türk milliyetçilerinin harekete geçmesinde birinci derecede itici güç olmaktan uzak kaldı. " *Turan* " şâirane / hamasî bir milliyetçiliğin kıvılcımı oldu. Türkçülük ve Turancılık akımlarındaki bu çelişmelere rağmen, özellikle tarih alanında pragmatik ve radikal (köklü) bir bakış açısı tercih edildi.[38] Bir " *İslâm milleti* " için kimlik oluşturma meselesi, çeşitli milliyetçilik tanımlarıyla ortaya konuldu. Bu tür yaklaşımlar, sosyal ve siyasî gerçekliklere göre aşağıda sıralandığı gibi biçimleniyordu :

1. Devlet Milliyetçiliği - Osmanlı Türk Milliyetçiliği : İlham kaynağını Osmanlı Devleti'nin gücünden almakta, Batılılaşma ve İslâmcılık olmak üzere birbiriyle çelişen iki akım tarafından etkilenmektedir.

2. Türkçülük - Türk Milliyetçiliği : İlham kaynağını Kırım, Kazan ve Azerbaycan'da Rus Çarlığı'na karşı mücadele eden muhalif güçlerden almaktadır. Bu hareket, tarihçilik açısından özellikle 1905 sonrası önem kazanmıştır.

3. Bilimsel Türk Milliyetçiliği : İlham kaynağını pozitivizm (bilimselcilik) ve sosyolojiden almaktadır. İtici gücünü, diğer milletlerle kültürel rekabet anlayışı teşkil etmektedir.

Yukarıda sıralanan " milliyetçilik " akımları birleşerek Türk Milliyetçiliğini meydana getirdi. Türk Milliyetçiliği, başarılı " *Türk İstiklâl Harbi* " nden destek gördü. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu ile Osmanlı devlet yönetimine ve sömürgeciliğe karşı mücadele veren " *Türk Milliyetçiliği* " ortaya çıktı.

1. Devlet Milliyetçiliği - Osmanlı Türk Milliyetçiliği

Bir taraftan Fransız İhtilâli, öte taraftan Osmanlı Devleti'nin geleneksel gücü tarafından beslenen ve millî kimlik için siyasî iradenin gerçekleşmesine yönelik " Osmanlıcılık ", " Milliyetçilik " in siyasî anlamda ilk defa dile getirilişidir [39]. Siyasî bir güç olarak Osmanlıcılık, Osmanlı ve Türk Milliyetçilikleri arasında bir çeşit uzlaşmayı sağladı. İdeolojik bakımdan çok zayıf olan bu uzlaşma; siyaset, edebiyat ve tarih alanlarında milliyetçi

---

[38] BEHAR, Büşra Ersanlı : " **İktidar ve Tarih ..**", a. g. e., s. 65

[39] AKÇURA, Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara, 1976, s. 20 - 23

akımların gelişmesinde itici bir güç oldu. Osmanlı Devleti'ndeki Batılılaşma hareketi, 19'uncu yüzyıl Fransa ve Almanya'sını örnek alarak Osmanlılık ve Türklüğü kültürel politika olarak yönlendirdi. Osmanlılık hareketi, o dönemde vatandaşlık haklarını geliştirmeye, Türklük ise çağdaş bir milletin ırka dayanan kimliğini yansıtmaya çalıştı.

Türk milliyetçiliğinin ve millî tarihin esas meselesi, Türk milletinin yeni tarihî kimliğinin ırka mı, kültüre mi, dile mi dayanacağının kararlaştırılmasıydı. Ancak bu kararın verilmesi, Osmanlı Devleti'nin sosyal ve etnik yapısı göz önüne alındığında pek kolay değildi. Osmanlı toplum yapısı ve devlet yönetimi, çok kültürlü ve çok milletli bir düzene dayanmaktaydı. Böyle bir yapıda, dinin sosyal yapılanmada belirleyici unsur ve siyasî bir vasıta olarak kullanılması daha kolaydı. Daha önceleri, Şeyh Cemaleddin Afganî, Osmanlı milliyetçiliğini tanımlamak için dil ve ırkı özdeş unsurlar olarak değerlendirmişti. Ahmet Vefik Paşa, Şemseddin Sami ve Mustafa Celaleddin Paşa benzer milliyetçi duygular ile Türk dilinin geliştirilmesine katkıda bulundular. Meşrutiyet döneminde Bursalı Tahir Bey ile Necip Asım da benzer katkı sağladılar [40]. Her iki kuşağın tarihçileri Türkçülükle ilgilenmiş olmasına rağmen, Osmanlı tarihinin moral kuvvet olarak etkisinden kurtulamadılar. Osmanlı aydınlarının Türkçüleri, Osmanlı Devleti'ne ve geleneğe besledikleri sadakat duygularıyla törpülenmiş ve bu duyguyla bütünlenmiştir denilebilir. Nerede olursa olsun (ister Selanik'te ister İstanbul'da), herhangi kültürel bir kurumda etkili olan veya herhangi bir dergide yazan tarihçiler, Osmanlı Devleti ve geleneğe sadakat duygusuyla hem Osmanlıcılık hem de Türkçülüğün (bu ikilemin) uyuşan ve uyuşmayan yanlarının / yönlerinin derin etkisi altında kaldılar.

Aslında " vatanperver " olan Namık Kemal gibi Osmanlı milliyetçileri, Osmanlı Devleti'ne sarsılmaz bir inaçla bağlı idiler. Bu devletin ortadan kaldırılması için bir sebep görmüyorlardı. Bununla birlikte dilin Türkçeleşmesi , eğitimin sistemleştirilmesi , devletin siyasî ve yönetim kademelerinde Batılılaşmanın gerçekleşmesi için hazırlıklar yapıyorlar; Osmanlı Devleti'nin esasını vatan / yurt (la patrie) olarak ifade ediyorlardı. Vatansever bir edebiyat anlayışını tesis etmek isteyen ve bu tür şiirler kaleme alan; bunun için dilde Türkçeleşmeyi gerçekleştirmek isteyen birçok edebiyatçı 1908'den itibaren " *Genç Kalemler* " adı altında toplandı. Bu grubun milliyetçilik anlayışında Osmanlıcılık ideolojisinin yanında dildeki yaklaşımlarında Türkçülük hâkimdir. Genç Kalemler, birkaç sayı çıkardıkları dergilerinde Türk dilinin her türlü edebiyat eserinde kullanılması gerektiği görüşünü, - Türk dili gündelik kullanımda çok uzun bir süredir yaşayan millî bir dildir - gerekçesiyle savunuyorlardı.

19'uncu yüzyılın başlarında Fransız İhtilâli'nden kaynaklanan milliyetçilik anlayışı, çeşitli ırkların, milletlerin, dillerin ve dinlerin iradî tutumlarına dayanan bir millet oluşturma ihtimaline dayanmaktaydı. Osmanlılığın da ilham kaynağı böyleydi. 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Almanlar milliyetçiliği *ırk*, *dil*, *ortak kültür* ve *ortak tarih* gibi somut " bilimsel " temellere oturttular. Alman bilimsel milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, Osmanlı seçkinlerinin

---

[40] AKÇURA, Yusuf : " **Türkçülük, Türkçülüğün ... "., a. g. e., s. 85**

(yönetici ve aydınlar) tek dayanağını teşkil eden Fransız İhtilâli' nin doğurduğu milliyetçiliği zayıflattı. Böylece Osmanlılar tek dayanaklarını da kaybettiler [41].

Türklük ile Osmanlılık 1920'lerde , Türk tarihini ne kadar geriden başlatmak ve hangi noktaya dayamak gerektiği gibi konularda tartışmaya devam ediyordu. Avrupa'nın milliyetçi tarihçilerinden farklı olarak, tarihlerini milletin tarihi olarak tanımlamayı reddediyorlar veya ülkenin tarihi " *Osmanlı Tarihi* " veya " *Türk-Osmanlı Tarihi* " nitelemesini kullanıyorlardı [42]. Henüz, Türklük Osmanlılık dışında bir siyasî çerçeveye oturmamıştı. Millî kimliği tanımlama meselesi, milletin tarihini isimlendirme ve yazma meselelerini birlikte sürüklemekteydi.

2. Türkçülük - Türk Milliyetçiliği

Meşrutiyet döneminde, Rusyalı Türkçü tarihçiler millî tarih yazımının zeminini hazırlayan katkıyı sağladılar. Rusya'dan gelen Türkçüler, etnik - kültürel bir muhalefet tecrübesi kazandıklarından Türk milliyetçiliğine malzeme taşıdılar. Rus Çarlığına karşı mücadele eden Kırım, Kazan ve Azerbaycanlı müslüman Türkler, kimliklerini Müslümanlık ve Türklükle tanımlıyorlardı. Rus Çarlığı'nın siyasî egemenliği veya kültürü karşısındaki kimlik mücadelesi, Rusyalı Türkçüleri, Osmanlı Türkçülerinin senlik-benlik arayışından daha köklü kılmaktaydı.

Kırımlı Türkçü İsmail Gaspıralı (1851-1914), milliyetçilik akımlarının henüz Rusya'ya ulaşmadığı 1880'lerde Ortodoks Rusya'ya karşı Müslüman kimliğini vurgulayan mücadelesini başlattı [43]. Daha sonraları Şemseddin Sami, Ahmed Mithad, Mehmet Emin ve Necip Asım' ın görüşlerinden etkilenen Gaspıralı, dilin belirleyici gücünü farkederek **"dilde, fikirde, işte birlik** " anlayışı ile bu konu üzerinde durdu. Mücadelesini, Rusyalı Türklerin emellerini gerçekleştirmek yolunda 35 yıl süreyle çıkardığı " *Tercüman Gazetesi* " nde (1883 -1917) dile getirerek sürdürdü [44].

Rusya'dan gelen Türkçüler, Türk milliyetçiliğinin dolayısıyla da Türk tarih yazıcılığının gelişmesinde etkili oldular. Rus kültür hâkimiyetinin meydana getirdiği atmosferde yetişen öncü Türk milliyetçileri arasında İsmail Gaspıralı, Hüseyinzâde Ali, Yusuf Akçura ve Ahmed Ağaoğlu'nu sayabiliriz. Bu öncüler, 1905 Rus devriminden sonra, görüşlerini yazıları ve siyasî faaliyetlerle yayma imkanı buldular. Rusya'da eğitim , Paris'te milliyetçiliğin kavram ve bilimsel temellerini geliştirme imkânı bulan Rusyalı Türkçüler, İstanbul'da bu eğitim ve görüşlerini hayata geçirdiler.

Hüseyinzâde Ali Bey (Bakü, 1864) Meşrutiyet'ten yirmi yıl önce İstanbul' a geldi. Askerî Tıbbiye'de okudu. Sultan II. Abdülhamit (1876 - 1909) döneminde doğduğu yere

---

[41] AKÇURA, Yusuf : " Üç Tarz-ı ... "., a. g. e., s. 20

[42] YİNANÇ, Mükrimin Halil : ***Millî Tarihimizin Adı***, İstanbul, 1969, s. 104 - 115

[43] DEVLET, Nâdir : ***İsmail Bey (Gaspıralı)***, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 962, Türk Büyükleri Dizisi: 98, Ankara, 1988

[44] KIRIMER, Cafer Seydahmet : ***İsmail Bey Gaspıralı***, İstanbul, 1934, s. 33 - 35

döndü. " İttihadi Osmanî " nin kurucuları arasında yer aldı. 1904'te Yusuf Akçura'nın başlattığı kimlik tartışmalarına katıldı. Bu tartışmalarda Pan - İslâmizm ve Pan - Türkizm'i savundu. Pan -Turanizm üzerine şiirler yazdı. Şiirleri, daha sonraları, Ziya Gökalp'in şiirlerinde etkili oldu [45]. Azerbaycan'da Türkçü ideallerin siyasî ve kültürel alanda yayılmasına katkıda bulundu. 1910'da İstanbul'a döndü. Bundan sonra, Türkçülük hareketlerinde aktif bir rol aldı. Milliyetçiliği özellikle ırk gerçeğine bağlamayan, dili de aynı derecede önemli gören Hüseyinzâde Ali, Kafkasya Türklerinin kendi kaderlerini tayin için ümitlerini Osmanlı Devleti'ne bağlamakta ve bu amacın gerçekleşmesi için Osmanlı mandasını bile kabul etmekteydi [46].

Türk milliyetçilerinden Yusuf Akçura ve Ahmed Ağaoğlu, Fransa'da sağlam bir eğitim gördükten sonra 1908'de İstanbul' a geldiler. Türkçülük ideallerine ve millî tarih yazımına taze güç kattılar. 1890'larda Paris'te eğitim gördükleri sırada Albet Sorel'in " Milletlerin, tarihi harekete geçiren ana güçler oldukları " na ilişkin görüşleri, onlara milliyetçilik şuuuru olduğunu öğretmişti [47].

Yusuf Akçura, 1904'te Türkçülüğün siyasî açıdan kaçınılmaz olduğunu belirten " *Üç Tarz-ı Siyaset* " adlı makalesini yazdı. Makalesinde, ırk olgusuna dayanan Avrupa milliyetçiliğini fikirlerinin geliştirilmesinde hareket noktası olarak ele almakta, Osmanlı Devleti'nin kendini yenilemesi için bazı seçenekler (tercihler) üzerinde durmaktadır. Akçura, Osmanlıcılığa ve İslâmcılığa karşı tenkidî bir tavır takınmış, Türkçülük anlayışına çağdaş bir milliyetçilik düzeyinde ulaşmıştı. Rusya tecrübesi ve çağın millî gerçeklerini ihtiva eden Fransa'daki eğitimi, bütün fikirlerini Türk milliyetçiliği ve onun gelecekteki zaferi üzerine yoğunlaştırmış; Osmanlıcılığa karşı tutarlı bir tavır takınmış ve bu akıma karşı siyasî ve kültürel bakımdan mücadele etmişti.

Yusuf Akçura ve çağdaşı aydınlara göre, tarih siyaset içinde önemli bir yere sahipti. Buna rağmen, Akçura, tarihi bir bilim olarak kabul etmemektedir. Milliyetçi hareketlerin geliştirilmesine katkıda bulunabilecek tarihî araştırma türlerine öncelik vermekteydi. Rusya'-daki eğitimi sırasında, tarihî araştırmaların Slav ve Germen millî uyanışlarında ne derecede etkili bir rol oynadığını müşahede etmişti. Başta Osmanlı saray tarihçileri olmak üzere, Fransız tarih ders kitaplarını tercüme etmeyi veya kötü uyarlamalarla yetinmeyi tercih eden halktan uzak tarihçileri tenkit etmekten geri kalmadı [48].

Akçura'nın, en önemli eserlerinden biri, Rusya ve Osmanlı Devleti'nde yaptığı çalışmaları bir araya topladığı, tarih ve Türkçülük konularındaki görüşlerinin esasını teşkil eden " *Türkçülüğün Tarihi* " dir. Akçura, eserinde Türkleri Kuzey, Doğu ve Batı Türkleri biçiminde sınıflandırmakta, 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında bu bölgelerde Milliyetçiliğin ve

---

[45] AKÇURA, Yusuf : " **Türkçülük, Türkçülüğün ... "., a. g. e.,** s. 185 - 186

[46] SWİETOCHOWSKİ,Tadeus : (Çev. Nuray MERT) "**Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905 - 1920**, İstanbul, 1988, s. 89 - 163

[47] TOGAY, Muharrem Fevzi : ***Yusuf Akçura Hayatı ve Eserleri***, İstanbul, 1944, s. 40

[48] AKÇURA, Yusuf : " Tarih Yazmak ve Okutmak Usullerine Dair ", **Birinci Türk Tarih Kongresi,** s. 578

Türkçülüğün gelişiminin birbiriyle ve Osmanlı Devleti'nin siyasî akıbetiyle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Siyasî baskı dönemlerinde Kırım ve Kazan Türklerinin çalışmalarının Türkçülüğün gelişmesine önemli katkıları olduğunu belirtmekte, " millet " kavramının uzun bir süre belirsiz kalışını, tarih yazıcılığı bakımından bu kadar önemli bir kavramın açık seçik tanımlanamayışının birçok mesele oluşturduğunu, 19'uncu yüzyılda alınan tedbirlerin hiçbir şekilde milliyetçilikten kaynaklanmadığını, 1890'larda ilgi gören milliyetçilik akımının II. Meşrutiyet dönemine kadar net bir tanım kazanamadığını, konfederasyon tipi siyasî çözümlerin ağırlık kazandığını vurgulamaktadır [49].

Osmanlı Devleti'nde ve yakın çevresinde çeşitli milliyetçi akımların ortaya çıkardığı kültürel baskılar (Ruslar, Slavlar ve Araplar gibi), Yusuf Akçura tarafından tanımlanan Türkçülüğün gelişmesine önemli katkıda bulundu. Bu milliyetçi inanç ve ideallerin, siyasî ve tarihî bir muhteva kazanması ve Türkçülüğe dönüşmesi yarım yüzyıldan fazla sürdü. Yusuf Akçura'ya göre, milliyetçilik = Türkçülük olarak açıklanabilecek bu akım, tarihe bilimsel bir hareketlilik (mobilite) getirdi.

Azerbaycanlı Ahmed Ağaoğlu (1869-19319) da Türkçülük akımlarına katkıda bulunan başka bir milliyetçidir. Ağaoğlu'nun Türkçülük ve İslâmcılık arasındaki köprü yaklaşımı; " Bakû " de bir Türk burjuvazisinin doğuşu, Gaspıralı İsmail'in Rusya'daki Müslüman Türkler birliği üzerindeki etkisi ve Sünnî Osmanlı Devleti'nin komşu Şiîler'e üstünlüğü Azerbaycan aydınlarının Pan - Türkizm ve Pan - İslâmizm'e meyletmelerini sağlayan önemli sebepler arasında sayılabilirdi [50] anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu başlangıç şartları göz önüne alındığında, Paris'te Ahmet Rıza, Ernest Renan ve Hyppolite Taine gibi pozitivistlerden etkilenen Ahmed Ağaoğlu, Azerbaycan'a döndükten sonra yazılarıyla Türkçülük fikrinin yayılmasına büyük ölçüde katkıda bulundu.

Ahmed Ağaoğlu, İstanbul'a döndükten sonra 1919-1920'lerde yazdığı " *Üç Medeniyet* " adlı eserinde, Osmanlı -Türk kültüründe aile, din, ahlâkî değerler ve millet gibi kavramları ortaya koymaktadır. Eserinde, dönemin Osmanlı sosyal ve ahlâkî değerlerini tenkid eden Ağaoğlu, dinin dünya işlerini idare etmede yeterince kanunî (yasal) ve ahlâkî bir çerçeveye sahip olmadığını, ahlâkî değerlerin cinsiyet konularından daha geniş bir anlama sahip olduğunu, kişilerin ve ailelerin henüz kendi hür iradeleriyle hareket edemediklerini ifade etmektedir. Ağaoğlu, bütün fikirlerin serbestçe tartışılabildiği liberal siyasî bir ortamın millî ilerleme için vazgeçilmez bir şart olduğuna inanmaktadır [51].

Kısacası, Rusyadan gelip İstanbul'a yerleşen Türklerden Yusuf Akçura, milliyetçi emellerin gerçekleşmesinde ırk unsurunun önemli bir rol oynadığına inanmasına karşılık; Ahmed Ağaoğlu, millî eğitimde liberal bir anlayışı savunmaktadır.

---

[49] AKÇURA, Yusuf : " **Türkçülük, Türkçülüğün ...**"., a. g. e., s. 45 - 46
[50] BEHAR, Büşra Ersanlı : " **İktidar ve Tarih ...**"., a. g. e., s. 71
[51] AĞAOĞLU, Ahmed : ***Üç Medeniyet***, İstanbul, 1927, s. 107

3. Bilimsel Türk Milliyetçiliği

Türkçülük, Pan - Türkizm, Turancılık, Pan - Turanizm kavramları, pozitivizm ve sosyolojiden kaynaklanan milliyetçilik kategorisi altında değerlendirilmektedir. Bu kavramlar, birbiri içine girmiş / karışmış durumlarda zaman zaman kullanıla gelmiştir. Burada önemli olan nokta, terminolojik kargaşadan ziyade, her bir kavramın çeşitli durumlarda farklı anlamlar ifade etmesi ya da farklı anlamlarda kullanılmasıdır. Esas olan da, bu terimlerin milliyetçilik kavramına ilişkin meseleleri ortaya koyması veya milliyetçiliğe ilişkin meselelerin çözümlenmesi gerektiğine yönlendirme yapmasıdır. Basit anlamıyla Turancılık, Türklerin yanı sıra Finlileri ve Macarları da kapsayan ve sınırları belirlenemeyecek kadar geniş bir coğrafî mekana yayılmış ırkçı bir hareket olarak görülmektedir. Diğer önemli " Pan " hareketlerden Pan - İslavizm ve Pan - Cermanizm, Pan - Turanizm üzerinde etkili olmuştur. Pan - İslavizm'in de Pan - Cermanizm'den etkilenmiş bir hareket olduğu bilinmektedir [52]. Başlangıçta milliyetçi bir hareket olarak ortaya çıkan Türkçülük teorik bakımdan, Osmanlı Devleti sınırları içindeki ve dışındaki Türkleri kapsayan bir hareket özelliği taşımaktadır. Türkçülüğün amacı, Osmanlı Türklerinin kimliğini ortaya koymak ve kuvvetlendirmeye yönelikti. Karmaşık bir yapı gösteren bu terimlerin her biri, farklı milliyetçilik tanımından ve milletin tanımında dil, ırk, etnik köken, din, ortak kültür ve tarih ögelerinden herhangi birinin mi, birkaçının mı yoksa tamamının mı daha belirleyici faktör olup olmadığı üzerindeki sınıflandırmalardan kaynaklanmaktaydı. Milliyetçilik tanımlarında cevaplandırılmaya çalışılan bu sorular, Osmanlı toplum yapısı ve geleneğine bağlı olarak bir türlü netleşemeden Cumhuriyet dönemine intikal etti.

Ziya Gökalp (1876-1924), milliyetçilik tanımları arasında pozitivizm ve sosyoloji ile ilişkili olan ve milliyetçilik anlayışını bu iki esasa bağlayan milliyetçi önderlerden biridir. Milliyetçilik, pozitivist akımla güç kazanmış ve sosyoloji disiplininin ortaya çıkışı ile birlikte milliyetçiliğin nitelikleri açıklık kazanmıştır. Açıkçası ırk, dil, kültür ve tarih hem bilimsel hem de tabiî (doğal) özelliklerdir. Buna göre de gerçek toplum " millet "tir. Bu durumda, daha önceleri olduğu gibi Osmanlı " *millet* " i ile " *devlet* " inin aynı (özdeş) olduğunu ifade etmek bir hayli güçleşmişti.

Ziya Gökalp, bilimsel ve sosyolojik katkılarıyla Osmanlıcılık ile Milliyetçilik arasındaki uzlaştırmayı gerçekleştiren önderlerden biridir. Gökalp, 1913'te milliyetçilik idealini şöyle açıklıyordu : " *Türk milliyetçiliği Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine ters düşmemektedir. Her genç harekette olduğu gibi Türk milliyetçiliğini savunanlar arasında bazı aşırılıklar vardır. Özellikle gençlerin bir kısmı, bazı yanlış anlaşılmalara sebep olmuşlardır. Gerçekte, Türkçülük Osmanlı Devleti'nin baş destekçisidir ve Türkçülük kozmopolitliğe karşıdır* " [53].

---

[52] KOHN, Hans : (Çev. Agah Oktay GÜNER) **Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği,** İstanbul, 1983, s. 15

[53] BEHAR, Büşra Ersanlı : " İktidar ve Tarih ... ", a. g. e., s. 74

Daha önceki dönemin milliyetçileri gibi Ziya Gökalp de milliyetçiliği tanımlamak için din ile dil ögelerini bir araya getirmektedir.

Gökalp, İstanbul'da yüksek öğrenim yaptığı sıralarda Avrupalı düşünürler, siyaset adamları, sosyologlar ve tarihçilerin fikirleriyle tanışma imkânı buldu. Avrupa sosyolojisi ve maddeci felsefe alanlarında çalışan ve buna bağlı olarak siyasî faaliyetlerde bulunanlardan biri olan Abdullah Cevdet ile irtibat kurdu. Taklit teorisi ve kitle psikolojisi konularındaki çalışmaları ile tanınan Gabriel Tard ve Gustave La Bon'un eserlerini okudu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faal bir üyesi olan Gökalp, çalışmaları ve gözlemleri sonucunda, sosyal bilimleri Türk kültür hayatına kazandırmayı başardı.

Ziya Gökalp; bir sosyolog, dil bilimci ve sosyal tarihçi olarak Jön Türk aydınları arasında önemli bir konuma sahipti. Milliyetçi amaçların gerçekleşmesi için bütün pozitif bilimlerin gerekli olduğunu savunmaktaydı. Bunun için, pragmatik ve disiplinler arası bir yol tâkip ediyordu. Gökalp'in ilham kaynağı olan kişi Emile Durkheim'di. Emile Durkheim, siyasî toplumu ve vatanı (la patrie) var olmanın belirleyici faktörleri olarak görmesine rağmen, Gökalp'in hareket noktası toplumun ahlâkî ve maddî güçleridir. Durkheim'a göre eğitim, milletleştirme demek olduğu kadar kişinin sosyalizasyonu da demekti. Durkheim'ın düşüncesinde eğitime yüklenen rol ile Fransız siyasetinin pragmatizmi ve sosyolojinin ilkeleri, Ziya Gökalp'in görüşleri arasında yerini aldı. Gökalp tarafından benimsenen bu görüşler, daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkası programında anlamını buldu .

Ziya Gökalp ve arkadaşlarına göre, Turancılık pragmatik önemi olan bir idealdir. Türk milliyetçileri, bu hareketi ırkçı bir hareket olarak görmedikleri gibi bir yönetim politikası olarak da kabul etmiyorlardı. Turancılık, milletin kendine güvenini artırmak için ortaya atılan dirilişe yönelik bir ideolojiydi. Bir slogan olarak ahlâkî ve pragmatik etkisi, milliyetçilik idealiyle yakından ilişkili olmasındadır. Bu anlayışa göre, kültürel değerlere dayalı bir siyasetin gerçekleşmesi mümkün görülmektedir. Gökalp'e göre Turancılık, geçmişin bir gerçeği, günün eğiticisi ve geleceğin harcı / mimarıydı. Burada Gökalp, milliyetçiliğin tayin edici gücünü ortaya koymakla kalmamakta, milliyetçi tarihçilerin ve tarih eğitiminin oynayacağı rolün önemini belirtmektedir. Turan ve Türkçülük, geniş anlamda tarih yazıcılığının hammaddesini meydana getirmektedir.

Ziya Gökalp, " *Milliyetçi İdeal* " adlı makalesinde, bu idealin gerçekleşmesinde dilin önemine dikkat çekmekte, dil incelemelerinde Gabriel Tarde'den söz etmekte, milliyetçilik idealini halka maletmek üzere halkı eğitmek için gazetelerde kullanılan dilin, gündelik dilin üzerinde durmaktadır. Bu makalede millet, sosyal bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Ziya Gökalp, 1918'de basımı yapılan " Türkçülük, İslâmlaşma ve Muasırlaşma " adlı eserinde, çağdaşlaşmanın Türk devlet adamları için başlıca ilham kaynağı olacağını ifade etmektedir. Türkçülüğü en son ve meşru siyasî bir akım olarak gören Gökalp'e göre, Türkiye çağdaşlaşma, İslâmcılık ve Türkçülük akımlarını birlikte değerlendirmek mecburiyetindedir. Gökalp'in anlayışında Türkçülük, şuuraltında olanı şuurlandırmak; yani Batılı ve Osmanlı

değerlerini birbirine eklemeden / kaynaştırmadan önce bir kültür olarak varlığı iddia edilen Türk kimliğinin yeniden canlandırılmasıdır [54].

Ziya Gökalp, kendisi bir tarihçi olmadığı hâlde, " millî şahsiyeti, millî kültürün bir tezahürü " [55] olarak görmektedir. Bu anlayışı ile Türk tarih yazıcılığına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Osmanlı ve Osmanlı öncesi Türk toplum yapısının bilimsel yöntemlerle incelenmesini ön görmekte, milliyetçiliği kültürel ve ideolojik bir birliğe dayandırmaktadır. Kültürel ve siyasî milliyetçi faaliyetleriyle Yusuf Akçura gibi tarihçilerin etkisinde olan Gökalp, siyaset felsefesini, milliyetçilik ve tarihçilik anlayışını; meşhur " *şahıs yok millet var, hak yok ödev var* " sözüyle dile getirmiştir. Gökalp, tarihin geniş anlamda topluma dayandırılması gerektiği, tarihin görevinin ise milliyetçilik ateşini yaymak olduğu inancına sahiptir. Tarihi, toplumun incelenmesi çalışmalarına dayandırmakta; millî toplum hakkında sağlam bilgilere sahip olmanın milliyetçi idealleri güçlendirmek için gerekli olduğu görüşünü savunmaktadır. Gökalp'ten önce, her tarih çalışması siyasî bir nitelik taşımasına [56] karşılık, Gökalp bir sosyolog olarak sosyal ve ekonomik müesseseler tarihi, idarî tarih, hukuk tarihi gibi Türkiye'de yeni sayılabilecek tarih konularını ortaya koymasıyla tanınmıştır.

Gökalp, Durkheim gibi tarihçiliği objektif (tarafsız) ve millî tarih [57] olmak üzere iki sınıfa ayırmaktadır. Halkı yönlendirme amacını taşıyan millî tarih, değer yüklüdür ve pedagojik özelliğe sahiptir; tabiî olarak siyasî ve ekonomik açıdan beklenilen bir geleceğe yöneliktir. Gökalp'e göre, objektif (tarafsız) tarih insanlığın hafızasıdır, millî tarih ise milletin vicdanıdır [58]. Objektif tarihi bilimsel tarih olarak değerlendiren Gökalp, bu çeşit tarihte sosyolojinin önemli bir rol oynadığını belirtmekte, tarihçileri millî tarihin serbest metotlarını, objektif tarihe taşımamak gerektiği hususunda da uyarmaktadır. Bu iki tür tarih yazıcılığı konusunda Gökalp, açık seçik bir ayırım yapmamıştır. Buna karşılık Cumhuriyet döneminin milliyetçi tarihçileri, kaba bir tasnifle millî tarih lehinde bir tercih yaptılar.

Milletin ve millî tarihin tanımında dil ve dini başlıca unsurlar olarak saymak mümkündür. Çünkü, dilin çeşitli siyasetlerle çelişen bir yanı yoktu. Bu bakımdan dil,tanımlamada başvurulan en sağlam faktör olarak alınmıştır. Din de önemli bir unsur olarak alınmış, Rusya Türkleri gibi çeşitli siyasî birimlerden gelen Türkleri bir arada tutabilmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Kısacası, hem ırk hem de kültür bu dönemde millî kimliğin vazgeçilmez unsurları olarak kabul görmüştür.

---

[54] GÖKALP, Ziya : Türkleşmek, İslâmlaşmak, Çağdaşlaşmak ve Doğru Yol, İstanbul, 1976, s. 28
[55] AKDER, Necati : " Ziya Gökalp'in Tarih Anlayışının Felsefî Temeli ", Türk Kültürü, Sayı : 12, Ekim 1963, s. 5 - 17
[56] AKDER, Necati : " Ziya Gökalp'in Tarih ...", a.. g.m.
[57] ŞAPOLYO, Enver Behnan : " Ziya Gökalp Tarihçi ", Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi, İstanbul, 1943, s. 213
[58] ŞAPOLYO, Enver Behnan : a.g.e., s. 214

4. Tarih Alanında Kurumlaşma

Millî tarihçiliğin gelişiminde İkinci Meşrutiyet dönemi bir dönüm noktasıdır. 1908 Anayasasının getirdiği düzenlemeler, siyasî ve sosyal hayatta bir takım değişikliklere yol açtı. Bu dönemde birçok siyasî teşkilât kuruldu; birçok gazete, dergi ve süreli yayın çıkmaya başladı. Siyasî, sosyal ekonomik ve kültürel çalkantıların yaşandığı bu dönemde, herşeye rağmen modernleşme yolunda önemli ilerlemeler kaydedildi. Daha önce başlamış bulunan Türkçülük faaliyetleriyle bir uzlaşma sağlandı.

Türklüğün kökenlerine duyulan ilgi, eğitim alanındaki yenileşme faaliyetlerinin tarih çalışmaları üzerinde yoğunlaşmasını sağladı. Şahlanan milliyetçi duygular, Osmanlı öncesi Türklerin daha yaygın biçimde incelenmesini; yenileşme faaliyetleri tarih yazma ve araştırma yöntemlerinin geliştirilmesini; özellikle inceleme ve geliştirme faaliyetleri sonuçlarının eğitim sisteminde yer almasını gerekli kıldı. 1900'lü yılların başlarında Darülfünûn'da " Tarih-i Umumî ", " Tarih-i Düvel " gibi birkaç tarih dersi okutulurken, eğitim politikası daha belirgin bir duruma geldikten sonra tarih bölümünde verilen derslerin sayısı çoğaldı. Türk Tarihi, İslâmî Düşünce Tarihi, Yunan ve Roma Tarihleri, Türkiye ile Avrupa Devletleri Arasındaki Diplomatik İlişkiler Tarihi, Güzel Sanatlar Tarihi, Orta Çağ Tarihi, Doğu Klasikleri Tarihi gibi...[59]

Bu dönemde, eğitim alanındaki düzenlemeler, millî kimliğin Türk olarak tanımlanması, Osmanlı öncesi Türklerin modern (Avrupa) yöntemleriyle incelenmesi, " bilimselcilik ile milliyetçiliği "; Ziya Gökalp'in düşüncesinde olduğu gibi aynı kapsamda birleştirdi. Bu düşünceyi gerçekleştirmek için, İttihat ve Terakki Cemiyeti (Fırkası) nin (1909 - 1919) yönetiminde, Türklerin modern bir biçimde ilerlemesi amacına yönelik olmak üzere eğitim bütünlüğünün savunulması, " bilimsel dayanışma " anlamında ideolojik ve kısmen yasal devlet politikası olarak benimsendi ve uygulandı.

Yirminci yüzyılın başlarında birer tarihî kimlik olan Osmanlıcılık ve Türkçülük tanımları arasındaki çelişkilere dayalı kurumlaşmalar gerçekleşti. Avrupa'da olduğu gibi milliyetçi fikirlerin yayılmasına paralel olarak Osmanlı tarih yazıcılığı da yeni bir safhaya girdi. Bazı cemiyetler ve yayın kuruluşları bünyesinde teşkilâtlanan milliyetçilik; tercüme faaliyetleri, uyarlamalar ve yeni edebî türlerin tanıtımıyla yayılmaya başladı. Finlandiya ve Macaristan gibi yeni kimlik kazanmış ülkelerin takip ettiği edebî ve millî kurumlaşma ile yayın faaliyetleri Osmanlı Devleti'nde de gelişti. Bilime, milliyetçi akımlara ve Türkçülüğe duyulan ilgi; Türk Derneği, Tarih-i Osmanî Encümeni, Asar-ı İslâmiye ve Millîye Tedkik Encümeni - Millî Tetebbular Mecmuası -, Türk Ocakları gibi kurumlarda ve bu kurumların yayınlarında yer almaya başladı. Bu kurumlar ve çıkardıkları yayınlar, devlet veya toplum olarak Osmanlı realitesi (gerçeklik) nin içinde ya da dışında olsun Türk kimliğine bağlı daha güçlü bir milliyetçilik için mücadeleyi ön görmekteydi.

---

[59] ERGİN, Osman Nuri : Türkiye'de Maarif Tarihi, Cilt : 3 -4, İstanbul,1977, s. 1240

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türk tarihinin incelenmesi teşkilâtlı bir faaliyet olarak yürütülmeye başladı. Türk Derneği, aralarında Ahmed Mithad, Necip Asım, Veled Çelebi ve Yusuf Akçura gibi tarihçilerin bulunduğu bir grup tarafından 1908'de kuruldu. Kuruculardan sadece Yusuf Akçura, hem Rusya'da hem Paris'te tarih öğrenimi görmüştü. Türk Derneği, Türk milliyetçiliğini esas alarak kurulan ilk dernek olma özelliğini taşımaktadır. Derneğin amacı nizamnâmesinde şöyle açıklanmaktadır:

> Cemiyetin maksadı Türk diye anılan bütün kavimlerin mazi ve hâldeki âsar, ef'al, ahval ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak; yani Türklerin asar-ı atikasını, tarihini, lisanlarını, avam ve havas edebiyatını, etnografya ve etnologyasını, ahval-ı içtimaiye ve medeniyeti hazinelerini, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade, güzel, ilim lisanı olabilecek süratte geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tedkik etmektir. [60]

Derneğin aylık yayın organı olan " Türk Derneği " dergisi 1911'de 6 ve 1912'de 1 olmak üzere 7 sayı çıktıktan sonra kapanmıştır. Bu dergide, Türk tarihi ve Osmanlı toplumu üzerine yazılmış makaleler yayımlanmış, makalelerde esas olarak dil sorunu ele alınmıştır. Dernek ve dergi yerini " Türk Yurdu " adlı dernek ve dergiye bırakmıştır.

Derneğin kurucularından Yusuf Akçura, Türk milletinin siyasî iktidarı ve Türklüğün geçmişini ispatlayacak " bilimsel " bir Türk tarihi ortaya çıkarma amacını gütmekteydi. Tarih yazımında milliyetçilikle bilimsel bir yaklaşımın ele alınması Akçura'nın makale ve diğer eserlerinde görülmektedir. Fransız pozitivistlerinin etkisinde kalan Akçura, " Tarih ve Ulum " adlı makalesinde, tarih ve bilim arasındaki ilişkiye dikkatleri çekmekte, bilimsel bir tarih yazımı için gerekli şartları şöylece ortaya koymaktadır : " Her şeyden önce tarih yazılı belgelere dayandırılmalıdır, ancak bunlar tenkîde tabi tutulmalıdır " [61]. Akçura makalelerinde, Seignobos'un görüşlerini Türk tarihçiliğine uyarlama çabasında görünmektedir.

Tarih bilimine vukufuyla tanınan Sultan V. Mehmet Reşat'ın önderliğinde, Osmanlı Tarihi'ni terk edilmişlik ve sahipsizlik durumundan kurtarmak için etraflı bir Osmanlı Tarihi'nin yazılması ve Osmanlı Tarihi'ne ait belgelerin toplanması amacıyla, 27 Kasım 1909 (14 Teşrinisâni 1325)'da Tarih-i Osmanî Encümeni kuruldu. Necip Asım tarafından kaleme alınan " Tarih-i Osmanî Encümeni Talimatnâmesi " nde Encümenin görevi, Osmanlı Tarihi'ne ait risale, evrak ve kayıtları toplamak, basmak ve yayınlamak olarak belirtilmektedir. Harcamaları Padişah hazinesi (ceyb-i hümayun) tarafından karşılanan Encümen, Osmanlı

---

[60] TEVETOĞLU, Fethi : Büyük Türkçü Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ankara, 1951, s. 28 - 29 ; AKÇURA, Yusuf : " Türkçülük ..... ", İstanbul, 1978, s. 209 - 210 ; TEMİR, Ahmet : Yusuf Akçura, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 836, Türk Büyükleri Dizisi : 61, Ankara, 1987, s. 41 - 42 ; Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, Cilt : 11, İstanbul, 1985, s. 4249 - 4250

[61] TOGAN, Zeki Velidi : " Tarihte Usul ", s. 173

Tarihi'ni yazabilmek için her türlü vasıtayı kullanabilme ve arşivlerde inceleme yapma yetkisine sahipti [62].

Tarih-i Osmanî Encümeni, 9 Şubat 1910'da Bâb-ı Ali Sadaret Dairesi altındaki vakanüvislik odasında Abdurrahman Şeref'in başkanlığında ilk toplantısını yaparak çalışmaya başladı. Encümen ilk toplantısında, yazacağı Osmanlı Tarihi'nin planını ve üyeler arasında iş bölümünü yaptı. Osmanlı Tarihi'nin birinci cildinin yazımı görevini Necip Asım ve Mehmet Arif'e verdi. Encümen, bu toplantıda ayrıca iki ayda bir " Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası " adlı bir derginin yayımlanmasını kararlaştırdı.

Encümenin mecmua yayınlamasındaki amacı, yazılacak tarihin metnine aynen ve tamamen giremeyecek araştırmaları, vesikaları ve Türkçe veya yabancı lisanlardan tercüme edilmiş risaleleri yayınlayarak " Osmanlı Tarihi " ne zemin hazırlamak ve mütalâa meraklılarının bilgilerini genişletmeye ve fikirlerini uyandırmaya hizmet etmek olarak belirtildi. Mecmuada, Osmanlı tarihinde bulunmayan veya yeteri kadar belirlenmemiş olan ve diğer dillerde yazılmış olan olaylar hakkında araştırma ve değerlendirmeler, ortaya çıkarılacak tarih vesikaları, diğer tarih encümenleri ve üyeleri ile yapılan haberleşmenin yayınlanmasına karar verilen kısmı, encümende kabul edilen kararlar, bütün lisanlarda Osmanlı tarihi ile ilgili eserlerin bibliyografyaları ile henüz yayınlanmamış olan tarih risalelerinin (tefrika olarak) yayınlanması ön görülmüştü [63].

Mecmuada esas olarak Osmanlı tarih yazımına ve Osmanlı tarihine yer verilmiştir. Osmanlı öncesi Türkler ve Anadolu üzerine yazılar sadece birkaç defa yayımlanmıştır [64].

Necip Asım ve Mehmet Arif, Türk Derneği'nin tüzel kişiliği altında Osmanlı Tarihi yazmaya başladılar. Yedi yıllık uzun bir çalışmadan sonra Osmanlı tarihine ait tek cilt yayımlanabildi. Bu cilt, Fuat Köprülü, Yusuf Akçura ve Ahmet Refik tarafından ciddi biçimde tenkit edildi. Yusuf Akçura, Necip Asım ile Mehmet Arif'in yazdıkları tarihin Osmanlı vakanüvislik geleneğinin bir devamı olduğunu ileri sürmüştür [65] . Akçura'ya göre, yeni tarih yazımı pozitivizme dayanmalı ve milliyetçilik ateşiyle aydınlanmalıdır. Bu milliyetçiliğin adı da Türkçülük'tür. Fuat Köprülü tenkidinde; söz konusu tarih kitabının bilimsel metod ve zihniyete uygun olmadığını öne sürmüş, bu iddiasını desteklemek için bilimsel metod ve belgelerden yararlanarak tarih yazdıklarını iddia ettiği F. de Coulanges, E. Lavisse ve A. Sorel gibi Fransız tarihçilerinden, T. Mommsen gibi Alman tarihçilerinden örnekler vermiştir. Bununla da kalmamış, Necip Asım ve Mehmet Arif'in yazdığı kitap hakkında; " Bu yazarlar bir toplumun, bir milletin, bir devletin tarihî kaynakları olarak askerî ve siyasî kaynaklar üzerinde

---

[62] AKBAYRAK, Hasan : " Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Osmanlı Tarihi Yazma Serüveni ", Tarih ve Toplum, Cilt : VII, Sayı : 42 (Haziran 1987), İstanbul, s. 41 - 48

[63] Tarih-i Osmanî Encümeni, " İfâde-i Meram ", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM), No:1, 1 Nisan 1326, s. 2

[64] ŞAKİROĞLU, Mahmut : " MemleketimizdeToplu Tarih Çalışmaları 1 ", Tarih ve Toplum, Cilt:VI, Sayı:36 (Aralık 1986), İstanbul, s. 361 - 366

[65] GEORGEON, F. : Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura (1876 - 1939), Yurt Yayınları, Ankara, 1987, s. 645

durmuşlardır... Bununla yetinilemez, tarihçiler, tarihî olaylar hakkında coğrafî, etnik ve siyasî olaylara da bakmalıdır "[66] biçiminde çarpıcı bir değerlendirme yapmıştır.

Bilimsel metotlara ve sosyolojiye duyulan ilgi; Fuat Köprülü, Ziya Gökalp ve benzeri tarihçiler tarafından kurulan ve aralarında Alman, Macar ve Fransız üyelerin de yer aldığı " *Asar-ı İslâmiye ve Millîye Tedkik Encümeni* " nde anlamını buldu. Aralarında Bursalı Tahir Bey, Veled Çelebi, Necip Asım ve Mehmet Arif Bey gibi Türk Derneği'nin bazı üyeleri bulunan kişiler, kurulan bu Encümene katıldı. Encümenin yayın organı " *Millî Tetebbular Mecmuası* "nda 1915'te Encümenin tüzüğü yayımlanmıştır. Tüzükte, Encümenin amacı şöyle açıklanmıştır :

> " Encümen Türklere ait müessesatı diğer milletlerin müessesatıyla mukayese ederek Türk milletinin hangi enmuzec-i içtimaiye mensup ve tekâmülün hangi safhasında bulunduğunu arayacaktır. Türklere ait müessese hakkında yapılacak tetkikat vesaik-i kafiyeye istinad edecektir. Tetkikat sahası din, ahlâk, hukuk, iktisat, lisan, bediiyat, fenniyat, bünyeyi içtiamiye gibi hususattır. Bu müesseselerin Türk harsında ve İslâm medeniyetinde mevkiini tayin etmek ve yek diğeri ile revabıt ve münasebatını bulmak encümenin saha-ı mesaisine dahildir "[67].

Millî Tetebbular Mecmuası, tarihin sosyal ve kurumlaşma açısından incelenmesi yönünden oldukça önemli bir yere sahiptir. Beş defa çıkabilen dergi, geleneksel tarih yazımının bir devamı olarak değerlendirilen Tarih-i Osmanî Encümeni dergisinden farklıdır. Fuat Köprülü ve Ziya Gökalp, Encümen faaliyetlerinde ve yayın organı dergide çok önemli roller üstlenmiştir. Ziya Gökalp'in sosyal yapıları inceleyen önemli bir çalışması, derginin 2 ve 3. sayılarında yayımlanmıştır.

Tarih alanında faaliyet gösteren dernekler (cemiyetler) arasında en uzun süreli ve en etkin olanı 1912'de bir grup askerî, tıbbiye ve mülkiye öğrencisi tarafından kurulan *Türk Ocakları*'dır.

Kurucu öğrencilerin ortak özellikleri pozitivizme ve bilimsel açıklamalara (metodlara) inanmalarıdır [68]. 1911'de yayımlanmaya başlayan " *Türk Yurdu* " dergisi, bu öğrencilerin ilham kaynağını teşkil etmiştir. " Türk Yurdu " dergisi, 1912'de Türk Ocaklarının yayın organı oldu.

Dönemin tanınmış edebiyatçı ve milliyetçilerinden Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Halide Edip, Hamdullah Suphi, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Hüseyinzâde Ali ve diğerleri Türk Ocaklarında toplandılar. Bu grup, Türk milliyetçiliğinin kültürel ve entellektüel açıdan güçlendirilmesinde tayin edici bir rol oynadı. Ocaklar bir üniversite gibi faaliyet gösterdi.

---

[66] KÖPRÜLÜ, Fuat : " Bizde Tarih ve Müverrihler ", Bilgi Mecmuası, Cilt : I, s. 187 - 190

[67] " Asar-ı İslâmiye ve Millîye Tetkik Encümeni Nizamnâmesi ", Millî Tetebbular Mecmuası, 1331 (1915), Cilt : I, No : 2 ARIKAN, Zeki : " Tanzimattan Cumhuriyete Tarihçilik ", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cil t : 6 İstanbul, 1985, s. 1593

[68] TANRIÖVER, Hamdullah Suphi : " Türk Ocağının Tarihçesi ve İftiralara Karşı Cevaplarımız ", Türk Yurdu, Cilt : 5, No : 25, 1930, s. 2

5. Türk Ocakları

Türk Ocakları, birçok tepkilere ve muhalefete maruz kalmasına rağmen, 1931'de Cumhuriyet Halk Partisine bağlı bir kurum hâline getirilene kadar (20 yıllık süre içinde) varlığını sürdürdü. Türk Ocakları, 1917'de sadece İstanbul'da 1800 üyeye sahipti. Bu üyelerden 1600'ü daha önce üniversitede öğretmenlik yapmış kişiler ile üniversite öğrencilerinden meydana geliyordu. Ocakların, İstanbul dışındaki bazı merkezlerde 16 şubesi bulunmaktaydı.

Türk Ocakları; halk hikâyeleri ve şiirleri, Fichte, Voltaire ve Aristo gibi klasiklerin çevirileri, coğrafya ve mahallî sanatlar üzerine çalışmalar, Ermeni ve Kürtler üzerine yapılmış incelemelerin çevirilerini yayımladı. Yayımladığı tarih kitaplarında milliyetçi ve Türkçü motifler belirgin olarak yer almıştır. Ocakların yayın ve diğer faaliyetlerinde ırkçı ve yayılmacı eğilimler görülmemektedir. Ocakların faaliyetlerinde Rusya Türklerinin popülist / muhalif milliyetçilikleri göze çarpmaktadır. Yayın ve faaliyetlerinde, eski Türklerde ve Anadolu'da hayat tarzları *hars*, eski Türkler üzerine yapılan araştırmalar *ilim*, zanaatkârlık ve güzel sanatlar *sanat* başlıkları altında sunulmuştur. Faaliyetleri arasında ilim, tarih ve Osmanlı öncesi Türkler konuları bir arada ele alınmıştır. Etnoloji, antropoloji, arkeoloji ve linguistik; tarih başlığı altında sıralanan konular arasında yer almaktadır. Felsefe ve sosyal bilimler, Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü sayesinde tarihin ikinci derecedeki alt disiplinleri olarak ele alınmış ve sıralanmıştır.

Yukarıda sıralanan kurumlar, İkinci Meşrutiyetle ortaya çıktılar. Faaliyet ve yayınlarında Türk milletinin gelişmesinde önemli bir katkı sağlayacağına inandıkları milliyetçi ve bilimsel tarihi geliştirmek amacını güttüler. Yayımladıkları dergi ve kitapları, tarih alanındaki inceleme ve araştırmaların sayısını artırdı. Bu çalışmalar, Cumhuriyet döneminin milliyetçi tarihçiliğinin esasını teşkil etti. Bu dönem süresince Türk Yurdu, milliyetçi tarih anlayışını bilimsel tarih olarak ele alan çizgide yayınına devam etti.

Türk tarih tezi, Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Turancılık akımları karşısında Türk milliyetçiliğinin resmî ideoloji olarak benimsenmesini gerektirmiştir. Bu çerçevede, Türk tarih tezinin Türk kimliğini oluşturacak bir araç ve gelecek kuşaklar nezdinde haysiyetli bir amaç olması istendiği söylenebilir. Türk tarih tezi, iktidardaki ideolojinin önemli bir parçası olduğundan, tezin ortaya çıkışının incelenmesi dönemin parti politikasını yönlendiren siyasî kültürün ortaya çıkmasına / anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Tek parti yönetimi (1923 - 1946), Atatürkçü ideolojinin olgunlaşması ve hayata geçiriliş dönemidir. Dönemin çeşitli yönleri üzerinde eserler yazmış kimileri [69], Atatürkçü ideolojinin " inkılâpçı - otoriter " özelliğini vurgulamak ihtiyacını duymuşlardır. Türk tarih tezi, Atatürkçü ideolojinin en önemli bütünleyici parçalarından biridir ve kültür inkılâbı özelliği ile

---

[69] PEKER, Recep : İnkılâp Tarihi Dersleri, Ankara, 1936 ; BOZKURT, Mahmut Esat : Atatürk İhtilâli, İstanbul, 1940 ; AĞAOĞLU, Ahmed : İhtilâl mi Inkılâp mı ?, Ankara, 1942 ; ALP, Tekin : Kemalizm, İstanbul, 1936 ; AYKUT, Şeref : Kemalizm, İstanbul, 1936 ; ATAY, Falih Rıfkı : Faşist Roma, Kemalist Tiran ve Kaybolmuş Makedonya, Ankara,1931

tanınır [70]. Milliyetçiliğin yanında pozitivizm ve laiklik bu ideolojinin felsefî temellerini meydana getirmiştir. Bu dönemde, muhalefet; utangaç ve kararsız bir karakter sergilemekle birlikte sürekli bir vicdan muhasebesine zorlanan bir muhalefet konumunu göstermektedir.

1919'da milliyetçiler ve milliyetçi askerî birlikler bir araya gelerek Sivas Kongresi (4 - 11 Eylül 1919) toplandı. İstiklâl Savaşı sırasında ve Cumhuriyetin ilânına kadar geçen sürede, siyasî iktidarı güçlendirmek isteyen önder kadro; muhalefet gruplarını ya da kişileri bertaraf etmiştir. Diğer taraftan, milliyetçi hedefleri gerçekleştirmek için gerekli siyasî kurumu (Cumhuriyet Halk Fırkası) kurmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisinin ilk üç tüzük ve programlarında (1923, 1927, 1931) [71] " millet " ve " milliyetçilik " kavramları tedrici bir gelişim göstermektedir. 1923 tüzüğünde " Türk kültürünü benimsemek " parti üyeliği için kaçınılmaz bir şart olarak yer almıştır. Bu şart o dönemde Türklüğün kültürel öneminin vatandaşlık kavramından önce geldiğini, milliyetçiliğin tanımının esas olarak kültürel bütünlük çerçevesinde kaldığını göstermektedir. 1927'de ayırt edici kavramlar milliyetçilik ve millî dayanışma çerçevesinde tüzükte " millî dayanışma dil birliğine, ülkü birliğine ve fikir birliğine dayanır " biçiminde anlamını bulmuştur. " Türk dili ve kültürünü ilerletmek " partinin en önemli görevlerinden biri olarak ele alınmış, " ilmî olmak " gerçek bir parti üyesinin özelliği ve ulaşmak istediği hedef olarak sayılmıştır. Fikir birliği ve ilmî olmak şartları, bir dünya görüşünün temel taşları konumunda görünmektedir. 1931 programında " millet ", dil, fikir ve kültür birliğinden ve yurttaşların dayanışmasından meydana gelen siyasî ve sosyal bir bütün olarak tanımlanmıştır. " Halkçılık " ilkesi altında " millet " kavramına irade ve hâkimiyet kaynağı biçiminde yer verilmiştir. Bu kavramlardan fikir birliği / ideal birliği, iradenin teklifi biçiminde anlaşıldığı takdirde milliyetçilik anlayışına bir katkısından söz edilebilir. Tanımın bu biçimiyle bir milliyetçilik yaklaşımından daha çok otoriter bir sistemi benimsetme eğilimi taşıdığı da ileri sürülebilir.

Cumhuriyetin kurucuları ve yöneticileri, güçlü bir milliyetçilik için siyasî bakımdan Türk seçkinlerinin düşüncelerinde bir türdeşlik ön görmüşler, bu sebeple de muhalif seçkin grupları (1919 - 1937) döneminde tasfiye etmişlerdir.

Muhalefetin tasfiyesi mücadelesi askerî (işgalcilere karşı), sosyal (laikliği istemeyen güçlere karşı), ideolojik (sosyalizm ve komünizme karşı) ve ekonomik (liberalizm ve mandacılığı savunanlara karşı) alanlarda yapıldı. Muhalefete karşı mücadele, oldukça sert ve radikal bir seyir takip etti. Meşruluğunu, toplumda olumlu bir etki meydana getirmiş olan askerî zaferlerden aldı. Askerî zaferin desteğiyle güçlenen asker seçkinler, ortaya koydukları hâkim ideolojinin, muhalif fikirleri eritip yutmasını sağladılar. Muhalif güçlerin sindirilmesi ya da yok edilmesi millî bir misyon olarak 1940'lara kadar devam etti. Bu dönemde; eğitim,sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda olmak üzere her cephede milletin ve

---

[70] TUNÇAY, Mete : Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923 - 1931, Ankara, 1981, s. 300 - 303 ; KARAL, Enver Ziya : " Atatürk'ün Türk Tarih Tezi ", Atatürk Hakkında Konferanslar, Ankara, 1946, s. 63

milliyetçiliğin geleceği için Atatürkçülük (Kemalizm) tek doğru fikir olarak işlendi. Cumhuriyet döneminin tek meşru siyasî ahlâk anlayışı " iktidar sahipliği " olarak hükmünü sürmeye başladı.

Cumhuriyetin bir amacı da parlamenter demokrasinin uygulamaya girmesiydi. Parlamenter demokrasinin esası olan muhalif grupların ve düşüncelerin temsili 1940'lı yılların ikinci yarısına kadar bir istek / dilek olmaktan ileriye gitmedi. Tek parti iktidarı mecburi bir geçiş olarak sunuldu ve kabul edildi. Parlamenter demokrasiye hazırlık ya da geçiş dönemi anlayışı meşruluğunu 1960, 1971 ve 1980 müdaheleleriyle de sürdürdü.

Cumhuriyetin inkılâpçı kurucuları, milletleşme sürecini " Türk milliyetçiliği " gerçekliği üzerine kurdular. Bu gerçekliği sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel meselelerin çözümü olarak gördüler.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı siyasî tarihçiler yetişti ve görevlendirme yoluyla bazı siyaset adamları tarihçi olarak ortaya çıktılar. Bu dönemde çok sayıda tarihçi uzman bulunmadığından ve tarihin yazılması siyasî bir görev olarak görüldüğünden, milliyetçi liderler ve aktif siyaset adamları bir tür tarihçiler grubu olarak tarih yazıcılığını üstlendiler. Diğer bir deyişle milliyetçi hareketi başlatan aydınlar, tarih yazımı misyonunu da üstlenmek durumuyla karşı karşıya kaldılar.

Siyasetçi tarihçilerin tarih yazıcılığında rol alması Türkiye'ye has bir durum değildir. Özellikle devrimci, inkılâpçı değişmelerin olduğu yerlerde, siyasî kadrolar yeni kuşakları eğitme misyonunu üstlenmişlerdir. Üstlendikleri rol gereği, kimlikleri yeniden tasarlamışlar, tarih yazımının esaslarını belirlemişlerdir. Türkiye'de olduğu gibi başta Fransa olmak üzere, birçok Avrupa ülkesinde kimlik oluşturmak amacıyla kültür unsurları milliyetçi ideolojiyle bütünleştirilmiştir. Buradan, her ülkenin doğrudan etkilendiği siyasî güçlere dayanarak kendi şartlarına göre yapay bir geçmiş ortaya koyduğu söylenebilir.

1903 - 1923 döneminde ve özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923 - 1933) Türkiye'de yetişen ve Anadolu dışındaki Türk ülkelerinden gelen tarihçiler, milliyetçiliğin Türkçülük biçiminde anlaşılabilmesi için mücadele veren siyasî eğilimli kişilerdir. Yusuf Akçura, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu ve Necip Asım (Yazıksız) başta olmak üzere kimileri " Türkçülüğü hâkim kültür, siyasî ideal ve ve millî karakter " olarak ele alan aktif siyasî parti üyeleridir. Ziya Gökalp, baştan beri İttihat ve Terakki Cemiyetinin üyesidir. Ahmet Ağaoğlu ve Fuat Köprülü 1930 - 1940'lı yıllarda siyasî parti liderleri arasına girdiler. O dönemde siyasî, sosyal ve bilimsel faaliyetler aktif siyaset içinde yapılabilmekteydi. Bu yüzden, belirtilen şahsiyetlerden hiçbiri milliyetçi inanç ve ideallerini biçimlendiren siyasî akımların dışında kalamadı. Aslında, bu kişilerin çoğu siyasî Türkçülüğün öncüleri olduklarından, teşkilâtlı faaliyetlere tarihî ve kültürel çalışmalar yapmak üzere girmişlerdi. Türk Derneği, Osmanlı Tarih Cemiyeti ve Türk Ocakları gibi birçok kuruluşun kurucuları ve önder kadroları bu kişilerdir.

---

[71] TUNÇAY, Mete : " Ekler ", a. g. e., s. 362, 382 ve 447

Yusuf Akçura; geçmişi, eğitimi ve şahsî eğilimleri itibariyle aktif siyasî hayatın dışında kalamazdı. Rusya'da iken mahallî Duma'da aktif bir Türkçü olarak faaliyet göstermiş, siyasî kariyerinin başlangıcını muhalefet cephesinde yer alarak ortaya koymuştu. Paris'te eğitim gördükten sonra, kendini tarih çalışmalarına ve araştırmalarına verdi. Dikkatini Türkçülüğün kültürel yönünün incelenmesi üzerinde yoğunlaştırdı. Yusuf Akçura'nın Ziya Gökalp ile birlikte yaptığı çalışmaların, parti siyasetiyle tam bir uyum içinde olduğu bilinmekle beraber, İttihat ve Terakki Cemiyetine hiçbir zaman üye olmadığı da bir gerçektir [72]. Daha sonraları Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi bazı tarihçilerle birlikte 1919'da Türk Millî Fırkasını kurmuştur [73]. Kısa bir süre yaşayan bu siyasî parti, Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetlerini destekleme rolünü üstlendi. Yusuf Akçura, Cumhuriyet kurulduktan sonra Cumhuriyet Halk Fırkasına üye oldu ve İstanbul milletvekili seçildi. Böylece, Akçura'nın " bilimsel bağımsızlığı " saf değiştirerek iktidar saflarına geçti ve iktidarla bütünleşti.

Kurucu - tarihçilerden kimileri, Türk tarih tezinin her safhasını sonuna kadar yaşama imkânına kavuştular. Yusuf Akçura ve Reşit Galip gibi kimi tarihçiler milletvekili seçildiler. Daha önceleri aktif siyaset içinde yer almayan bazı tarihçiler de aktif siyaset içine katılmaktan geri kalmadılar. Bu siyasetçi tarihçiler, Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini kurdular. Bir yıl sonra Türk Tarihi Tetkik Cemiyetine dönüşen Türk Ocağı Türk Tarih Heyeti'nin ilk başkanı M. Tevfik (Bıyıklıoğlu), başkan yardımcıları İstanbul milletvekili Yusuf Akçura ve Çanakkale milletvekili Samih Rifat ile genel sekreter Aydın milletvekili Reşit Galip'tir [74]. Diğer on kurucu üye ya milletvekili ya da parti üyesiydi. Bu siyasetçi tarihçiler, tarihi yeniden yazmak ve tarih ders kitaplarını yeniden ele almak için teşkilâtlandılar. Bu tarihçilerin hiçbiri, kendi özel konumlarına dayanarak kültürel ve bilimsel kurumlar ile siyasî kurumları bütünleştirmede herhangi bir sakınca görmediler. Bu anlayış, " Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Cumhuriyet Halk Fırkasının bir eğitim ve kültür kolu gibi çalışan zamanın tek tarih kurumudur " yargısına haklılık / geçerlik kazandırdı.

Liberal ve tenkidî bir eğilime sahip Ahmet Ağaoğlu " Türkler devlet kavramını her zaman hükûmet kavramıyla bir tutmuşlardır "[75] demesine rağmen, tarih ve kültür kurumlarının otoriter bir hükûmetin gözetim ve denetimi altına girmesine hiçbir itirazda bulunmamış, hatta bu tür teşebbüsleri tabiî karşılamıştır. Ağaoğlu'na göre, Türk Ocaklarının vazifesi " Türklüğü ", kültürel ve tarihî bir esasa göre tanımlayabilmek ve bunun için hükûmetle sıkı bir bağ kurmaktı. Bu konu üzerine Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yazdığı makalelerde Ağaoğlu, Türkiye'nin artık Osmanlı hâkimiyetinde olmadığını, bu sebeple de hükûmetten uzak durulması gerekmediğini savunmuştur. Bu eğilim ve anlayışlar, dönemin seçkinlerinin kendi görüşlerine uygun yeni ve modern bir hükûmetin varlığını; tarih, kültür ve

---

[72] TOGAY, M. Fevzi : Yusuf Akçura..., s. 65

[73] TUNAYA, Tarık Zafer : Türkiye'de Siyasî Partiler, Cilt : II, İstanbul, 1986, s. 531

[74] İĞDEMİR, Uluğ : Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973, s. ; ÇOKER, Fahri : Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları, Ankara, 1983, s. 1 - 7 ; TUNÇAY, Mete : Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923 - 1931, Ankara, 1981, s. 299

bilim gibi alanlardaki çalışmaların bağımsızlığı açısından yeterli gördüklerini; böylelikle hükûmet desteğini, hatta hükûmet gözetim ve denetimini savunabildiklerini ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Oysa Türk Ocakları, yüzyılın başında ilk kurulduğu dönemlerde siyasî bakımdan bağımsız, ciddi tarih çalışmalarını teşvik eden ve özendiren bir kurum olarak ortaya çıkmıştı. Daha sonraları, Türk Ocakları üzerinde siyasî denetim arttı. Böylece, resmî bir tarih yazmak arzusunun ilk işaretleri verilmiş oldu.

Devlet çeşitli kültürel ve sosyal birimler ile kurumları tek bir çatı altında parti teşkilâtları ya da şubeleri hâline getirmeye çabalarken; tarihçiler de daha iyi vatandaşlar olabilmek için farklı görüşlerini tek bir görüş altında toplamaya çalışıyorlardı. Bu arada, Türk tarihinin yeniden yazılması için devletin gözetim ve denetiminde özel bir kurum teşkil edildi.

Mustafa Kemal'in öncülüğünde başlayan tarih çalışmaları, 1928 - 1929 yılları arasında bazı sonuçlar vermiş ve bu çalışmalar notlar hâlinde yazılarak yayımlanmıştı. Kurum düzeyinde ilk teşebbüs, Türk Ocaklarının kapatılmasından birkaç ay önce, Türk Ocaklarının Altıncı Kurultayında Ocaklara bağlı Türk Ocağı Türk Tarih Heyeti'nin kurulmasıyla oldu. Nisan 1930'daki bu değişiklikten hemen sonra Haziran 1930'da Türk Ocakları kapatılarak Cumhuriyet Halk Fırkası bünyesinde eritildi. Bir yıl sonra, Nisan ayında Türk Tarih Heyeti kurucularınca Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kuruldu.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin amacı, Osmanlı Tarih Cemiyetinden farklı bir çizgiyi belirlemek ve Türk tarihini yeniden yazmaya yönelikti. Cemiyet, kültür ve tarih çalışmalarını yıllarca sürdürmüş olan Türk Ocakları tüzük ve programları doğrultusunda kurulmuştu. Bir süre sonra, Ocakların ilk başkanlığını yapan Hamdullah Suphi (Tanrıöver)'nin 1927'de " Ocakların tüzüğünün partinin denetimi altına girecek şekilde değiştirilmesine karşı olduğunu " [76] belirterek endişelerini dile getirmesine rağmen, Türk Ocakları parti teşkilâtıyla bütünleştirilmiş, diğer bir deyişle kapatılarak yok edilmiştir. Hamdullah Suphi, Cumhuriyetin ilke ve inkılâpları (ideolojik) çizgisine katılmakla birlikte, Ocakların entellektüel bir kültür kulübü olarak kalmasını istemiştir. Hamdullah Suphi, 1931'de Bükreş Maslahatgüzârlığına atandı. İkinci başkan Dr. Reşit Galip ise Ocakların siyasî bir organizma vazifesini yerine getirmesini tercih etmiştir. Reşit Galip, İstiklâl Mahkemelerine başkanlık yapmış ve bir süre sonra Millî Eğitim Bakanı olmuştur. Böylece, kültürel faaliyetleri devlet = parti gözetim ve denetimi altında kurumlaştırmanın ilk adımları atıldı. Bu durumda, bir taraftan siyasetçi - tarihçiler kısmen özerk olarak çalışan Türk Ocaklarının hakkını elinden alıyor, diğer taraftan aynı grup yeni bir tarih kurumu teşkil ederek parti denetiminde çalışmasına ön ayaklık ediyorlardı. Amaç açık olmasına rağmen, tarih yazımı süreci karmaşık bir yol takip etti. Bu durumu, o dönemin Cumhuriyet gazetesinin bazı nüshalarında başlıklarda görmek mümkündür.

---

[75] AĞAOĞLU, Ahmet : Üç Medeniyet, İstanbul, 1972, s. 119

[76] TUNÇAY, Mete : Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin...., s. 296 - 298

1910'larda tarih yazıcılığında görülen romantik ve pragmatik yaklaşım, siyasî bir teşkilât tarafından yönlendirilmemiştir. Necip Asım, Fuat Köprülü, Yusuf Akçura ve Ahmet Refik gibi tarihçileri o dönemde dergilerde, Türk Ocakları ve Türk Tarih Encümeninde yayınlanan " millî tarihlerinde ", Türk Ocakları Tüzüğünün 4. maddesinde yer alan " Ocak, amacını elde etmeye çalışırken sırf millî ve sosyal bir vaziyette kalacak, asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasî fırkalara hizmet etmeyecektir " [77] hükmünü geçerli kılacak ve siyasî teşkilâtlardan hatırı sayılacak bir derecede bağımsız hareket etmişlerdir. Milliyetçi tarihçilerin bağlı bulundukları kültür kurumları, ilke olarak siyasî vesayeti kabul etmediğinden bilimsel bir bağımsızlık gösterebildiler.

Cumhuriyet döneminde, sosyal ve kültürel kurumların tasfiye edilmesi süreci Türk Ocaklarının eritilmesiyle sınırlı kalmamıştır. 1930 ve 1931'li yıllarda Türk Matbuat Birliği, İhtiyat Zabitleri Birliği ve Türk Kadınları Birliği gibi birçok sosyal kurum kendilerini lağvetmişlerdir [78] . Bu gibi kurumlar, görevlerinin devlet vesayeti altında yerine getirileceği konusuna inanmış ya da ikna edilmişlerdi. Bu kapsamda, 1930'da Millî Türk Talebe Birliği de geçici olarak kapatılmıştır.

Böylece millî güçler, devlet = parti rejiminin yerleştirilmesi yönünde birleştirilmişti. Dönemin siyasî liderlerinin otoriter millet - devlet modelini benimsemeleri, böyle bir uygulamanın ilham kaynağını teşkil etmiştir.

---

[77] AKÇURA, Yusuf : Türkçülük, İstanbul, 1979, s. 215
[78] TUNÇAY, Mete : a. g. e., s. 297

İkinci Bölüm

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TARİH ÖĞRETİMİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ

Bu bölümde, tarih öğretimini çerçeveleyen Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışında gelişmeler, Türk Tarih Kongreleri, Millî Eğitim Şuraları ve Kalkınma Plânlarına yer verilmiştir.

1. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ANLAYIŞINDA GELİŞMELER

Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışını, siyasî iktidarların hükûmet programları ve bu programlara göre eğitim ve kültür alanındaki uygulamalar biçimlendirmiştir. Tarih anlayışını çerçeveleyen uygulamalarda, iç ve dış politika etkileyici ve düzenleyici rol oynayabilmiştir. Buna göre, Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışını, programlara ve ders kitaplarına yansımalarını gerçekleşme durumuna göre başlıca dört zaman sürecinde inceleyebiliriz[79] :

1. Türk Tarih Tezinin Etkisinde Millileştirme Dönemi (1923 - 1938)

Cumhuriyetle başlayan Yeni Toplum Düzeni, Gökalp'in düşüncelerinin etkisinde şekillenmiştir. Gökalp, bir otokton düşünür özelliği ile Türk İnkılâbı'nın manevî babası olarak kabul görmektedir. Gökalp, Osmanlı toplumunun ortak bir din etrafında birleşen, fakat millet seviyesine henüz ulaşmamış, ümmet kimliğine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Tek başına dinî inançlar milletleşme süreci için yeterli olamadığından; milletleşme olgusu için dil, kültür ve duyguda birlik temel hareket noktasıdır. Ümmetten millete geçiş, dilde ve duyguda birliğe ulaşmakla gerçekleşebilir. Batı, bu çizgiyi takip etmiş ve millet seviyesine yükselmiştir [80].

Eğitimin amacı, millî devleti gerçekleştirmekti. Bu özelliği ile eğitim, Türk İnkılâbı'nın elinde yeni bir araç konumundadır. İdeal bir toplum için, öncelikle plânlanmış ve düzenlenmiş bir eğitim ön plânda yer almaktadır. Eğitimden iki amacı gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bunlar :

a. Ümmetten millete geçişin plânlanması,

b. Millî kültür ekseni etrafında milletleşme sürecinin hazırlanmasıdır. Bunun için, hareket noktası olarak " millî kültür " kavramının ve kaynaklarının belirlenmesi gerekmektedir. Öncelikle, kültürün Asyatik yapısına yönelinmiş, dil ve tarih tezlerine dayalı yeni bir kimlik anlayışı ortaya konulmuştur.

---

[79] KOÇAK, Kemal : " Cumhuriyetten Günümüze Tarih Öğretimi ", Türk Yurdu, Cilt :12, Sayı : 61 (Eylül 1992), s.46 -48

Türk İnkılâbı, dil ve tarih tezleri ile, din de Gökalp'in gündeme getirdiği ladini (laicus) kavramıyla yeni bir biçime kavuşmuştur. Bu durumda, Türk İnkılâbı'nın köklere dönmek suretiyle Batılılaşma çizgisinde yürümeyi hedeflediği söylenebilir. Bu dönemde millî eğitim; dil, tarih ve din alanında yapılan düzenlemeler için taşıyıcı görevini üstlenmiştir.

Türk toplumu, dilde, duyguda ve düşüncede köklere yönelik bir tarih şuuru kazanmak suretiyle milletleşme sürecine ulaşabilmiştir. Milletleşme, tasada ve kıvançta ortak duyguların bir yansımasıdır. Millî dil; millî tarih ve millî kültürün meydana gelişini gerçekleştirmiştir.

Gökalp, Yeni Toplum Düzeni için İslâmlaşma, Türkleşme ve Batılılaşma tezini ileri sürmüş ve belirli bir süre etkli olmuştur. Cumhuriyet yönetimi, bir süre sonra Laikleşme, Batılılaşma ve Türkleşme sloganlarını benimseyerek Gökalp'ten ayrılmıştır [81].

Atatürk döneminde, milletleşme sürecinde takip edilen millî eğitim politikası temelde bir kimlik arayışı biçiminde tezahür etmiştir. Günümüzde, kimi kişi ve grupların, resmî teori / resmî tez diye niteledikleri yargılar, aslında milletleşme olgusunun bir restorasyonu olarak kabul edilebilir. Dil ve tarih şuurunun canlanışı, milliyetçiliğin yükselişidir. Bu kapsamda, yapılan uygulamalara aşağıdaki çarpıcı örnekleri verebiliriz:

Türk Tarih Kurumu aracılığında, Gazi Mustafa Kemal'in çok yakın ilgisi ve bir takım Avrupalı Türkologların desteğiyle Türk Tarih Tezi ortaya atıldı. Buna göre, dünyadaki bütün medeniyetlerin temeli tabiî (doğal) sebeplerle Orta Asya'daki ana yurtlarından ayrılmak mecburiyetinde kalan Türkler tarafından taşınan Türk Medeniyetidir. Türk Tarih Tezi'yle meydana getirilmek istenen millete, tarih vasıtasıyla millî şuur aşılanmak hedeflenmiştir.

1934 - 1935 öğretim yılında Atatürk'ün görevlendirmesiyle Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde İnkılâp Tarihi okutan CHP Umumî Kâtibi Recep Peker derslerinde " sosyalizm ve sınıf zihniyetinin reddi ile kan ve ırk " temalarını işlemiştir. Peker'in ifade ettiği " İnsanlık tarihi yirminci yüzyıla açılırken ... tek bir şey, Türk kanı bütün bu gürültüler içinde temiz kalmıştı ... Dünyaya kahramanlık örneği gösteren Osmanlı ordusunun yüksekliği... bu orduları yaratan bay Türk milletinin kanındaki yücelikten ileri geliyordu " [82] anlayışını Türk Tarih Tezi'nin kurumlaşması çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

1930'lu yılların ırkçı temalarını yansıtan bu anlayışın Atatürk tarafından telkin edildiği, Atatürk'ün de ırkçı olduğu, bunu " Bir Türk dünyaya bedeldir ", " Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki kanda mevcuttur " sözlerinin ispatladığı ileri sürülmüştür [83]. Bu sözler, ırkçı ifadeler olmayıp Türklüğü kendisine unutturulmuş bir topluma millî şuur aşılamaya, onun parçalanmış haysiyetini tamir etmeye yöneliktir. Bununla birlikte, 1930'lu yıllarda esen ırkçı havanın Atatürk'ün iradesi dışında estiğini söylemek de mümkün değildir. Atatürk, " Türk Irkı " üzerine antropolojik araştırmalar yapılması için bizzat Afet İnan'a emir vermiştir. Bunun

---

[80] TÜRKDOĞAN, Orhan : " Millî Eğitim Sisteminde Kimlik Arayışı ", Türk Dünyası Tarih Dergisi, 97 (Ocak 1995), s. 15

[81] TÜRKDOĞAN, Orhan : a. g. m. , s. 15 - 16

[82] PEKER, Recep : İnkılâp Dersleri Notları, Birinci Ders, Ulus Basımevi, Ankara, 1936, s. 5 - 8

[83] TANYU, Hikmet : Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, Orkun Yayınları, Ankara, 1961

üzerine Afet İnan, " Türkiye Halkının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi: Türk Irkının Vatanı Anadolu (64.000 kişi üzerine anket) " adlı doktora tezini hazırlamıştır.

Bu türden bilimsel araştırmaların uygulamaları da yapılmıştır. 1 Ağustos 1935'te Mimar Sinan'ın mezarı açılmış, iskelet üzerinde " biyolojik ve morfolojik " incelemeler yapıldıktan sonra kapatılmıştır [84]. O dönemde yayınlanan kitaplar ile yapılan kongrelerde, bol rakamlı ve bol hesaplı ölçme işlemleri görülmektedir. Bu işlemler, Türklerin " Brakisefallerin Alpli adı verilen en ileri zümresine mensup " bulunduğunu ispatlamaya yöneliktir [85].

Pittard, Roland Dixon gibi kimi yabancı Türkologların eserlerine dayanılarak yapılan bu yayınları, Türk Tarih Kongrelerinde sunulan tebliğler de desteklemiştir. Birinci Türk Tarih Kongresinde Tıp Fakültesi Antropoloji Müderrisi Şevket Aziz (Kansu) Bey, kürsüye sıraladığı dört kafatası üzerinde yaptığı bilimsel incelemelerin sonuçlarını sunduktan sonra, kürsüye üç kişilik bir aileyi çıkarmıştır : " Efendiler, müsaade ederseniz, size şimdi hiçbir istifa (seçme) zihniyeti takip etmeden, bir Türk ailesini göstereceğim. Mini mini yavruları ile bir genç kadın ve bir genç erkeği tesadüfen buldum ve getirdim. Size göstereyim. Ankara'nın biraz şimalinde Bağlum köyünden Abdullah'ı, kadınını ve küçük yavrularını takdim ediyorum. İşte, ince ve uzun burunlu, brakisefal ve antropoloji kitaplarında bu karakterde tavsif edilen halis dağlı adam. Türk adamı (alkışlar). Abdullah koyu olmayan gözlere, buğdaydan daha açık renkli kumral bıyıklara ve beyaz bir tene sahiptir. Fakat, işte yavruları, saçları altın renkli olan bu yavru Türk ırkına mensuptur (alkışlar). İşte Alp adamı, Orta Asya'dan gelmiş olan adam (alkışlar). Bizim ecdadımıza bağlı adam " [86].

Kansu'nun bu sözleri, ilk bakışta kafatasçılığı dile getirmektedir. Fakat, o dönemin şartları göz önüne alındığında, Bağlum köyünden bir aile örneklemine göre ifade edilen bu sözler, üstün ırk iddiasına değil, eşit ırk iddiasına göre değerlendirilmelidir. Batı (Avrupa) ya, gene batının fizikî antropoloji silâhıyla cevap verilmektedir.

Milletleşme sürecinde tarih aracılığı ile bir kimlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Söylendiği gibi Türklerin sarı ırktan (dolayısıyla ikinci sınıf) olmadığını göstermek için dayanak aranırken, bu tezi savunmakta olan bir takım Avrupalı Türkologların bulunduğu büyük bir memnuniyetle görülmüş ve hemen bu kişilere sorulmuştur. Bu Türkologların gerçek bilim adamları mı, yoksa ırkçı teorilerin temsilcileri mi oldukları, ikinci sınıf görülmek istenmekten, aşağılanmaktan kurtulmak isteyen Türk milleti için önemli değildir. Çünkü, bu Türkologlar batılı bilim adamlarıdır ve onlar söylediğine ve kabul ettiklerine göre inanmak gerekmektedir. O günlerin ortamı da, bu inanmaya çok uygun şartları taşımaktadır. Milletleşme sürecinin yaşandığı bu dönemde, İtalya ve Almanya başta olmak üzere bütün Avrupa'da Nazi etkisi görülmekte, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda diktacı tutumu sergileyen hükûmetler bulunmaktadır.

---

[84] KOCATÜRK, Utkan : Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918 - 1938, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1973, s. 373

[85] ENGİN, Saffet : Kemalizm İnkılâbının Prensipleri, Cilt : III, Cumhuriyet Basımevi, İstanbul, 1939, s. 127 - 142

[86] Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları, Ankara, 1933, s. 277 - 278

Cumhuriyet dönemi hükûmet programlarında eğitim ve kültür politikaları, Atatürk'ün ve dönemindeki fikir ve Devlet adamlarının koydukları esaslara göre tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra ise, Atatürk ilkeleri esas olmasına ve Millî Eğitim Bakanlığı programlarına yansımasına rağmen, hükûmetler döneminde aynı titizlik ve cesaretle uygulama imkanı bulamamıştır.

Fevzi, Çakmak başkanlığında, 25 Nisan 1920'de kurulan Muvakkat İcra Encümeni'nin programı 3 Mart 1920'de açıklanmıştır. Dr. Rıza Nur'un Maarif Vekili olduğu İcra Heyeti programındaki esaslar şunlardır [87]:

> " Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manası ile dinî ve millî bir hâle koymak ve onları cidal-i hayatta muvaffak kılacak, istinadgâhlarını kendi nefislerinde bulduracak kudret-i teşebbüs ve itimad-ı nefis gibi seciyeler verecek, müstahsil bir fikir ve şuur uyandıracak bir derece-i âliyeye i'sâl eylemek, tedrisat-ı resmiyeyi, bütün mekteplerimizi en ilmî, en asrî olan esasat ile kavâin-i sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek, mizac-ı millete ve şerâit-i coğrafiye ve iklimiyemize, ananât-ı tarihiye ve ictimaiyemize muvafık ilmî ders kitapları meydana getirmek, halk kütlesinden lügatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, bizde ruhu milliyi nemalandıracak âsâr-ı tarihiye, ebediye ve ictimaiyeyi erbâbına yazdırmak, âsâr-ı atika-ı milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garb ve şarkın müellefât-ı ilmiye ve fenniyesini, dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfzı hayat ve mevcudiyeti için en mühim âmil olan maarif umûruna dikkat ve gayret-i mahsusa ile çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mekâtibi mevcudeyi hüsn-i idare etmektir ".

22 Kasım 1924 tarihinde kurulan ikinci Fethi Okyar hükûmetinde Maarif Vekili Şükrü Saraçoğlu'dur. Hükûmetin programı şöyledir [88] :

> " Meclis-i Alinizin yüksek kararıyle tevhid-i tedrisât esaslarını kabul ederek selamet yolunu bulmuş olan Maarifimizi aynı yolda yürütmek ve Türk vatanına talim ve terbiyenin muhtaç olduğu intizam ve inzibat altında yeknesak terbiye ve tahsil ile mücehhez, hayat için hazırlanmış gençler yetiştirmek gayemiz olacaktır. Halkımızın maarife karşı gösterdiği büyük alâkayı bihakkın tatmin edebilmek üzere muallim noksanının telâfisine çalışmak ve alelumum mektep programlarıyla mektep teşkilâtının istikrarını temin için lüzumsuz tebeddülâttan ictinap etmek vazifemizdir ".

8 Kasım 1928'de kurulan dördüncü İsmet İnönü Hükûmetinin Millî Eğitim Bakanlıklarını sırasıyla Mustafa Necati, İsmet İnönü, Vasıf Çınar ve Cemal Hüsnü Taray yapmıştır. Hükûmetin programı şöyledir [89] :

> " Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilebilmesi için daha bu sene içinde millet mektepleri teşkilâtı yapacağız. Bu teşkilât şehir ve köy, bütün yurdu kaplayaak, vatandaşların işlerinin maişetlerinin en müsait devirlerinde ve yanlarında ya iki aylık ya da dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mekteplere, muayyen ictima mahallerine gelmeğe vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilâtı yapılacak; devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları millet mektepleri teşkilâtında ihtiyaca göre çalışacaklar. Reisicumhur Hazretleri millet mektepleri teşkilâtının umumî reisliğini ve baş muallimliğini kabul buyurmuşlardır. Bu teşkilât ile bir senede vatandaşların maişet hayatındaki düzeni hiç sarsmaksızın geçkin yaşlara birkaç yüzbin nüfusu okutabileceğimizi hesap ediyoruz..."

1 Kasım 1937'de kurulan Celâl Bayar Hükûmetinde Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'dır. Hükûmetin programı şöyledir [90] :

---

[87] SÜSLÜ, Azmi : " Cumhuriyet Döneminin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları ", Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1995, s. 154

[88] SÜSLÜ, Azmi : a. g. m., s. 154

[89] A. g. m., s. 155

[90] A. g. m., s. 155 - 157

" Parti programımızdaki direktiflere göre, millî kültür sistemimizin inkişafına azami gayret vereceğiz.
İlk öğretim her bakımdan üzerinde en çok duracağımız ve en çok ehemmiyet vereceğimiz mevzudur.
Aile ocağından sonra millî kültür ile ilk temas ilk okullarda başlıyor. Genç vatandaşlar her şeyi benimseyen ve henüz kabiliyeti teessüs etmemiş olan taze zekâsı ile ancak en doğruyu en iyiyi ve en güzeli öğretecek bir müesseseye emanet edilebilir.
İlk tahsilde alınan fena intibaları müteakiben düzenleyebilecek âli bir tahsil sistemi henüz icad edilmemiştir.
Fena bir ilk öğretim, fena bir hayata başlayış demektir. Bu genç vatandaşın karakterinin teşekkülüne mani olur ve hatta bozabilir, bunun içindir ki, ilköğretime en çok ehemmiyet vereceğiz. En kıymetli en iyi yetişmiş ve en kıymetli elemanlarımızı bu işte ve bu iş için adam yetiştirmekle kullanacağız. İyi bir ilkokul öğretmenini en yüksek bir okul öğretmeninden mahiyet itibari ile daha az mühim bir vazife almış saymıyoruz ve kendilerini hayatı ile refahları ile ve bu mühim vazifeyi başarış kabiliyetleri ile en yakından alâkadar olmakta devam edeceğiz... "
"... Millî kültür bakımından büyük önemi olan ve şefin ilim ve kültür sahasında en büyük abidelerinden biri hâlinde daima yükselecek bulunan tarih ve dil araştırmalarımıza ve bunlarla alâkadar işlere hususî ehemmiyet vermeğe devam edeceğiz.."

2. Kültürde Hümanizma Akımının Etkili Olduğu Dönem (1938 - 1950)

Bu dönemde; Atatürk döneminde gerçekleştirilmesine çalışılan millî tarih ve millî kültüre dayalı Asyatik kökenli milliyetçilik ideolojisi, " Kültürde Hümanizma " teziyle millî köklerden koparılarak Greko - Lâtin kaynaklara dönüşmüştür. Millî kültür politikası yerine Türk Hümanizması olarak bilinen akım, millî kültür tezinin alternatifi olmuştur. Böylece, çok isabetli ve rasyonel kararlarla başlatılan milletleşme olgusu, suyu geçerken at değiştirme anlamında bir çıkışla millî köklerden koparılarak Greko-Lâtin kaynaklara yönlendirilmiştir [91].

Eğitimin yön değiştirmesi denilebilecek bu sapma Türk milletini Batıya değil, Batının köklerini meydana getiren kültlere götürmüştür. 1923 - 1938 yılları arasında devam eden millî eğitim politikası, farklı bir eksene dayandırılmak suretiyle, kimliğinden soyutlanarak " ünversalizme " dönüştürülmüş; yeryüzünde " tek medeniyet ve kültür vardır " ilkesine bağlı kültür hümanizması modeli Türk eğitim sisteminin programlarını etkilemiştir. Bu programın özellikleri şöyle sıralanabilir :

a. Sistemli ve sürekli bir çeviricilik,

b. Bizden önce bu yollardan geçen milletlerden alınacak dersler,

c. Tarihimizi bu yönde aydınlatmak.

Tarih kitapları ile kültür eserlerinde Rönesans ve Reform hareketlerine daha çok yer verildiği, Lâtin -Yunan hümanizması ayrıntılı bir biçimde ele alınmış olmasına rağmen, Atatürk'le başlayan Orta Asya'ya yönelik millî kültür geleneği devreden çıkarılmıştır. Hümanist politika, tarih öğretiminde ağırlığını daha açık bir biçimde hissettirmiştir. Nitekim, 15 - 21 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara'da toplanan İkinci Maarif Şûrasının açılış konuşmasında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, tarih programlarının (muhtevanın) yüklü oluşu sebeplerini şöyle sıralamaktadır [92] :

---

[91] TÜRKDOĞAN, Orhan : a. g. m., s. 17

[92] T. C. Maarif Vekilliği : İkinci Maarif Şûrası 15 -21 Şubat 1943 Çalışma Programı Raporlar Konuşmalar, M.E.Basımevi, İstanbul, 1991, s. 16

> "... a) Türk milletinin en eski ve geniş tarihe malik olması,
> b) Garp medeniyetine olan alâkalarımız dolayısıyla garp milletleri tarihi üzerinde durmamız,
> c) Bütün tarih boyunca kurduğumuz devletlerin ve başka milletlerle olan münasebetlerimizin çokluğu,
> d) Cumhuriyet ve İnkılâp tarihimizi çocuklarımızın yetişmesi bakımından teferruatlı şekilde okutmak lüzumu... "

Bu dönemin uygulamalarına aşağıdaki çarpıcı örnekler verilebilir :

9 Temmuz 1942'de kurulan birinci Şükrü Saraçoğlu Hükûmetinde Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'dir. Hükûmet programı Türklük şuuru ile başlamakta ve yapılan hamleler sıralanmaktadır [93] :

> " Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar lâakal o kadar vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz. Ve her vakit bu istikamette çalışacağız..."

Avrupa'da faşizm çöktükten sonra, ülkemizde ırk teması üzerinde yapılan biyolojik ve morfolojik ölçmeler son bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı içinde Başbakan Saraçoğlu'nun ifade ettiği ırk ve kan temaları, Almanların Stalingrat mağlubiyetinden sonra işitilmez olmuştur. Türk Milliyetçiliğinin temsilcilerinden Alparslan Türkeş'in de içinde bulunduğu birçok kişi " Irkçılar ve Turancılar " nitelemesiyle 1944'te kovuşturmaya uğramışlardır. Bu arada Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Sovyetlerle olan ilişkileri bozulmuş, hükûmetin A.B.D.'ye yaklaşma teşebbüsleri başlamıştır. Bunun üzerine, Alparslan Türkeş ve arkadaşları Askerî Yargıtayın kararı ile hapisten çıkmışlardır. Milletleşme sürecinde, milliyetçi ideolojinin yükselmesi ve sapmalar göstermesi üzerinde, iç ve dış politika ilişkilerinin düzenleyici rolünün bulunduğunu söylemek gerekmektedir [94].

Böylece, ülkemiz 1923 - 1950 döneminde üç önemli köklü değişiklik yaşadı. Birincisi, Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş önemli bir sosyo - kültürel sancıyla gerçekleştirilmiştir. İkincisi, ümmetten millete dönüşüm, ferdî olmaktan ziyade toplumun tarihî kimliğini etkileyen temellerin hareketlenmesini sağlamıştır. Üçüncüsü, yeni bir düzen, yeni bir kimlik aşılama süreci başlatmıştır. 1923 - 1950 yılları arasındaki 27 yıllık süre içinde ortaya çıkan bu üç radikal atılım istikrarlı, akılcı ve köklere yönelik bir millî eğitim politikasının uygulanmasını engellemiştir. Bu durum, 1950'ler sonrasında, millî kimliğini kazanmış bir eğitim politikası yerine, bu üçlü eğilimin yansımasına sebep olmuştur.

3. Çok Partili Hayat - Demokratikleşme Dönemi (1950 - 1980)

Bu dönem; birinin yaptığını öteki yıkan ve bu çelişkili kültür politikası dolayısıyla eğitim felsefesi çizgisinin belirsizlikler içine çekildiği bir dönemdir [95].

---

[93] SÜSLÜ, Azmi : a. g. m., s. 157
[94] ORAN, Baskın : " İç ve Dış Politika Açısından İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Siyasal Hayat ve Sağ - Sol Akımlar ", SBF Dergisi, C. XXIV, S.3, (Eylül 1969) , s. 253 - 256
[95] TÜRKDOĞAN, Orhan : a. g. m., s. 17

" Çok partili döneme geçiş ile birlikte, yeni iktidar Devrimleri tutan ve tutmayan devrimler olarak yargılamış, özellikle Atatürk Milliyetçiliği ve Laiklik ilkesinden verilen ödünler genişleyerek günümüze kadar gelmiştir. Bu durum, doğal olarak ders kitaplarına yansımış ve başlangıçta ırksal ve dinsel olarak ayrı ayrı görüntüler sergileyen ideolojik etkiler 1980'den sonra Türk - İslâm Sentezi adı altında uzmanlaşmış görünmektedir " [96].

Bu dönemde, Osmanlı ve ümmet ideolojisinden ayıklanma süreci sonucunda Batıya açılma ve yalnızca Batıcılaşma süreci yanında, Kültürde Hümanizma taraftarları tek kültür ve tek medeniyet anlayışına dayanarak bir bayrak altında toplanmışlardır.

Türk Millî Eğitim Sisteminin oluşumunda; millî kültür politikası, Türk Hümanizması ve Batılılaşma tezine dayalı bu üç eğilim derin izler bırakarak etkili olmuştur. Yerinde bir ifadeyle nesiller " deneme tahtası " görevini üstlenmişlerdir. Bir nesil belirli bir süre millî kültür ortamında yetişmiş, ondan sonraki ikinci nesil Greko - Lâtin köklerin etkisinde kalmıştır. Diğer üçüncü nesil, kendilerinden önceki eğitim politikasının silik izlerini taşımakla birlikte yalnızca Batılılaşmayı bir inanç sistemi olarak benimsemiştir.

Bu dönemde yapılan uygulamaların göstergesi olarak aşağıdaki çarpıcı örnekleri verebiliriz :

22 Mayıs 1950 ve 30 Mart 1951 tarihlerinde kurulan birinci ve ikinci Adnan Menderes Hükûmetlerinin programlarında " millî bir dava hâline getirilen maarif sisteminden ve bir vatan ideali " nden bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir [97]:

> " Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî, ahlâkî sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akibetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi gözönünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve an' anelerine göre manevî ve insanî kıymetlerle techiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yıllardan beri sarih bir istikâmetten ve rasyonel bir plândan mahrum olduğu için mütemadî değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maarifimizin, milletçe katlanılan büyük maddî fedakârlıklara mütenasip bir verimlilik arzetmediği açık bir hakikattır. Hükûmetimiz, parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük millî davayı bir kül hâlinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamıyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plân için maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arzedeceğiz ".
> " Gençliğini millî karakterine ve an'anelerine göre manevî, insanî kıymetlerle techiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Gençliğimizin vatan ideali etrafına toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz ".

3 Kasım 1965 ve 27 Temmuz 1977 tarihlerinde kurulan birinci ve beşinci Süleyman Demirel Hükûmetleri programlarında, millî eğitimde millî şuurun hâkim kılınması ve toplumun bütün kesimlerine yaygınlaştırılması ön görülmektedir [98]:

---

[96] KABAPINAR, Yücel : " Bir İdeolojik Mücadele Alanı Olarak Lise Tarih Kitapları - I ", Tarih ve Toplum, S. 106 (Ekim 1992), s. 38
[97] SÜSLÜ, Azmi : a. g. m., s. 157 - 158
[98] A. g. m., s. 158

" Millî eğitim politikamızın temeli; vatandaşın bir kül hâlinde kalıkınabilmesine, maddî ve manevî hayatını techiz ederek ve millî şuuru hâkim kılarak yetişmesine yardım etmektir..."
" Eğitimin milliliğine büyük önem veriyoruz. Millî Eğitimde temel hedefimiz, milletimizin bütün fertlerini, Türk Milletinin millî, manevî, ahlâkî, insanî, sosyal ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, millî, şahsiyetini müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektir..."

1950 - 1980 döneminde liselerde okutulan tarih kitaplarında yer alan ünite / konuların ağırlıkları, dönemin geçerli anlayışını örnekleyebilecek niteliktedir.

Tarih Lise I. Sınıf [99] (Talim ve Terbiye Kurulunun 08.09.1950 ; 153, 16.01.1959 ; 6 sayılı kararları)

Ünite / Konular	Yer Verilen Sayfalar	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. ÜNİTE (Konu : 1) TARİH ÖNCESİ DEVİRLER, TARİH DEVİRLERİ	5-15	11	4.5
I. ÜNİTE (Konu : 2) TARİH ÖNCESİ DEVİRLERİ	16-21	5	2.5
II. ÜNİTE (Konu : 1) TÜRKLERİN ANAYURDU ve GÖÇLER	22-30	9	3.7
II. ÜNİTE (Konu : 2) ÇİN ve HİNT UYGARLIKLARI	31-38	8	3.3
III. ÜNİTE (Konu : 1) ÖN ASYA ve MISIR MEZOPOTAMYA	39-60	22	9.1
III. ÜNİTE (Konu : 2) ANADOLU	61-85	25	10.4
III. ÜNİTE (Konu : 3) MISIR	86-107	22	9.1
III. ÜNİTE (Konu : 4) İRAN	108-113	6	2.5
III. ÜNİTE (Konu : 5) FENİKELİLER ve İBRANİLER	114-120	7	2.9
IV. ÜNİTE (Konu : 1) EGE BÖLGESİ EGE UYGARLIĞINA TOPLU BİR BAKIŞ GİRİT ve MİKEN UYGARLIKLARI	121-128	8	3.3
IV. ÜNİTE (Konu : 2) XII. - VI. YÜZYILLAR ARASINDA YUNAN TARİHİ	129-145	17	7
IV. ÜNİTE (Konu : 3) V. YÜZYILA KADAR YUNAN TARİHİ	146-156	11	4.5
IV. ÜNİTE (Konu : 4) IV. YÜZYILDA YUNAN TARİHİ	157-168	12	5
IV. ÜNİTE (Konu : 5) BÜYÜK İSKENDER ve HELLENİZM DEVRİ	169-177	9	3.7
V. ÜNİTE (Konu : 1) ROMA TARİHİ ESKİ İTALYA, ETRÜSKLER ve ROMA'NIN KURULUŞU	178-190	13	5.4
V. ÜNİTE (Konu : 2) ROMA CUMHURİYETİ ve SAVAŞLARI	191-207	17	7
V. ÜNİTE (Konu : 3) İÇ SAVAŞLAR ve CUMHURİYETİN YIKILIŞI	208-215	8	3.3
V. ÜNİTE (Konu : 4) İMPARATORLUK DEVRİ ve İMPARATORLUĞUN YIKILIŞI	216-229	14	5.8
V. ÜNİTE (Konu : 5) ROMA UYGARLIĞI	230-245	16	6.6
TOPLAM	241	241	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Tarih Lise I. Sınıf ders kitabında Türklerin Anayurdu ve Göçleri % 3.7, Ön Asya ve Mısır Uygarlıkları % 34, Yunan Uygarlığı % 23.5 ve Roma Uygarlığı % 28.1 oranında yer kaplamaktadır.

Tarih Lise II. Sınıf [100] (Talim ve Terbiye Kurulunun 07.09.1951 ; 128, 03.07.1957 ; 149 sayılı kararları)

Ünite / Konular	Yer Verilen Sayfalar	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. ÜNİTE (Konu : 1) M.S. V. YÜZYILDAN VIII. YÜZYILA KADAR AVRUPA ve YAKIN DOĞU TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ KAVİMLER GÖÇÜ	5-13	9	4.2
I. ÜNİTE (Konu : 2) DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU	14-30	17	7.9
II. ÜNİTE MÜSLÜMANLIKTAN ÖNCE TÜRKLER	31-43	13	6
III. ÜNİTE İSLÂM TARİHİ	44-83	40	18.7
IV. ÜNİTE (Konu : 1) BÜYÜK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ	84-90	7	3.3
IV. ÜNİTE (Konu : 2) BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU	91-109	19	8.9
V. ÜNİTE (Konu : 1) VIII. YÜZYILDAN XII. YÜZYILA KADAR AVRUPA	110-126	17	7.9
V. ÜNİTE (Konu : 2) HAÇLI SEFERLERİ	127-135	9	4.2
VI. ÜNİTE ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ	136-167	32	14.9
VII. ÜNİTE MISIR ve SURİYE'DE KURULAN TÜRK DEVLETLERİ	168-174	7	3.3
VIII. ÜNİTE TÜRK - MOĞOL ve TİMUR İMPARATORLUKLARI	175-186	12	5.6
IX. ÜNİTE OSMANLI DEVLETİNİN KURULUŞU	187-216	30	14
X. ÜNİTE XIV. YÜZYILDA AVRUPA	217-218	2	0.9
TOPLAM	214	214	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Tarih Lise II. Sınıf ders kitabında Avrupa Tarihi % 35.8, İslâm Tarihi % 18.7, Türk Tarihi % 42.5 oranında yer kaplamaktadır.

Tarih Lise I [101]

Ünite / Konular	Yer Verilen Sayfalar	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I- TARİH, ÖNEMİ, TARİH ÖNCESİ ve TARİHİ ÇAĞLAR BAŞLANGICI	1-8	8	3.3
II- ESKİ ÖNASYA MEDENİYETLERİ	9-37	29	12
III- ADALAR DENİZİ MEDENİYETİ	38-74	37	15.4
IV- TÜRK TARİHİ ve KÜLTÜRÜ	77-240	154	69.2
TOPLAM	240	240	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi % 51.6 oranındaki Yunan ve Roma Uygarlığına % 15.4 oranında yer verilmiştir.

---

[99] AKŞİT, Niyazi - OKTAY, Emin : Tarih Lise I. Sınıf, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978

[100] AKŞİT, Niyazi : Tarih Lise II. Sınıf, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978

[101] KAFESOĞLU, İbrahim - DELİORMAN, Altan : Tarih Lise I, M.E.B. Devlet Kitapları, M. E. Basımevi, İstanbul, 1977

4. Türk - İslâm Sentezinin Etkili Olduğu Dönem (1980 - .....)

Bu dönemde ; " çok partili geçiş ile oluşum tohumları atılan, MC hükûmetleri döneminde semiren Türk - İslâm Sentezi, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nin hazırladığı ortam sayesinde (devletin tüm mekanizmalarında olduğu gibi) ders kitaplarında da millî kültür raporundaki amaçlar çerçevesinde kendini gösterdi. Bozulmuş olan millî kültürü devlet eliyle onarmak ve korumak amacıyla, ideal bir yaşam biçimi olarak görülen Türk - İslâm Sentezi düşüncesi Sosyal Bilimlere ait ders kitaplarına enjekte edilerek istenilen insan tipinin yetiştirilmesi hedeflendi " [102].

Ders programları ve kitaplarında muhtevanın belirlenmesi ve biçimlenmesinde en büyük etkiyi siyasî iktidarlar ve ve bu iktidarların ülkeye ve dünyaya bakış açılarının oluşturduğu söylenebilir. Burada birî tez, diğeri sentez olmak üzere iki ana etkinin söz konusu olduğu ifade edilmektedir [103]:

> 1. Türk Tarih Tezi
> Cumhuriyetin ilk yılları, 1920'nin sonları ve 1930'lu yıllar boyunca, Millî Mücadelenin Batıya karşı savunmasında, Türk milletinin kültürel boyuttaki devamının göstergesi olarak ortaya konulmuştur. Türklüğün dünyaya atalığını ve önderliğini işlemiş, milletleşme sürecindeki görevini yerine getirmiştir.
> 2. DPT'nin 1983 tarihli Millî Kültür Raporu ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun 1986'da kabul ettiği " Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikasının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar " adlı raporda ifade edilen ve sistemleştirilmeye çalışılan Türk - İslâm Sentezidir.

Bu dönemde ; 1982 Anayasasının 134'üncü maddesine dayanılarak " Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayesinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi'nden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu " kurulmuştur.

Aynı maddede " Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir " hükmü ön görülmüştür.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kuruluşu, hizmet ve faaliyetleri ile ilgili ilkeleri ve organları; görev, yetki ve çalışma usulleri ile özlük işleri 2876 sayılı kanunla düzenlenmiştir.

Kanunun 4'üncü maddesine göre, Yüksek Kurumun ve bağlı kuruluşlarının bütün hizmet ve faaliyetlerinde Anayasa çerçevesinde uygulanacak ilkeler şunlardır :

a. Millî mücadele ruhu ve bilinci içerisinde; Atatürkçü düşünceye, Atatürk ilke ve inkılâplarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar var olma şuuruna, kişilerin ve milletin

---

[102] KABAPINAR, Yücel : " Bir İdeolojik Mücadele Alanı Olarak Lise Tarih Kitapları - II ", S. 107 (Kasım 1992), s. 28

[103] ERTÜRK, Bayram Edip : " Türkiye'de Ortaokul 1. Sınıf (6. Sınıf) Düzeyinde Tarih Öğretimi ile İlgili Kitapların Kıyaslamalı Eleştirisi ", Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları 1994 Buca Sempozyumu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 248 - 249

refahına, toplumun mutluluğu inancına, millî kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma azim ve kararlılığına bağlı kalmak ve sahip olmak,

b. Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, ortak ve bölünmez bir bütün hâlinde, millî kültür ve ülküler etrafında toplanmasını güçlendirecek doğrultuda hareket etmek,

c. Millî dayanışma ve bütünleşmede Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılâplarını, kültür, dil ve tarih değerlerini, birleştirici bir güç olarak göz önünde tutmak; bu değerlere karşı girişilecek her türlü yabancı ve bölücü akımların bilimsel yoldan çürütülmesini esas almak,

d. Kültür, dil ve tarihî değerlerimizin bilimsel yoldan ortaya çıkarılmasını, belgelenmesini, araştırılıp incelenmesini esas almak,

e. Toplumda yaratılan bütün maddî ve manevî kültür değerlerinin; sürekli, düzenli ve kapsamlı bir şekilde birikimini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını temel kabul etmek,

f. Millî bütünlük ve güvenlik gereklerini, millî ahlâk değerlerini ve millî gelenekleri koruyucu ve gözetici doğrultuda hareket etmek,

g. Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkaracak, O'nu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirecek, kuşaklar arası anlayışta ve söyleyişte birleştirici yönde hareket etmek,

h. Türk tarihini ve Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini inceler ve elde edilen sonuçları yayarken, millî tarihimizin ve millî tarih değerlerimizin birleştirici bir güç olduğunu esas almak ve Türk milletini şanlı geçmişine yaraşan tarihine sahip kılmak.

1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programına göre hazırlanan ders kitaplarından Tarih Lise I [104] hakkında değerlendirme şöyle yapılmaktadır [105] :

> " Selahattin Dikmen - Kemal Koçak Tarih I Lise kitaplarında İbrahim Kafesoğlu - Altan Deliorman ve Yılmaz Öztuna'nın 1976 yılı ders kitaplarında kelimesi kelimesine aynı düşünceyi naklediyorlar. Görüldüğü gibi günümüz ders kitabı yazarlarının büyük bölümü bir inanç ekolü olarak 1976 yılı ders kitabı yazarlarını izlemekte olup aynı doğrultuda II. İdeoloji Harekatını Lise Tarih kitaplarında başlatmış görünmektedir ".

SSCB'nin dağılmasıyla 1991'de Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları bağımsızlıklarını ilân ettiler. Buna ilişkin konular, ortaokul ve lise tarih programlarına ve ders kitaplarına girmiştir [106].

29 Ekim - 3 Kasım 1992 tarihleri arasında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te Eğitim Bakanları Toplantısı yapıldı. Toplantıda dil ve tarih birliği üzerinde durulmuş ve bu çerçevede ortak tarih programı çalışmaları için ayrı bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine, beş Türk Cumhuriyeti temsilcilerinin katılımıyla 26 Kasım - 3 Aralık 1992'de

---

[104] DİKMEN, Selâhattin - KOÇAK, Kemal : Tarih Lise I, Üner Yayınları, Ankara, 1990

[105] KABAPINAR, Yücel : " Bir İdeolojik Mücadele Alanı Olarak Lise Tarih Kitapları - II ", Tarih ve Toplum, S. 107 (Kasım 1992), s. 29

[106] M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulunun 15.03.1993 gün ve 78, 79, 80 ve 81 sayılı kararları, T. D. (26.04.1993 ; 2381)

Yalova'da yapılan toplantıda, Ortak Tarih Komisyonu ilkokul, ortaokul ve lise programlarına alınması gerekli görülen muhtevayı belirlemiştir [107].

Türk Tarih Kurumunun öncülüğünde, 5 - 9 Eylül 1994'te Ankara'da " Türk Dünyası Tarih Araştırmaları Kongresi " toplanmıştır. 1992'de başlayan resmî görüşmelerin bir devamı olarak düşünülen toplantıya, Türk cumhuriyetleri ve topluluklarından 65 tarihçi katılmıştır. Kongrede, Ortak bir Türk Tarihinin nasıl yazılabileceği ya da yazılıp yazılamayacağı tartışılmıştır. Ortak bir Türk Tarihi yazılmasının tek yolunun karşılıklı tarih malzemeleri üzerinde uzun süreli çalışmaktan geçtiği, Türk kültür tarihi ile ülkelerin tek tek tarihinin ayrı ayrı çalışma alanları olduğu birçok tarihçi tarafından ortaya konmuştur.

Özbek tarihçilerin bir kısmı " Türk " sözüne karşı çıkmış, Azerilerin önemli bir kısmı ile Türkmen tarihçilerin bazıları, özellikle kültür tarihinde sürekliliği olan gerçekliğin Türklük olduğunu vurgulamışlardır. Ortak Türk Tarihinin yazılmasında, Kırgız tarihçiler " Türk " adına karşı çıkmamışlar, büyük ve orta ölçekli hedeflerin şimdilik bir yana bırakılmasını istemişler ve arkeoloji alanında Türk bilim adamlarına çağrıda bulunmuşlardır.

2. TÜRK TARİH KONGRELERİ

Cumhuriyete kadar, İslâm Tarihini esas alan ümmetçi tarih görüşü ile Osmanlı Devleti tarihini esas alan devletçi tarih görüşü birlikte devam etmiştir. Bu çerçevede, medreselerde İslâm Tarihi ", mekteplerde " Osmanlı Tarihi " okutulmuştur. Her iki tarih görüşünün varlık sebebi Osmanlı Devleti'ydi. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve halifeliğin kaldırılması sonucu, her iki tarih görüşü anlamını kaybetmiştir.

Türk İstiklâl Harbi'nin kazanılması ve Cumhuriyetin ilânı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş temelleri atılmıştır. Yeni devletin tarih görüşünün temelleri, millet ve milliyetçilik esasına göre oluşturulmuştur.

Türk milliyetçiliği, meydana getirmek istediği yeni toplum olan " millet " toplumuna, yeni bir temel bulmak ihtiyacı duymuş ve bunu da dil ve tarih konularında bir milletleşme hareketi başlatarak yapmıştır.

Dil konusunda milletleşme alanında, Arap alfabesi kaldırılarak Lâtin asıllı Türk Alfabesi kabul edildi (3 Kasım 1928). Yeni harflerin kabulü ile dün (eski) ve bugün (yeni) arasındaki ilişkinin kesilmesi, batı ile ilişkinin artmasını kolaylaştırmak, diğer batılılaşma teşebbüslerine temel oluşturmanın amaçlandığı söylenebilir. Diğer taraftan, Arap asıllı harflere dayanılarak kazanılan okuma - yazma tekelinin kırılması ve bu suretle sosyal tabakalardan halk (avam) kesimi ile seçkinler arasındaki uçurumu azaltmak, bu kesimlerin millet kavramına katılmasının sağlanması hedeflenmiştir. Bu arada Milliyetçi ideolojinin, Cumhuriyeti güçlendirmek ve milleti meydana getirmek için yapacağı propaganda

---

[107] M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı : Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar, İlişkiler ve Faaliyetler 1, İkinci Kitap, Ankara, 1993, s. 99 - 118

çalışmalarının sosyal kesimlere daha kolay ulaşabilmek için iletişim vasıtasını değiştirme ihtiyacı duyduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Harf İnkılâbı'ndan sonra, " Türk " kavramını bir aşağılama olarak kullanan ve " Osmanlı " kavramına dayanan tarih anlayışının yerine millî anlayışa / ölçülere uyacak bir tarih anlayışını geçerli kılmak için çalışmalara başlandı. 1930'da Türk Tarih Encümeni (sonra, Cemiyeti; daha sonra Türk Tarih Kurumu) kuruldu.

Türk Tarih Kurumu aracılığında, Gazi Mustafa Kemal'in çok yakın ilgisi ve bir takım Avrupalı Türkologların desteğiyle Türk Tarih Tezi ortaya atıldı. Buna göre, dünyadaki bütün medeniyetlerin temeli, tabiî (doğal) sebeplerle Orta Asya'daki ana yurtlarından dünyanın çeşitli yerlerine göç etmek mecburiyetinde kalan Türkler tarafından taşınan Türk Medeniyeti'dir. Türk Tarih Tezi ile meydana getirilmek istenen millete, tarih vasıtasıyla millî şuur aşılanmak hedeflenmiştir.

1. Birinci Türk Tarih Kongresi (2 - 11 Temmuz 1932)

Kongre, Maarif Bakanlığının resmî teşebbüsüyle Mustafa Kemal'in inisiyatifinde Türk Tarih Tezini tanıtmak amacıyla Ankara Halkevi Binasında toplanmıştır.

Kongrenin amacı, tarih tezini daha resmî bir biçimde geniş çerçevede tanıtmak ve tarih ders kitaplarını geliştirmektir. Bu yüzden katılanların büyük çoğunluğu 198 lise ve ortaokul öğretmeni, 18 üniversite profesörü ya da asistanı ve 25 Türk Tarih Kurumu üyesidir. Kongre, bu hâliyle millî bir nitelik taşımaktadır. Kongreye katılanlardan 33'ü tartışmalara katılmış, diğerleri dinleyici olarak takip etmişlerdir. Katılanlardan 15'i tebliğ sunmuştur. Kongrenin tartışma konuları, doğrudan doğruya bu tebliğlerden birkaçı üzerinde olmuştur.

Maarif Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) Bey, yaptığı açış konuşmasında Kongreye neden ihtiyaç duyulduğunu şöyle açıklamıştır [108] :

> 1. Bir millet geçmişte olan biteni, memleketini ve dilinin edebiyatının, sanatlarının ve idarî, içtimaî, siyasî, medenî varlığının menşelerini ve bunların muhtelif ahval tesiri altındaki seyirlerini ancak tarihten öğrenebilir.
> 2. Şimdiye kadar okumuş olduğumuz kitaplardan hemen birçoğunun tercüme ve iktibas edilmiş olan asılları ise bu maksada taban tabana zıt olarak hakikati ve Türk milletinin varlığını ve benliğini ve cihan medeniyetine olan hizmetlerini tebarüz ettirmekten, herhangi bir sebeple uzak bulunmuş idi.

Mahmut Esat Bey konuşmasında; yeni tarih kitapları için yapılan ilmî araştırma sonuçlarına göre Türklerin bütün Avrupalılardan önce tarih sahnesine çıkmış olduklarını ve bu zaman farkının 5000 yılı bulduğunu; Türk dilinin değişik ülkelerde kullanılıyor olmasının, Orta Asya'dan gelen Türklerin değişik bölgelere yayıldığının bir göstergesi olduğunu; arkeoloji, etnoloji ve antropoloji yoluyla yapılan ırk sınıflandırmalarının, Türk dili de dahil olmak üzere dillerin etnolojik, morfolojik ve fonetik analizleriyle desteklenmesi gerektiğini, yeni yazılmış olan tarih ders kitaplarının incelenmesi ve tenkit edilmesiyle daha da faydalı olabileceğini; tarih eğitimi anlayışının, millî kültürün esasını teşkil eden millî eğitim olduğunu ifade etmiştir.

Kongrenin, ilk Tarih Kongresi olması yanında en belirgin özelliği, muhalefet üslubunun tamamen itizari (özür dileme / mâzeret bildirme) biçiminde olmasıdır. Resmî ideolojiden ayrılarak yapılabilen bir tenkit, bir haslet olarak görülmüştür. Çünkü, Kongrede hiçbir kimse milliyetçilik ya da bilim karşıtı görünmek istememiştir. Milliyetçilik ya da bilime karşı çıkmak özdeş görülmüş, esas görev resmî tezi araştırmak, yazmak ve okutmak olarak ele alınmış; herhangi küçük bir tenkit dahi ciddi bir engelleme / engelleyici unsur olarak telakki edilmiştir. Türk milliyetçiliği, Türk ırkı, Türk kültür, dil ve tarihine başka boyutlar getirmek isteyen kişiler şüpheli olarak görülmüş, sınırları siyasî ağırlıkla çizilmiş reform ve misyonlara sorgusuz sualsiz sadakat gösterenler tek güvenilir kişiler olmuştur.

Türk tarihinin yeniden yazılması ve Türk Tarih Tezinin formüle edilmesinde takip edilen üslup ve tavır, siyasî hayatımızdaki iktidar - muhalefet anlayışına nitelik kazandırması bakımından çarpıcı bir örnek teşkil etmiştir. Bu üslup, daha sonraları iktidar tutkunluğu ya da saldırgan bir düşmanlık olarak zaman zaman kendini göstermiştir.

Kongrenin ilginç bir yanı da, kongreye katılan tarihçilerin tamamının, millî tarih yazımını gerçekleştirmek istemeleridir. Kongrede tartışılan konular ve bu tartışmalarda rol oynayan kişiler şunlardır :

1. Tarih öncesi ve tarih dönemlerine ait kaynakların kullanımı

Genel eğilim, Türk ırkının varlığını ve etkisini ispatlamak amacıyla başlıca dayanak noktası olarak görülen tarih öncesi dönemlere ağırlık verme yönündedir. Ancak, bu dönemlere ilişkin kaynaklar sınırlı ve yetersiz olduğu gibi, kullanılmış olanların çoğu da ikinci dereceden kaynaklardı. Tenkit edilen nokta ise Türk ırkı ve dilinin varlığı ve etkisi konusundaki tarih öncesi kaynakların genellikle, siyaseten yönlendirilmiş bulunan tarihçilerin görüşlerini destekleyecek, ikna edici nitelik ve kapsama sahip olmayışlarıdır. Bu konunun tartışılmasının önemini kavrayabilecek tarihçi sayısının da oldukça az olması dikkat çekicidir. Afet (İnan) Hanımefendinin tebliğini dinledikten sonra konuyu Fuad Köprülü açmış, tartışma Afet (İnan) Hanım, Fuad Köprülü ve Hasan Cemil (Çambel) arasında geçmiştir.

2. Türk dilleri, kaynakları ve diğer diller üzerindeki etkileri

Türk dilinin, bütün dillerin kaynağını ve esasını teşkil ettiği ileri sürülmüştür. Kimi tarihçiler ise Hint - Avrupa gibi dil sınıflandırmaları konusundaki ayırımın ırkı belirleyen bir etken olduğunu kabul etmektedirler. Kimi tarihçiler ırk ile dili ayrı ayrı ele almak istiyor, kimileri ise ikisini özdeş olarak görüyorlardı. Esas konu ise, dil ve ırkın tarih yazıcılığında birer analiz birimi olarak nasıl kullanılması gerektiğidir. Bu konudaki tartışma Samih Rifat ve Caferoğlu Ahmet arasında olmuştur.

3. Orta Asya'dan büyük çapta göçe yol açan coğrafî ve tabiî (doğal) değişiklikler

Kimi tarihçiler, tarih metodunun yetersizliğini ortaya koyarak tarih öncesi ve eski zamanlara ait kaynakları tenkit ettiler. Orta Asya'daki kuraklığın doğudan batıya göçün başlıca sebebi olmadığını ifade ettiler. Bu görüşte olanlar, dünya medeniyetinin beşiği olan

---

[108] Birinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Zabıtları, Konferanslar, Münakaşalar, İstanbul, 1932, s. 5

Orta Asya'daki Türklerin batıya göç ederek Anadolu ve Doğu Avrupa'daki kültür ve toplumları etkilediği yönündeki iddianın haklı olamayacağını belirttiler. Bu konular, tartışmanın zeminini zaman kavramı ve tarih metodu üzerine kaydırmıştır. Konuyla ilgili tartışmalar Zeki Velidi, Sadri Maksudi ve Dr. Reşit Galip arasında cereyan etmiştir.

4. Yeni basılan tarih ders kitapları

Tarih ders kitapları ile ilgili tenkitler, Sümer ve Mısır gibi büyük medeniyetler, hatta büyük hanedan ve imparatorluklar üzerinde etkileyici güç olarak görülmesi üzerine yapılmıştır. Avram Galanti, Yusuf Akçura ve Fazıl Nazmi Bey ile bazı orta dereceli okul öğretmenlerinin tenkitleri, tarih ders kitaplarının pedagojik yönü üzerinde yoğunlaşmıştır.

Konular üzerinde yapılan tenkitlerin hiçbirinin açıkça ve cesurca dile getirilmediği, alanında geniş bilgi ve tarihî kaynakları daha doğru kullanma yeteneğine sahip kimi tarihçilerin ise tenkitlerini dolaylı bir biçimde ortaya koyan tutumda oldukları anlaşılmaktadır.

Kongreye katılan siyasetçi - eğitimci - tarihçi kişilerden tarih anlayışının gelişmesine damgasını vuranlardan bazılarını ve hizmetlerini değerlendirmeyi faydalı görmekteyiz.

Afet (İnan)

Afet (İnan), 1928'den itibaren tarih çalışmalarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Afet Hanımefendi, Mustafa Kemal'e " Türk ırkının sarı ırka mensup olduğunu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci tür bir insan olduğunu " yazan Fransızca bir kitabı göstererek, " Bu böyle midir ? " diye sormuştur. Mustafa Kemal'den aldığı cevap, " Hayır olmaz, bunun üzerinde meşgul olalım, sen çalış " [109] talimatıdır. Afet Hanım, bu talimatla harekete geçmiş, millî şuuru aşılamak yönündeki misyoner tarihçilik anlayışının gündeme gelmesinde rol oynamıştır. Bu çerçevede Türk Tarihinin Anahatları kitabının yazılması çalışmalarına başlamış ve Kongrenin ilk adımları atılmıştır.

Ankara Musiki Muallim Mektebi tarih öğretmeni ve Türk Ocakları Kurultayı Aksaray delegesi Afet (İnan), " Türk tarih ve medeniyetini ilmî bir sürette tetkik için hususî ve daimî bir heyetin teşkiline " karar verilmesi için, 30 Nisan 1930'da önerge vermiştir. Afet Hanımın verdiği önerge kabul edilmiş ve Türk Tarihi Tetkik Encümeni kurulmuştur. Böylece, Türk Ocakları Kurultayı son toplantısını yapmış ve dağılmıştır.

Afet (İnan), " Kurultayda hiçbir şey söylememeyi tercih ettiğini " ifade etmesine rağmen, Mustafa Kemal'in " Bu mesele üzerinde çalışacaksın ve tarihten bahsedeceksin " buyruğuyla vazifelendirilmiş tarihçi olmuştur. Uzmanlaşmış bir tarihçiden çok, bir kültür inkılâbı uygulayıcısı ya da tanıtıcısı görevini yerine getirmiştir. Tarih araştırmalarının ve tarih tezi çalışmalarının kurumlaşmasında, halkla ilişkilerin kurulmasında başarılı çalışmalar yapmıştır.

---

[109] İNAN, Afet : " Atatürk ve Tarih Tezi ", Belleten, Cilt : III, Sayı : 10 (1 Nisan 1939), s.243 - 246

Özellikle, Birinci Türk Tarih Kongresinde tenkitlerin budanarak zayıflatılmasında ya da tamamen etkisizleştirilmesinde bir parti mutemedi gibi çaba göstermiştir. Bu çabasıyla, bilimsel tarihçiliği geciktirici, tenkidî tarihçiliğin meşruluğunu kırıcı bir rol oynamıştır [110].

Afet (İnan), Türkiye'de ilk defa vatandaşlık, oy verme, parlamenter sistem, devlet ve millet, Cumhuriyetçi rejimler, vergi sistemi gibi konuları kapsayan, orta dereceli okullarda vatandaşlık bilgisi ihtiyacını karşılamak üzere okutulan, bizzat Atatürk'ün de katkılarıyla " Medeni Bilgiler " adlı eseri yazmıştır [111].

Birçok makalesinde ve Kongrede sunduğu " Orta Kurun Tarihine Umumî Bir Bakış " adlı ikinci tebliğinde, Türklerin önüne çıkmış tarihî engeller ya da talihsizlikleri işleyen " geri bıraktırılmışlık " tezini, Türklerle diğer insan topluluklarının karşılaştırılması örneğinde ortaya koymuştur [112].

> Avrupalılar o devirde Orta Asya'yı esrarlı bir muhit olarak görüyorlardı. Halbuki, Asya'nın bir yarım adasından başka bir şey olmayan Avrupa, Orta Asya'yı çoktan tanımalı idi; çünkü geçmişte Orta Asya'da, her ne vakit buhran olmuşsa, bunun neticesi, birçok Türk kavimlerinin durdurulmaz dalgalar hâlinde gelerek Avrupa kavimlerini şarktan garba sürmeleriyle daima Avrupa'ya aksetmiştir.

Karanlık güçler, tarihî engeller ve talihsizliklere verilen önem, Türk tarihi ve medeniyetinin bilimsel olarak ele alınmasıyla bağdaşmadığı gibi günümüze de uzanarak kalıntıları bazı kesimlerin tarihî süreci tanımasını engellemiş, ideolojilerinin sakıncalarını kapatmak için birer savunma aracı olmuştur.

Maarif Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in açış konuşmasından sonra sunduğu " Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde " adlı ilk tebliğinde [113], romantik bir tutumla prehistorya ve protohistorya eğilimi sergilemiş ve kullandığı kaynaklar Fuad Köprülü tarafından yetersiz bulunmuştur. Faydalandığı kaynaklar; tarihî jeoloji ve millî coğrafyaya bağlayan Rene Genin, Fransızların kökenlerinin Orta Asya'dan geldiğini ileri süren H. Martin ile kafatası incelemeleri yapan Eugene Pittard'ın eserleridir. Bu kaynakların ortak özelliği, göç ve kültürel asimilasyon (eritme) konularını işleyen ve Türk ırkının tarih öncesine ağırlık veren eserler olmasıdır.

Fuad Köprülü

M. Fuad Köprülü, Cumhuriyet döneminin eski, tecrübeli ve çağdaş tarihçileri arasında yer alır. Edebiyatın çeşitli dallarında, Osmanlı ve Türk tarihi üzerinde birçok eserler vermiş, çeviriler yapmış ve birçok dergiyi yayın hayatına kazandırmıştır.

Köprülü'nün nüfus bilimi, beşerî coğrafya, göçler ve hukuk başta olmak üzere sosyal bilimlerin hemen her dalında birçok makalesi ve çalışmaları bulunmaktadır. Çalışmalarında

---

[110] BEHAR, Büşra Ersanlı : İktidar ve Tarih Türkiye'de " Resmî Tarih "Tezinin Oluşumu (1929 - 1927) Afa Yayınları, İstanbul, 1992, s. 126 - 127

[111] İNAN, Afet : Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, İstanbul, 1930

[112] Afet Hanın : " Orta Kurun Tarihine Umumî Bir Bakış ", Birinci Türk Tarih Kongresi, s. 407

[113] Afet Hanım : " Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde ", BTTK, s. 18 - 41

belli bir metodu benimsediği ve kaba yorumlara yer vermediği görülmektedir. Mükrimin Halil Yinanç'ın " Tanzimattan Meşrutiyete Bizde Tarihçilik " [114] adlı makalesinde tanımlanan birçok tarih yazımı türleri, Köprülü'nün çalışmaları arasında yer almaktadır. 1910'lardan itibaren ve 1930'lu yıllarda, Türk Tarih Kurumu çatısı altında " millî tarihçiler " arasında yerini korumuş, bilimsel ağırlığını utangaç bir biçimde ortaya koyabilmiş, Milliyetçilikle iktidar temsilciliğini ayırabilmeyi başarmıştır.

Köprülü, " tahlilî edebiyat " üzerine yazdığı makaleleri, çalışma ve tenkitlerinde; Cumhuriyet döneminden önce bilimsel olgunluğa erişmiştir. Halil İnalcık, Köprülü'nün 1910'lardaki faaliyetlerine ilişkin olarak; " Artık onu muharrir, münekkit, terbiyeci, fakat her şeyden önce yaratıcı bir alim olarak karşımızda buluyoruz...Yaratıcı Garp zihniyetinin önemini derinden kavramıştı. Bu zihniyetin bu memlekete yerleşmesine en çok o hizmet etti " [115] ifadelerini kullanmaktadır.

Belgeler, Köprülü için birinci dereceden kaynaklardır. Fikir hayatında Fransız pozitivistlerinin özellikle Hypolitte Tain'in önemli rolü olmuştur. Türkçülüğünü devam ettirirken kaba romantizm yapan yazarlardan pek etkilenmemiş, ülkesine daha kalıcı hizmet verebilecek bilim adamı olmayı tercih etmiştir. Bir tarihçinin en önemli araçlarından biri olan kaynakların çeşitli yönlerden kontrolünü esas almıştır. Birinci Türk Tarih Kongresindeki tenkitleri tamamıyla " kaynakların kontrolü " üzerinedir.

Kongrede, Atatürk'ün işaretiyle başlayan tarih tezine yönelik çalışmalar sırasında, değişik tarihçilerin meslekî kaygıları ve siyasî eğilimleri ortaya çıkmıştır. Afet Hanımın " Tarihten Evvelki Zamanlar ve Tarih Fecrinde " adlı tebliği üzerine Fuad Köprülü'nün yaptığı tenkit, Kongre süresince birkaç safhada ortaya çıkmış ve her safhasında bilimsel niteliği biraz daha kaybolmuştur. Köprülü'ye göre, kaynaklar genel olarak yetersiz olduğu gibi, belgelerin tarihî devirlere ait oluşu da tarih tezini tarih öncesine dayandırmayı engellemektedir. Bunun için adım adım gidilmesi, aceleci ve hayalci olunmaması gerekmektedir. Asıl olan, Türklerin Orta Asya'dan gelip gelmediği değil, bunu ispatlayacak belgelerin ve diğer kaynakların kullanılmasının sağlam bir kurguya dayanmasıdır.

Köprülü'nün açıkça ifade edemediği, fakat asıl belirtmek istediği, Avrupa'da Türk tarihine yönelik çalışmaların henüz yeni başlamış olması, Türklüğün kaynağı için Çin belgelerine müracaat edilmesi gerektiğidir. 1930'larda tamamen çözülemeyen Çin belgeleri, 6 ve 7. yüzyıla ait belgelerdir. Tamamıyla çözülmemiş belgeleri göz ardı ederek, daha önceki zamanlara uzanmak hem de tarih öncesine gitmeye çalışmak ve bunu ikinci dereceden kaynaklara dayandırmak; işi yokuşa sürmek ve tarih metodunu zorlamaktır. Birinci dereceden kaynakların yokluğu, Türk Tarih Tezini tarih öncesi devirlere götürmeyi engellemektedir.

---

[114] YİNANÇ, Mükrimin Halil : " Tanzimattan Meşrutiyete Bizde Tarihçilik ", Tanzimat I, İstanbul, 1940, s. 573 - 595

[115] İNALCIK, Halil : " Türk İlmi ve Mehmet Fuat Köprülü ", Türk Kültürü, Sayı : 65 (Mart 1968), s. 289 - 294

Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu adlı eserinde gerek metot, gerekse çözümleme bakımından tek yanlı basit açıklamalardan özellikle kaçınmıştır. Bu eserin bir önceki hâli, Türk Tarihinin Anahatları için hazırlanmış uzun bir makaledir. Köprülü, eserinin ön sözünde tek yanlı olmayı kuvvetli bir biçimde tenkit etmekte, sosyoloji ya da felsefeyi kullandığını zanneden kişilerin asla tarihçi olamayacaklarını belirtmektedir [116]. Gerçek tarihçiler olarak Lucien Febvre ve Marc Bloch gibi Fransız Annales okulu temsilcilerini görmektedir.

Sadri Maksudi (Arsal) ve Zeki Velidi (Togan)

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Rusya'da yetişmiş kimi tarihçiler Türkiye'ye yerleşmiş ve tarih çalışmalarına katkılarda bulunmuşlardır. Bunlardan Sadri Maksudi ve Zeki Velidi, Birinci Türk Tarih Kongresinde önemli tebliğler sunmuşlar; ırk, dil ve kültür sürekliliği alanlarında açıklamalar yapmışlardır. Her iki tarihçi de, Türkleri Orta Asya'dan göçe zorlayan tabiî (doğal) değişimler üzerinde durarak " zaman " kavramının tartışılmasına sebep oldular. Tarihin kavram ve metodu üzerinde ayrıntılı bilgiye sahip olan her iki tarihçi " muhalifler " grubu arasında yer almışlardır.

Sadri Maksudi, Rusya'da Türklük şuuruyla yetişmiş, daha sonra Paris'te eğitim görmüştür. 1905'ten sonra Kazan'da parlamenter hayata girerek mücadele etmiş ve Kazan Türklerini temsil etmiştir. Milliyetçilik mücadelesi 1917 Bolşevik İhtilâli ile daha da güçlenmiş, Türkistan Umumî Valilerinden biri olarak Muhtar Türk Tatar Cumhuriyetinin kuruluşunda önemli rol oynamıştır [117]. Sorbon'a bağlı bir enstitüde Türk Kavimler Tarihi dersini okutan Sadri Maksudi, 1925'te Mustafa Kemal tarafından öğretim üyesi sıfatıyla Türkiye'ye davet edilmiştir. Hukuk Mektebinde Türk Hukuku dersleri vermiş, Türk Tarih Encümeninin kuruluşuna katılmış ve Şebinkarahisar Mebusu seçilmiştir.

Sadri Maksudi, Kongrede " Tarihin Amilleri " adlı bir tebliğ sunmuştur. Tebliğinde, tarih biliminin aşamalarını derli toplu biçimde açıklayan Sadri Maksudi, doğrudan tarih bilimi üzerinde konuşan tek kişi olma özelliğine sahiptir. Diğerleri, tarih yazımı kapsamında daha çok tarih öğretimi, tarih ders kitapları ve Türkiye'deki durum hakkında açıklama yapmışlardır.

Zeki Velidi, 1908 - 1916 yılları arasında Rusya'da Türk Tarihi ve Edebiyat dersleri vermiş ve eski eser araştırmaları için çeşitli bölgelerde görevlendirilmişti. 1916'dan sonra siyasî hayata atılmış ve Başkırdistan Özerkliği hareketine liderlik etmiştir. 1920'de Türkistan'a gitmiş ve orada Türkistan Millî Komiteleri Başkanlığı yapmıştır. Daha sonra, bazı anlaşmazlıklar sonucu birkaç arkadaşıyla birlikte Rusya'dan kaçmıştır. İran, Afganistan, Hindistan, Paris ve Berlin'de birçok ilmî faaliyette bulunmuştur. Berlin'de iken 1925'te Ankara'ya Telif ve Tercüme Heyeti üyeliğine davet edilmiştir. Darülfünun'da Türk Tarihi dersleri vermiştir. Talep ettiği bir araştırma müsaadesini alamayınca, 1932'de istifa ederek

[116] KÖPRÜLÜ, Fuad : " Giriş ", Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Ankara, 1984, s. 20

yurt dışına gitmiştir[118]. Kongreye katılan tarihçiler arasında, siyasî faaliyetlerden ve tartışmalardan uzak durarak tarih üzerinde çalışmalarını yoğunlaştıran ve bu tutumunu uzun yıllar sürdüren tek kişi olma özelliğini korumuştur.

1929 - 1932 yılları arasında okuttuğu ders notlarını Tarihte Usul [119] adlı eserinde toplamıştır. Bu eser, tarih konusu, metodu ve felsefesi üzerine yazılmış ve uzun süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde okutulmuştur. 1940'larda, olaylardan çok Türk tarihinin meseleleri üzerinde duran Umumî Türk Tarihine Giriş adlı eseri yayınlanmıştır [120].

Zeki Velidi, Türkiye'de ilmî eserleri bulunduran kütüphanelerin bulunmadığından şikâyetçidir. Ona göre, Türk Tarihi konusunda, temel niteliğinde ve dünyaca kabul edilmiş 10 - 20 eseri kütüphanelerde bulmak mümkün değildir. 200 yıldır tarihimizi yazmaya çalışıyoruz, hâlâ millî bir tarih tezi olarak kabul edilebilecek çizgimiz yoktur. Çünkü yetki sahibi değiliz ve gerçekten ilmî bir merkezimiz yoktur.

Kongrede, Zeki Velidi, tarih dönemlerinde kuraklığın sürekli olmadığını ve Orta Asya'da Onyedi Kumaltı Şehrinin tarih dönemlerinde var olduğunu, kaynaklara dayanarak ispatlamaya çalışmıştır. Tartışmalar sırasında tarih öncesi devirlere pek yanaşmamış, tarihî devirler üzerinde fikirlerini açıklamıştır. Fuad Köprülü gibi belgelerle ispatlanacak zaman birimleri ile tarih tezinin geçerli kılınmasından yana tavır koymuştur.

Zeki Velidi, bir takım siyasî ve idarî uzaklaştırmalara rağmen, 1970'e kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde tarih öğretimine devam etmiştir.

Yusuf Akçura

Akçura da Rusya'da yetişmiş bir tarihçi ve Türk milliyetçisidir. Tarihin usulleri ve kaynakları konusunda, 19. yüzyılda milliyetçi duyguları pekiştiren tarihçiliği Almanlar ve Slâvlar örneğinde incelemiş ve Türkçülüğe bu çerçevede katkıda bulunmuştur. Akçura'nın katkısı, uzman bir tarihçilikten çok, Rusya'da ve Türkiye'de siyasî faaliyetleri ve Türk İstiklâl Harbi sırasındaki aktif katılımları ile gelişen pratiğe dayalı " milliyetçilik öğretmeni " yönünde olmuştur. Bu yönüyle Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurucuları arasında bulunmuş ve Birinci Türk Tarih Kongresi Başkanı yapılmıştır. Türk milliyetçiliğinin her adımında oynadığı rol onu, uzman tarihçiler olarak yetişmiş tarihçilerden Fuad Köprülü ve Zeki Velidi Togan'ın önüne çıkarmış ve Kongre Başkanı olmasını sağlamıştır.

Akçura, milliyetçi öğretmenliğinin ağır basması yanında tarih çalışmalarına özellikle eğitim alanında katkıda bulunmuştur. İstanbul Üniversitesi ve Erkânı Harbiye'de milliyetçi

---

[117] AYDA, Adile : " Sadri Maksudi'nin Hayat Hikâyesi ", Sadri Maksudi Arsal, Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1979, s. 10

[118] TOGAN, Zeki Velidi : " Müellifin Kısaca Tecüme-i Hâli ", Zeki Velidi Togan, Onyedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey, İstanbul, 1934, s. 55 - 60

[119] TOGAN, Zeki Velidi : Tarihte Usul, İstanbul, 1935

gençler yetiştirmekle kalmamış, Ankara Hukuk Fakültesinde tarih dersleri vermiştir. 1931'de Türk Tarihi Tetkik Heyetinin kuruluşu sırasında ve 1932'de seçildiği Kongre başkanlığıyla, tarih alanında sürekli ve tutarlı bir ciddiyet sergilemiştir. Bu eğitim faaliyetlerinin tek hedefi, yeni kuşakları milliyetçi bir şuurla yetiştirmektir.

Akçura, Kongrenin son gününde doğrudan tarih yazımı ve meselelerine ait " Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair " adlı tebliğini sunmuştur. Tebliğinde, 1920'lerde tarihin metodu ve eğitimi üzerinde çalışan tarihçilerin, tarihin millî benlik oluşturmadaki önemli rolünü savunduklarını ifade etmiştir. Bu fikirlerin kaynağı Fransızların " Lenseignement puplic " anlayışıdır. Tarihi millî yararları açısından öğrenmek ve bu alanda çalışmak eğilimi, Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de tarihçileri etkilemiştir.

Akçura, tarih eğitiminin aşamalarını özetledikten sonra, çağdaş tarihçiler hakkında bilgi vermiş ve dönemin kültür politikası üzerinde durmuştur. Akçura'ya göre, Avrupa türü tarih eğitimi Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamış, 1899'dan sonra Fransız İhtilâli'ne geniş yer veren tarih kitaplarının bu bölümlerdeki yerlerini İmparatorlukla Osmanlı tarihine bırakmıştır.

Akçura, milliyetçi tarihçilikte, Fransız yaklaşımı ile Alman yaklaşımının birlikte ele alınması ile daha sağlıklı bir portrenin ortaya çıkacağı inancındadır. Tarih metodu ve kaynakları konusunda hiçbir tenkitte bulunmamıştır. Siyasetçi - tarihçileri zor durumda bırakmamayı hedefleyen bir tutum içinde olmuştur. Tebliğini şu sözlerle bitirmiştir [121].

> ... tarih, mücerret bir ilim değildir. Tarih hayat içindir, tarih milletlerin, kavimlerin varlıklarını muhafaza etmek, kuvvetlerini inkişaf ettirmek içindir.

2. İkinci Türk Tarih Kongresi (20 - 25 Eylül 1937)

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti bilinen ders kitaplarını yazmış, Birinci Türk Tarih Kongresi toplanmıştır. 1935'te cemiyet Türk Tarih Kurumu adını aldı. Bu değişiklik, siyasî otoriteden kısmen de olsa bağımsız kalabilmek amacına yöneliktir. Bu dönemde, siyasî parti kavramı devletin iktidar kaynağını oluşturduğundan, belirli bir siyasî hedefi olan kültür teşkilâtının tek başına kalamayacağı ve bilimsel bir kuruluş olamayacağı da bir gerçektir. Kurumun belirlenen ilk amacı, Türk uzmanların da katılacağı kazıların geliştirilmesidir.

Kurumun programı, Kurumun Başkanı Hasan Cemil Çambel tarafından açıklandı. Programın anahatları Çambel ile Afet İnan'a Florya'da Atatürk tarafından dikte ettirilmiştir [122]. Kurum, kendi imkanlarıyla programı uygulamaya başladı. Gündemdeki millî ve ilmî faaliyet şu şekilde açıklanmıştır [123]:

---

[120] TOGAN, Zeki Velidi : Umumî Türk Tarihine Giriş, İstanbul, 1946
[121] Birinci Türk Tarih Kongresi, s.
[122] İĞDEMİR, Uluğ : 50. Yılında Türk Tarih Kurumu, s. 25
[123] İĞDEMİR, Uluğ : a. g. e., s. 26 - 33

> 6. A) Her türlü tarihî vesika, malzeme ve abidelerini bulmak, toplamak, muhafaza ve restore etmek ;B) Bunların tenkidi ve tahlili metodlarla mütalaa ve mukayesesinden ve izahından çıkan ilmî esaslara dayanarak Türk Tarihinin Anahatları eserini terkip ve inşa etmek ;
> 7. Millî Tarih Tezimizin ilmî zaferini temine yarayacak tarihî delilleri ihtiva eden, şurada burada ve " Hazine-i Evrak " denilen emniyetsiz, tehlikeli ve rutubetli yerlerde dağınık ve yığın hâlde duran bütün vesikaları ve bütün el yazmalarını, kitabeleri, vakfiyeleri, mahkeme sicillerini, devlet merkezinde vücuda getirilecek, modern geniş bir binada toplamak... tasnif etmek, tarih yazanların kolayca istifade edebilmelerini... temin etmek (Kısaca belli sürelerle rapor vermek, müzeleri restore etmek ve eski tarih eserlerini tercüme edip yayınlamak kararı alınmıştır)
> 13. A) Bir mecmua veya Bulleten çıkarmak;...

İkinci Türk Tarih Kongresi, 20 - 25 Eylül 1937 tarihleri arasında toplandı. Daha fazla kişinin toplantıya katılmasını ve daha çok tebliğ sunulmasını sağlamak için A ve B kısımları oluşturuldu. İkinci Kongreye katılanların çoğunluğu üniversite profesörlerinden ve araştırmacılardan meydana gelmiştir. Uzmanların yarıdan çoğu (90 kişiden 48 kişi) Avrupa ülkelerinden gelmiştir. Birinci Kongre millî, bu ikincisi milletler arası niteliktedir.

Konular arkeoloji, dilbilim ve antropoloji alanlarını kapsamaktadır. Bu alanlar, medeniyet tarihi anlayışıyla doğrudan bağlantılı bir biçimde ele alınmıştır. Zaman olarak tarih öncesi ve tarihin ilk devirleri seçilmiştir.

Kongreye sunulan tebliğler hakkında bir tartışma ve tenkit yapılmamıştır. Çoğu tarih öncesi zamanlara ve arkeolojiye ayrılan altmış tebliğ bir maraton hâlinde sunulmuştur. Hazırlanan 90 tebliğden 30'u Kongrede sunulmadığı hâlde, okunan bidirilerle birlikte basımı yapılmıştır [124].

Kongrede, tarih eğitimi ya da tarih alanındaki araştırmalar konusunda en ufak bir tartışma, tenkit ve görüş alış verişi olmamıştır. 1932'de basımı yapılan tarih kitapları ile her şey tamam gibi görülmüştür. İkinci dalga tartışma ve bazı tenkitler, Türkiye'de çok partili rejimle birlikte bir demokrasi havası esmeye başladıktan sonra gerçekleşmiştir. Aradan geçen zaman içinde, tarih tezinin meydana getirdiği havanın bir eseri olan " bilim ve metot tanımayan zihniyet " üzerinde hiçbir sorgulama yapılmamıştır.

3. Millî Eğitim Şûraları

Millî Eğitim Şûrası, Millî Eğitim Bakanlığının en yüksek danışma kurulu olup, gerekli görülen eğitim ve öğretim ile ilgili konuları tetkik etmek ve teklif niteliğinde kararlar almakla görevlidir [125].

1926'da uygulamaya konulan bir yönetmelikle, Millî Eğitim Şûrası resmî kuruluş kimliği kazanmıştır. Söz konusu yönetmelikte şûra üyeleri ve görevleri belirtilmiştir.

1933'te yürürlüğe giren 2287 sayılı Kanun; Talim ve Terbiye Kurulu ile Millî Eğitim Şûrasını, Millî Eğitim Bakanlığının düzenlenmesiyle ilgili hizmetleri yürütmekle görevlendirmiştir. Buna göre Millî Eğitim Şûrasının görevi, Cumhuriyet eğitiminin eğitim ve

---

[124] İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul, 20 - 25 Eylül 1937, Kongrenin Çalışmaları ve Kongreye Sunulan Tebliğler, İstanbul, 1943

[125] 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, R. G. (12.05.1992; 21226), Madde 48

öğretim işlerine ilişkin Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanacak kanun, genelge, program ve esaslar ile şûra üyesi tarafından yapılacak teklifleri inceleyerek bir karara bağlamaktır. Millî Eğitim Şûrası kararları, Millî Eğitim Bakanının onaylamasıyla kesinleşmekte ve uygulamaya konulmaktadır.

1926'ya kadar Millî Eğitim Şûrasının görevlerini Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye üstlenmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Türk İstiklâl Savaşı'nın en kritik günlerinde Cumhuriyeti kurma çalışmaları kapsamında eğitim sisteminin esaslarını tespit çalışmalarına yönelmiştir. Bu çerçevede, Türk eğitim tarihinin en önemli hareketlerinden biri olan " Maarif Kongresi ", okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılacak çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla; 15 Temmuz 1921 günü Ankara'da Muallime ve Muallimler Birliğinin katılımıyla toplanmıştır. Toplantıya 180'e yakın üye katılmıştır.

Kongre, T.B.M.M. Reisi Mustafa Kemal'in; bugün eğitim için harcanan çabaların, gelecekteki eğitimin temellerini atmaya yetmeyeceğini, gerekli vasıtalara sahip olununcaya kadar geçecek olan dönemde itina ile çizilmiş bir eğitim programının uygulanıp, eğitim teşkilâtının en verimli biçimde çalıştırılacağını belirten açış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır [126].

Kongrenin gündeminde şu konular yer almaktadır :

- İlkokul programının düzenlenmesi ve ilkokulların öğrenim sürelerinin yeniden belirlenmesi,
- Köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi için köy öğretmen okulu açılması,
- Ortaöğretim kurumlarının programları ve dersleri.

Kongre, ikinci gününde Maarif Vekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in başkanlığında, ilkokul programını görüşmekte iken, düşmanın Ankara'ya doğru ilerlediği haberi alınmış ve Kongre normal toplantısını bitiremeden dağılmıştır.

1. Birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz - 15 Ağustos 1923)

Türk İstiklâl Savaşı (cephe savaşı) kazanılmış sıra eğitim savaşına gelmiştir. 15 Temmuz 1921'de toplanıp çalışmalarını bitiremeden dağılmış olan " Maarif Kongresi " nin devamına gelmiştir. Heyet-i İlmiye, Millî Eğitim Şûralarının bir tür başlangıcıdır.

40 kişiden meydana gelen Birinci Heyet-i İlmiye, 15 Temmuz 1923'te Ankara'da gündeminde bulunan 26 maddeyi görüşmek üzere toplanmıştır [127]. Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) Bey'in açış konuşmasından sonra altı komisyon kurularak çalışmalarına başlamıştır. Bu komisyonlar şunlardır :

---

[126] ERGÜN, Mustafa : Atatürk Devri Türk Eğitimi, A.Ü. DTCF Yayınları : 325, A. Ü. Basımevi, Ankara, 1982 s. 17 - 18

[127] ERGÜN, Mustafa : a. g. e., s. 26 - 31 ; CİCİOĞLU, Hasan : a. g. e., s. 32 - 33 ; Millî Eğitim Bakanlığı : Millî Eğitim Şûraları (1939 - 1993), Ankara, 1995, s. 7 - 8

- Millî ve İlmî Komisyon
- İstatistik Müdüriyeti Komisyonu
- İlköğretim Komisyonu
- Öğretmen Okulları, İzcilik, Eğiticilik Komisyonu
- Ortaöğretim Komisyonu
- İcraat Komisyonu

15 Ağustos 1923 günü çalışmalarını tamamlayan Heyet-i İlmiye, Maarif Vekâletine uygulanmak üzere ayrıntılı bir program sunmuştur.

2. İkinci Heyet-i İlmiye

3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanununa göre medreseler ve dinî okullar kapatılarak orta dereceli askerî okullar Maarif Vekâleti bünyesine alınmak suretiyle okulların sayısı artmıştır. Maarif Vekâleti, okullar ve programlar konusunu çözebilmek için İkinci Heyet-i İlmiye'yi toplamıştır.

İkinci Heyet-i İlmiye, 23 Nisan 1924'te Ankara'da toplandı. Toplantının amacını, Maarif Vekili Vasıf (Çınar (Bey, açış konuşmasında şöyle açıklamıştır [128]:

> " Cumhuriyetin hakiki mihrap ve gaye hâlinde müebbed yaşaması, bizim için esaslı hedeftir. Yeni nesilleri kuvvetli bir iman, hakiki bir seciye ile yetiştirmek için terbiye ve maarif sistemlerimizde değişiklik yapmak lâzımdı. Bunun esaslarını belirlemek için muktedir ve mütehassıs birçok kişileri Ankara'da topladık ".

Birinci Heyet-i İlmiye'de olduğu gibi, İkinci Heyet-i İlmiye kararları da birçok tenkit, itiraz ve dedikodulara sebep olmuştur. Hazırlanan programların, İkinci Meşrutiyet devrindekiler gibi Fransızca'dan tercüme olduğu, kendi benliğimizden bir şey katılmadığı ileri sürülmüştür [129].

> " Bundan on bir sene evvel mülga Maarif Nezaretinde toplanan bir komisyon Mekâtib-i İptidaiye Müfredat Programı namıyle bir halitayı Fransızca'dan tercüme ederek hayat-ı irfanımıza ihda eylemişti. Fransız milletinin seciyesi ve kabiliyeti ile Türk milletinin kabiliyet ve istidadını mukayese edemeyen bu komisyon; muhiti, iklimi, şerâit-i hayatiyeyi nazar-ı itibare almadığı için seneler geçtikten sonra itirazlara hedef oldu. Türk çocukları da bu devir zarfında " tecrübe tahtası " vazifesini gördüler. Köylerde tatbik olunan programın şehirlerde, şehirlerdekinin köylerde tatbiki mümkün olmadığını görenler var zan ediyorduk. Fakat son vaziyet bunun aksini ispat etti."

Programlar, sekiz - on günlük bir süre içinde, dışarıya hiçbir şey sızdırılmadan gizli olarak ve çok aceleye getirilerek hazırlanmıştır [130].

> "... Bizim Heyet-i İlmiyemiz daha faal olduğunu ispat etti. Yangından , kömürden mal kaçırır gibi müfredat programları gizlendi. Kimseye teferruat hakkında bir söz sezdirilmedi. Bütün bu süratler, bu ketumiyetler muallimîni şüphe ve tereddüte sevk etti. Herkesin mütalaasını serbest bir surette dermeyan etmesi icap ederken gizlenmesindeki ısrarın hakikati bir türlü anlaşılamıyor. "

---

[128] ERGÜN, Mustafa : a. g. e., s. 62

[129] MÜREBBİ : " Müfredat Programları ", Son Telgraf Gazetesi, 12 Temmuz 1340 (1924). s. 3

[130] MÜREBBİ : a. g. m.

Eski tarih programı kaldırılmış, yeni tam olarak ortaya konulmamıştır [131].

> " Vak'aların tasnifi için programın ne ilmî ne de gayri ilmî bir prensibi vardır. Evvelce Türk Tarihi padişahlara göre taksim ediliyordu. Bu gülünç ve mânasızdı. Fakat, nihayet bir şekl-i tasnif idi. Plütark'tan beri müesseseler fikir ile hayat-ı akvam hayat-ı meşahirdir sözüyle haiz-i âlaka idi. Yeni programın bu fikirde olduğunu ve olmadığını gösteren deliller mevcuttur. Çünkü, guraflardan Maryus ve Silla'dan, Pompeus'a, Sezar'dan, Şarlman'dan, Cengiz'den, Timurlenk'ten, İbrahim Paşa'dan, Sokullu'dan bahsediyor. Olmadığını gösteren deliller mevcuttur. Çünkü, Hz. Ömer'den, Harunurreşit'ten, bütün Kayı boyundan gelen padişah isimlerinden nihayet Napolyon'dan, Bismark'tan bahsetmeye lüzum görmüyor. .. Kadınlar Saltanatı ve Meşum Neticeleri gibi henüz devrinde bulunan vesâiki na-kafi ve hatta na-malûm bulunan tali vak'alara ehemmiyet veriyor. Her türlü mevzuat-ı ihtilâfiye ve ilmiye ile bu kadar berrak ve vazıh bir surette istihza eden program muharrirlerinin cesaretlerine hayran olmamak mümkün değildir."

İkinci Heyet-i İlmiye, Maarif Vekâletinin daha önceden hazırladığı veya tasarladığı projelerin kabul mekanizması olmaktan kurtulamamıştır.

3. Üçüncü Heyet-i İlmiye (26 Aralık 1925 - Ocak 1926)

Maarif Veklil Necati Bey başkanlığında, Bakanlık ileri gelenleri, lise müdürleri ve müfettişler olmak üzere 19 kişinin katılımıyla toplanmıştır. Gündemindeki konuları, yapılan 12 oturumda görüşmüştür. Aldığı kararlardan en önemlisi, talim ve terbiye işleri ile meşgul olmak üzere " Talim ve Terbiye Dairesi " kurulmasıdır.

Heyet-i İlmiye toplantılarına katılan üyelerin sayısının gittikçe azaldığı görülmektedir. Bu durum, Heyet-i İlmiye'nin fonksiyonunu kaybettiğini göstermektedir. 22 Mart 1926'da yürürlüğe giren 789 sayılı Maarif Teşkilâtı Kanunu ile Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur. Millî Eğitim Şûrası kuruluncaya kadar (1933), Heyet-i İlmiye'nin görevini bu daire yapmıştır.

4. İkinci Millî Eğitim (Maarif) Şûrası (15 - 21 Şubat 1943)

İlki 17 - 29 Temmuz 1939'da toplanan Millî Eğitim Şûrasının, son yapılanı 15. Millî Eğitim Şûrasıdır. Şûraların gündemleri incelendiğinde, tarih öğretimine ilişkin konuların 2. Millî Eğitim Şûrası gündeminde yer aldığı ve görüşüldüğü anlaşılmaktadır.

15- 21 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara'da yapılan İkinci Maarif Şûrası; Ahlâk Eğitimi, Ana Dili ve Tarih Öğretimi üzerinde komisyonlar hâlinde çalışmıştır. Bunlardan Tarih Öğretimi Komisyonu;

- Okul tarih kitapları,
- Öğretmen ve öğretim meselesi,
- Tarih öğretimi için gerekli yardımcı bilgi ve vasıtalar,
- Tarih öğretimiyle ilgil temenniler,

konularında çalışmış ve düzenlediği raporu, Şûra Başkanlığına sunmuştur. Raporda yer alan konular şunlardır [132] :

---

[131] Emin Ali : " Heyet-i İlmiye ve Tarih Programları ", Son Telgraf Gazetesi, 4 Temmuz 1340 (1924), s. 2

İlkokul Tarih Ders Programları ve Ders Kitapları

İlkokulların tarih ders programının, çocukların anlayış ve ruh yapısına uygun olmadığından bu program temel alınarak yazılan ve şimdiye kadar okutulan tarih kitaplarının amaçların gerçekleştirilmesinde yeterli olmadığı; tarih kitaplarının hazırlanmasında temel alınacak programın, plân ve konuların seçiliş biçimi bakımından aşağıdaki ilkelere göre hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.

a. İlkokul tarih programı ile ders kitapları, çocuğun fikir gelişimini, ruh yapısını, millî duygu ve karakterinin yoğuruluşunu sağlayacak, tarih sevgisini uyandıracak, olayların zaman içinde olanlarını kavratacak bir değerde olmalıdır.

b. İlkokul tarih programı ve ders kitapları, sıkı bir zincirleme bilgi veren ortaokul ve lise ders kitapları gibi coğrafya ve yurt bilgisinden ilgisini kesmiş biçimde olmalıdır. Bunun için, tarihin her döneminden örnek sayılabilecek tipik efsane, olay ve şahıslar seçilmeli ve bunlar çocukların ilgisini çekecek hikâyeler, sade fakat canlı ve renkli bir uslûp ile belirtilmeli; konuların kuruluş ve sıralanışında gereksiz tarih ve isimlere, soyut ve genel kavramlara yer verilmemelidir.

c. İlkokul tarih programı ve ders kitaplarının hazırlanmasında, Türk Tarih Kurumu'nun yaptığı bilimsel çalışma sonuçları ile ilköğrenimden başka bir öğrenim görmeyerek hayata atılan vatandaşların millî duyguları, hayat anlayış ve kavrayışlarını olgunlaştırmak amacı göz önünde tutulmalıdır.

Ortaokul Tarih Ders Kitapları

a. Okutulan ortaokul tarih ders kitapları amaçları gerçekleştirecek nitelikte değildir. Bakanlığın, tarih kitaplarını yarışma yoluyla yazdırmaya karar vermesi de bunu desteklemektedir. Ortaokul 1 ve 2 ders kitaplarının, yarışma sonuçlanıncaya kadar okutulmasında sakınca yoktur. Ortaokul 3 ders kitabının, birinci bölümünde yanlışlıklar ve öğrenciye yanlış hükümler verebilecek bilgiler bulunması sebebiyle okutulması uygun değildir. Ders kitabı niteliğine uygun olmayan bu bölüm çıkarılmalı ya da yeniden yazdırılmalıdır.

b. Ortaokul tarih ders kitaplarının yarışma yoluyla yazılmasında esas alınacak program, ortaokul tarih öğretiminin amaçlarını gerçekleştirecek özellikte değildir. Ortaokul tarih ders kitaplarının yazılmasında gözetilecek esaslar şunlardır :

(1) Uslûp açık ve mümkün olabildiğince hikâye biçiminde olmalıdır.

(2) Olaylar; zaman, mekan, ana hatları, sebep ve neticeleri bakımından birbiriyle ilişkilendirilmelidir.

(3) Bilgiler, millî meselelerimizi olduğu kadar dünya meselelerini de kavratmalıdır.

---

[132] T.C. Maarif Vekilliği : İkinci Maarif Şûrası 15 - 21 Şubat 1943 Çalışma Programı Raporlar Konuşmalar, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s. 199 - 205

(4) Ağırlık merkezi millî tarih olmalıdır. Diğer ülke ve milletler hakkında verilecek bilgiler, millet ve yurdumuzla ilişkileri oranında olmalıdır.

Lise Tarih Ders Kitapları

Ders yılı (1942 - 1943) başından itibaren liselerde okutulan ders kitapları, bunlardan önceki ders kitaplarından daha öğretici özelliktedir. Bununla birlikte tarih araştırmalarının sonuçları ders kitaplarına yansıtılmalıdır. Ders kitaplarının daha faydalı olması için;

a. Öğrencinin tarih görüş ve bilgisini genişletmek için tarih okumaları eklenmelidir.

b. Kitaplarda tespit edilen hata ve yanlışlıkların düzeltilmesi için, inceleme raporları yazarlara verilmeli ve her basılışında gözden geçirilmelidir.

Meslekî ve Teknik Okullar Ders Kitapları

Meslekî ve teknik okullarda, ortaokul ve lise tarih ders kitapları kullanılmaktadır. Bu kitaplar, ortaokul ve lise tarih programının kısaltılmış biçimine göre hazırlanmıştır. Ortaokul ve lise programı ile ders kitapları, klasik öğretime göre hazırlanmıştır.

Meslekî ve teknik okulların yapısına, ihtiyaç ve amaçlarına uygun ders kitapları hazırlanmalıdır.

Öğretmen ve Öğretim Meselesi

Tarih öğretiminin amaçları gerçekleştirecek biçimde yapılabilmesi, ders kitabı kadar öğretmen ve öğretim metoduna bağlıdır. İlkokullar için öğretmen meselesi çözümlenmiş sayılabilirse de ortaokul ve liseler için henüz çözümlenmemiştir. Tarih öğretmenliğinde kaynak bütünlüğü sağlanmalı ve meslek hâline getirecek tedbirler alınmalıdır. Bunun için ;

a. Ortaokul ve lise tarih öğretmenliklerine, bu alan için öğretmen yetiştiren kurum mezunları atanmalıdır.

b. Lise mezunları yardımcı öğretmen olarak bu okullarda çalıştırılmamalıdır.

c. Tarih öğretmenlerine, tarih öğretimi yöntem ve teknikleri ile öğretim araç ve gereçlerinden verimli bir şekilde yararlanabilmelerine ilişkin (hizmet içi eğitim) kursları düzenlenmelidir.

Tarih Öğretiminin Yardımcı Vasıtaları

A. Genel Yardımcı Vasıtalar

1. Synchronik tablolar

Tarih olaylarının geçtiği yerlerde devletlerin genişlemesi haritalar üzerinde gösterilmektedir. Buna karşılık, zaman kavramının kazanılması için öğrencinin kullanabileceği yardımcı araçlar bulunmamaktadır. Öğrenciyi soyut rakam ezberciliğinden kurtarmak, dünya tarihinde olup bitenleri kolaylıkla takip edebilmek için " Histomap " sistemi üzerine synchronik tablolar Bakanlıkça hazırlatılmalıdır.

2. Zaman tabloları

Dünya tarihinin önemli olaylarını, kültür hareketlerini karşılaştırılmalı bir biçimde gösteren " zaman tabloları " hazırlanmalıdır.

3. Tarih atlasları

Mevcut atlaslar,ihtiyacı kısmen karşılamaktadır. Tarihî olaylara sahne olan yerlerin ve devletlerin, belli zamanlardaki yayılışını gösteren atlaslar hazırlanmalıdır.

4. Hicrî tarihi milâdî tarihe çeviren kılavuzlar çoğaltılmalıdır.

5. Resim koleksiyonları

Üniversite ve yüksek okullarda klasik sanat eserlerinin kopyalarının bulunduğu müzeler kurulmalı, ortaokul ve ilkokullarda büyütülmüş fotoğraf koleksiyonlarından yararlanılmalıdır.

6. Tarihî şahıslar ve sanat eserleri projeksiyon makinesi ile gösterilebilir. Maarif Vekilliği Okul Müzesi, ilgili birimler ile iş birliği yaparak diyalar hazırlamalı ve bunları belli bir plâna göre okullarda göstermelidir.

7. Film ve radyodan ders aracı olarak faydalanma imkanları araştırılmalıdır.

8. Öğretmen ve öğrenciler için yardımcı kitaplar yazdırılmalıdır.

9. Ülkemizde mevcut arkeoloji eserlerinden yararlanılması için Bakanlıça bastırılmış olan kılavuz uygulanmalıdır.

B. İlkokullarda Tarih Öğretimi İçin Yardımcı Vasıtalar

a. Üçüncü sınıf için tarih öğretimine hazırlayıcı bir hikâye kitabı yazdırılmalıdır. Bu kitapta zaman sıralamasına bağlı kalmadan millî kahramanlar, seyyahlar ve sanatkârlarımızın hayatlarından ve dünya tarihinden öğrencileri ilgilendiren olaylardan konular seçilmeli, bu konular hikâye tarzıyla işlenmeli, hikâyeler renkli ve renksiz bir sayfalık resimlerle desteklenmelidir.

b. Tarih öğretimine yardımcı duvar levhaları ve tarihî kartpostallar hazırlanmlıdır.

c. Çocuk edebiyatı serisi düzenlenirken tarih konularına önemli bir yer verilmelidir.

Dilek ve Temenniler

1. Lise tarih programının uygulanabilmesi için, tarih dersine ayrılan ders saati artırılmalıdır. Öğretimin bugünkünden daha verimli olabilmesi için üç senelik liselerin ders saatleri cetveline yeni saatler ilâve etmek mümkün olmadığından, liselerin ilk fırsatta 12 (4) seneye çıkarılması için gerekli incelemeler yapılmalıdır.

2. Liseler 11 (3) yıldan 12 (4) yıla çıkarıldığı takdirde sanat tarihi, ayrı bir ders olarak veya lise kitaplarının konuları arasında daha geniş bir yer alacak şekilde okutulmalıdır.

3. Konservatuvar için, millî değerlerimizi ihtiva eden bir musiki tarihi yazılmalıdır. Tarihî araştırmalar yapmak, araştırmadan elde edilecek malzeme ile millî musikimizi ihtiva

eden bir musiki tarihinin hazırlanması amacıyla araştırma heyeti kurulmalı veya mevcut ilim müesseselerinden biri görevlendirilmelidir.

4. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Zümresi ile Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Zümresi aynı amaç için çalışan birer bilim kolu olduklarından, çalışmaları ortak esaslara göre düzenlenmelidir.

5. Yarışma yoluyla yazdırılacak ders kitaplarına ait şartnamenin tereddüde yer vermeyecek şekilde açıklanması gereklidir.

4. Kalkınma Plânları

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1963 - 1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında eğitim anlayışı ve eğitimin kalkınmadaki rolü " *Eğitim, istenen bir yaşama düzenine ulaşmak çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biridir. Ulaştırılmak istenen düzenin değerlerini yerleştirmek, toplumu bu hedefe yöneltecek kişi ve grup davranışlarını yaratmak, buna engel olabilecek değer ve davranışları değiştirmek eğitim yoluyla olur. Eğitim aynı zamanda kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinde de başlıca yoldur. Bunların yanında eğitim, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkânı sağlayacak sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini gerçekleştiren en etkili araçtır. Ayrıca eğitim insanlara, doğal ve toplumsal çevrelerini tanımak, bilinçli hareket etmek imkânlarını veren refah ve mutluluklarını artıran en önemli sosyal hizmettir* " [133] biçiminde tanımlanmaktadır.

Eğitim politikasının uygulanmasında göz önünde tutulacak ilkeler başlığı altında ; eğitim sisteminin toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde düzenleneceği, bu amaçla durumları ne olursa olsun kabiliyetli olanların bütün eğitim imkânlarından yararlanacağı, böylece toplumda hem sosyal adaletin hem de fırsat eşitliği ilklerinin gerçekleştirileceği, diğer taraftan çeşitli hizmetlerin en kabiliyetli ve yeterli kişiler yoluyla yürütüleceğinden hizmetin verimli ve seviyeli olacağı, bunu sağlamak için alınması gerekli tedbirlerin eğitim programlarında yer aldığı belirtilerek kalkınma plânı ile eğitim programları ilişkisi kurulmaktadır.

Eğitimde yatay ve dikey geçişlerin yeterlik ve istidatların doğru olarak tespitine dayalı bir mekanizma içinde işletileceği, bunun yanında belli bir meslek adamı yetiştirmeyi amaç bilen okulları bitirenlerin, üst okullara geçişini mümkün kılmak için yetiştiği meslek alanında gerektiği kadar hizmet görerek iş alanının kazandıracağı imkân ve iktidarlardan

---

[133] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl) 1963 - 1967), Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963, s. 441

yararlanmasının sağlanacağı vurgulanarak eğitim sisteminde yöneltme, belge - meslek - istihdam ilişkisi vurgulanmaktadır [134].

Kalkınma Plânında "*Tarih Öğretimi* "ne ilişkin özel bir ilke ve politika belirlenmemiştir. " *Meseleler ve Alınması Gereken Tedbirler* " arasında okul programları hakkında " *çeşitli basamaklardaki okulları bitirenlerin yetiştirilme amaçlarına uygun olarak yetiştirilip yetiştirilmedikleri konusunda araştırmalar yapılarak, bunun ışığında bir yandan gereken tedbirler alınmalı, öte yandan da Türkiye'deki eğitim kurumlarının öğretim programları çağımızdaki modern teknolojinin ve yurdumuzun şartlarına uygun bir duruma getirilmesine çalışılmalıdır* " [135] tedbirine yer verilmiştir.

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1968 - 1972)

Kalkınma Plânında " *Ekonomik Gelişmede İnsan Unsuru* " başlığı altında eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde uyulacak ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkelerden bazıları şöyledir :

" *Her kademedeki bütün öğretim kurumlarının öğretim programları, eğitim sistemi içinde bu kurumdan beklenen fonksiyonu, yukarı eğitim kademelerine arz ve bu kademede yetişenlerin iktisadî ve sosyal gelişmeye yeterli nitelikte olarak katılmalarını sağlama bakımından devamlı olarak değerlendirilecek ve geliştirilecektir. Bu programlara ışık tutan araştırma ve bilimsel gelişmeler izlenecektir. Öğretmen yetiştirmede ve hizmet içinde eğitimde bu hususlar özellikle gözetilecektir. Genel, meslekî ve teknik eğitimin bütün kademelerinde ders programları arasında tek bir eğitim anlayışına uygun olarak birlik sağlanacaktır* " [136].

" *Eğitimden beklenen genel ve özel faydaların sağlanması amacıyla, bütün eğitim kademelerinde öğretim programları, eğitimde iş ilkesini gerçekleştirecek yönde ve yeterli bir beden ve sanat eğitimi programı ile desteklenerek düzenlenecektir* " [137].

" *Kültürel Faaliyetler* "in amacı " *toplumun yaşama düzenini geliştirmek ve yaratıcı gücünü artırmakta kültür faaliyetleri son derece önemlidir. Türk kültürünü geniş kitlelere yönelterek geliştirmek için Türk kültür eserlerini sayı ve nitelik bakımından daha üstün bir seviyeye ulaştırmak, bu imkânı sağlayacak sanatçı ve elemanları yetiştirmek, yeni eserlerin ortaya çıkmasını sağlayacak bir ortam yaratmak ve geliştirmek, eski Türk sanatları ve Türk folklorunun bütün dallarında bilimsel araştırma, tespit ve tanıtma faaliyetleri yapmak, kültür eserleri için etken bir dağıtım sistemi kurmak, kültür değeri taşımayanlar yerine değerli kültür eserleri getirmek amaç olacaktır* " [138] biçiminde tanımlanmıştır.

---

[134] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 442

[135] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 458 - 459

[136] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Kalkınma Plânı İkinci Beş Yıl 1968 - 1972, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1967, s. 158 - 159

[137] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 159

[138] A. g. e., s.187

Kültür faaliyetlerinin gerçekleşmesi için ; iktisadî ve sosyal gelişmeyle belli yerleşme merkezlerinde çeşitli tipte kültür faaliyetlerine ihtiyacın ortaya çıktığı, bu ihtiyaçların önceden tahmin edilerek karşılanması, diğer alanlardaki programlar ve yatırımlarla aynı seviyede ve önemde ele alınmasının gerekliliği, kültür faaliyetlerinden en az yararlanan köylük çevrelere yöneltilecek kültür faaliyetlerinin etkili olabilmesi ve yapıcı sonuçlar sağlayabilmesi için bu bölgelere özellikle Türk kültür eserlerinin götürülmesinin; yabancı kültür eserlerinin Türk kültür değerleriyle bağdaştırılarak sunulmasının zarurî olduğu; bu anlayış içinde Türk kültürünün yurt düzeyinde yayılması ve yaşatılmasının sağlanacağı iilkesine yer verilmiştir.

Kültür faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde " *Uygulanacak Politikalar* "a ilişkin olarak; kültür eserlerini sayı ve nitelik bakımından üstün bir seviyeye ulaştırmak ve yeni eserleri artırmak için ilim, fikir ve sanat çalışmalarının teşvik edileceği, bu amaçla sergiler açılacağı, ödüller konacağı ve yarışmalar düzenleneceği; üstün nitelikte eserlerin çıkmasını, yurda yayılışını artırmak için üstün değerde eserlerin Devletçe satın alınacağı, eski Türk yazarlarının eserlerinin muhafazası ve yeni nesillerin anlayacağı gibi sadeleştirilerek basımının yapılacağı, Batı kültürünün temel eserlerinin tercüme edileceği, plân döneminde iyi tercüme edilmiş ve ucuz sağlanabilecek en az 1000 eserlik bir temel eserler kütüphanesinin gerçekleştirileceği, dağıtım sisteminin geliştirileceği öngörülmüştür [139].

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1973 - 1977)

Plânlı dönemde, eğitim sisteminin; ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki inangücünü yetiştirme, fertlerin bilgi ve maharetlerini artıracak ve değer yargılarını etkileyerek kalkınmadan doğan değişikliklere uyumlarını ve kalkınmaya olumlu katkılarını sağlama, sosyal adalet ve fırsat eşitliğini gerçekleştirme fonksiyonlarını tam olarak yerine getiremediği; eğitimde bu fonksiyonları etkili bir biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve muhteva değişikliğinin sağlanamadığı " *Eğitimle İlgili Sorunlar* " başlığı altında vurgulanmaktadır.

Eğitimle ilgili sorunların kaynakları şöylece belirtilmektedir [140]:

a. Nicelik sorunu yanında, eğitim sistemi ve programları ile üretim faaliyetleri ve iş piyasası arasında uyum sağlanamadığından, yetiştirilen elemanların ekonomik ve sosyal kalkınma gereklerine uygun nitelikte olmaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

b. Eğitim metotlarının, öğrencilere gözlem ve deneye dayanan, araştırma ve soyutlama yeteneklerini kazandıracak nitelikte olmadığından, bütün eğitim kademelerinde eğitim programları, ders araç ve gereçleri bu yetenekleri kazandırmada yetersiz kalmıştır.

" *Eğitim ve Kültür* " başlığı altında " *Eğitim Sisteminin Nitelik ve Fırsat Eşitliği Yönünden Gelişmesi* "yle ilgili sorunlar şöylece sıralanmaktadır [141]:

---

[139] A. g. e., s. 189

[140] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Yeni Strateji ve Kalkınma Plânı Üçüncü Beş Yıl 1973 - 1977, s. 109

[141] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 715

a. Plânlı dönemde bütün eğitim kademelerinde öğretim programları ve yöntemleri öğrencide bilgiye dayanan düşünme, beceri ve yaratıcılık yeteneğini geliştirecek, öğrendiğini çalışma hayatında uygulamasını ve yenilikleri devamlı olarak izlemesini sağlayacak şekilde düzenlenmemiştir.

b. Plânlı dönemde yoğunlaşan çabalara rağmen, eğitimin bütün kademelerinde ders araçları ve gereçleri yetersizliği sorunu süregelmektedir.

c. Millî Eğitim Bakanlığı ve eğitimle ilgili diğer kuruluşların idarî yapıları ve personel durumları, plân ve programlarda öngörülen eğitim politikalarının uygulanması için gerekli iç plânlama, program geliştirme ve benzeri işlemlerin yapılmasını sağlamaktan uzak bulunmaktadır.

d. Eğitim kurumları ve eğitim programları ile iş piyasası ve çalışma hayatı arasında ilişki kurulamamış, bu sebeple eğitimin fonksiyonel olması sağlanamamıştır.

Eğitimle ilgili sorunların çözümü için uygulanacak ilke ve politikalar " *Genel İlkeler* " başlığı altında sıralanmıştır [142]:

* *Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi için öğretim program ve yöntemlerinin devamlı olarak yenilikleri yansıtıcı yönde geliştirilmesi, eğitim araçlarının milletlerarası standartlara uygun sayı ve nitelikte temini gerçekleştirilecektir.*

* *Eğitim teşkilâtında yapılacak yeniden düzenlemeler, araştırma - geliştirme temeline dayanan, devamlı olarak yenilikleri izleme ve ülke şartlarına uyanları seçip uygulamaya geçirme çabaları olarak ele alınacaktır.*

" *Kültür* " başlığı altında ; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında kültür faaliyetlerinin amacının, Türk kültür varlığını korumak, geliştirmek ve daha geniş bir çevreye tanıtmak;

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında, kültür daha geniş bir kapsamda ele alınmış, Birinci Plândaki amaçların yanı sıra yeni kültür eserlerinin yazımını sağlayacak bir ortamın hazırlanması, Türk kültür değerlerinin yurt içinde ve dış dünyaya tanıtılması, klasik ve çağdaş kültür değerlerinin Türk toplumuna aktarılması biçiminde yer aldığı vurgulanmıştır.

Kültür faaliyetleri olarak yapılanlar ve yapılacaklar aşağıdaki gibi sıralanmıştır [143]:

a. Yayımlanan gazete, dergi ve kitap sayısı 1963 yılından bu yana devamlı artış göstermiş ancak 1971'de yayımlanan gazete ve dergi sayısında bir duraklama gözlenmiştir. Yayımlanan kitapların çoğu yetişkinleri ve gençleri okumaya teşvik etmekten ve kültüre katkıda bulunmaktan uzak kalmış, değerli kitapları özendirecek ve onlara gerçek değerlerini verecek bir yöntem geliştirilememiştir. Bu alanda Millî Eğitim Bakanlığınca tarih, kültür ve sanatla ilgili kitaplar yayınlanmış, ayrıca zararlı çocuk neşriyatını önlemek amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır.

b. Devlet arşivlerinin yeniden düzenlenmesi, korunması ve geliştirilmesi, özellikle Osmanlı devrine ait kültür ve tarih değeri yüksek belgelerin yok olması veya tahribatın

---

[142] A. g. e., s. 718

[143] A. g. e., s. 781 - 785

önlenmesi ve değerlendirilmesi için bazı çalışmalar yapılmış, ancak etkili tedbirler alınamamıştır.

c. Türkiye'nin dünyanın en çok film çevrilen ülkeler arasında yer almasına karşılık çevrilen filmlerin büyük çoğunluğunun eğitim, kültür ve sanata katkısı sınırlı kalmakta, olumsuz etkileri de söz konusu olmaktadır.

d. Türk Dili, Türk Tarihi ve Türk Kültürü üzerinde araştırmalar yapacak bilimsel bir kurumun kurulması için incelemeler yapılacaktır.

4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1979 - 1983)

Plân döneminde eğitim alanında uygulanacak ilke ve politikalar şunlardır [144]:

a. Eğitim sistemi diğer sistemlerle bir bütünlük içinde ele alınarak, teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir teşkilât yapısına kavuşturulacaktır. Bu amaçla kır ve kent dokusunun nüfus, ekonomik ve kültürel özellikleri eğitim sisteminin geliştirilmesinde önemle dikkate alınacaktır.

b. Bütün kademelerde, eğitimin ezberciliğe dayanan, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz kuru bilgiler yığınından oluşan içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır.

5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1985 - 1989)

Kalkınma Plânları arasında, özellikle plânın Özel İhtisas Komisyonlarınca hazırlanması safhasında Tarih Alt Komisyonu vasıtasıyla durum tespiti yapılarak kısa ve uzun vadeli yapılacak çalışmaları ortaya koyma başarısını gösteren Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânıdır. " *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Millî Kültür Özel İhtisas Komisyonu Tarih Alt Komisyonu* "nca hazırlanan rapor [145] dikkat çekmektedir.

Tarih Alt Komisyon Raporu :

I - Kalkınmada Tarih Araştırmalarının Rolü,

II - Durum Tespiti,

III - Tarih Araştırmaları Sahasında Neler Yapılmalıdır ?

IV - Teşkilâtlanma bölümlerinden meydana gelmektedir.

Raporda, toplum kalkınması ve tarih araştırmaları arasındaki münasebet ," *Kalkınma, hem maddî kaynakların ve ilmî bilginin hem de teknik mânada çevreye hâkim olmanın birikimi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, kültürü meydana getiren muhtelif sektörlerin, tarihî - millî temellere dayalı olarak kendi mantık ve diyalektikleri içinde yaratıcı düşünceyle, dış kültürlerin cihanşümül değerlerini de temellük edip, kendi dinamizmlerini harekete geçirerek şahsiyet kazanmaları ve ahenkli bir biçimde merhaleler katetmeleri, toplum*

---

[144] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1979 -1983, Ankara, 1979, s. 455 - 456

[145] T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı . V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Millî Kültür, Ankara, 1984, s. 484 - 500

fertlerinin refaha kavuşmasıdır. Her toplum veya kültür, böyle bir kalkınma imkânına sahip bulunmaktadır. Tarih ise, toplumun dünü ile bugünü arasında kesintisiz bir etkileşme vetiresi, bir diyalogdur " [146] biçiminde açıklanmaktadır.

Tarihin, kalkınmanın yönünü tayin ve dinamiklerini tespit etmedeki rolü, *"...tarih aslında değişmenin, ilerlemenin ve kalkınmanın ilmidir. Tarihten alınacak ders, çoğu zaman sanıldığı gibi, dün olmuş olanın yarın tekrar olacağı şeklinde değildir. Tarih, dünün evvelki günden niçin ve nasıl farklılaştığını inceleyerek, bu yaklaşımda yarının da hangi mânada düne karşı çıkacağını sezme vasıtasını bulmakta* " [147]dır biçiminde belirtilmektedir.

" *Durum Tespiti* " bölümünde; ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren başlayan hızlı sanayileşme döneminde sosyal bilimlerin, özellikle Türk tarihinin ve kültürünün ihmal edildiği, bunun sonucu olarak yeni nesillerin manevî buhrana sürüklendiklerinin müşahade edildiği; insan unsurunun sahip olduğu teknik bilgi ve beceriyi mensup bulunduğu milletin daha geniş mahiyette insanlığın lehine veya aleyhine kullanabildiği; lehte veya aleyhte çabasına millî veya kozmopolit yapısının sebep olduğu, bu yapıyı Millî Eğitim Teşkilâtının verdiği, Türk Millî Eğitiminde ilk, orta ve lise seviyesinde okutulan tarih ders kitaplarının günümüz gerçeklerinin çok gerisinde olduğu, gerçeklerin çok gerisinde kalan ders kitaplarının öğrenciler üzerindeki menfi tesirinin 12 Eylül öncesi olaylarla ispatlandığı; yeni bilgileri piyasa kitaplarından öğrenen bir genç için bu durumun yıkıcı olduğu, belirli ideolojilerin etkisiyle yazılmış kitapların öğrencilere rehber olabildiği ve bu öğrencilerin tarih dersine, ders kitaplarına ve öğretmenine inancının kalmadığı; insan unsuruna şekil verebilecek manevî bilimlerin başında gelen tarih biliminin, özellikle millî tarihimiz ve kültürümüzün Devlet Politikasında gerçek yerini alması [148] gerektiği vurgulanmaktadır.

Yönetici tabakada tarih şuurunun tam mânasıyla yerleşmemiş olmasının, Türk kültürünü zedeleyici mahiyette faaliyetlere girişilmesine sebep olduğu belirtilmekte ve aşağıdaki örnekler sıralanmaktadır:

** Türk - İslâm eserleri yerine Hitit, Roma, Bizans vb. gibi tarihe gömülmüş devletlere ait arkeolojik araştırmalara ağırlık verilmektedir.*

Noel Baba, Efes ve buna benzer yerlerde Hristiyanların dinî inançlarını kamçılayacak şekilde buraların kutsal yer olarak ilânı, bilhassa Batı Anadolu'da Fethiye, Efes, Side gibi yerlerde yapılan festivallerde Roma - Bizans hayatı canlandırılmaktadır.

** Türkiye kütüphane ve müzeleri tarih yönünden en zengin kitap ve arşiv vesikalarına sahip olmasına rağmen, bunları değerlendirecek arşiv elemanları yeterli seviyede değildir. Diğer taraftan, arşivlerde çalışma yapmak isteyen üniversite mensuplarına mevzuat sebebiyle çeşitli güçlükler çıkarılmaktadır.*

---

[146] T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 486 - 487
[147] A. g. e., s. 489
[148] A. g. e., s. 490

** Türk tarihi ve kültürü ile ilgilenmek için iyi niyetle kurulan müesseseler, bilerek veya bilmeyerek gayrî millî araştırmalar ve yayınlar yapmaktadır. Devletçe bu müesseselerin denetimi yapılamamaktadır. Denetimin işlememesi, kurulan müesseselerin bozulmasına sebep olmaktadır.*

Türk kültürünü zedeleyici faaliyetlerin önlenmesine yönelik tedbirler şöyle sıralanmaktadır :

** Devlet, milletin dilini, kültürünü hâkim kılmalı; kurum ve kuruluşlarına millî hüviyetini vermeli, millî birliği ve bütünlüğü sağlamalıdır. Bu da ancak millî tarih şuurunun verilmesiyle, yeni nesillerin millî tarihe olan sevgisiyle gerçekleşebilir.*

** Günümüzde Cumhuriyet rejimi oturmuştur. Bu yüzden, Cumhuriyet öncesi Osmanlı tarihinin horlanması, âdeta inkâr edilmesi, günümüz meselelerine yanlış teşhis konulmasına sebep olmaktadır. Bu türden yıkıcı tenkit yerine son 150 - 200 yıllık tarihimiz ilmî metotla incelenmeli ve gerçekler ortaya konulmalıdır.*

" *Tarih Araştırmaları Sahasında Neler Yapılmalıdır ?* " bölümünde aşağıdaki araştırma ve incelemelere yer verilmiştir :

1. İç Meselelere Yönelik Tarih Araştırmaları

a.Türkiye'nin değişik hususiyetlere sahip bölgelerinden 8 - 10 tipik mıntıka tespit edilerek alan araştırmaları yapılmalıdır. Araştırma neticesinde elde edilecek bulgulara göre Türkiye'nin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını gerçeğe uygun şekilde ortaya koyacak sosyo - kültürel ve sosyo - ekonomik tarihi yazılmalıdır.

b.Özellikle 10 - 15 yıldan beri Türkiye'yi ikiye bölünme noktasına getirecek ideolojik istismarlara uygun " *Mezhep Ayrılıkları* " meselesini, sosyal ve dinî boyutlarıyla ortaya koyacak araştırmalar yapılmalı ve Türkiye'nin dinî haritası çıkarılmalıdır.

c.Türkiye'de çeşitli etnik kökenlere sahip olmakla beraber İslâmiyet faktörüne bağlı olarak Türk kültürüyle bütünleşmiş veya çeşitli sebeplerle yeterince bütünleşememiş gruplara ilişkin sosyolojik, antropolojik, dinî, folklorik vb. araştırmalar yapılmalıdır.

d. Türkiye'de yaşayan din grupları hakkında Türk tarihi çerçevesinde araştırmalar yapılmalıdır.

e. Cumhuriyet döneminde yasaklanmış olmasına rağmen, zamanımıza kadar gizlilik içinde varlıklarını sürdürmüş, hatırı sayılır bir siyasî ve sosyal güç merkezi olan tarikatlar üzerinde disiplinlerarası işbirliği içinde araştırmalar yapılmalıdır. Araştırma ile tarikatların ortaya çıkış sebepleri, yayılmaları, fikir ve faaliyet alanları ortaya konulmalıdır.

2. Dış Meslelere Yönelik Tarih Araştırmaları

a. Ermeni ve Yunan meselesi.

b. Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları ile kültürel bağları pekiştirmeye yönelik bunların tarihlerine ilişkin araştırmalar.

c. Dinî, tarihî ve kültürel bağlarımız olan, günümüzde siyasî ve ekonomik önem kazanan Orta Doğu İslâm ülkelerinin (Mısır, Suriye, Irak, İran ve Suudi Arabistan) tarih ve kültürlerine ilişkin araştırmalar.

d. Kuzey, Doğu, Orta Afrika ve Uzak Doğu İslâm ülkelerinin tarihlerine ilişkin araştırmalar.

e. Milletlerarası münasebetler çerçevesinde Türkiye'nin yakın ilişkiler içinde olduğu diğer devletlerin tarihleri üzerinde araştırmalar yapılmalıdır..

" *Teşkilâtlanma* " başlığı altında ;ülkemizde, tarih çalışmaları alanında merkezî bir teşkilâtın bulunmadığı; tarihçilerin çeşitli fakülte, enstitü ve kurumlarda bir yandan tarih araştırmaları yaptığı, öte yandan tarih öğretimiyle uğraştıkları, genellikle tek başlarına veya küçük gruplar hâlinde kaldıkları vurgulanmaktadır. Bu dağınıklığın giderilmesi için, ülke genelinde tarih çalışmalarını plânlayacak, teşkilâtlayacak, öncelikleri tespit edecek, ihtiyaçları belirleyecek, Türk tarihçiliğinin genel stratejisini çizip yön verecek bir teşkilâtlanmaya gidilmesi ihtiyacı ortaya konulmaktadır.

Üniversiteler ve bünyelerindeki enstitülerce yürütülen tarih araştırmaları ve bu alandaki elemanlar yeterli duruma geldikçe, üniversite dışında (Fransa'daki CNRS gibi) müstakil araştırma kurumlarının teşkili sağlanmalıdır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde, müstakil araştırma kurumlarının teşkilini sağlayacak nicelik ve nitelikte aşağıdaki araştırmacıların yetiştirilmesi gerekli görülmektedir.

1. Orta Asya Tarihi Etüdleri (İslâm Öncesi Türk Tarihi, İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Türk - Moğol Devletleri Tarihi, Timur İmparatorluğu ve Kolları Tarihi, Rus İstilâsı Sonrası Türk Devletleri Tarihi alanlarında olmak üzere toplam 100 araştırmacı).

2. Ön Asya Tarihi Etüdleri (Büyük Selçuklular ve Kolları Tarihi, Anadolu Selçukluları Tarihi, Anadolu Beylikleri Tarihi, Karakoyunlu - Akkoyunlu ve Safevî Tarihi, Atabeylikler, Eyyubiler ve Memlûkler Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Türkiye Dışı Çağdaş Türk Devletleri Tarihi alanlarında olmak üzere toplam 300 araştırmacı).

3. Güneydoğu Avrupa Etüdleri (Bizans Tarihi, Balkan Devletleri Tarihi alanlarında olmak üzere toplam 50 araştırmacı).

Plân döneminde eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde uyulacak "*Genel İlkeler*" den bazıları, " *Sosyal Hedef ve Politikalar* " başlığı altında şöylece sıralanmaktadır [149]:

* Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi esastır.

* Eğitim - öğretim kurumlarının her seviyesinde öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin hayata dönük olması sağlanacaktır.

* Çocukların yetiştirilmesinde en etkili araç olan aile terbiye sistemi, ailenin çocuğun eğitimi üzerindeki sorumlulukları hakkında şuurlandırılması ve bilgilendirilmesi yolu ile daha

---

[149] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1985 -1989, Ankara, 1985, s.140 -141

etkili hâle getirilecektir. Bu açıdan, ailenin eğitilmesi toplumun ve eğitim sisteminin en önemli görevidir.

" *Millî Kültür* " alanında gözetilecek " *Genel İlkeler* " ise şöyledir [150]:

* Kültür alanında millî ve manevî varlığımızı yaşatma ve tanıtma, kültür hizmetlerinden az yararlanmış bölgelere öncelik verme ve hizmeti bölgelerin potansiyeline uygun olarak ve bu potansiyeli geliştirecek şekilde götürme esas olacaktır.

* Türkçenin zenginliği ve yapısının korunması, aşırı zorlamalara gidilmeksizin kendi tabiî seyri içinde gelişmesi yolunda ilmî çalışmalar sürdürülecektir.

* Millî kültürümüze ait olan, eski Türkçe ve diğer dillerde yazılmış eserlerin bugün konuşulan Türkçeye yeni harflerle kazandırılmasına, bunun için gerekli idarî ve malî ihtiyaçların karşılanmasına çalışılacaktır.

* Türk radyo ve televizyonunun millî kültürü ve bütünlüğü güçlendiren bir niteliğe ve ülkenin her tarafında ilgiyle seyredilebilir ve dinlenebilir bir seviyeye ulaştırılmasına çalışılacaktır.

* Kültür hayatımızda önemli yeri olan edebiyat, resim, tiyatro ve sinema sanat dallarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına ağırlık verilecektir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonunun " *Millî Kültür* " alanında özellikle " *Tarih Araştırmaları ve Teşkilâtlanma* " ya ilişkin hazırladığı ayrıntılı raporun, plânda beklenildiği derecede yer almadığı görülmektedir.

6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1990 - 1994)

Plân döneminde eğitim alanında uygulanacak " *İlkeler ve Politikalar* "dan bazıları, " *Sosyal Hedef İlke ve Politikalar* " başlığı altında şöylece sıralanmaktadır [151]:

* *Eğitimin her kademesinde kalitenin yükseltilmesi, imkân ve fırsat eşitliğinin sağlanması esas amaçtır. Müfredat programlarının bilimsel araştırmalara dayalı olarak, günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlanmasına özen gösterilecektir.*

* *Okullarda görsel - işitsel araçlar ve bilgisayar destekli eğitim gibi eğitim teknolojisinin kullanılması yaygınlaştırılacaktır.*

* *Eğitim sistemi,, meslek kazandırıcı eğitim, ara insangücü ve yüksek nitelikli insangücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınarak kalkınmanın temel araçlarından biri olarak etkinleştirilecektir.*

* *Fiziksel altyapı ile insangücü kaynakları, müfredat programları ve modern eğitim teknolojileri gibi eğitimin altyapısının iyileştirilmesi için program - bütçe teknikleri, maliyet - fayda ve maliyet etkinlik analizlerine dayalı yatırım programları düzenlenecektir.*

---

[150] T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : a. g. e., s. 147 - 148

[151] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1990 - 1994, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1989, s. 291 - 295

** Her eğitim kademesi için, illerde eğitim birimlerinin sorun belirleme ve çözüm arama becerilerini geliştirmek amacı esas alınacaktır.*

** Eğitim sisteminin bütününü kapsayan bir eğitim insangücü plânlama sistemi kurulacak ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçları standart biçimde saptanacak, bunlara uygun hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitim programları uygulanacaktır.*

** Büyük ölçüde kaynak ve zaman israfına sebep olan okulda başarısızlık ve sınıfta kalmaların asgariye indirilmesi için etkili tedbirler alınacak, öğrenci başarısının arttırılmasında ve öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, meslekî yönlendirilmelerinde önemli bir yeri olan rehberlik faaliyetlerinin etkinleştirilerek yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.*

** Yaygın ve meslek kazandırıcı eğitimin görsel - işitsel araçlarla geniş kitlelere hitap eder hâle getirilmesinde ve etkinleştirilmesinde radyo ve TV'den yararlanılması belli esaslara bağlanacaktır. Ayrıca, yeni bir TV kanalı eğitim faaliyetlerine tahsis edilecektir.*

" *Kültür* " hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde uyulacak " *Genel İlkeler* " den bazıları şunlardır [152]:

* Millî kültür; kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılma çalışmalarının özünü oluşturacaktır.

* Millî kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinden birisi olacaktır.

* Millî kültürü gelecek nesillere zenginleştirilmiş olarak intikal ettirmek için araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilecek ve kültür hizmetlerini yürütecek kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği sağlanacaktır.

* Millî kültürün yaygınlaştırılması ve yaşatılması için, kitle haberleşme araçlarından azamî şekilde istifade edilecek ve TV programlarında kaliteli yerli yapım oranının yükseltilmesi için gerekli teknik altyapı oluşturulacaktır.

* Çizgi film ve çizgi romanların yapım ve üretimi, çocukların terbiye ve gelişimindeki rolü dikkate alınarak desteklenecektir.

* Arşiv belgelerinin korunması, tasnif edilmesi ve araştırmacıların hizmetine sunulması çalışmaları hızlandırılacaktır.

* Millî kültüre katkı sağlayıcı nitelikleri haiz, kaliteli tiyatro eseri ve film senaryosu sayısının artırılabilmesi için teşvik sistemi geliştirilecektir.

* Yurt dışındaki vatandaşların millî kültür değerlerinden kopmalarını önleyici, benliklerini koruyucu ve bulundukları ülke ile Türkiye arasındaki dostluk bağlarını sağlamlaştırıcı ortam oluşturmak üzere gerekli çalışmalar yapılacaktır.

* Türk - İslâm eserleri öncelikli olmak üzere, kültür varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ve restorasyonuna ağırlık verilecektir.

---

[152] A. g. e., s. 322 - 324

7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1996 - 2000)

Kalkınma Plânında, programlara ilişkin olarak " *Eğitim Reformu* " başlığı altında " *mevcut durum* " şöyle belirtilmektedir [153]: " *Öğretim programlarının bilimsel esaslara göre geliştirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Öğretmen ve öğretim üyesi sayısındaki yetersizlikler ve dağılımdaki dengesizlikler, imkân ve fırsat eşitliği yanında eğitimin kalitesini de olumsuz şekilde etkilemektedir* ".

Eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde uyulacak ilkelerden bazıları, " *Amaçlar, İlkeler ve Politikalar* " başlığı altında aşağıdaki gibi sıralanmıştır [154]:

* *Eğitim bu plân döneminde en öncelikli sektör olacaktır. İyi eğitilmiş genç nüfus 21'inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB'ye entegrasyon bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacaktır. Bu çerçevede; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, millî kültürü geliştirici, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, dış dünyaya, evrensel değerlere ve yeni düşüncelere açık, şahsî sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek insangücünün yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim politikası izlenecektir.*

* *Eğitim programları, öğretim yöntemi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir. Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılarak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır.*

* *Örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere imkân veren esnek bir yapı oluşturulacaktır. Eğitim ve öğretimi tamamlayarak hayata atılan veya herhangi bir sebeple okuldan ayrılmış herkese hayatlarının her döneminde, kendi dallarında bilgi ve becerilerini geliştirme imkânları sağlanacaktır.*

* *Meslekî ve teknik eğitimde modüler sisteme geçilecek, müfredat programları modüler sisteme uygun hâle getirilecek, örgün veya yaygın eğitim alan ve aynı meslekî becerilere sahip olan kişilere, eşdeğer meslek sertifikası verilerek denklikleri sağlanacaktır.*

* *Eğitimin her kademesinde teknoloji destekli eğitim yapılacak, kademeli olarak bilgisayar destekli eğitim geliştirilerek yaygınlaştırılacak, kitle eğitimine ve uzaktan öğretime önem verilecektir. Bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının geliştirilmesi ve sistemin kendi kendini beslemesi amacıyla döner sermaye işletmesi kurularak kurumsal düzenlemeye gidilecektir. Bu amaçla özel sektör imkânlarından da yararlanılacaktır.*

" *Kültür* " hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde gözetilecek " *Amaçlar, İlkeler ve Politikalar* " dan bazıları şunlardır [155]:

---

[153] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı : Yedinci Beş Yıllık Kkınma Plânı 1996 - 2000, R. G. (25.07.1995; 22354 Mükerrer), s. 21

[154] T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı . a. g. y., s. 21 - 25

* Kültür politikası, demokratikleşmeyi gerçekleştirmiş ve insanı daha hür kılan bir toplum oluşturmayı hedef alacaktır.

* Kalkınmanın, çağdaşlaşmanın ve dışa açılmanın esasını oluşturan millî kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilkedir.

* Temel yaklaşım, kültür zenginliğini kalkınma hamlesinin aslî unsuru saymanın yanında, milletlerarası iletişim ve etkileşimin ivmesini de ülkemizin kültürel kalkınmasına katabilmek olacaktır.

* Çağdaş yaklaşım doğrultusunda Millî Kültür faaliyetlerinin demokratik bir anlayış ve millî bütünlük ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedef alınacaktır.

* Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına önem verilecektir.

[155] A. g. y., s. 26

Üçüncü Bölüm
TARİH PROGRAMLARI ve KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde; tarih öğretimini çerçeveleyen programlara ve karşılaştırılmalarına (haftalık ders çizelgeleri, amaç ve muhteva) yer verilmiştir.

1. 1924 Lise Müfredat Programı

1924 Lise Müfredat Programı, Cumhuriyet döneminin ilk lise programıdır. Bu programda tarih dersi üzerinde özellikle durulmuş, programdan saltanatla ilgili konular çıkarılmış, İstiklâl Savaşı'nın tarihi, Türkiye Devleti'nin kuruluşu, Sevr ve Lozan anlaşmaları, Cumhuriyetin ilânı ve Hilâfetin kaldırılması gibi konular eklenmiştir.

Altıncı sınıf edebiyat şubesine Türk Medeniyeti Tarihi, fen ve edebiyat şubelerine İçtimaiyat (Sosyoloji) dersi konulmuştur. Türkçe ve Edebiyat dersi programı, özellikle edebiyat tarihi ön plâna çıkarılarak yeniden düzenlenmiştir[156].

Cumhuriyetin ilk lise haftalık ders çizelgesi şöyledir :

Liselerin İkinci Devresine Ait Tevzii Ders Cetveli (1340 / 1924)

DERSLER	Dördüncü Sene	Beşinci Sene	Altıncı Sene	
			Fen	Edebiyat
Türkçe ve Edebiyat	3	3	2	5
Ecnebi lisanı	5	5	5	5
Tarih	2	2	2	4
Coğrafya	1	1	1	1
Tabiiyat	3	-	-	İki saat hayvanat ve bir saat nebatat
Arziyat	-	2	-	Yarım saat nebatat bir buçuk saat arziyat
Fizik	2	2	2	-
Cebir	3	2	1	-
Hendese ve resm-i hattî	4	3	4	-
Laboratuvar	2	1	3	2
Arabî	2	2	-	4
Farisî	1	1	-	2
Felsefe	-	2	2	4
İçtimaiyat	-	-	2	2
Mihanik	-	-	2	-
Kozmografya	-	-	2	1
Müsellesat	-	2	-	-
Kimya	2	2	2	-
Yekûn	30	30	30	30

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dördüncü ve beşinci sınıflar ile altıncı sınıf fen şubesinde haftada 2'şer saat, altıncı sınıf edebiyat şubesinde 4 saattir. Haftalık toplam ders saati, bütün sınıflarda 30'ar saattir.

---

[156] T.C. Maarif Vekâleti : Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1340 (1924), s. 7 - 21 ; YÜCEL, Hasan Ali : Türkiye'de Ortaöğretim, İstanbul, 1938, s. 171 ; CİCİOĞLU, Hasan : Türkiye

Tarih dersinin ağırlığı, dördüncü ve beşinci sınıflar ile altıncı sınıf fen şubesinde % 6.7, altıncı sınıf edebiyat şubesinde % 13.3'tür.

1924 Lise (İkinci Devre) Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir :

DÖRDÜNCÜ SINIF	BEŞİNCİ SINIF	ALTINCI SINIF
Tarih-i Kadim Eski Şark Milletleri	***Kurun-ı Cedide*** Avrupa Tarihi Onbeşinci Asrın Sonlarına Doğru Avrupa'ya Umumî Bir Nazar	***Asr-ı Hazır Tarihi*** Viyana Kongresi ve Bu Kongreden Sonra Avrupa
Yunanlılar (Adalar Denizi Medeniyeti)	Rönesans	Ondokuzuncu Asrın Birinci Nısfında Avrupa'da Harekât-ı Fikriye
Romalılar	Onaltıncı Asrın İlk Nısfında Avrupa'nın Siyasî Vaziyeti	
Kurun-ı Vusta Barbarlar: Hunlar, İslâvlar ve Cermenler	Onaltıncı Asırda Dinî Hareketler	
Kurun-ı Vustada Avrupa Hükümetleri	Onyedinci Asrın İlk Nısfında Avrupa'nın Siyasî Vaziyeti	
Bizans İmparatorluğu	Onyedinci Asırda Müttehit Eyâletler	
Ehl-i Salip Muharebatı	Onyedinci Asırda Garbî Avrupa'nın Umumî Vaziyeti	
Kurun-ı Vustada Avrupa Medeniyeti	Onyedinci Asırda Şarkî Avrupa'nın Umumî Vaziyeti	
13,14 ve 15 inci Asırlarda Türkler	16 ve 17 nci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu	
	Onsekizinci Asırda Avrupa'nın Siyasî Vaziyeti	
	Onsekizinci Asra Kadar Osmanlı İmparatorluğu Tarihi	
	Büyük İhtilâl	

2. 1927 Lise Müfredat Programı

1924 Lise Programı üç yıl uygulandıktan sonra, " 1340 senesinde başlayan lise programlarının bazı mevadının tatbikinde müşkülâta tesadüf edilmekte olduğu gerek müfettiş raporlarından gerek muallimlerin müracaat edilen şifahî ve tahrirî mülâhazalarından anlaşılmaktadır " [157] gerekçesiyle tarih, coğrafya, edebiyat, riyaziye (Matematik) ders programlarında değişiklik yapılmıştır.

Daha önceki programda, lise birinci sınıf Türkçe ve Edebiyat dersinde edebî bilgilere yer verildiğinden, tahrire hiç yer verilmediğinden 1927 programında üç saatten ikisi edebî bilgilere, bir saati de tahrire ayrılmıştır. Lise ikinci sınıf Türkçe ve Edebiyat programı, haftada bir saat edebiyat tarihi, bir saat açıklamalı edebî okuma, bir saat de inceleme ve tahrire ayrılarak yeniden düzenlenmiştir. Üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde birlikte okutulan Edebiyat Tarihi dersi için ikinci sınıfta olduğu gibi üç saat ayrılmıştır.

Tarih programında, saat azlığı ve kitapların hacimli olması üzerinde durularak, program Türk tarihi merkeze alınmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir. Tarih programında yapılan düzenlemelerin gerekçesi " Tarih Programlarındaki Tadilât " başlığı altında şöyle sıralanmıştır [158] :

Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihî Gelişimi), A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No : 140, Ankara, 1985, s. 197

[157] T.C. Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi : 1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl, Devlet Matbaası, İstanbul, 1927, s. 6

[158] T.C. Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi : a. g. e., s. 11 - 12

Tarih programı hakkında vaki bulan şikâyetler şu noktalar etrafında tespit olunabilir:

1. Mevcut program ekseri sınıflarda saat azlığı dolayısıyla ikmal edilememektedir.

2.Tarih kitaplarına programın birçok mebahisi sıkıştırmış olması yüzünden çok mufassal olmakta ve talebe bu kitaplar içinden tekamil-i tarihiyi gösterecek vak'aları bulmakta müşkülât çekmekte ve tarih dersine karşı lâzım gelen muhabbeti duyamamaktadır. Bu şikâyetler etrafında yapılan tedkikat şu neticeyi göstermiştir.

(1) Mevcut müfredat programı Türk Tarihi mihveri ettafında cem' edilmemiştir. Bu yüzden Türk talebesi için bilinmesi zarurî olmayan mâlumat da programda mühimce bir yer işgal etmektedir.

(2) Mektep kitapları fer'i mâlumata çok zaman esaslı mâlumat derecesinde yer vermektedir. Muallimlerin mühim bir kısmı ise kitapta mevcut olan bütün mâlumatı tamamı tamamına söylemeyi ve talebeden istemeyi vazife bilmekte ve hatta bir kısmı fer'i ve ekseriya talebe için lüzumsuz mâlumatı kitaba ilâveten söylemekte hatta not ettirmekte ve bunun da talebe tarafından bilinmesini istemektedir.

(3) Muallimlerin ekserisi, tarih tedrisatında talebeyi şahsî ve serbest mesaiye teşvik etmeyi vazifeleri cümlesinden addetmedikleri ve talebenin bir takım mâlumatı da bu sayede öğreneceklerini düşünmedikleri için bütün mâlumatı tedris saati içindeki takrirlere sıkıştırmağa çalışmaktadırlar. Bittabi bu yüzden tedris saati kafi gelmemekte ve program ikmal olunmamaktadır.

Bütün bu noktalar düşünülerek atideki hususata karar verilmiştir :

1. Tarih programı kurun-ı evlânın bir kısmı müstesna olmak üzere Türk Tarihi etrafında cem'ine çalışılmak suretiyle tadil olunmuştur.

2. Tadil olunan program mütehassısların mütalâasına göre üçüncü senenin iki saati üçe baliğ edilmek ve iyi bir tedris tarzı tâkip olunmak şartıyla senelerinde tamamen okutulabilir.

Ancak, en mühim şart muallimlerin tarih tedrisatında iyi bir yol tâkip etmeleridir. Bunun için muallim, elinde mevcut olan kitabı harfi harfine çocuğa takrir etmemelidir. Sınıfta tarihî tekamüle müessir olan ve talebeye fikir tarihi verecek olan mâlumat üzerinde tevakkuf etmeli, mütebaki mâlumatı bilhassa lisenin ikinci devresine geçmiş olan talebenin kendi kendilerine okuyarak öğrenmelerini temin için talebeye vazifeler vererek şahsî mesainin inkişafına yardım suretiyle çalışmalıdır. Vekâlet, üzerinde tevakkuf edilmesi lâzım gelen tarihî vak'alara ait metin kitap (talebe kitabı) larını hazırlatacaktır. O vakte kadar muallimler, elde mevcut olan kitaplardaki esaslı mâlumatı tefrik ederek takrir edecekler ve diğer kısımları öğrenmesi için gerek ellerindeki kitaptan ve gerekse mektep kütüphanesindeki asardan talebeyi mütalâaya teşvik eyleyeceklerdir. Bu şerait altında tebliğ edilen programın muayyen olan saatler zarfında ikmal edilebileceği mütahassısların mütalâalarından anlaşılmıştır.

1927 Lise programına ait Haftalık Ders Çizelgesi şöyledir [159] :

Lise (İkinci Devre) Derslerinin Tevzii (1927)

DERSLER	1	2	3		Yekûn
			Fen	Edebî	
Türkçe ve Edebiyat	3	3	3	5 (x)	11 (x) Üçer saat her iki şubede müşterek
Tarih	2	2	2	3 (x)	7 (x) İkişer saat her iki şubede müşterek
Coğrafya	2	2	1		5
Nebatî ve hayvanî fizyoloji	3	-	-	-	3
Arziyat	-	2	-	-	2
Fizik	2	2	2	1	7
Kimya	2	2	2	-	6
Hendese ve resm-i hattî	3	2	2	1	8
Cebir	3	2	2	1	8
Nazarî hesap	-	-	1	-	1
Müsellesat	-	-	1	-	1
Mihanik	-	-	2	-	2
Kozmografya	-	-	2	1	3
Felsefe ve içtimaiyat	-	2	3	6 (x)	8 (x) Üçer saat her iki şubede müşterek
Arabî	2	2	-	4	8
Farisî	1	1	-	2	4
Ecnebi lisanı	5	5	5		15
Jimnastik	2	2	1		5
Laboratuvar	3	3	2		8
Yekûn	32	32	32		

Not :

1. Derslerin devam müddeti ellişer dakikadır.
2. Her gün öğleden evvel dört ders, öğleden sonra haftada dört gün ikişer ders okutulacaktır.

[159] A. .g. e., s. 5 ; YÜCEL, Hasan Ali : a. g. e., s. 174 ; CİCİOĞLU, Hasan : a. g. e., s. 198

3. Perşenbe günleri öğleden sonra tedrisat yapılmayacaktır.
4. Pazartesi günleri öğleden sonraki serbest zamanda talebe şu işlerle meşgul olacaktır. Kütüphanede tetebbu, laboratuvarda şahsî mesai, atölyelerde serbest faaliyet, spor faaliyetleri, muallim refakatinde mektep haricinde tedkikler ve gezintileri serbest resim ve fotoğraf işleri, musikî ve bunlara mümasil faaliyetler.
5. Öğle tatilinin saat 12.30'dan sonraya kalmaması lâzımdır. Gündelik evkat cetveli buna göre yapılacaktır.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen şubesinde haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde 3 saattir. Haftalık toplam ders saati bütün sınıflarda 32'şer saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen şubesinde % 6.2, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde % 9.4'tür.

1927 Lise (İkinci Devre) Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir :

BİRİNCİ SINIF	İKİNCİ SINIF	ÜÇÜNCÜ SINIF
Medhal	***Şark Kurun-ı Vustası***	***Asr-ı Hazır Tarihi***
I Tarihin Tarifi, Menbaları, Dğer İlimlerle Münasebetleri, İnşa ve Tahriri	Araplar	Asr-ı Hazırı İhzar Eden Amiller
Kurun-ı Kadime		
II Eski Şark Milletleri	Türkler ve İslâmiyet	Yeni Demokratik Devletler
III Yunanlılar ve Makedonyalılalr	Samaniler, Karahanlılar ve Gazneviler Devrinde Teşkilât , Medeniyetler	Asr-ı Hazır Bidayetinde Şarkın ve Bilhassa Osmanlı Devletinin Dahilî ve Haricî Vaziyeti
IV Romalılar	Oğuz Türkleri ve Selçuk Devleti	Viyana Kongresi ve Kongreden Sonraki Avrupa, Avrupa'da Restorasyon, Meternih Sistemi ve İttifak-ı Mukaddes
V Umumî Muhaceret ve Garp Kurun-ı Vustası	Anadolu'da Türkler	Viyana Kongresini Müteakip Şarkın Vaziyeti, Osmanlı İmparatorluğunun İnhilâli, Milliyet Fikrinin Tesirleri, Islâhat Teşebbüsleri
VI	Harzemiler Devleti	Restorasyon Devrinde Fransa ve İngiltere
VII	Cengiz İstilâsı	Sanayi İnkılâbı, Makine İcatları, Buhar Makinesi, Kapitalizm ve Sanayi Azime, Sosyalizm
VIII	Anadoul'da Türk Medeniyeti	Fransa'da 1830 İhtilâli
IX	Timur Devri	1848 İhtilâlini Hazırlayan İktisadî, İçtimaî, Fikrî, Siyasî Amiller,1838 İhtilâlleri
X	Osmanlı Devletinin Yeniden Tesisi	Fransa'da İkinci Cumhuriyet, İntihab-ı Umumî, Sosyalizm Tecrübeleri, İrtica, İkinci İmparatorluk
XI	Osmanlı İmparatorluğu	1838'den Sonra Milliyet Fikrinin Tezahurleri
XII	***Kurun-ı Cedide*** Onbeşinci Asır Sonlarına Doğru Avrupa'ya Umumî Bir Nazar	Avrupa'nın Şarka Doğru .....Milliyet Fikrinden İstifadesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun İnhilâl ve İnkısamı, Balkan Hükümetlerinin Teşkili, Kırım Muharebesi, Paris Muahedesi
XIII	Onaltıncı Asırda Avrupa'nın Siyasî Vaziyeti	Osmanlı Saltanatında Tanzimat Devri
XIV	Onaltıncı Asırda Dinî Hareketler	Rusya'da Milliyetler
XV	Onyedinci Asırda Avrupa Hayat ve Medeniyeti	Avusturya - Macaristan İmparatorluğu ve Milliyet Mücadeleleri
XVI	Onsekizinci, Asır Nısf-ı Evvelinde İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın Ahvâl-i Umumiyesi	Almanya İmparatorluğu
XVII		Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet
XVIII		İspanya ve İhtilâller
XIX		Ondokuzuncu Asrın İkinci Nısfında Avrupa'nın Sanayi, Ticaret ve Fikir Sahasında Terakkiyatı ve Bu Devirde Şarkın Vaziyeti
XX		Avrupa Milletlerinin Diğer Kıtalarda .....Hâkimiyet ve Rekabeti
XXI		Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimattan Sonra Meşrutiyet ve İrtica
XXII		Umumî Harp
XXIII		Türklerin Mukavemeti
XXIV		Avrupa'da Yeni Devletler ve Yeni Teşkilât, İçtimaî ve İktisadî Tahviller

3. 1931 Lise Müfredat Programı

1931 Lise Programında; nebatî ve hayvanî fizyoloji ile arziyat dersleri " Tabiiyat ", müsellesat, cebir hendese, nazarî hesap, mihanik ve kozmografya dersleri " Riyaziye " adı altında birleştirilmiştir. Programa ilk defa ikinci yabancı dil, askerlik, serbest zaman ve yurt bilgisi dersleri konulmuştur. 1934'e kadar uygulanan programa ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [160] :

Lise Sınıfları Ders Tevzii (1931)

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınıf III.	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve İçtimaiyat	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	9	2
Tabiiye	3	2	1	1
Fizik	3	2	2	1
Kimya	3	2	2	1
1. Yabancı Lisan	5	5	5	5
2. Yabancı Lisan	3	3	2	3
Cimnastik	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
Yurt Bilgisi	1	1	-	-
Serbest zaman	2	4	4	4
Yekûn	34	34	34	34

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen şubesinde haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde 3 saattir. Haftalık toplam ders saati bütün sınıflarda 34'er saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen şubesinde % 5.9, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde % 8.8'dir.

1931 Lise Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda sınıflara göre konuların dağılımı şöyledir :

I. SINIF	II. SINIF	III. SINIF
Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar	***Ortazamanlar***	***Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi***
I Beşer Tarihine Giriş	Eskizamandan Ortazamana Girerken	**I Osmanlı İmparatorluğu Devri**
		Osmanlı Devletinin Kuruluşu
II Büyük Türk Tarih ve Medeniyetine Umumî Bir Nazar	Alanlar ve Avrupa'yı İstilâları	Osmanlı İmparatorluğu
III Çin	Avrupa'da Türk - Hun İmparatorluğu	Onaltıncı Asırda Avrupa'ya ve Yakın Şarka Umumî Bir Nazar
IV Anayurtta En Eski Devletler	Asya'da Akhunlar Devleti	Onyedinci Asırda Avrupa
VI İskit İmparatorluğu	Beşinci Asırda Avrupa : Kavimler Muhacereti	İmparatorluğun İnhitatı
VI Hint	Avar İmparatorluğu	Onsekizinci ve Ondokuzuncu Asırlarda Avrupa
VII Kalde, Elam ve Asur	Altıncı Asırda Şarkî Roma İmparatorluğu : Bizans	İmparatorluğun İnhilâl ve İnkırazı
VIII Mısır	Asya'da Türk (Tukyu) İmparatorluğu	**II Türkiye Cumhuriyeti Devri**
		Türk Milletinin Yeni Bir Devlet Daha Kurması
IX Anadolu	Türkeş Devleti	İstiklâl Harbi
X Fenikeliler	Kariuk Devleti	İstiklâl Harbinden Sonra İnkılâp ve Islâhat Safhaları
XI İbraniler	Uygur Devleti	
XII İran	Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri	
XIII Ege Havzası	Beşinci Asırdan Sonra Avrupa'ya Şarktan Gelen Yeni İstilâlar	

[160] T.C. Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi : 23.09.1931 tarih ve 140 sayılı karar

XIV Eski İtalya ve Etrüskler	İslâm Tarihi	
XV	İlk Müslüman Türk Devletleri	
XVI	Karolenj İmparatorluğu	
XVII	Normanlar	
XVIII	Kâpe Sülâlesi	
XIX	Alaman Dükalıkları ve Mukaddes Roma Germen İmparatorluğunun Kuruluşu	
XX	Papalarla İmparatorlar Mücadelesi	
XXI	Onbirinic ve Onikinci Asırlarda Hristiyan Derebeylikleri	
XXII	Büyük Selçuk İmparatorluğu	
XXIII	Haçlılar Seferleri	
XXIV	Karahita Devleti	
XXV	Harzemşahlar Devleti	
XXVI	Türk - Moğol İmparatorluğu	
XXVII	Mısır - Türkiye Türk Devletleri	
XXVIII	Ortazamanda Anadolu Türk Devletleri	
XXIX	Ortazamanda Hint Alemi	
XXX	Müslüman Türkler İdaresinde Hint	
XXXI	Timur İmparatorluğu	
XXXII	Hindistan'da Babür İmparatorluğu	

1931 Lise Tarih Programına göre hazırlanan ders kitaplarında konuların dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

Tarih I Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar [161]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I - Beşer Tarihine Giriş	1 - 24	24	6.9
II - Büyük Türk Tarih ve Medeniyetine Bir Nazar	25 - 53	28	8.2
III - Çin	54 - 63	10	2.6
IV - Anayurtta En Eski Devletler	64 - 68	5	1.2
V - İskit İmparatorluğu	69 - 72	4	0.9
VI - Hint	73 - 85	13	3.5
VII - Kalde, Elâm ve Asur	86 - 100	15	4
VIII - Mısır	101 - 126	26	7.2
IX - Anadolu	127 - 146	20	5.5
X - Fenikeliler	147 - 154	8	2
XI - İbraniler	155 - 163	9	2.3
XII - İran	164 - 183	20	5.5
XIII - Ege Havzası	184 - 259	76	21.7
XIV - Eski İtalya ve Etrüskler	260 - 346	87	25.1
TOPLAM	346	346	100

İç kapağında " T.T.T. Cemiyeti Tarafından Yazılmıştır " ibaresi bulunan Tarih I ders kitabında 7 tablo, 22 harita ve 137 resim bulunmaktadır. Kitap, M. Tevfik Bey, Samih Rifat Bey, Akçuraoğlu Yusuf Bey, Reşit Galip Bey, Hasan Cemil Bey, Afet Hanımefendi, Baki Bey, İsmail Hakkı Bey, Reşit Saffet Bey, Sadri Maksudi Bey, Şemseddin Bey, Şemsi Bey ve Yusuf Ziya Bey tarafından hazırlanmıştır. Kitabın % 46.8'i Ege Havzası ile Eski İtalya ve Etrüsklere ayrılmıştır. Tarih I ders kitabının 1932 ve 1938 basımları yapılmıştır.

[161] Tarih I Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931

Tarih II Ortazamanlar [162]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa ayısı	Oran %
I - Eskizamandan Ortazamana Girerken	1 - 19	19	5.6
II - Türk - Alanlar ve Avrupa'yı İstilâları	20 - 21	2	0.6
III - Avrupa'da Hun - Türk İmparatorluğu	22 - 27	6	1.8
IV - Asya'da Akhunlar Devleti	28 - 29	2	0.6
V - Beşinci Asırda Avrupa	30 - 36	7	2.0
VI - Türk - Avar İmparatorluğu	37 - 38	2	0.6
VII - VI. Asırda Şarkî Roma İmparatorluğu	39 - 43	5	1.5
VIII - Asya'da Gök Türk İmparatorluğu	44 - 51	8	2.3
IX - Türkeş Devleti	52 - 54	3	0.9
X - Karluk - Türk Devleti	55 - 56	2	0.6
XI - Uygur - Türk Devleti	57 - 60	4	1.2
XII - Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri	61 - 76	16	4.7
XIII - V. Asırdan Sonra Avrupa'ya Şarktan Gelen Yeni İstilâlar	77 - 78	2	0.6
XIV - İslâm Tarihi	79 - 183	105	30.9
XV - İlk Müslüman Türk Devletleri	184 - 193	10	2.9
XVI - Karolenj İmparatorluğu	194 - 200	7	2.0
XVII - Normanlar	201 - 202	2	0.6
XVIII - Alaman Dükalıkları ve Mukaddes Roma - Germen İmparatorluğunun Kuruluşu	203 - 204	2	0.6
XIX - Papalarla İmparatorlar Mücadelesi	205 - 208	4	1.2
XX - XI - XII. Asırlarda Hristiyan Derebeylikleri	209 - 211	3	0.9
XXI - Büyük Selçuk İmparatorluğu	212 - 224	13	3.8
XXII - Ortazamanda Anadolu Türk Devletleri	225 - 238	14	4.1
XXIII - Haçlılar Seferleri	239 - 244	6	1.8
XXIV - Karahata Devleti	245 - 247	3	0.9
XXV - Harzemşahlar Devleti	248 - 252	5	1.5
XXVI - Türk - Moğol İmparatorluğu	253 - 261	9	2.6
XXVII - Mısır - Suriye Türk Devletleri	262 - 271	10	2.9
XXVIII - Anadolu Türk Beylikleri	272 - 277	6	1.8
XXIX - Anadolu Türk Devletleri Devrinde Türk Medeniyeti	278 - 288	11	3.2
XXX - Ortazamanda Hint Alemi	289 - 293	5	1.5
XXXI - Müslüman Türkler İdaresinde Hint	294 - 300	7	2.0
XXXII - Timur	301 - 332	32	9.4
XXXIII - Hindistan'da Timur İmparatorluğu	333 - 340	8	2.3
TOPLAM	340	340	100

İç kapağında " T.T.T. Cemiyeti Tarafından Yazılmıştır " ibaresi bulunan Tarih II ders kitabında 8 renkli tablo, 49 harita ve 119 resim bulunmaktadır. Kitabın 1932, 1938 ve 1941 basımları yapılmıştır.

Tarih III Yeni ve Yakın Zamanlar [163]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I - Osmanlı Devletinin Kuruluşu	1 - 31	31	10
II - Osmanlı İmparatorluğu	32 - 70	39	12.6
III - On Altıncı Asır Sonlarına Kadar Avrupa	71 - 113	43	13.9
IV - İmparatorluğun İnhitatı	114 - 187	74	23.9
V - İmparatorluğun İnhilali ve İnkırazı	188 - 310	123	39.6
TOPLAM	310	310	100

[162] Tarih II Ortazamanlar, Maarif Matbaası, Ankara, 1941

[163] Tarih III Yeni ve Yakın Zamanlar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933

İç kapağında " T.T.T. Cemiyeti Tarafından Yazılmıştır " ibaresi bulunan Tarih III ders kitabında 6 renkli 3 karakalem tablo, 19 harita ve 195 resim bulunmaktadır. Kitabın 1932 ve 1941 basımları yapılmıştır.

Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti [164]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I . Kısım Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu			
I - Türk Milletinin Yeni Bir Devlet Daha Kurması	1 - 55	55	15.8
II - İstiklâl Harbi	56 - 133	78	22.4
II . Kısım İstiklâl Harbinden Sonra İnkılâp ve Islâhat Safhaları			
I - Lozandan Cumhuriyetin Resmen İlânına Kadar	134 - 144	11	3.2
II - Cumhuriyetin İlânı	145 - 155	11	3.2
III - Hilâfetin İlgası	156 - 162	7	2
IV - Cumhuriyet Devrinde Siyasî Cereyanlar	163 - 205	43	12.3
V - Dinî, Hukuki İnkılâp ve Islâhat	206 - 243	38	10.9
VI - Maarif ve Terbiyede İnkılâp ve Islâhat Cereyanları	244 - 273	30	8.6
VII - İktisadî, Malî İnkılâp ve Islâhat Cereyanları	274 - 329	56	16
VIII - Sıhhat, İçtimaî Muavenet İşlerinde Yeni Çığırlar ve İcraat	330 - 343	14	4
IX - Türk Ordusu ve Millî Müdafaa	344 - 348	5	1.4
TOPLAM	348	348	100

İç kapağında " T.T.T. Cemiyeti Tarafından Yazılmıştır " ibaresi yer alan Tarih IV ders kitabında 5 renkli resim, 12 harita ve 176 resim bulunmaktadır.

4. 1934 Lise Müfredat Programı

1934 Lise programında önemli bir edğişiklik görülmemektedir. Bu program, daha önce parça parça kabul edilmiş olan ders programlarının birleştirilmesinden meydana gelmiştir.

1934 Lise programına ait haftalık ders çizelgelerinde 1934 - 1935 ve 1935 - 1936 öğretim yıllarına mahsus olmak üzere iki defa değişiklik yapılmıştır. Bu programa ait haftalık ders çizelgeleri şöyledir :

Lise (İkinci Devre) Ders Tevzi Cetveli (1934) [165]

DERSLER	I	II	III	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve içtimaiyat	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	8	2
Tabiî ilimler	3	2	1	1
Fizik	3	3	3	1
Kimya	3	3	3	1
Yabancı dil	5	5	4	6
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik (x)	1	1	1	1
Yekûn	28	28	28	28

(x) Bu saatte kız talebe laboratuvar işleriyle meşgul olacaktır.

---

[164] Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934

[165] T.C. Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi : 21.07.1934 tarih ve 157 sayılı karar

Tarih haftalık ders çizelgesinde, birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen şubesinde haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde 3 saattir. Haftalık toplam ders saati sayısı her sınıfta 28'er saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen kolunda % 7.1, üçüncü sınıf edebiyat kolunda % 10.7'dir.

Lise (II. Devre) Sınıflarının Ders Tevzi Cetveli (1935) [166]

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınıf III.	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve içtimaiyat	-	-	2	6
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	8 (1)	2
Tabiî ilimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Laboratuvar	1	1	1	1/2
Kimya	2	2	2	1
Laboratuvar	1	1	1	1/2
Yabancı dil	5	5	4	6
Cimnastik	1	1	1	1
Askerlik (2)	2	2	2	2
Yekûn	29	29	29	29

(1) İki saati cebir, iki saati hendese, bir saati nazarî hesap, bir saati müsellesat, bir saati mihanik, bir saati kozmaografyadır.

(2) Bu saatte kız talebe laboratuvar işleriyle meşgul olacaktır.

Tarih haftalık ders çizelgesinde, birinci ve ikinci sınıflarda haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde 3'er saattir. Haftalık toplam ders saati her sınıfta 29'ar saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınflarda % 6.9, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde % 10.3'tür.

[166] T.C. Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi : 21.09.1935 tarih ve 177 sayılı karar

5. 1937 Lise Müfredat Programı

1934 Lise Programı, 1934 - 1935 ve 1935 - 1936 öğretim yılında uygulandıktan sonra cebir, fizik ve kimya derslerine ait programlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. 1937 Lise programında kız öğrenciler için de bir saat askerlik dersi yer almıştır. 1937 Lise Programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir :

Lise İkinci Devre Sınıflarının Ders Tevzi Cetveli (1937)

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınıf III.	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Filozofi ve sosyoloji	-	-	3 (1)	7 (2)
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	1	3
Coğrafya	2	2	3	1
Matematik	5	4	8 (3)	2
Tabiî ilimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik laboratuvarı	1	1	1	1/2
Kimya	2	2	2	1
Kimya laboratuvarı	1	1	1	1/2
Yabancı dil	5	5	3	5
Cimnastik	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2
Askerlik (kızlara)	1	1	1	1
Laboratuvar (kızlara)	1	1	1	1
Yekûn	29	29	30	30

(1) Bir saat mantık, 2 saat sosyoloji.

(2) Üç saat filozofi, iki saat mantık, iki saat sosyoloji.

(3) İki saat cebir, iki saat geometri, bir saat aritmetik, bir saat müsellesat, bir saat mekanik, bir saat de kozmografya okutulacaktır.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci ve ikinci sınıflarda haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf fen şubesinde 1, edebiyat şubesinde 3 saattir. Haftalık toplam ders saati birinci ve ikinci sınıflarda 29'ar saat, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde 30'ar saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflarda % 6.9, üçüncü sınıf fen şubesinde % 3.3, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde % 10'dur.

6. 1938 Lise Programı

1937 Lise programı, haftalık ders çizelgesinde yer alan derslerin saatlerinde bazı değişiklikler yapılarak 1938 Lise programı olarak 1947 - 1948 öğretim yılına kadar uygulanmıştır. Programda yer alan tabiî ilimler dersinin adı tabiat bilgisi olarak değiştirilmiştir.

1938 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [167]:

Erkek ve Kız Liseleri Haftalık Ders Cetveli (1938)

DERSLER	Erkek Liseleri				Kız Liseleri			
	I	II	III		I	II	III	
			Fen	Edebiyat			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5	3	3	2	5
Filozofi ve sosyoloji	-	-	3	6	-	-	3	6
Psikoloji	-	2	-	-	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1	2	2	1	1
Matematik	5	4	7	2	5	4	7	2
Tabiat bilgisi	3	2	1	1	3	2	1	1
Fizik	3	3	3	1.5	3	3	3	1,5
Kimya	3	3	3	1,5	3	3	3	1,5
Yabancı dil	5	5	3	5	5	5	3	5
Cimnastik	1	1	1	1	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2	1	1	1	1
Yekûn	29	29	29	29	28	28	28	28

Tarih, haftalık ders çizelgesinde, erkek ve kız liselerinin birinci ve ikinci sınıflarında haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde 3'er saattir. Haftalık toplam ders saati, erkek liselerinin her sınıfında 29'ar saat, kız liselerinin her sınıfında 28'er saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, erkek liselerinin birinci ve ikinci sınıflarında % 6.9, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde % 10.3; kız liselerinin birinci ve ikinci sınıflarında % 7.1, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde % 10.7'dir.

1938 Lise Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir:

I. SINIF	II. SINIF	III. SINIF
Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar	***Ortazamanlar***	***Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi***
I Beşer Tarihine Giriş	Eskizamandan Ortazamana Girerken	Osmanlı Devletinin Kuruluşu
II Büyük Türk Tarih ve Medeniyetine Umumî Bir Bakış	Alanlar ve Avrupa'yı İstilâları	Osmanlı İmparatorluğu
III Çin	Avrupa'da Türk - Hun İmparatorluğu	Onaltıncı Asırda Avrupa'ya ve Yakın Şarka Umumî Bir Bakış
IV Anayurtta En Eski Devletler	Asya'da Akhunlar Devleti	Onyedinci Asırda Avrupa
V İskit İmparatorluğu	Beşinci Asırda Avrupa Kavimler Muhacereti	İmparatorluğun İnhitatı
VI Hint	Avar İmparatorluğu	Onsekizinci ve Ondokuzuncu Asırda Avrupa
VII Kalde, Elâm ve Asur	Altıncı Asırda Şarkî Roma İmparatorluğu : Bizans	İmparatorluğun İnhilâl ve İnkırazı
VIII Mısır	Asya'da Gök - Türk (Tukyu) İmparatorluğu	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi
IX Anadolu	Türkeş Devleti	
X Fenikeliler	Karluk Devleti	
XI İbraniler	Uygur Devleti	
XII İran	Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri	
XIII Ege Havzası	Beşinci Asırdan Sonra Avrupa'ya Şarktan Gelen Yeni İstilâlar	
XIV Eski İtalya ve Etrüskler	İslâm Tarihi	
XV Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	İlk Müslüman Türk Devletleri	
XVI	Karolenj İmparatorluğu	
XVII	Normanlar	
XVIII	Kape Sülâlesi	
XIX	Alman Dükalıkları ve Mukaddes Roma Germen İmparatorluğunun Kuruluşu	

[167] T.C. Kültür Bakanlığı : Lise Programı, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s. 1 - 2

XX	Papalarla İmparatorlar Mücadelesi	
XXI	Onbirinci ve Onikinci Asırlarda Hristiyan Derebeylikleri	
XXII	Büyük Selçuk İmparatorluğu	
XXIII	Haçlılar Seferleri	
XXIV	Karahata Devleti	
XXV	Harzemşahlar Devleti	
XXVI	Türk - Moğol İmparatorluğu	
XXVII	Mısır - Suriye Türk Devletleri	
XXVIII	Ortazamanda Anadolu Türk Devletleri	
XXIX	Ortazamanda Hint Alemi	
XXX	Müslüman Türkler İdaresinde Hint	
XXXI	Timur İmparatorluğu	
XXXII	Hindistan'da Babür İmparatorluğu	
XXXIII	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	

1939 Birinci Maarif Şûrasında, liselerde derslerin öğleden önceye alınması ve öğleden sonra öğrencilerin mecburî olarak öğretmenlerin yönetiminde serbest ve ortak çalışmalar yapmalarına karar verilmiştir.

1943 İkinci Maarif Şûrası, bütün öğretim kademelerindeki okulların Türk dili, ahlâk ve tarih programları üzerinde durmuştur. Ahlâk dersinin felsefe grubu içinde yer alması, pratik ahlâka daha çok yer verilmesi gerektiği konusunda karar almıştır. Şûra dilekleri arasında, liselerde tarih ders saatlerinin artırılması, liselerin dört yıla çıkarılması, lise programlarına sanat tarihi adlı bir dersin eklenmesi konuları yer almıştır.

7. 1947 Lise Müfredat Programı

1947 yılında bazı liselerde Lâtince adıyla ayrı bir kol açılmış, kısa bir süre sonra kapatılmıştır. 1947 - 1948 ve 1948 - 1949 öğretim yıllarında uygulanan 1947 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [168] :

Lise Haftalık Ders Programı (1947)

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınıf III.	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Filozofi - sosyoloji	-	-	3	6
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	2
Matematik	5	4	7	2
Tabiat bilgisi	3	2	1	1
Fizik	3	3	3	1,5
Kimya	3	3	3	1,5
Yabancı dil	5	5	3	4
Beden eğitimi	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
Toplam	28	28	28	28

Tarih haftalık ders çizelgesinde, birinci ve ikinci sınıflarda haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf fen ve edebiyat kollarında 3'er saattir. Haftalık toplam ders saati sayısı, her sınıfta 28'er saattir.

[168] T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Millî Talim ve Terbiye Heyeti : 29.09.1947 tarih ve 383 sayılı karar

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflarda % 7.1, üçüncü sınıf fen ve edebiyat kollarında % 10.7'dir.

8. 1949 Lise Müfredat Programı

1949 Dördüncü Millî Eğitim Şûrasında, orta dereceli okulların ders programları üzerinde durulmuştur. Şûrada Millî Eğitim Bakanı tarafından programların yeterli ve fonksiyonel olmadığı ifade edilmiştir.

Şûra Komisyonunca, liselerin dört yıla çıkarılması, ortaöğretim kurumlarında gençlerin kabiliyetlerinin geliştirilmesini sağlayan metot ve tekniklerin uygulanması, sınıf mevcutlarının 35 - 40 öğrenciye indirilmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu kararlardan bir kısmı uygulanabilmiştir.

1949 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [169]:

Lise Haftalık Ders Çizelgesi (1949)

DERSLER	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf		Toplam	
			Edebiyat	Fen	Edebiyat	Fen
Edebiyat	3	3	5	2	11	8
Filozofi - sosyoloji	-	-	6	3	6	3
Psikoloji	-	2	-	-	2	2
Tarih	2	2	3	3	7	7
Coğrafya	2	2	2	1	6	5
Matematik	5	4	7	2	16	11
Tabiat bilgisi	3	2	1	1	6	6
Fizik	3	3	1,5	3	7,5	9
Kimya	3	3	1,5	3	7,5	9
Yabancı dil	6	6	5	4	17	16
Beden eğitimi	1	1	1	1	3	3
Askerlik	1	1	1	1	3	3
Yekûn	29	29	34	24	92	82

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci ve ikinci sınıflarda haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde 3'er saattir. Haftalık toplam ders saati birinci ve ikinci sınflarda 29'ar saat, üçüncü sınıf fen şubesinde 24, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde 34 saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınflarda % 6.9, üçüncü sınıf fen şubesinde % 12.5, üçüncü sınıf edebiyat şubesinde % 8.8'dir.

---

[169] Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ; Haftalık Ders Programları, Ankara, 1986, s.16 ; Millî Eğitim Bakanlığı : Ortaöğretim Programındaki Yönelmeler (1924 - 1970), İstanbul, 1972, s. 123

9. 1952 Lise Müfredat Programı

1949 Dördüncü Millî Eğitim Şûrasında uzun tartışmalar sonucunda liselerin dört yıla çıkarılması kararı alınmış, ancak bu karar 1952 yılında uygulamaya konulabilmiştir. 1952 Lise programında şubelerin ayrımı dördüncü sınıftan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bu program 1952 - 1955 yılları arasında uygulanmıştır.

1952 Lise programında, edebiyat dersi Türk dili ve edebiyatı, filozofi - sosyoloji dersi felsefe adıyla yer almıştır. Programa, sanat tarihi, yetiştirme kursları ve seminer çalışmaları eklenmiştir [170].

1952 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir :

Lise Haftalık Ders Dağıtım Cetveli (1952)

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınıf III.	Sınıf IV.	
				Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı (1)	5	4	4	2	6
Felsefe (2)	-	2	2	3	5
Tarih	2	2	2	-	2
Coğrafya	2	2	1	-	-
Matematik	5	4	4	6	2
Fizik	-	3	3	3	1
Kimya	3	3	2	-	-
Tabiat bilgisi (3)	3	2	2	2	-
Yabancı dil	5	5	5	5	5
Resim, sanat tarihi veya müzik	2	2	2	2	2
Beden eğitimi	1	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1	1
Toplam	29	29	29	25	25
Yetiştirme kursları ve seminer çalışmaları	3	3	3	7	7
Toplam	32	32	32	32	32

(1) Son sınıfın edebiyat kolunda 2 saat Garp edebiyatı metinleri gösterilecektir.

(2) Üçüncü sınıfta 2 saat psikolojiye, son sınıfın fen kolunda 2 saat sosyolojiye, 1 saat mantığa, edebiyat kolunda 2 saat sosyolojiye, 2 saat felsefeye ve bir saat mantığa tahsis olunacaktır.

(3) Birinci sınıfta tabiat bilgisi dersinin 1 saati sağlık bilgisine ayrılacaktır.

(4) Son sınıfın edebiyat ve fen kollarında haftada 1 saat sanat tarihi dersine ayrılacak, bu ders resim öğretmeni tarafından okutulacaktır.

(5) Yetiştirme kurslarından derslerinde geri kalan öğrencileri hazırlamak, seminer saatlerinden de müsait olanlara ileride seçecekleri meslekler istikametinde gelişme imkânları sağlamak üzere faydalanılacaktır. Gerek kurs, gerek seminer faaliyetleri öğrencilerin ihtiyaç ve ilgilerine göre gruplandırılarak yürütülecektir.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar ile dördüncü sınıf edebiyat şubesinde haftada 2'şer saattir. Haftalık toplam ders saati sayısı bütün sınıflarda 32'şer saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, her sınıfta % 6.2'dir.

---

[170] Millî Eğitim Bakanlığı : Lise Müfredat Programı, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1952, s. 3 ; Millî Eğitim Bakanlığı : Ortaöğretim Programındaki Yönelmeler (1924 - 1970), İstanbul, 1972, s. 123

1952 Lise Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir:

SINIF I	SINIF II	SINIF III	SINIF IV (Edebiyat Kolu)
İlk Çağ Tarihi	***Orta Çağ Tarihi***	***Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi***	
I Tarih Öncesi Devirleri, Tarih Devirleri	Beşinci Yüzyıldan Sekizinci Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış	XV. Yüzyılın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu	Yeni ve Yakın Çağlar Tarihinden Seçilmiş Sosyal ve Siyasal Meseleler
II Türklerin Anayurdu ve Göçler	Türkler	XV. Yüzyılda Avrupa	
III Ön Asya ve Mısır	İslâm Tarihi	XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	
IV Ege Bölgesi	Büyük Müslüman Türk Devletleri	XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	
V Roma Tarihi	Sekizinci Yüzyıldan Onüçüncü Yüzyıla Kadar Avrupa	XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	
VI	Türkiye		
VII	Haçlı Seferleri, Sebep ve Neticeleri		
VIII	Mısır ve Suriye'de Kurulan Türk Devletleri		
IX	Türk - Moğol ve Timur İmparatorlukları		
X	Osmanlı Devletinin Kuruluşu		
XI	Ondördüncü Yüzyıla KadarAvrupa (Siyasal, Sosyal Duruma Genel Bir Bakış)		
XII	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi		

10. 1956 Lise Müfredat Programı

Liselerin dört yıldan üç yıla indirilmesiyle 1956 Lise programı hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Böylece, fen ve edebiyat şubelerinin ayırımı son sınıf olan dördüncü sınıftan üçüncü sınıfa alınmıştır.

Bu programda, seçmeli resim, müzik ve ikinci yabancı dil dersine yer verilmiş, öğrencilerin bu üç dersten birini seçmeleri istenmiştir. Felsefe dersi, felsefe, mantık ve sosyoloji adı altında üçlü ders grubu olarak yer almıştır. Sanat tarihi dersinin, üçüncü sınıfın fen ve edebiyat şubesindeki resim dersini seçen öğrencilerin haftada 1 saat olarak almaları gerektiği ön görülmüştür.

1956 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [171] :

Lise Programı (Haftalık Ders Cetveli) (1956)

DERSLER	Sınıf I.	Sınıf II.	Sınf III.	
			Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	4	3	6
Psikoloji	-	2	-	-
Felsefe, mantık, sosyoloji	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	2
Matematik	5	5	7	2
Tabiat bilgisi	3	2	1	-
Fizik	3	3	3	2
Kimya	3	3	3	2
Yabancı dil	5	5	5	5
Beden eğitimi	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
Resim, müzik, ikinci yabancı dil (seçmeli)	2	2	2	2
Toplam	32	32	32	32

[171] T. C. Maarif Vekâleti : Lise Müfredat Programı, Maarif Basımevi, Ankara, 1956, s. 3

Tarih, haftalık ders çizelgesinde bütün sınıflarda haftada 2'şer saattir. Haftalık toplam ders saati, bütün sınıflarda 32'şer saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, her sınıfta % 6.2'dir.

1956 Lise Tarih Programı, sınıflara göre konuların sıralanmasından ibarettir. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir:

I. SINIF	II. SINIF	III. SINIF (Edebiyat Kolu)	III. SINIF (Fen Kolu)
İlk Çağ Tarihi I Tarih Öncesi Devirleri, Tarih Devirleri	***Orta Çağ Tarihi*** Beşinci Yüzyıldan Sekizinci Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış	***Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi*** XV. Yüzyılın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu	***Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi*** XV. Yüzyılın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu
II Türklerin Anayurdu ve Göçleri	Türkler	XV. Yüzyılda Avrupa	XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
III Ön Asya ve Mısır	İslâm Tarihi	XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu)
IV Ege Bölgesi	Büyük Müslüman Türk Devletleri	XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu,A.B.D. ve Avrupa)
V Roma Tarihi	Sekizinci Yüzyıldan Onüçüncü Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihine Genel Bir Bakış	XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatolruğu ve Avrupa)	XIX. ve XX. Yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan, Çin ve Japonya)
VI Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	Türkiye	XIX. ve XX. Yüzyıllar (Osmanlı İimparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi
VII	Mısır ve Suriye'de Kurulan Türk Devletleri	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	
VIII	Türk - Moğol ve Timur İmparatorlukları		
IX	Osmanlı Devletinin Kuruluşu		
X	Ondördüncü Yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)		
XI	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi		

11. 1957 Lise Müfredat Programı

1956 Lise programı, 1956 - 1957 öğretim yılında uygulandıktan sonra 1957'de yeniden ele alınmışrtır. Bu programda önemli bir değişiklik olarak liselerde 1952 yılına kadar üçüncü sınıfta, 1952 - 1956 yılları arasında dördüncü sınıfta ayrılan fen ve edebiyat şubeleri (kolları), 1957 - 1958 öğretim yılından itibaren ikinci sınıftan ayrılmaya başlanmıştır.

1957 Lise programında, sanat tarihi ayrı bir ders olarak ikinci sınıf edebiyat şubesinde haftada iki ve üçüncü sınıf edebiyat şubesinde bir saat olarak yer almıştır. Askerlik dersinin adı Millî Savunma olarak değiştirilmiş, din dersi seçmeli ders olarak konmuştur.

1957'den 1970'e kadar uygulanan 1957 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [172]:

[172] T. C. M aarif Vekâleti : Lise Müfredat Programı, Maarif Basımevi, Ankara, 1960, s. 3

Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1957)

DERSLER	I. Sınıf	II. Sınıf		III. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	4	5	5	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, mantık ve sosyoloji	-	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	6	4	8	3
Tablat bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı dil	5	4	5	4	5
Beden eğitimi	1	1	1	1	1
Millî savunma	1	1	1	1	1
Mecburi seçime tabi dersler	2	2	2	1	1
İhtiyarî ders: Din bilgisi	1	1	1	-	-
Toplam	33	33	33	34	32

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci ve ikinci sınıflar ile üçüncü sınıf fen kolunda haftada 2'şer saat, üçüncü sınıf edebiyat kolunda 3 saattir. Haftalık toplam ders saati birinci ve ikinci sınıflarda 33'er, üçüncü sınıf fen kolunda 34 saat, üçüncü sınıf edebiyat kolunda 32 saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, birinci ve ikinci sınıflarda % 6, üçüncü sınıf fen kolunda % 5.9, üçüncü sınıf edebiyat kolunda % 9.4'tür.

1958 Lise Tarih Programı, 1960 ve 1970 Lise Tarih Programı olarak uygulanmıştır. Programda yer alan konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir:

I. SINIF	II. SINIF (Fen ve Edebiyat Kolları İçin)	III. SINIF (Edebiyat Kolu)	III. SINIF (Fen Kolu)
İlk Çağ Tarihi	***Orta Çağ Tarihi***	***Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi***	***Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi***
I Tarih Öncesi Devirleri, Tarih Devirleri	Beşinci Yüzyıldan Sekizinci Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış	XV. Yüzyılın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu	XV. Yüzyılın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu
II Türklerin Anayurdu ve Göçleri	Türkler	XV. Yüzyılda Avrupa	XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
III Ön Asya ve Mısır	İslâm Tarihi	XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu)
IV Ege Bölgesi	Büyük Müslüman Türk Devletleri	XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)	XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
V Roma Tarihi	Sekizinci Yüzyıldan Onüçüncü Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihine Genel Bir Bakış	XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatolruğu, Amerika ve Avrupa)	XIX. ve XX. Yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan, Çin ve Japonya)
VI Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	Türkiye Tarihi	XIX. ve XX. Yüzyıllar (Osmanlı İimparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi
VII	Mısır ve Suriye'de Kurulan Türk Devletleri	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi	
VIII	Türk - Moğol ve Timur İmparatorlukları		
IX	Osmanlı Devletinin Kuruluşu		
X	Ondördüncü Yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)		
XI	Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi		

1970 Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında, Türk Eğitim Sistemi yeniden tespit edilmiştir. Buna göre, ortaöğretim eskiden olduğu gibi iki kademeden oluşmuş, liseler ortaöğretimin ikinci kademesinde yer almıştır. İkinci kademe (devre) ortaöğretimi amaç ve programlara göre üç bölüme ayrılmıştır. Bu programlar şunlardır :

a. Yükseköğretime hazırlayan programlar,

b. Hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlayan programlar,

c. Hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar.

Bu programlara öğrencileri yöneltmek için, ortaöğretimin (lise) birinci yılı, ortak nitelikleri olan bir yöneltme sınıfı olarak öngörülmüştür. Yöneltme sınıfındaki öğrencilerin, istekleri de dikkate alınmak suretiyle yetenek ve derslerdeki başarı derecelerine göre, ya yükseköğretime hazırlayan programlara, ya hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlayan programlara ya da hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlara yöneltilmeleri plânlanmıştır.

Genel liselerde, yükseköğretime hazırlayan programlar uygulanmıştır. Liselerin ikinci sınıfında yükseköğretime hazırlayan Fen ve Edebiyat olmak üzere iki tür program yer almıştır. Lise son sınıfta ise dört çeşit programa yer verilmiştir. Bu programlar şunlardır :

Lise ikinci sınıf Edebiyat programından gelenler için:

a. Dil ve edebiyat,

b. Sosyal ve ekonomi bilimleri.

Lise ikinci sınıf Fen programından gelenler için :

a. Matematik - Fizik,

b. Tabiat bilimleri.

Bu programlar, öğrencileri dört ana yönde yükseköğretime yöneltmek amacıyla hazırlanmıştır. Yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim (lise) programları, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç, yetenek ve becerileri dikkate alınarak bireysel farklılıklarına ve yöneldikleri yükseköğretim alanlarının istek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere aşağıdaki derslerden meydana gelmiştir :

a. Ortak mecburî dersler,

b. Programlara ait özel (alan) dersler,

c. Seçmeli dersler.

Bu programların öğretim süresi, yöneltme sınıfı üzerine iki yıl olarak tespit edilmiştir. Bu program, Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında kabul edilmiş olmasına rağmen, hazırlanan Haftalık Ders Çizelgesinde uygulama şansı bulamamıştır. 1957 Lise programı Haftalık Ders Çizelgesi yeniden basımı yapılarak 1970 Lise programı olarak okullara gönderilmiştir.

Orta dereceli okulların ikinci devre birinci sınıflarına ait taslak Tarih programı, " Türk vatandaşının yetişmesinde birinci derecede âmil olacağı düşünülen millî tarih ve millî kültürü bütün değerlerin üstünde kabul ederek, bunun yanında gerekli bilgileri de ihtiva eden bu taslak programla gerçekleştirmek istediği amaç ve direktifleri gösteren metinlerin, adı

geçen sınıfta denenmesi " [173] gerekçesiyle " Yöneltme Sınıfı Tarih Programı " 1971 - 1972 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir. Tarih programı;

I. *Tarih öğretiminin amaçları ve kazandıracağı davranışlar* (11 madde),

II. *Açıklamalar ve direktifler* (10 madde),

III. *Konular - Yöneltme sınıfının tarih dersi müfredatı hazırlanırken gözönünde tutulan esaslar* (5 madde),

IV. *Tarih dersinin işlenmesinde gerekli olan başlıca araç, gereç ve tesisler* adlı bölümlerden ibarettir. Bu programda aşağıdaki üniteler yer almaktadır :

I. Tarih öncesi devirlerde ve ilk çağda Anadolu ve medeniyetleri

II. Müslümanlıktan önceki Türk kültür ve medeniyetine genel bir bakış

III. İslâm dininin yayılışında ve İslâm medeniyetinin kuruluşunda Türklerin rolü

IV. Anadolu'da Türkler ve Türkiye Tarihi.

12. 1974 Lise Öğretim Programı

24 Haziran - 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, bir önceki Şûrada kabu edilen ortaöğretimdeki yönlendirici programları benimsemiştir. Şûra kararlarında programlara ait dersler ve amaçları tespit edilmiştir [174].

Şûra kararlarında, ortaöğretim kurumlarında uygulanacak çeşitli programlara ait ortak dersler ve bu derslerin haftalık ders saatleri şöyle gösterilmiştir:

9. Yıl		10.Yıl		11.Yıl	
Türk Dili ve Edebiyatı I	(4)	Türk Dili ve Edebiyatı II	(4)	Kompozisyon	(3)
Matematik I	(4)	Millî Güvenlik	(2)	T.C. Tarihi	(2)
Sosyal Bilimler : 1. Tarih 2. Coğrafya	 (2) (2)	Beden eğitimi	(1)	Türkiye Coğrafyası	(1)
Fizik bilimlerine giriş	(4)	Ahlâk	(1)	Beden eğitimi	(1)
Yabancı dil	(4)	Din bilgisi (İsteğe bağlı)	(1)		
Beden eğitimi	(1)				
Ahlâk	(1)				
Din bilgisi (İsteğe bağlı)	(1)				

Her öğrencinin, yukarıda belirtilen ortak derslere ilâve olarak dokuzuncu sınıfta seçmeli derslerden beceri kazandıran en az bir uygulamalı dersi mecburî olarak alması öngörülmüştür. Yabancı dil, yükseköğretime hazırlayan programlar için mecburî bir ortak ders olarak kabul edilmiştir.

---

[173] M. E. B. Talim ve Terbiye Kurulu : 11.01.1971 tarih ve 8 sayılı karar ; Tebliğler Dergisi (18.01.1971;1640)

[174] Millî Eğitim Bakanlığı : IX. Millî Eğitim Şûrası Kararları Tebliğler Dergisi (15.07.1974; 1797)

Okul müdürü gerekli gördüğü takdirde, imkân ve şartlara göre yabancı dil derslerini A, B ve C kurları hâlinde düzenleyebilmektedir. Bu durumda, öğrenciler yabancı dil bilgilerine göre bu kurlara ayrılmakta, mesleğe veya hayata hazırlanmak isteyenler yabancı dil dersi yerine seçmeli dersleri veya meslek derslerini alabilmektedir.

Seçmeli dersler arasında bulunan yabancı dil ders saati, takviyeli yabancı dil veya ikinci yabancı dil öğrenimine ayrılabilmektedir. Yükseköğretime hazırlayan dört çeşit program belirlenmiştir. Bu programlar :

1. Dil ve Edebiyat,
2. Sosyal ve Ekonomik Bilimler,
3. Matematik - Fizik,
4. Tabiî Bilimler.

Bu dört program, öğrencilerin dört ana yönde (alanda) yükseköğretime yönelmelerini sağlamaktadır. Bu programlar, küçük yerleşim birimlerinde veya öğrencisi az ortaöğretim kurumlarında " birleşik programlar " biçiminde düzenlenebilmektedir. Yükseköğretime hazırlayan programlar ile hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlar için, ortaöğretim kurumlarının 9, 10 ve 11. yıllarındaki ortak derslere ek olarak 10 ve 11. yıllarda, yükseköğretime yönelik programların her birine göre öğrencilerin almak mecburiyetinde oldukları özel (alan) dersler ile bu derslere ait haftalık saatler de şöyle tespit edilmiştir [175]:

1-Dil ve Edebiyat alanında yükseköğretime hazırlayan programın özel (alan) dersleri

10. Yıl		11. Yıl	
Matematik II	(3)	Türk dili ve edebiyatı III	(6)
Tarih II	(3)	Felsefe grubu (Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık)	(6)
Coğrafya II	(3)	Biyoloji	(6)
Fiziksel bilimler	(6)	Yabancı dil	(4)
Yabancı dil	(4)		(22)
	(19)		

2 - Sosyal ve Ekonomik Bilimler alanında yükseköğretime hazırlayan programın özel (alan) dersleri

10. Yıl		11. Yıl	
Matematik II	(3)	Ekonomi grubu	(6)
Tarih II	(3)	Felsefe grubu (Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık)	(6)
Coğrafya II	(3)	Biyoloji	(6)
Fiziksel bilimler	(6)	Yabancı dil	(4)
Yabancı dil	(4)		(22)
	(19)		

[175] Millî Eğitim Bakanlığı : Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, İstanbul, 1975, s. 291

3 - Matematik - Fizik alanında yükseköğretime hazırlayan programın özel (alan) dersleri

10. Yıl		11. Yıl	
Matematik II - III	(6)	Matematik (İleri)	(6)
Kimya	(6)	Fizik	(6)
Tarih II veya Coğrafya II	(3)	Felsefe grubundan iki ders	(6)
Yabancı dil	(4)	Yabancı dil	(4)
	(19)		(19)

4 - Tabiî Bilimler alanında yükseköğretime hazırlayan programın özel (alan) dersleri

10. Yıl		11. Yıl	
Matematik II - III	(6)	Biyoloji	(6)
Kimya	(6)	Fizik	(6)
Tarih II veya Coğrafya II	(3)	Felsefe grubundan iki ders	(3)
Yabancı dil	(4)	Yabancı dil	(4)
	(19)		(19)

Ortaöğretim kurumları seçmeli derslerinin amacı şöyle belirlenmiştir [176]:

" Ortaöğretim kurumlarında seçmeli derslerin amacı;
1 - Öğrencilerin hayata, çevreye ve iş alanlarına geçmelerini kolaylaştırmak için onlara gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak;
2 - Onların çeşitli iş alanlarını tanımalarına bu alanda beceri kazanmalarına yardım etmek;
3 - Onlara kişisel kabiliyetlerini geliştirme imkanı sağlamak;
4- Onların yönelececkleri yüksek öğretim alanına daha iyi hazırlanabilmeleri için tamamlayıcı bilgi ve beceriler edinmelerine yardım etmek;
5 - Onlara boş zamanlarını yararlı şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmaktır.
Seçmeli derslerden, meslek liselerinde veya yaygın eğitim kurumlarında başarılan aynı veya benzeri herhangi bir derse de, seçmeli ders gibi kredi tanınmaktadır.

Yukarıda belirtilen ortak dersler, özel dersler ve seçmeli derslerden meydana gelen program, ortaöğretimde ders geçme ve kredi düzeni olarak; 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulamaya konulmuştur.

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası kararları arasında " ortaöğretimde yıllık ders çeşidinin azaltılması ve derslerin teksifi olarak " okutulması da bulunduğundan bu amaçla iki haftalık ders çizelgesi hazırlanmıştır. Buna göre :

a. 1974 - 1975 öğretim yılında liselerin 10 ve 11. sınıflarında bulunan öğrenciler, 1957 (1970) haftalık ders çizelgesine göre öğrenimlerini tamamlayacaklardır.

b. Cumartesi gününün hafta sonu tatili olması sebebiyle haftalık ders saati toplamının indirilmesi mecburî olmuş, bu amaçla haftalık ders çizelgelerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren liselerin 9. sınıfında uygulamaya konulan haftalık ders çizelgesi şöyledir [177]:

---

[176] Millî Eğitim Bakanlığı : Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, a. g. e., s. 293 - 295

[177] Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu : 05.09.1974 tarih ve 402 sayılı karar; Tebliğler Dergisi (16.09.1974; 1805)

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1974)

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, mantık, sosyoloji	-	-	-	3	6
Ahlâk	1	1	1	-	-
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	7	2
Tabiat bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	3	1
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı dil	4	4	4	4	5
Beden eğitimi	1	1	1	1	1
Millî güvenlik	1	1	1	1	1
Din bilgisi	(1)	(1)	(1)	-	-
TOPLAM	30 (31)	30 (31)	30 (31)	30	30
Seçime tabi dersler	2	2	2	1	1
Rehberlik ve eğitsel çalışmalar	3	3	3	3	3

Yeni çizelgede haftalık süresi azaltılan derslerin programlarının plânlanması ve uygulanmasına ilişkin esaslar zümre öğretmenleri toplantısında kararlaştırılacaktır.

1974 - 1975 öğretim yılı uygulamasının bu çizelgeye göre düzenlenmesinde ve yuürütülmesinde aşağıdaki esaslara göre hareket edilecektir:

1. Dokuzuncu Sınıflarda

a) 5 saat olan " yabancı dil " 4 saat olarak okutulacaktır.

b) " Ahlâk " dersi 1 saat okutulacaktır.

c) " Din 1 dersi geçen yıllarda olduğu giibi okutulacaktır.

2. Onuncu Sınıflarda

a) Edebiyat kolunda 5 saat olan " yabancı dil " 4 saat olarak okutulacaktır.

b) Fen kolunda 6 saat olan " Matematik " 5 saat okutulacaktır.

c) Edebiyat ve fen kollarında " ahlâk " dersi 1'er saat okutulacaktır.

ç) Edebiyat ve fen kollarında " din " dersi geçen yıllarda olduğu gibi okutulacaktır.

3. Onbirinci Sınıflarda

a) Fen kolunda haftada 8 saat olan " Matematik " 7 saat olarak; edebiyat kolunda 3 saat olan " Matematik " 2 saat olarak okutulacaktır.

b) " Astronomi " dersi seçmeli dersler arasınd alınmıştır.

4. Seçmeli Dersler

Seçmeli dersler normal öğretim yapan liselerde geçen yıllarda olduğu gibi okutulacaktır. Çift öğretim yapan liselerde ise imkân ve şartları elverişli olduğu takdirde okutulabilecektir; bu konuda, gerektiğinde, ilgili öğretmenlerin ve öğretmenler kurulunun görüşlerini de alarak karar vermeye lise müdürü yetkilidir.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz, on ve onbirinci sınıf fen kolunda haftada 2'şer saat, onbirinci sınıf edebiyat kolunda 3 saattir.

Haftalık toplam ders saat, dokuz ve onuncu sınıflarda haftada 30 (31) saat, onbirinci sınıfta 30 saattir.

Tarih dersinin ağırlığı dokuz ve onuncu sınıflarda % 6.7 - 6.4, onbirinci sınıfta % 10'dur.

Bu dönemde, Talim ve Terbiye Kurulunca, 1976 - 1977 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmak üzere " Lise 9, 10 ve 11. Sınıf Tarih Programı " [178] kabul edilmiştir. Program, " *Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar (10 madde),*

[178] M. E. B. Talim ve Terbiye Kurulu : 20.12.1974 tarih ve 495 sayılı karar

Açıklamalar ve Direktifler (10 madde), Tarih Dersi Müfredatı Hazırlanırken Gözönünde Tutulan Esaslar (5 madde), Tarih Dersi Programı, Tarih Dersinin İşlenmesinde Gerekli Olan Başlıca Araç, Gereç ve Tesisler " başlıklarından meydana gelmektedir.

Programda yer alan ünitelerin sınıflara göre dağılımı şöyledir :

IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
I Tarih Öncesi Devirlerde ve İlk Çağkarda Anadolu Kültür ve Uygarlıkları	Tanzimat Devri (1839 - 1856)	Türkiye Cumhuriyeti ve Devrim Tarihi II. Sınıf konularına kısaca genel bakış Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 ve Uygulaması
II Müslümanlıktan Önceki Türk Kültür ve Uygarlıklarına Genel Bir Bakış	Osmanlı Devletinde Meşrutiyet Devri	Savunma Hareketleri
III İslâm Dininin Yayılışında ve İslâm Uygarlığının Doğuşunda Türklerin Rolü	II. Abdülhamit Devri	Kongreler
IVAnadolu'da Türkler ve Türkiye Tarihi	Milliyetçilik	Ankara'da Türkleye Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Yeni Türk Devletinin Doğması, Türkiye Büyük Millet Meclsinin Kurulması
VOsmanlı Devleti ve Uygarlığı	İkinci Meşrutiyet ve Sonrası	İtilâf Devletişerinin Baskısının Artması ve Türk Vatanını Paylaşmaya Kalkışmaları
VI Fransa İhtilâlinin Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri		Yeni Türk Devletinin İlk Anayasası
VII		Kazanılan Zaferlerin Yabancı Ddevletlerle Olan İlişkiler Üzerindeki Etkileri
VIII		Sakarya Savaşı
IX		Sakarya Zaferinin Sonuçları ve Yeni Türkiye Hükümetinini Dış Siyasetine Etkisi
X		Büyük Taarruz ve Kesin Zafer
XI		Mudanya Mütarekesi, Sonrası ve Saltanatın Kaldırılması
XII		Cumhuriyetin İlânı
XIII		Halifeliğin Kaldırılması ve Layikliğe Yöneliş
XIV		Cumhuriyet Devrinde Siyasî Cereyanlar
XV		Hukuk ve Diğer Alanlarda Devrimler
XVI		Ekonomik ve Malî Durum
XVII		Türkiye Cumhuriyetinin Dış Siyaseti
XVIII		Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi ve Sonrası
XIX		Türkiye'de Demokrasi Hareketlerinin Gelişmesi, İç ve Dış Siyaset, Seçimler ve İktidar Değişmesi
XX		1961 Anayasasının Kabulünden Sonra Türkiye ve Kalkınma Hareketleri

13. 1976 Lise Programı

1974 Lise programı ve bu programa ait haftalık ders çizelgeleri 1974 - 1975 öğretim yılında uygulandıktan sonra değişikliğe uğramıştır. 1976 Lise programına ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [179]:

[179] Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu : 23.09.1976 tarih ve 345 sayılı karar; Tebliğler Dergisi (27.09.1976; 1900)

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1976)

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk edebiyatı	3	2	3	2	4
Türk Dili ve Kompozisyon	2	2	2	1	2
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	-	-	-	3	6
Ahlâk	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	3	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	6	2
Tabiat bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı dil	4	4	4	4	5
Beden eğitimi	2	1	1	1	1
Millî güvenlik	-	1	1	1	1
Din bilgisi (isteğe bağlı)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
TOPLAM	31	31	31	32	32
Seçime tâbi dersler	2	2	2	2	2
Rehberlik ve eğitici çalışmalar	3	3	3	3	3

1) Yeni çizelgede haftalık ders saati azaltılan derslerin programlarının plânlanması ve uygulanması ile ilgili esaslar zümre öğretmenleri toplantısında kararlaştırılacaktır.

2) 1977 - 1978 öğretim yılından itibaren XI. sınıf fen kolunda bulunan jeoloji dersi okutulmayacak böylece bu sınıfta da haftalık ders saati toplam 31 olacaktır.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz ve onuncu sınıflarda 2'şer saat, onbirinci sınıfta 3 saattir.

Haftalık toplam ders saati, dokuz ve onuncu sınıflarda 31, onbirinci sınıfta 32 saatttir. Tarih dersinin ağırlığı dokuz ve onuncu sınıflarda % 6.4, onbirinci sınıfta % 9.4'tür.

Haftalık ders çizelgesi 1976 - 1977 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. 1976 Lise Tarih Programı , " *Tarih Öğretiminin Amaçları (9 madde), Açıklamalar (11 madde), Konular* " başlıklarından meydana gelmiştir. Programda, konuların sınıflara göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir :

I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf [180]
I. Tarihin Konusu, Önemi, Tarih Öncesi ve Tarihi Çağların Başlangıcı (Kısa Olarak Verilecektir)	İslâmiyet	Osmanlı İmparatorluğunun Siyasî Tarihi
II Eski Önasya Medeniyeti (Kısa Olarak Verilecektir)	Türk - İslâm Devletleri	Yeni ve Yakın Çağlarda Batı Dünyası (Kısa Olarak Verilecektir)
III Adalar Denizi Medeniyeti (Kısa Olarak Verilecektir)	Türk - İslâm Kültür ve Teşkilâtı	Osmanlı Çağı Türk Medeniyeti
IV Türk Tarihi ve Kültürü	Batı Orta Çağı (Kısa Olarak Verilecektir)	Bugünkü Türk Dünyası

[180] Bu sınıfa ayrılan haftada (3) saat Tarih dersinin (1) saatinde Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâp Tarihi dersi yapılavcaktır.

1976 Lise Tarih Programına göre hazırlanan ders kitaplarında konuların dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

Tarih Lise I [181]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I - Tarih, Önemi, Tarih Öncesi ve Tarihi Çağlar Başlangıcı	1 - 8	8	3.3
II - Eski Önasya Medeniyetleri	9 - 37	29	12
III - Adalar Denizi Medeniyeti	38 - 74	37	15.4
IV - Türk Tarihi ve Kültürü	77 - 240	154	69.2
TOPLAM	240	240	100

Tarih Lise II [182]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I - İslâmiyet	1 - 39	39	17.6
II - Türk - İslâm Devletleri	40 - 152	113	51.1
III - Kültür	153 - 194	42	19
IV - Batı Orta Çağı	195 - 221	27	12.2
TOPLAM	221	221	100

Tarih Lise III [183]

Ünite / Konular	Yer verilen sayfalar	Sayfa sayısı	%
I - Osmanlı İmparatorluğunun Siyasî Tarihi	9 - 174	166	43.6
II - Yeni ve Yakın Çağlarda Batı Dünyası	175 - 240	66	17.3
III - Osmanlı Çağı Türk Medeniyeti	241 - 383	143	37.5
IV - Bugünkü Türk Dünyası	384 - 389	6	1.6
TOPLAM	381	381	100

14. 1978 Lise Programı

1976 Lise Programı, 1976 - 1977 ve 1977 - 1978 öğretim yıllarında uygulandıktan sonra 1978'de değişikliklere uğramıştır. 1978 - 1979 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan programa ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [184]:

---

[181] KAFESOĞLU, İbrahim - DELİORMAN, Altan : Tarih Lise I, M. E. B. Devlet Kitapları, M.E. Basımevi, İstanbul, 1977

[182] KAFESOĞLU, İbrahim - DELİORMAN, Altan : Tarih Lise II, M. E. B. Devlet Kitapları, M.E. Basımevi, İstanbul, 1977

[183] ÖZTUNA, Yılmaz : Tarih Lise III, M. E. B. Devlet Kitapları, Tifdruk Matbaacılık Sanayi A. Ş., İstanbul, 1977

[184] Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu : 02.10.1978 tarih ve 276 sayılı karar; Tebliğler Dergisi (16.10.1978; 2003)

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1978)

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	-	-	-	3	6
Ahlâk	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	3	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	7	2
Tabiat Bilgisi	3	2	2	-	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı Dil	4	4	4	4	5
Beden Eğitimi	2	1	1	1	1
Millî Güvenlik	-	1	1	1	1
Turizm ve Sanat Eğitimi	2	2	2	2	2
Din Bilgisi (İsteğe bağlı)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
TOPLAM	32 (33)	32 (33)	32 (33)	33 (34)	33 (34)
Seçmeli dersler	2	2	2	2	2
Rehberlik ve eğitici çalışmalar	3	3	3	3	3

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz ve onuncu sınıflarda haftada 2'şer saat, onbirinci sınıfta 3 saattir.

Haftalık toplam der saati, dokuz ve onuncu sınıflarda 32 (33) saat, onbirinci sınıfta 32 (34) saattir.

Tarih dersinin ağırlığı dokuz ve onuncu sınıflarda % 6.25 - 6.06, onbirinci sınıfta % 9.4 - 8.8'dir.

Haftalık ders çizelgesi ekindeki " *Açıklamalar* " da, " *Lise Tarih dersi müfredat programı içinde üç yıla bölünmüş olarak yer alan Türkiye Cumhuriyet ve Türk Devrim Tarihi konularının tümü yalnız lise son sınıflarında ve haftada bir saat olarak Tarih dersine ayrılan saatler içinde okutulacaktır* " ifadesi yer almaktadır.

15. 1983 Lise Programı

1978 Lise programında tarih, coğrafya ve sağlık bilgisi derslerine ilişkin olarak değişiklikler yapılmıştır. 1983 - 1984 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan programa ait haftalık ders çizelgesi şöyledir [185]:

[185] Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu : 02.09.1983 tarih ve 145 sayılı karar; Tebliğler Dergisi (12.09.1983; 2147)

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1983)

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	3	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	-	-	-	3	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2
Sanat tarihi	-	-	1	-	1
Coğrafya	2	2	2	2	2
Matematik	5	5	4	7	2
Biyoloji	2	2	2	-	-
Fizik	3	3	2	3	1
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı dil	5	4	4	3	5
Beden eğitimi	2	2	2	1	1
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	1
Turizm	-	-	-	1	1
Sağlık bilgisi	1	1	1	1	1
Seçmeli dersler	2	2	2	1	1
Rehberlik ve eğitici çalışmalar	3	3	3	3	3
TOPLAM	37	37	37	38	38

1. Türk Dili ve Edebiyatının IX. sınıfta 2 saati Kompozisyon, 3 saati Dil ve Edebiyat çalışmalarına, diğer sınıflarda bir saati Kompozisyon, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

2. Felsefe grubu saatlerinin Fen Kolunda 2 saati Sosyoloji,1 saati Mantık, Edebiyat Kolunda 2 saati Sosyoloji, 2 saati Felsefeye, 2 saati Mantık dersine ayrılır.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz, on ve onbirinci sınıflarda 2'şer saattir.

Haftalık toplam ders saati dokuz ve onuncu sınıflarda 37'şer saat, onbirinci sınıfta 38 saattir.

Tarih dersinin ağırlığı dokuz ve onuncu sınıflarda % 5.4, onbirinci sınıfta % 5.3'tür.

Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen "Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı " [186] 1983 - 1984 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Tarih programı, " *Amaç (9 madde), Açıklamalar (33 madde) ve Konular* " başlıklarından meydana gelmektedir. Programda yer alan ünitelerin sınıflara göre (%) dağılımı şöyledir :

Ünite	I. Sınıf %	II. Sınıf %	III. Sınıf %
I	8	21	25
II	5	7	7
III	20	29	28
IV	5	8	35
V	25	35	5
VI	12	-	-
VII	25	-	-
TOPLAM	100	100	100

[186] M. E. B. Talim ve Terbiye Kurulu : 08.07.1983 tarih ve 108 sayılı karar; Tebliğler Dergisi (29.08.1983; 2146)

Sınıflara göre ünite / konuların dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
I. ÜNİTE : Tarihe Giriş	Türklerin İslâmiyete Girişleri ve İlk Türk - İslâm Devletleri	Osmanlı İmparatorluğu (XVII. Yüzyıla Kadar)
II. ÜNİTE : Türklerin Anayurdu (İlk Yurdu) ve Göçler	Ortaçağda Avrupa	XV. ve XVI. Yüzyıllarda Avrupa
III. ÜNİTE : Asya ve Mısır'da Kurulan İlk Medeniyetler	Türkiye Tarihi	XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa
IV. ÜNİTE : Ege ve Roma Medeniyetleri	Orta Asya ve Yakın Doğuda Kurulan Diğer Devletler	XIX. Yüzyıldan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa
V. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletleri	Osmanlı Devleti (Kuruluştan Fatih Dönemine Kadar)	II. Dünya Savaşı
VI. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet	-	-
VII. ÜNİTE : İslâm Tarihi	-	-

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1985) [187]

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf		
		Fen	Edebiyat	Matematik	Fen	Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	3	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-	-
Felsefe Grubu	-	-	-	3	3	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	1
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Matematik	5	6	3	7	3	2
Biyoloji	3	-	2	-	4	-
Fizik	3	4	2	4	3	2
Kimya	3	3	2	3	4	2
Yabancı Dil	5	4	4	3	3	4
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	1	1
Turizm Dersi	-	-	-	1	1	1
Sağlık Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Seçmeli Dersler	2	2	2	1	1	1
TOPLAM	35	35	35	35	35	35
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3	3	3	3

1. Türk Dili ve Edebiyatının IX. Sınıf ile X. ve XI. sınıf Edebiyat kollarında 2 saati Kompozisyona, diğer sınıflarda 1 saati Kompozisyona, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

2. Seçmeli derslerde sınıf açılabilmesi için en az 15 öğrencinin o dersi seçmesi gerekir.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz, on ve onbirinci sınıflarda 2'şer saattir.

Haftalık toplam ders saati her sınıfta 35'er saattir.

Tarih dersinin ağırlığı her sınıfta % 5.3'tür.

[187] Talim ve Terbiye Kurulunun 07.08.1985 gün ve 150 sayılı kararı

Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1986) [188]

DERSLER	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf		
		Fen	Edebiyat	Matematik	Fen	Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	3	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-	-
Felsefe Grubu	-	-	-	3	3	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	1
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Matematik	5	6	3	7	3	2
Biyoloji	3	-	2	-	4	-
Fizik	3	4	2	4	3	2
Kimya	3	3	2	3	4	2
Yabancı Dil	5	4	4	3	3	4
Beden Eğitimi	3	3	3	2	2	2
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	1	1
Turizm Dersi	-	-	-	1	1	1
Sağlık Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Seçmeli Dersler	2	2	2	1	1	1
TOPLAM	36	36	36	36	36	36
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3	3	3	3

1. Türk Dili ve Edebiyatının IX. Sınıf ile X. ve XI. sınıf Edebiyat kollarında 2 saati Kompozisyona, diğer sınıflarda 1 saati Kompozisyona, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

2. Seçmeli derslerde sınıf açılabilmesi için en az 15 öğrencinin o dersi seçmesi gerekir.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dokuz, on ve onbirinci sınıflarda 2'şer saattir.

Haftalık toplam ders saati her sınıfta 36'dır.

Tarih dersinin ağırlığı her sınıfta % 5.6'dır.

[188] Talim ve Terbiye Kurulunun 12.05.1986 gün ve 102 sayılı kararı

Lise Haftalık Ders Çizelgesi (1987) [189]

DERSLER	4	SINIFLAR				
		5	5	6	6	6
		Fen	Sosyal Bilimler ve Edebiyat	Matematik	Fen	Sosyal Bilimler ve Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	4	4	6
Psikoloji	-	1	2	-	-	-
Felsefe Grubu	-	-	-	-	-	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	2
Coğrafya	2	-	3	-	-	3
Matematik	5	6	3	7	3	-
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	3	-	-	-	4	-
Fizik	3	4	-	4	3	-
Kimya	2	3	-	3	4	-
Yabancı Dil	5	4	5	3	3	4
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	-	-	-
Seçmeli Dersler	2	4	4	4	4	4
TOPLAM	33	33	32	32	32	32

NOT :

1. Öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere, öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar, haftallık ders saatleri dışında yürütülür. Rehberlik ve Eğitici Çalışmalarla ilgili faaliyetleri yürüten öğretmenler, bu görevlerine karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu ders görevi, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, 2 saati Kompozisyon, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde dört, beş ve altıncı sınıflarda 2'şer saattir.

Haftalık toplam ders saati dördüncü sınıf ile beşinci sınıf fen kolunda 33, beşinci sınıf (sosyal bilimler, matematik kolları) ve altıncı sınıfta 32 saattir.

Tarih dersinin ağırlığı, dördüncü sınıf ile beşinci sınıf fen kolunda % 6.06, beşinci sınıf (sosyal bilimler ve edebiyat, matematik kolları) ve altıncı sınıfta % 6.25'tir.

[189] Talim ve Terbiye Kurulunun 30.06. 1987 gün ve 118 sayılı kararı

Lise Haftalık Ders Çizelgesi (1991) [190]

DERSLER	SINIFLAR						
	1	2 Sosyal Bilimler ve Edebiyat	2 Fen	2 Matematik	3 Sosyal Bilimler ve Edebiyat	3 Fen	3 Matematik
Türk Dili ve Edebiyatı	5	6	3	5	6	3	4
Psikoloji	-	2	2	2	-	-	-
Felsefe Grubu	-	-	-	-	6	2	2
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1	1
Tarih	3	3	2	2	-	-	-
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	3	2	2
Sanat Tarihi	-	2	-	-	2	-	-
Coğrafya	2	2	-	2	2	-	2
Matematik	4	3	4	6	-	3	6
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	2	-	2	-	-	2	-
Fizik	3	-	4	3	-	4	3
Kimya	2	-	3	-	-	3	-
Yabancı Dil	4	4	4	4	4	4	4
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2
Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	-	-	-
Seçmeli Dersler	2	4	2	2	4	4	4
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30

NOT :

1. Öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere, öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar, haftalık ders saatleri dışında yürütülür. Rehberlik ve Eğitici Çalışmalarla ilgili faaliyetleri yürüten öğretmenler, bu görevlerine karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu ders görevi, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, 1 saati Kompozisyon, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

3. 3. sınıfta Fen ve Matematik kollarındaki 2 saatlik Felsefe Grubu derslerinde öğrenci; felsefe, mantık ve sosyoloji derslerinden birini zorunlu olarak seçer.

4. 1991 - 1992 öğretim yılına mahsus olmak üzere, lise 3. sınıfların bütün kollarındaki; T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin adı " Tarih - T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük " olarak belirlenmiştir. Bu dersin, Sosyal Bilimler ve Edebiyat kolunda 2 saati, Fen ve Matematik kollarında ise 1 saati bu yıla kadar 3. sınıflarda okutulan Tarih programında yer alan konulara; diğer birer saatleri ise T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularına ayrılacaktır. Bu sebeple, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde " Seminer " yapılmayacaktır. Ancak, seminer konuları öğrencilere ödev olarak verilecektir. Öğrencilerin bu derse ait başarıları ise tek bir notla değerlendirilecektir.

5. Öğrencilerin bir haftada dikkatlerini daha az sayıda derse toplayabilmelerini sağlayabilmek ve öğrenmede daha uygun zaman aralıklarını elde edebilmek amacıyla, durumu uygun olan okul yönetimleri, isterlerse programda 1,2, 3 ders saati olarak yer alan bazı dersleri münavebeli (dönüşümlü) olarak da çift haftalık program uygulaması yapabilirler.

Tarih, haftalık ders çizelgesinde birinci sınıf ile ikinci sınıf sosyal bilimler ve edebiyat kolunda 3'er saat, ikinci sınıf fen ve matematik kollarında 2'şer saattir. Üçüncü sınfta tarih dersinin yerini " T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük " dersi almıştır. Bu ders üçüncü sınıf sosyal bilimler ve edebiyat kolunda 3, fen ve matematik kollarında 2'şer saattir.

Haftalık toplam ders saati her sınıfta 30'dur. Tarih dersinin ağırlığı, birinci sınıf ile ikinci sınıf sosyal bilimler ve edebiyat kolunda % 10, ikinci sınıf fen ve matematik kollarında % 6.7'dir.

[190] Talim ve Terbiye Kurulunun 16.09.1991 gün ve 182 sayılı kararı

Haftalık ders çizelgelerine göre, tarihe ayrılan ders saatleri ile toplam ders saatine göre tarih dersinin sınıflara dağılım oranı şöyledir :

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR				TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2	3			
			Fen	Edebiyat		
1924	2	2	2	4	30	6.7 - 13.3
1927	2	2	2	3	32	6.2 - 9.4
1931	2	2	2	3	34	5.9 - 8.8
1934	2	2	2	3	28	7.1 - 10.7
1935	2	2	3	3	29	6.9 - 10.3
1937	2	2	1	3	29 - 30	3.3 - 10
1938	2	2	3	3	28 - 29	6.9 - 10.7
1947	2	2	3	3	28	7.1 - 10.7
1949	2	2	3	3	29 - 34	6.9 - 12.5

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR					TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2	3	4			
				Fen	Edebiyat		
1952	2	2	2	-	2	32	6.2

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR				TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2	3			
			Fen	Edebiyat		
1956	2	2	2	2	32	6.2

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR					TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2		3			
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat		
1957	2	2	2	2	3	32 - 34	5.9 - 9.4
1974	2	2	2	2	3	30 (31)	6.4 - 10
1976	2	2	2	3	3	31 - 32	6.4 - 9.4
1978	2	2	2	3	3	32 - 34	6.2 - 8.8
1983	2	2	2	2	2	37 - 38	5.3 - 5.4
1985	2	2	2	2	2	35	5.3
1986	2	2	2	2	2	36	5.6

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR						TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2		3				
		Fen	Sosyal Bilgiler ve Edebiyat	Matematik	Fen	Sosyal Bilgiler ve Edebiyat		
1987	2	2	2	2	2	2	32 - 33	6.06 - 6.2

HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ	SINIFLAR							TOPLAM DERS SAATİ	Tarih Dersinin Sınıflara Göre Dağılım Oranı %
	1	2			3				
		Fen	Matematik	Sosyal Bilgiler ve Edebiyat	Fen	Matematik	Ssoyal Bilgiler ve Edebiyat		
1991	3	2	2	3	-	-	-	30	6.7 - 10

Tarih dersinin amaçlarına, ilk defa ilkokullarda " hedef " başlığı altında 1924 İlkmektep Müfredat Programında yer verildiği görülmektedir [191].

> İlkmekteplerde okutulan tarih dersinin hedefi şunlardır :
> 1. Çocuklara Türk milletinin mazisi hakkında malumat verip onlarda millî şuur uyandırmak.
> 2. Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak.
> 3. Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan nümuneler göstermek.

Tarih öğretiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği de şu şekilde açıklanmaktadır [192] :

> 1. İlk mekteplerde mufassal bir umumî tarih okutmağa çocukların seviyesi ve programda bu ders tahsis edilen zaman müsait değildir. Bunun için tedrisatın asıl mihverini Türk tarihi teşkil edecek ve umumî tarihin en mühim kısımları Türk tarihi ile münasebettar oalarak öğretilecektir.
> 2. Muharebelerin tarihinden ve hükümdarların tecümei halinden ziyade medeniyet tarihine ehemmiyet verilecektir.
> 3. Muallim takrirlerini isimlere ve tarihlere boğmayacak, okunması ve bellenmesi müşkül isimleri takrir esnasında tahtaya yazacaktır.
> 4. Tarih dersinin coğrafya dersi ile muvazii gitmesine dikkat edilecektir. Tedrisat esnasında harita istimal edilecek, eğer mektepte matluba muvafık harita yoksa muallim kendisi renkl tebeşirle siyah tahtaya krokiler çizecektir.
> 5. Tedrisat esnasında tarihî levhalar da gösterilecektir. Eğer levha yoksa, muallim kitaplardan tedarik edebildiği levhaları ve kart postalları gösterir. Mektepte tarihî kartlardan mürekkep bir koleksiyon yapılması tavsiye olunur.
> 6. Mevcut olan yerlerde muallim talebesine müzeleri ve eski eserleri gösterecektir. Müze mevcut olmayan yerlerde muallim kale, kule, su kemerleri gibi antika sayılan eserleri gösterir ve bunların mazisi hakkında malûmat verir.
> 7. Tarih derslerinde çocuklara verilen malûmat, tarihî kıraatlerle ikmal ve tevsi edilmelidir.

Ortaokul Tarih Programına " **amaçlar** " 1949'da, Lise Tarih Programına 1971'de girmiştir. Bu yıllara kadar program anlayışı, konuların alt alta sıralanması ve sınıflara göre dağılımından ibarettir. Amaçların hazırlanışında da fert ve toplumun ihtiyaçları ile öğrenci seviyesi göz ardı edilmiştir. 1949 ve 1962 Ortaokul Tarih Programı ile 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı ve 1985 Ortaokul Millî Tarih Programında yer alan amaçlar ile 1930 - 1962 yılları arasındaki Ortaokul Tarih ve 1924 - 1982 Lise Tarih Programı muhtevası aşağıda verilmiştir.

---

[191] İlkmekteplerin Müfredat Programı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1927, s. 71 - 74 ; İlkmektep Programı, Devlet Matbaası, 1930, s. 67 - 70

[192] A. g. e., s. 67 - 68

1949 ORTAOKUL PROGRAMI

TARİH
AMAÇLAR

1. Türk çocuklarını, Türk devriminin **mânası** ve tarihî önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlılıklarını **kuvvetlendirmek**;

2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek:

3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlâtları olduklarını duyurarak onların Türk **ulusunun** geleceğine olan güvenlerini artırmak ve kendilerini Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı **münasebeti** belirterek insanların çevreleri üzerine nasıl **tesir ettiklerini** çocuklara kavratmak ve onlarda insanlığa karşı sevgi ve saygı duygusu uyandırmak;

6. Çocuklara bugünü daha iyi kavramaları için geçmişi inceletirken onların, içinde yaşadıkları devirde cereyan eden sosyal, ekonomik ve siyasal olayların sebepleri üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek;

7. Demokrasi hayatımızın gelişmesini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları gelişim **safhalarını** ve bu bakımdan **takibedilen** yolları araştırıp incelemek;

8. Milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insani ödevler bulunduğunu belirtip bunu öğrencilere duyurmak.

1962 ORTAOKUL PROGRAMI
TARİH
AMAÇLAR

1. Türk çocuklarını, Türk Devriminin **anlamı** ve tarihî önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlılıklarını **pekiştirmek**;

2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek:

3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlâtları olduklarını duyurarak onların Türk **milletinin** geleceğine olan güvenlerini arttırmak ve kendilerini Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı **ilişkiyi** belirterek insanların çevreleri üzerine nasıl **etki yaptıklarını** çocuklara kavratmak ve onlarda insanlığa karşı sevgi ve saygı duygusu uyandırmak;

6. Çocuklara bugünü daha iyi kavramaları için geçmişi inceletirken onların, içinde yaşadıkları çağda geçen sosyal, ekonomik ve siyasal olayların nedenleri üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek;

7. Demokrasi hayatımızın gelişmesini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları gelişim **evrelerini** ve bu bakımdan **güdülen** yolları araştırıp incelemek;

8. Milletler ailesi içinde Türk milletine düşen insanî ödevler bulunduğunu belirtip bunu öğrencilere duyurmak.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMI

AMAÇ :
Öğrencilere ;

1. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bit tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların millî duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak;

2. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;

3. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine,dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca " Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek;

4. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

5. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak;

6. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

7. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

8. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilincini ve davranışını kazandırmak;

9. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren,**sorunlar** yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

1985 ORTAOKUL MİLLÎ TARİH PROGRAMI

AMAÇ :
Öğrencilere ;

1. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların millî duygularını daha **şuurlu** ve köklü kılmak;

2. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;

3. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine,dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca " millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği **şuurunu** vermek;

4. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

5. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak;

6. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve şuursuz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

7. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

8. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma şuurunu ve davranışını kazandırmak;

9. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya **meselelerini** iyi değerlendiren, **meseleler** yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

1930 ORTAMEKTEP MÜFREDAT PROGRAMI

BİRİNCİ SINIF
Haftada 2 ders
Giriş
Eski zamanlar
1. Şark milletleri
2. Eski Türkler
3. Yunanlılar ve Makedonyalılar
3. Romalılar
5. Şarkî Roma ve İran
6. Garpte Ortazamanların başlangıcı

İKİNCİ SINIF
Haftada 2 ders
Ortazamanlar
1. Arap tarihi
2. Türkler ve İslâmlık
3. Oğuz Türkleri ve Selçuklu Devleti
4. Garpte ortazamanlar
5. Anadolu'da Türkler
6. Timur devri
7. Osmanlı Devletinin yeniden tesisi
8. Osmanlı İmparatorluğu

ÜÇÜNCÜ SINIF
Haftada 2 ders
Yeni ve yakın zamanlar
1. On altıncı asırda Avrupa'ya ve Yakın Şarka umumî bir nazar
2. On yedinci asırda Osmanlı Devleti
3. On yedinci asırda Avrupa
4. Osmanlı Devletinin Avrupa'da ricati ve Avrupa'yı taklit teşebbüsleri
5. Osmanlı Türk medeniyeti
6. On sekizinci asırda Avrupa
7. On dokuzuncu asırda Osmanlı Devleti ve Avrupa
8. Meşrutiyet devri
9. Yeni Türkiye'nin kuruluşu

1931 ORTAMEKTEP MÜFREDAT PROGRAMI

I. SINIF
(Haftada 2 ders)
Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar
1. Beşer tarihine giriş
2. Büyük Türk tarih ve medeniyetine umumî bir nazar
3. Çin
4. Anayurtta en eski devletler
5. İskit İmparatorluğu
6. Hint
7. Kalde, Elam ve Asur
8. Mısır
9. Anadolu
10. Fenikeliler
11. İbraniler
12. İran
13. Ege havzası
14. Eski İtalya ve Etrüskler

II. SINIF
(Haftada 2 ders)
Ortazamanlar
1. Eskizamandan ortazamana girerken
2. Alanlar ve Avrupa'yı istilâları
3. Avrupa'da Türk - Hun İmparatorluğu
4. Asya'da Akhunlar Devleti
5. Beşinci asırda Avrupa: Kkavimler muhacereti
6. Avar İmparatorluğu
7. Altıncı asırda Şarkî Roma İmparatorluğu: Bizans
8. Asya'da Türk (Tukyu) İmparatorluğu
9. Türkeş Devleti
10. Karluk Devleti
11. Uygur Devleti
12. Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri
13. Beşinci asırdan sonra Avrupa'ya Şarktan gelen yeni istilâlar
14. İslâM Tarihi
15. İlk Müslüman Türk Devletleri
16. Karolenj İmparatorluğu
17. Normanlar
18. Kape sülâlesi
19. Alaman dükalıkları ve Mukaddes Roma Germen İmparatorluğunun kuruluşu
20. Papalarla İmparatorlar mücadelesi
21. On birinci ve on ikinci asırlarda Hristiyan Derebeylikleri
22. Büyük Selçuk İmparatorluğu
23. Haçlılar Seferleri
24. Karahita Devleti
25. Harzemşahlar Devleti
26. Türk - Moğol İmparatorluğu
27. Mısır - Türkiye Türk Devletleri
28. Ortazamanda Anadolu Türk devletleri
29. Ortazamanda Hint Âlemi
30. Mslüman Türkler idaresinde Hint
31. Timur İmparatorluğu
32. Hindistan'da Babür İmparatorluğu

III. SINIF
(Haftada 2 ders)
Yeni ve yakın zamanlar tarihi
I
Osmanlı İmparatorluğu devri
1. Osmanlı Devletinin kuruluşu
2. Osmanlı İmparatorluğu
3. On altıncı asırda Avrupa'ya ve Yakı Şarka umumî bir nazar
4. On yedinci asırda Avrupa
5. İmparatorluğun inhitatı
6. On sekizinci ve on dokuzuncu asırlarda Avrupa
7. İmparatorluğun inhilâl ve inkirazı
II
Türkiye Cumhuriyeti devri
1. Türk Milletinin yeni bir devlet daha kurması
2. İstiklâl Harbi
3. İstiklâl Harbinden sonra inkılâp ve islahat safhaları

1938 ORTAOKUL PROGRAMI

I. SINIF
Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar
1. Beşer tarihine giriş
2. Büyük Türk tarih ve medeniyetine umumî bir bakış
3. Çin
4. Anayurtta en eski devletler
5. İskit Türk İmparatorluğu
6. Hint
7. Kalde, Elam ve Asur
8. Mısır
9. Anadolu
10. Fenikeliler
11. İbranîler
12. İran
13. Ege havzası
14. Eski İtalya ve Etrüskler

II. SINIF
Orta zamanlar
1. Orta zamana girerken
2. Alanlar ve Avrupa'yı istilâları
3. Avrupa'da Türk - Hun İmparatorluğu
4. Beşinci asırda Avrupa
5. Avar İmparatorluğu
6. Bizans
7. Asya'da Gök - Türk İmparatorluğu
8. Türkeş Devleti
9. Karluk Devleti
10. Uygur Devleti
11. Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri
12. Beşinci asırdan sonra Avrupa'ya Şarktan gelen istilâcılar
13. İslâm Tarihi
14. İlk Müslüman Türk Devletleri
15. Karolenj İmparatorluğu
16. Normanlar
17. Alaman dükalıkları ve Mukaddes Roma Germen İmparatolruğunun kuruluşu
18. Papalarla imparatorlar mücadelesi
19. Derebeylik
20. Büyük Selçuk İmparatorluğu
21. Haçlı seferleri
22. Harzem Devleti
23. Türk - Moğol İmparatorluğu
24. Mısır - Suriye Türk devletleri
25. Ortazamanlarda Anadolu Türk devletleri
26. Anadolu beylikleri
27. Anadolu Türk devletleri devrinde medeniyet
28. Müslüman Türkler idaresinde Hint
29. Osmanlılar
30. Timur
31. Bayazitten sonra Osmanlılar
32. Hindistan'da Babür İmparatorluğu

III. SINIF
BİRİNCİ KISIM
Yeni ve yakın zamanlar
1. Osmanlı İmparatorluğu
2. On beşinci asrın ortasından on altıncı asrın sonuna kadar Avrupa
3. İmparatorluğun inhitatı
4. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması ve batması
5. XIX. asırda uzak Şark : Çin, Japonya
İKİNCİ KISIM
Türkiye Cumhuriyeti
1.Türk Milletinin yeni bir devlet daha kurması
2. İstiklâl Harbi
3. Lozan'dan Cumhuriyetin resmen ilânına kadar
4. Cumhuriyetin ilânı
5. Halifeliğin kaldırılması
6. Cumhuriyet devrinde siyasî cereyanlar
7. Dinde ve hukukta inkılâplar ve düzenlemeler
8. Maarif ve terbiyede inkılâp ve islâh cereyanları
9. İktisadî, malî inkılâp ve ıslâh cereyanları

1949 ORTAOKUL PROGRAMI

SINF : I
1. İnsan tarihine giriş
2. Türklerin anayurdu ve göçler
3. Göçlerden sonra anayurtta kalan Türkler
4. Ön Asya tarihi
5. İlk çağlarda Anadolu
6. İlk çağlarda Anadolu uygarlığına toplu bir bakış
7. Ege havzası
8. Roma tarihine toplu bir bakış

SINIF : II
1. Orta çağa girerken
2. İslâm tarihi
3. Selçuklular
4. Mısır ve Suriye Türk devletleri
5. Osmanlı Devleti

SINIF : III
1. Yeni çağ başlarında Avrupa
2. Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devri
3. Osmanlı İmparatorluğunun duraklama devri
4. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme devri
5. Osmanlı Türk uygarlığı (Fatih devrinden ıslâhat devrine kadar)
6. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika
7. Osmanlı Devletinde geniş ıslâhat devri
8. Tanzimat ve Meşrutiyet devirleri
9. İstiklâl Savaşı
10. Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi
11. İkinci Cihan Savaşı ve Türkiye

1962 0RTAOKUL PROGRAMI

SINIF : I
1. İnsan tarihine giriş
2. Türklerin anayurdu ve göçler
3. Göçlerden sonra anayurtta kalan Türkler
4. Ön Asya tarihi
5. İlk çağlarda Anadolu
6. İlk çağlarda Anadolu uygarlığına toplu bir bakış
7. Ege havzası
8. Roma tarihine toplu bir bakış

SINIF : II
1. Orta çağa girerken
2. İslâm tarihi
3. Selçuklular
4. Mısır ve Suriye Türk devletleri
5. Osmanlı Devleti

SINIF : III
1. Yeni çağ başlarında Avrupa
2. Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devri
3. Osmanlı İmparatorluğunun duraklama devri
4. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme devri
5. Osmanlı Türk uygarlığı (Fatih devrinden ıslâhat devrine kadar)
6. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika
7. Osmanlı Devletinde geniş ıslâhat devri
8. Tanzimat ve Meşrutiyet devirleri
9. Kurtuluş Savaşı
10. Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi
11. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye

1924 LİSELERİN İKİNCİ DEVRE MÜFREDAT PROGRAMI

DÖRDÜNCÜ SINIF

Haftada 2 saat

Tarih-İ Kadim

Eski Şark Milletleri:

Mısırlılar, Keldani, Asuriler, Fenikeliler, Hititler, İraniler, İbraniler hakkında şu suretle izahat verilecektir:

Memleket: Bu milletlerin menşei ve ırkî mahiyetleri. Asar-ı âtika keşfiyatı ve keşfiyatın netayicine göre tarihlerinin umumî hatları.

Medeniyetleri: Din, ictimaî teşkilât, hükûmet teşkilâtı ve ordu, hükûmdar ve saray, ziraat, sanayi ve ticaret, sanayi-i nefise, yazı.

Yunanlılar (Adalar Denizi Medeniyeti)

Yunanistan hakkında mâlumat-ı coğrafya, eski devirler, Truva ve Misen

Esatir: İlâhlar ve kahramanlar

Isparta : Ahali, terbiye vesair müessesat. Tiranlar

Atina : Atina'nın ilk devirleri.

Yunan Kolonileri : Asya'da, Kkaradeniz sahilinde, Afrika'da, Sicilya'da, Galya ve Ispanya'da.

Beşinci asıra kadar medeniyet : Ticaret ve sanayi, edebiyat, din ve mezhep,büyük mâbetler ve oyunlar.

Medya Muharebeleri, Atina İmparatorluğunun teşkili, Isparta ve Atina mücadelatı, Atina demokrasisi.

Peloponez Muharebeleri : Isparta tevaffuku, Teb tevaffuku, Makedonya tevaffuku (İskender-i kebir, Asya'nın fethi).

Yunan krallıklarının tesisi : İskenderiye, Asya krallıkları, Şarkta Yunan medeniyeti.

Yunanistan'da som mücadelat : İttifaklar ve fütuhat.

Romalılar

İtalya hakkında mâlumat-ı coğrafya. Eski sekine. Etrüskler; mezarlar; din. Lâtinler.

Roma'nın ilk zamanları. Krallar ve Cumhuriyetin ilk zamanlarına ait menkıbeler, sınıf mücadelatı, müessesatın mücmel tavsifi.

Din. Mâbutlar; dinî âyinler, ruhban, ocak ve ululara hürmet. Roma ordusu hakkında umumî mâlumat.

İtalya fütuhat. Roma'da yollar.

Bahr-i sefit havzasının fethi. Takip olunan siyaset ve yapılan muharebatın evsaf-ı memizesi. Makedonya, Kartaca, Ispanya, Cenubî Galya.

Fütuhatın netayici. Yunan tesiratının başlaması; Sipson ve Katon. Âdatın tahvili; mesken, kıyafet, yemek, oyunlar. Dinde tahvil; fikrî hayat, ahlâk.

İctimaî tahvilat : Mütevassıt sınıfın ortadan kalkması. Kelyenetler, asilzadegan, şovalyeler, plep ve asra.

Siyasî hayat : Hâkimler, pensorlar, sena, mecalis ve inthabat. Eyaletlerin idaresi, mahkûm kâvimler, perukonsiller, poplikenler, grekler, ziraî kanunlar.

Maryus ve Silla : İctimaî muhaberat, dahilî mehaberat, Silla kanunu.

Pompe. Ispartakus, Şark harpleri, Katyelinya.

Sezar, Galya kıtasının fethi.

Cumhuriyetin nihayeti.

Avgustos, hukûmet teşkilâtı ve mezhep, eyalet idaresi,

Koloniler, serhat orduları. Edebiyat ve sanat.

Abideler, ticaret.

İmparatorlar.

Üçüncü asırda Roma İmparatorluğu

İmparatorluk devrinde Roma medeniyeti.

Roma hukuku.

Hristiyanlık, iptidaî kilise

Kostantin. Hristiyanlığın galebesi, kilise teşkilâtı.

İmparatorluğun son zamanları, putperestliğin ilgası, yeni imparatorluk teşkilâtı, Roma ve İstanbul, saray, memurin, ordudaki barbarlar.

Kurun-ı Vusta

Barbarlar : Hunlar, Islâvlar ve Cermenler.

Cermenler hakkında umumî mâlumat. İmparatorlukta Cermenlerin yerleşmesi, Osrogotlar ve Franklar. Angıl ve Saksonlar, Cermenleri,n tesiri. Gavlova ve Franklar, İmparatorluğun yeniden tesisi. Şarlman, İmparatorluğun inkısamı. Yeni barbar istilâları ve netayici.

Kurun-ı vustada Avrupa hukûmetleri : Fransa, Kapet ve Valuva hanedanları

İngiltere'de Norman istilâsı, büyük şart ve parlamento.

Almanya : Büyük Oğüst, Frederik Barbaros

Fetret devri, Papa ve İmparatorluk mücadelatı safahatı.

Bizans İmparatorluğu (1453) e kadar (daha ziyade medeniyet nokta-i nazarından tedkik olunacaktır)

Ehl-i salip muharebatı, esbab ve netayici.

Yüz sene muharebeleri, esbab ve netayici.

Kurun-ı vustada Avrupa medeniyeti : Muhtelif memleketlerde hukûmet teşkilâtı, ictimaî ve dinî hayat, ictimaî sınıflar ve kilise, Darülfunun, şehirler ve köyler, ziraat, sanayi ve ticaret, kurun-ı vustada mimari, Roman ve Gotik tarzları, kıyafet ve silâhlar.

(13, 14 ve 15 inci asırlarda Türkler : Devre-i evveli için çizilen çerçeve dahilinde Avrupa ile münasebetimiz nokta-i nazarından gösterilecektir)

BEŞİNCİ SINIF

Haftada 2 saat

Kurun-ı Cedide

Avrupa Tarihi

On beşinci asır sonlarına doğru Avrupa'ya umumî bir nazar. Deniz keşfiyatı ve netayici, müstemlekeler, ticaret yolları, baharat ve kıymetli madenler.

Rönesans; muhtelif memleketlerde rönesans, artistler, umanistler, muharrirler. On altıncı asrın ilk nısfında Avruap'nin siyasî vaziyeti : Fransa ve Avusturya hanedanları arasında rekabet, Şarlken İmparatorluğu, Birinci Fransuva, İtalya Muharebeleri, Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa işlerine müdahalesi.

On altıncı asırda dinî hareketler : Reforma, Lüter ve Kalven, Protestanlık ve muhtelif şekilleri, Katolik reformu, Teranet konsili, Cezvitler. Mezhep muharebeleri : Muhtelif memleketlerde mezhep muharebelerinin geçirdiği safhalar, Sen Bartelimi gecesi, Dördüncü Henri, Nant Fermanı, İkinci Filip'in takip ettiği siyast ve onun zaman-ı saltanatı. İspanya'nın ifa ettiği rol; Flemenk'te isyan ve (Muhtelif eyaletler) in teşkili.

Elizabet zamanında İngiltere : İngiltere ve Ispanya rekabeti ve neticesi, İspanya'nın zaafa düçar olması, Elizabet devrinde İngiltere'nin umumî vaziyeti. Fransa'da mutlakiyet : Rişliyö, Mazeran, Lâfrond ve hükûmdarlığın katî zaferi.

On yedinci asrın ilk nısfında Avrupa'nın siyasî vaziyeti : Almanya'da İmparatorluk dahili siyaseti, otuz sene muharebeleri, bu muharebelerin umumî evsafı, muhtelif safhaları, ordular, Vestefalya (1648) ve Pirene (1659) muâhedeleri, netice.

On yedinci asırda (Müttehit eyaletler) : Etajenero, statüder, ticaret şirketleri, hayat-ı fikriye.

On yedinci asırda İngiltere : Stüvartlar, mutlkiyete doğru, dahilî mücadeleler (1642 - 1648) Kromvel. Stüvarların iadesi, irticâ, dinî ve siyasî mücadelat, 1688 ihtilâli ve kıyım, Duranjin galibiyeti, netice. Fransa'da 14. Lui, mutlakiyet, hukûmet. Koliber Valuva, 14. Lui zamanında din mesaili. Kallikanizm, Jansenizm ve Protestanlık, harb-i siyaset, Fransa hudutlarının tevsii, Fransa'ya karşı ittifak (1715) de Fransa.

17'nci asırda Garbî Avrupa'nın umumî vaziyeti : İçtimaî ve dinî hayat, hükûmet teşkilâtı, ahalinin hükûmetler münasebeti, içtimaî sınıflar arasındaki farklar, ulûm, felsefe, edebiyat, sanat, hayat-ı iktisadiye. 17'nci asırda Şarkî Avrupa'nın umumî vaziyeti : 16 ve 17'nci asırlarda Osmanlı İmparatorluğu.

18'inci asırda Fransa : Niyabet, parlamento, dinî mesail, malî müşkülat. 18'inci asırda İngiltere : Usul-i meşrutiyetin tesisi, meşrutiyet buhranı, Turi irtacı (1765 - 1783), onsekizinci asrın İngiltere tarihinde ehemmiyeti. 18'inci asırda Rusya : Büyük Petro'nun ıslahatı, İkinci Katerin. 18'inci asırda Prusya : Büyük Elektör, Birinci Frederik Giyom, İkinci Frederik.

18'inci asırda Avusturya : Pragmatik, Mari Terez, İkinci Jozef'in ıslahatı.

18'inci asırda Avrupa'nın siyasî vaziyeti : Fransa'nın siyaseti, Prusya - Avusturya, İngiltere - Fransa rekabeti, Avusturya, Prusya ve Rusya'nın şark siyaseti, Şark meselesi.

Müstemleke siyaseti : Amerika'da (1763) e kadar mücadele, Hindistan ticaret şirketleri, Britanya İmparatorluğunun teşkili. İngiliz müstemlekelerinde kıyam: (1787)ye hükûmet-i müttehidenin teşkili. On sekizinci asrın evsaf-ı umumiyesi : İçtimaî ve iktisadî hayat, felsefî ve iktisadî fikirler, ilim, edebiyat ve sanayi nefise.

Osmanlı Tarihi. On sekizinci asıra kadar Osmanlı İmparatorluğu tarihi. Büyük İhtilâl. 16. Lui, malî buhran. 1789'da Fransa : Saray, hükûmet, tarz-ı idare, maliye, adliye, ahvâl-i içtimaiye.

Hükûmdarlık devri : Etajenero ve Konstitivant, eski şekil idarenin ilgası, 1791 Kanun-ı Esasisi, asamble lejistlatyo, kralın mukavemeti, Cumhuriyet partisinin teşkil, krallığın sükutu.

Cumhuriyet : Konvansiyon, fırkalar, isyanlar, ihtilâl hükûmeti, Termeydurden sonra irtica, üç senesi Kanun-ı Esasisi, Konvansiyonun eseri, Direktuvar Hükûmeti,

Konsullük ve İmparatorluk Hükûmeti : Sekiz senesi Kanun-ı Esasisi, İmparatorluk kudretinin evsafı, dahilî teşkilât.

Napolyon'un siyaset-i hariciyesi : İngiltere'ye karşı maharebe, Tilsit muâhedesine kadar muharebat, Osterliç, Yena, Fridlane, muhasaray-ı beriye, millî mukavemetler, İspanya, Almanya, Prusya'da ıslahat. İmparatorluğun nihayeti : Rusya muharebesi, umumî ittifak, işgal, Burbonların, bozgun, Vaterlo, Paris muâhedesi.

ALTINCI SINIF

Haftada 2 saat

Asr-ı Hazır Tarihi

(Viyana Kongresinden sonra)

Viyana Kongresi ve bu kongredan sonra Avrupa, Mukaddes İttifak.

Fransa : Restorasyon Hükûmeti, şart, usul-ı intihap, matbuât, bütçe, fırka münsabatı, 1835 ihtilâli, Lui Filip Hükûmeti, muhalefet fırkaları; Katolik ve Sosyalist Fırkalarının teşkili, 1848 İhtilâli.

İngiltere (1848) e kadar : 1832 ıslahatı,Şartistlerin ve İrlandalıların tahrikatı, serbest-i ticaret taraftarlarının tahrikatı.

On dokuzuncu asrın birinci nısfında Avruap'da harekât-ı fikriye, sanayi nefise, edebiyat, ulûm ve fünûn.

Fransa'da İkinci Cumhuriyet. İntihab-ı umumî, irtica ve 1851 Zerbe-i hükûmeti.

İkinci İmparatorluk (1852) kanun-ı Esasisi.

1938 LİSE PROGRAMI

I. SINIF

On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır.
Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar
1. Beşer tarihine giriş
2. Büyük Türk tarih ve medeniyetine umumî bir bakış
3. Çin
4. Anayurtta en eski devletler
5. İskit İmparatorluğu
6. Hint
7. Kalde, Elâm ve Asur
8. Mısır
9. Anadolu
10. Fenikeliler
11. İbranîler
12. İran
13. Ege havzası
14. Eski İtalya ve Etrüskler
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi
Türk milletinin yeni bir devlet kurması
Millî Müdafaa karşısında İstanbul hükumeti
Yeni Türk devletinin Ankara'da kuruluşu

II. SINIF

On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır.
Orta zamanlar
1. Eskizamandan Ortazamana girerken
2. Alanlar ve Avrupa'yı istilâları
3. Avrupa'da Türk - Hun İmparatorluğu
4. Asya'da Akhunlar Devleti
5. Beşinci asırda Avrupa Kavimler muhacereti
6. Avar İmparatorluğu
7. Altıncı asırda Şarkî Roma İmparatorluğu : Bizans
8. Asya'da Gök - Türk (Tukyu) İmparatorluğu
9. Türkeş Devleti
10. Karluk Devleti
11. Uygur Devleti
12. Garbî Asya ve Şarkî Avrupa Türk Devletleri
13. Beşinci asırdan sonra Avrupa'ya Şarktan gelen yeni istilâlar
14. İslâm Tarihi
15. İlk Müslüman Türk Devletleri
16. Karolenj İmparatorluğu
17. Normanlar
18. Kape sülâlesi
19. Alman Dükalıkları ve Mukaddes Roma Germen İmparatorluğunun kuruluşu
20. Papalarla İmparatorlar mücadelesi
21. On birinci ve on ikinci asırlarda Hristiyan Derebeylikleri
22. Büyük Selçuk İmparatorluğu
23. Haçlılar Seferleri
24. Karahata Devleti
25. Harzemşahlar Devleti
26. Türk - Moğol İmparatorluğu
27. Mısır - Suriye Türk Devletleri
28. Ortazamanda Anadolu Türk Devletleri
29. Ortazamanda Hint Alemi
30. Müslüman Türkler idaresinde Hint
31. Timur İmparatorluğu
32. Hindistan'da Babür İmparatorluğu
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi
İstiklâl Harbi

III. SINIF

On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır.
1. Osmanlı Devletinin kuruluşu
2. Osmanlı İmparatorluğu
3. On altıncı asırda Avrupa'ya ve yakın şarka umumî bir bakış
4. On yedinci asırda Avrupa
5. İmparatorluğun inhitatı
6. On sekizinci ve on dokuzuncu asırlarda Avrupa
7. İmparatorluğun inhilâl ve inkırazı
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

1952 LİSE MÜFREDAT PROGRAMI

SINIF : I
(İlk Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır.
1. Tarih öncesi devirleri, tarih devirleri
2. Türklerin anayurdu ve göçler
3. Ön Asya ve Mısır
4. Ege Bölgesi
5. Roma Tarihi
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi

SINIF : II
(Orta Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır.
1. Beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar Avrupa ve Yakın Doğu tarihine genel bir bakış
2. Türkler
3. İslâm tarihi
4. Büyük Müslüman Türk devletleri
5. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar Avrupa
6. Türkiye
7. Haçlı seferleri sebep ve neticeleri
8. Mısır ve Suriye'de kurulan Türk devletleri
9. Türk - Moğol ve Timur imparatorlukları
10. Osmanlı Devletinin kuruluşu
11. On dördüncü yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

SINIF : III
(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır .
1. XV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XV. yüzyılda Avrupa
3. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
4. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
5. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)

SINIF : IV
(Edebiyat Kolu)
Yeni ve yakın çağlar tarihinden seçilmiş sosyal ve siyasal meseleler

1956 LİSE MÜFREDAT PROGRAMI

I. SINIF
(İlk Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. Tarih öncesi devirleri, tarih devirleri
2. Türklerin anayurdu ve göçler
3. Ön Asya ve Mısır
4. Ege Bölgesi
5. Roma tarihi
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi

II. SINIF
(Orta Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. Beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar Avrupa ve Yakın Doğu tarihine genel bir bakış
2. Türkler
3. İslâm tarihi
4. Büyük Müslüman Türk devletleri
5. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar Avrupa tarihine genel bir bakış
6. Türkiye
7. Mısır ve Suriye'de kurulan Türk devletleri
8. Türk - Moğol ve Timur imparatorlukları
9. Osmanlı Devletinin kuruluşu
10. On dördüncü yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Edebiyat Kolu)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XV. yüzyılda Avrupa
3. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
4. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
5. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
6. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Fen Kolu)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
3. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu)
4. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
5. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

1960 LİSE MÜFREDAT PROGRAMI

I. SINIF
(Haftada 2 saat)
(İlk Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. Tarih öncesi devirleri, tarih devirleri
2. Türklerin anayurdu ve göçleri
3. Ön Asya ve Mısır
4. Ege Bölgesi
5. Roma tarihi
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi

II. SINIF
(Haftada 2 saat)
(Fen ve Edebiyat Kolları için
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. M.S. beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar Avrupa ve Yakın Doğu tarihine genel bir bakış
2. Türkler
3. İslâm tarihi
4. Büyük Müslüman Türk devletleri
5. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar Avrupa tarihine genel bir bakış
6. Türkiye tarihi
7. Mısır ve Suriye'de kurulan Türk devletleri
8. Türk - Moğol ve Timur imparatorlukları
9. Osmanlı Devletinin kuruluşu
10. On dördüncü yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Haftada 3 saat)
(Edebiyat Kolu)
(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XV. yüzyılda Avrupa
3. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
4. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
5. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
6. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Haftada 2 saat)
(Fen Kolu)
(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
3. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu)
4. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
5. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

1970 LİSE MÜFREDAT PROGRAMI

I. SINIF
(Haftada 2 saat)
(İlk Çağ Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. Tarih öncesi devirleri, tarih devirleri
2. Türklerin anayurdu ve göçleri
3. Ön Asya ve Mısır
4. Ege Bölgesi
5. Roma tarihi
Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihi

II. SINIF
(Haftada 2 saat)
(Fen ve Edebiyat Kolları için)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. M.S. beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar Avrupa ve Yakın Doğu tarihine genel bir bakış
2. Türkler
3. İslâm tarihi
4. Büyük Müslüman Türk devletleri
5. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar Avrupa tarihine genel bir bakış
6. Türkiye tarihi
7. Mısır ve Suriye'de kurulan Türk devletleri
8. Türk - Moğol ve Timur imparatorlukları
9. Osmanlı Devletinin kuruluşu
10. On dördüncü yüzyılda Avrupa (Siyasal, sosyal duruma genel bir bakış)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Haftada 3 saat)
(Edebiyat Kolu)
(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XV. yüzyılda Avrupa
3. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
4. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
5. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
6. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

III. SINIF
(Haftada 2 saat)
(Fen Kolu)
(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)
On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı Tarihine ayrılacaktır
1. XV. yüzyılın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu
2. XVI. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)
3. XVII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu)
4. XVIII. yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu, A.B.D. ve Avrupa)
5. XIX. ve XX. yüzyıllar (Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa, A.B.D., Hindistan,Çin ve Japonya)
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılâbı Tarihi

1976 LİSE ve MESLEK LİSELERİ TARİH DERSİ PROGRAMI

Tarih Öğretiminin Amaçları :

Tarih derslerinde temel TÜRK TARİHİ olacaktır. Başka milletleirn tarihine ait kısımlar, Türk tarihi ile ilgileri derecesinde ve aralarında bağlantı kurularak işlenecektir.

Buna göre tarih öğretiminin amaçları :

1. Öğrencilere, Türk tarihinin, Türk kültür ve medeniyetinin akışını izletmek ve dolayısıyla onlarda millî benliğimizin aksettiği sosyal, kültürel, siyasî ve hukukî kurumlarımız hakkındaki anlayışı geliştirmek ve böylece de millî şuuru kuvvetlendirmek;

2. Öğrencilere, muasır medeniyet ve kültürün gelişmesinde Türk Milletinin de büyük payı bulunduğunu belirtmek, eski büyük medeniyetleri ve bunların insanlığa yaptıkları tesirleri inceletirken bu medeniyetler arasında Türk medeniyetinin yerini ve önemini göstermek;

3. Türk toplumunun tarihî gelişmesinde önemli yeri olan hürriyet, demokrasi ve milliyetçilik hareketlerini incelerkeni insanın yüzyıllar boyunca hürriyeti elde etmek için yaptığı mücadelelere dikkati çekerek, öğrencilere hürriyetin ve demokrasinin değerini kavratmak, bu telkin yapılırken, özellikle millî bütünlüğü koruma, demokrasiyi üstün tutma ve ilerleme şuurunu vermek;

4. Öğrencilere, milletler ailesi içinde, Türk Milletinin lâyık olduğu yeri göstermek, milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek;

5. Başta Türk büyükleri, özellikle Atatürk olmak üzere milletiimize ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet, ilim, fikir ve sanat adamlarının hayatlarını ve hizmetlerini uyulmağa değer örnekler olarak takdir ettirmek; onlara, milletine ve yurduna faydalı olma yolunda her fedakârlığı göze alabilecek bir şahsiyet kazandırmak;

6. Öğrencilere,bulunduğu toplum içinde millî birlik, beraberlik, bütünlük ve bağlılık duygularını güçlendirmek;

7. Öğrencilere, gittikçe karmaşık bir hale gelen ve başdöndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen yurt ve dünya problemleri arasında şaşırmaksızın doğruyu arayıp bulabilen;hayatın hızına ayak uydurabilen, yurt ve millet yararına en uygun yolları seçebilen, şahsiyet sahibi; millî, maddî ve manevî zenginlik kaynaklarımızı korumak, milletçe değerlendirmek gereğine inanmış, bu yolda alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak yetiştirmek;

8. Öğrencilere, Türk İstiklâl Savaşının ve Türkiye Cumhuriyetinin nasıl büyük fedakârlıklarla gerçekleştirildiği açıklanarak; Cumhuriyet ve Atatürk İnkılâplarının önemi, korunması ve pekiştirilmesi gereğini belirtmek;

9. Öğrencilere, köklü bir tarihe sahip olan büyük bir milletin evlâdı olmanın sorumluluğunu duyurmak; Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, kahramanlık ve fedakârlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygularının yüksekliğini tarihten örnekler vererek kavratmak, bu üstün özellikleri devam ettirip geliştirebildiği ölçüde muasır medeniyet seviyesine erişebileceğimizin inancını vermek; böylece, onlarda milletimizin geleceğine olan güvenlerini artırmak, şerefli milletimizin ona lâyık evlâtları olma yolunda sonsuz bir çaba harcamaları ve bu uğurda durmadan çalışmaları gerektiği şuurunu geliştirmektir.

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

Amaç :

Öğrencilere ;

1. Tarih boyunca kurulmuş büyük uygarlıklar, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırıken, Türk tarihine, kültür ve uygarlığına geniş biçimde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve uygarlığının gelişimindeki büyük payını öğretip kavratmak;

2. Geçmişi inceletirken, büyük uygarlıklar kurmuş, köklü bir tarihe dahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine, dünya milletleri içerisinde lâyık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca " Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmaları, sonsuz bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek;

3. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini kazandırmak;

4. Tarihten örnekler vererek Atatürk'ün " Yurtta barış, dünyada barış " ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğünün bozulmasına fırsat verilmemesi halinde ve güçlü olmakla sağlanabileceği gerçeğini kavratmak;

5. Tarihî oalylara yön veren kişilerin, yerinde gösterdiği uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlık gibi yetenekleri ya da uzağı görememe ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihihn akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

6. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de öğrencilere kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insdanlığa karşı sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

7. Dğer dünya milletlerinin ve özellikle Türk toplumunun tarihî gelişmesinde önemli yer tutan hürriyet, demokrasi ve milliyetçilik hareketlerini inceletirken, yüzyıllar boyunca süregelen bağımsızlık mücadelelerine ve bu uğurdaki fedakârlıklara dikkatlerini çekerek, millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millet çıkarlarını ve demokrasiyi üstün tutma davranış ve bilincini kazandırmak;

8. Geçmişle, içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalıp karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren, sorunlar yaratmak yerine, sağduyu ile hareket ederek sorunlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî zenginlik kaynaklarımıza yürekten bağlı bir kişilik vermektir.

1976 LİSE ve MESLEK LİSELERİ TARİH DERSİ PROGRAMI

9. SINIF

(Haftada 2 saat)

I. Tarihin konusu, önemi, tarih öncesi ve tarihî çağların başlangıcı (Kısa olarak verilecektir)

1. Tarihin konusu ve önemi,
2. Tarih öncesi (Yontma Taş, Cilâlı Taş, Maden devirleri)
3. Tarihî çağların başlangıcı (Yazının icadı, alfabe)

II. Eski Önasya Medeniyeti (Kısa olarak verilecektir)

1. Mısır (Siyasî tarihi)
2. Mezopotamya
   a. Sümer, Elam, Akad, Asur, Babil
   b. Mezopotamyada kültür ve medeniyet
3. Anadolu
   a. Tarih öncesinde Anadolu
   b. Hititler ve medeniyeti
   c. Frig ve Lidya, medeniyetleri
4. İran (Mediler ve Persler, medeniyetleri)

III. Adalar Denizi Medeniyeti (Kısa olarak verilecektir)

1. Minos ve Miken medeniyeti
2. Eski Yunan
   a. Siyasî gelişme, Homeros destanları
   b. Atina ve Isparta
   c. Kültür ve medeniyet
3. Hellenistik devir ve medeniyeti
4. Roma
   a. Siyasî gelişme (Krallık, Cumhuriyet, İmparatorluk)
   b. Kültür ve medeniyet
5. Musevilik, Hristiyanlık

IV. Türk Tarihi ve Kültürü

1. Türk tarihinin karakteri
   a. Türk adı mânası, kullanılışı
   b. Türkiye, Türk soyu
   c. Türklerin anayurdu ve yayılmaları (göçleri)
2. Hun İmparatorlukları
   a. Asya'da Büyük Hun İmparatorluğu
   b. Çi - çi devleti
   c. Hunların bölünmeleri (Kuzey ve Güney Hunları)
   d. Batı (Avrupa) Hunları
   e. Orta - doğu Hunları (Ak - Hun,Eftalit devleti)
   f. Tabgaç devleti
3. Gök - Türk Hakanlıkları
   a. Birinci Gök -Türk Hakanlığı
   b. Doğu Gök -Türk Hakanlığı
   c. Batı Gök -Türk Hakanlığı
   d. İkinci Gök -Türk Hakanlığı
4. Uygurlar
5. Kırgızlar
6. Türkişler
7. Karluklar
8. Sabar devleti
9. Avar Hakanlığı
10. Hazar Hakanlığı
11. Peçenekler, Uzlar, Kumanlar (Kıpçak)
12. Oğurlar (Bulgarlar)
13. Türklerde kültür ve teşkilât
    a. Bozkır kültürü
    b. Sosyal yapı
    c. Türk ilinde teşkilât
    d. Din
    e. İktisadî hayat
    f. Edebiyat, kültür, sanat
    g. Düşünce ve ahlâk

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE I

I. ÜNİTE : Tarihe Giriş

A. Tarihin Tanımı, Konusu ve Tarih Öğretiminin Önemi (Türk tarihini öğrenmenin gerekliliği üzerinde özellikle durulacaktır)

B. Tarihin Başlangıcı ve Devirleri

C. Tarihte Takvime Başlangıç ve Türklerin Bugüne Kadar Kullandıkları Takvimler

II. ÜNİTE : Türklerin Anayurdu ve Göçler (Türklerin İlk Yurdu " Orta Asya " ve Göçler)

A. Anayurdun (İlk Yurdun) Sınırları ve Anayurtta (İlk Yurtta) Kurulan İlk Uygarlıklar

B. Göçler ve Göçlerden Sonra Anayurdun (İlk Yurdun) Durumu

III. ÜNİTE : Asya ve Mısır'da Kurulan İlk Uygarlıklar

(Buralarda kurulan devletlerin siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek; daha çok uygarlıkları ve özellikle Anadolu Uygarlığı üzerinde durulacaktır)

A. Çin ve Hint Uygarlıkları

B. Mezopotamya Uygarlığı

C. Mısır Uygarlığı

D. Anadolu Uygarlığı (Truva, Alişar, Alacahöyük ve yazılı döneme geçişten sonraki ilk uygarlıklar - Hititler - Frigler - Lidyalılar - Urartular - İyonlar)

E. Fenike ve İbranî Uygarlığıv

IV. ÜNİTE : Ege ve Roma Uygarlıkları (Siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek özellikle uygarlıkları işlenecektir)

A. Ege Uygarlığı (Yunan Uygarlığı da Ege Uygarlığı ile olan ilişkisi yönünden bu konu içinde işlenecektir)

B. Büyük İskender ve Hellenizm Uygarlığı

C. Roma Uygarlığı

V. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletleri

A. Hunlar
   1. Asya Hunları
   2. Kavimler Göçü, sebepler, sonuçları ve Avrupa Hunları

B. Göktürkler

C. Uygurlar

D. Diğer Türk Devletleri (Bu devletlerin ne zaman, nerede kuruldukları, ne zaman ve kimler tarafından yıkıldıkları işlenecektir)
   1. Kırgızlar
   2. Sibirler
   3. Akhunlar
   4. Avarlar
   5. Hazarlar
   6. Bulgarlar
   7. Türgişler
   8. Karluklar
   9. Macarlar

VI. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık

A. Devlet ve Toplum Yapısı (Örfleri, âdetleri ve devlet teşkilâtı işlenecektir)

B. Güzel sanatlar (Dil, edebiyat, mimari, süsleme sanatları ve ilk Türk yazıtları)

C. Hukuk

D. Dinleri ve İnanışları

E. Ekonomi, Ticaret ve Sanayi

VII. ÜNİTE : İslâm Tarihi

A. İslâmiyetten Önce (VI. yüzyılda) Ortadoğunun Durumu
   1. Bizans İmparatorluğu
   2. Sasaniler
   3. Arap Yarımadasındaki Devletlerde Kültür ve Uygarlık
      a. Yaşayışları ve Ekonomik Hayatları
      b. Devlet Yönetimi
      c. Dil ve Edebiyat
      d. Dinleri ve İnanışları (Hristiyanlık, Musevilik, Haniflik, Putperestlik)

B. İslâmiyetin Doğuşu ve Genişlemesi
   1. Hz. Muhammed'in Hayatı
   2. İslâmiyetin Doğuşu, Esasları ve Hicret
   3. Hz. Muhammed'in Seferleri ve Son Zamanları
   4. Dört Halife Devri
   5. Emeviler ve Abbasiler (Siyasî tarihlerine bu zamanki Türk - Arap ilişkileri yönünden ağırlık verilecektir)
   6. Abbasiler Devrinde Türklerin Etkinliği ve Hizmetleri

C. İslâm Kültür ve Uygarlığı (Türklerin İslâm kültür ve uygarlığına etkileri üzerinde önemle durulacaktır)
   1. Devlet Yönetimi
   2. Sosyal ve Ekonomik Hayat
   3. Dil, Edebiyat ve Bilim
   4. Sanat
   5. Eğitim - Öğretim
   6. Askerî Teşkilât
   7. İslâm Kültür ve Uygarlığının Dünya Kültür ve Uygarlığındaki Yeri

1976 LİSE ve MESLEK LİSELERİ TARİH DERSİ PROGRAMI

10. SINIF

(Haftada 2 saat)

I. İslâmiyet
- 1. İslâmiyet ve İslâmiyetin doğuşu
  - a. Hz. Muhammed ve devri
  - b. Dört Halife devri
  - c. Emeviler ve Abbasiler
- 2. İslâmiyet ve Türkler
  - a. Türklerin İslâmiyete girişi
  - b. Abbasiler ve Türkler
  - c. Tolunlular ve Akşitler

II. Türk - İslâm Devletleri
- 1. Kara - Hanlı Hakanlığı
- 2. Gazneli Devleti
- 3. Selçuklular
  - a. Oğuzlar
  - b. Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve Anadolu'nun fethi
  - c. Irak ve Horasan Selçukluları
  - d. Suriye Selçukluları
  - e. Kırman Selçukluları
  - f. Anadolu Selçuklu Devleti
- 4. Harezmşahlar Devleti
- 5. Türkmen Beylikleri
- 6. Atabeylikler
- 7. Mısır Türk Devleti
- 8. Timurlular Devleti
- 9. Kara - koyunlu Devleti
- 10. Ak - koyunulu Devleti
- 11. Hindistan Türk Devleti
- 12. Kıpçak Bozkırlarında Türkler (Kırım, Kazan, Kasım, Astrahan Hanlıkları)
- 13. Orta Asya'da Türkler (Özbek, Buhara, Hîve, Hokand, Sibir, Kaşgar - Turfan Hanlıkları)
- 14. Hind - Türk İmparatorluğu

III. Türk - İslâm Kültür ve Teşkilâtı
- 1. Hükümranlık
- 2. Teşkilât
- 3. Halk ve toprak
- 4. Dinî hayat
- 5. Felsefe ve ilim
- 6. Edebiyat
- 7. San'at
- 8. İmar faaliyetleri
- 9. Türk özellikleri

IV. Batı Orta Çağı (Kısa olarak verilecektir)
- 1. Papalık
- 2. İmparatorluk
- 3. Feodalite
- 4. Orta çağ medeniyeti
- 5. Bizans, kültür ve san'atı

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE II

I. ÜNİTE : Türklerin İslâmiyete Girişleri ve İlk Türk İslâm Devletleri
- A. Türklerin İslâmiyete Girişleri
- B. İlk Türk İslâm Devletleri (Büyük Selçuklu İmparatorluğu dışındakiler anahatlarıyla işlenecek, bu arada Samanoğulları devleti de anlatılacaktır)
  - 1. Karahanlılar
  - 2. Gazneliler
  - 3. Tulunoğulları, Akşitler
  - 4. Büyük Selçuklu İmparatorluğu
    - a. Oğuzlar
    - b. Büyük Selçuklu Devletinin Kuruluşu ve Genişlemesi
    - c. Dağılışı (İmparatorluğun dağılışından sonra ortaya çıkan Horasan, Irak, Suriye, Kirman, Anadolu Selçukluları ve Atabeylikler sadece kuruldukları yerler ve isim açısından belirtilecektir)
- C. 10. ve 11. Yüzyıllar Türk - İslâm Uygarlığı
  - 1. Devlet Teşkilâtı ve Ordu
  - 2. İlim ve Kültür
  - 3. Sosyal ve Ekonomik Hayat
  - 4. Dil, Edebiyat ve Güzel Sanatlar

II. ÜNİTE : X. ve XI. Yüzyıllarda Avrupa
- A. Kilise ve Papalık
- B. Feodalite
- C. Fikir ve Sanat Hareketleri (Türk - İslâm Kültürü mukayeseli olarak verilecek, bu arada Bizans Kültür ve Uygarlığına da yer verilecektir)
- D. Haçlı Seferleri
  - 1. Nedenleri
  - 2. Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemli Sonuçları

III. ÜNİTE : Türkiye Tarihi
- A. Anadolu'ya Türk Akınları (1071'e kadar)
- B. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinişleri (Malazgiirt Savaşı'nın Türk Tarihi açısından önemi üzerinde özellikle durulacaktır)
- C. Anadoul'da İlk Türk Beylikleri : Selçuklular, Mengücekliler, Danişmentliler, Artuklular (Bunların kuruldukları yer ve Anadolu'nun Türkleşmesindeki rolleri üzerinde durulacaktır)
- D. Anadolu Selçuklu Devleti
  - 1. Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş Döneminde Haçlılar ve Bizans
  - 2. Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş, Genişleme, Dağılış Dönemleri (Kösedağ Savaşı ve sonuçları üzerinde önemle durulacaktır)
  - 3. Anadolu'da Beylikler Devri Türkiye Tarihi (Osmanoğulları, Karamanoğulları, Menteşeoğulları ve diğerleri)
  - 4. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Türk Uygarlığı (Devlet yönetimi, sosyal ve ekonomik hayat, fikir, sanat, dil ve edebiyat)

IV. ÜNİTE : Orta Asya ve Yakın Doğuda Kurulan Diğer Devletler (Kuruldukları zaman, yer ve kurucuları belirtilecek, kültür ve uygarlıklarına ise daha geniş yer verilecektir)
- 1. Fatimîler
- 2. Eyyubîler
- 3. Memlûkler
- 4. Harzemşahlar
- 5. Moğol İmparatorluğu
- 6. Timur İmparatorluğu (Hindistan'da kurulan Türk Babür İmparatorluğu da Timur mparatorluğu ile işlenecektir)

V. ÜNİTE : Osmanlı Devleti (Kuruluştan Fatih dönemine kadar)
- A. Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Anadolu ve Balkanlar (Genel siyasî tablo işlenecektir)
  - 1. Anadolu'nunu Durumu
  - 2. Balkanların Durumu
- B. Osmanlı Devletinin Kuruluşu
  - 1. Osmanlıların Menşei
  - 2. Devletin Kuruluş Dönemi
  - 3. Rumeli'ye Geçiş ve Anadolu'da Yayılma Siyasetinin Başlaması
- C. Gelişme Dönemi
  - 1. Anadolu'da Türk Birliğini Kurma Çalışmaları
  - 2. Yıldırım Beyazıt ve Ankara Savaşı
  - 3. Ankara Savaşı'nın Sonuçları ve Fetret (Karışıklık) Devri
  - 4. Devlet Hâkimiyetinin ve Ülke Bütünlüğünün Yeniden Sağlanması
  - 5. Kuruluş ve Genişleme Döneminde Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
    - a) Devlet Yönetimi
    - b) Toprak Yönetimi
    - c) Maliye
    - d) Ordu
    - e) Sosyal ve Ekonomik Hayat
    - f) Eğitim - Öğretim
    - g) Kültür, Sanat, Dil ve Edebiyat
    - h) Hukuk

1976 LİSE ve MESLEK LİSELERİ TARİH DERSİ PROGRAMI

11. SINIF

(Haftada 2 saat)

I. Osmanlı İmparatorluğunun siyasî tarihi

A. Osmanlı Devletinin Kuruluş Devri (1231 - 1453)

B. İstanbul'un fethinden Kanunî Sultan Süleyman'a kadar Osmanlı İmp. (1453 - 1520)

C. Kanunî Sultan Süleyman devrinde Osmanlı İmparatorluğu

D. XVI. asrın sonları ve XVII. asırda Osmanlı İmparatorluğu (1566 - 1683)

E. Osmanlı İmparatorluğunda Islahat devrinin açılması (1683 - 1826)

F. Osmanlı İmp.da Kesin Islahat devresi (Türkiye'nin batıya dönmesi) (1826 - 1908)

G. Osmanlı İmparatorluğunun son devresi (1908 - 1922)

II. Yeni ve Yakın Çağlarda Batı Dünyası (Kısa olarak verilecektir)

A. Yeni Çağda Batı Dünyası (1453 - 1789)

B. Yakın Çağda Batı Dünyası (1789'dan günümüze kadar)

III. Osmanlı Çağı Türk Medeniyeti

A. Osmanlı Devletinde Devlet ve Hükûmet

B. Ordu

C. Donanma

D. Din ve Ahlâk

E. Hukuk ve Eğitim

F. Toplum ve Kültür

G. İktisadî Düzen

H. Eyaletler

IV. Bugünkü Türk Dünyası (Yeryüzünde Türkler, yaşadıkları yerler, nüfusları, siyasî durumları, Türk millî kültürüne bağlılıkları vb.)

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE III

I. ÜNİTE : Osmanlı İmparatorluğu (XVII. yüzyıla kadar)

A. İmparatorluğa Geçiş ve Yükselme Devri
1. İmparatorluğa Geçiş Devri
2. Yükselme Devri
3. Diğer Siyasî Gelişmeler

B. Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
1. Devlet Yönetimi
2. Toprak Yönetimi
3. Maliye
4. Ordu ve Donanma
5. Sosyal ve Ekonomik Hayat
6. Eğitim - Öğretim
7. İlim, Kültür ve Sanat
8. Dil ve Edebiyat
9. Hukuk

II. ÜNİTE : Yeniçağda Avrupa

A. Devletler Tablosuna genel Bir Bakış

B. Önemli Olaylar, Fikir ve Sanat Hareketleri
1. Yeni Buluşlar, Coğrafya Keşifleri, Sebepleri ve Sonuçları
2. Rönesans, Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları
3. Reform, Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları

III. ÜNİTE : XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa

A. XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu
1. Osmanlı İmparatorluğunun Genel Durumu
2. Dış Münasebetler : Osmanlı - İran, Osmanlı - Avusturya, Osmanlı - Lehistan, Osmanlı - Venedik münasebetleri (Daha çok sebep - sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir)
3. İç İsyanlar, Sebepleri, Nitelikleri ve Sonuçları (İstanbul İsyanları, Anadolu'da Celâli İsyanları ve Eyalet İsyanları)
4. Islâhat Hareketleri ve Bunların Karakterleri (Kuyucu Murat Paşa, II. Osman (Genç Osman), IV. Murat, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler Devri)

B. XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu
1. Dış Münasebetler : Osmanlı - İran, Osmanlı - Rus, Osmanlı - Avusturya ve Osmanlı - Fransız münasebetleri (Daha çok sebep ve sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir)
2.Islâhat Haraketleri ve Bunların Karakterleri (Lâle Devri, I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abddülhamit ve III. Selim)

C.XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Kültür ve Uygarlığı (Avrupa Kültür ve Uygarlığı ile karşılaştırmalı oalrak işlenecektir)
1. Devlet Yönetimi
2. Toprak Yönetimi
3. Ordu ve Donanma
4. Maliye
5. Sosyal ve Ekonomik Hayat
6. Eğitim - Öğretim
7. Bilim ve Teknik
8. Dil, Edebiyat ve Güzel Sanatlar

D. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika
1. Devletlerin siyasî durumu
2. Amerika Birleşik Devletlerinin Kuruluşu
3. Fransız İhtilâli, İhtilâlin Sebepleri ve Sonuçları
4. Fransız İhtilâlinin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri

IV. ÜNİTE : XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa

A. Avrupa'daki Sosyal Gelişmeler (1830 ve 1848 İhtilâlleri)

B. Osmanlı İmparatorluğunda İsyanlar (Sırp, Yunan ve Bosna Hersek İsyanları)

C. Islâhat Hareketleri
1. II. Mahmut Dönemi Islâhatı
2. Tanzimat Fermanı
3. Islâhat Fermanı
4. I. ve II. Meşrutiyet

D. Siyasî Gelişmeler
1. İç Olaylar
2. Dış Olaylar

E. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması (1878 - 1908)
1. 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı ve Berlin Kongresi
2. Dağılma Hareketleri sırasında yaratılan Ermeni sorunu
3. Mısır'ın elimizden çıkması
4. Tunus'un elimizden çıkması
5. Doğu Rumeli sorunu
6. Osmanlı - Yunan Savaşı
7. Trablusgarp ve Balkan Savaşları (Sebepleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır)
8. XIX. yüzyıl Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
9. Birinci Dünya Savaşı

V. ÜNİTE : II. Dünya Savaşı

A. Savaş Öncesi Siyasî Durum ve Savaşın Sebepleri

B. Savaşın Başlaması ve Türkiye'nin tutumu

C. Savaşın Sonuçları

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE I

I. ÜNİTE : Tarihe Giriş

A. Tarihin Tanımı, Konusu ve Tarih Öğretiminin Önemi (Türk tarihini öğrenmenin gerekliliği üzerinde özellikle durulacaktır)

B. Tarihin Başlangıcı ve Devirleri

C. Tarihte Takvime Başlangıç ve Türklerin Bugüne Kadar Kullandıkları Takvimler

II. ÜNİTE : Türklerin Anayurdu ve Göçler (Türklerin İlk Yurdu " Orta Asya " ve Göçler)

A. Anayurdun (İlk Yurdun) Sınırları ve Anayurtta (İlk Yurtta) Kurulan İlk Uygarlıklar

B. Göçler ve Göçlerden Sonra Anayurdun (İlk Yurdun) Durumu

III. ÜNİTE : Asya ve Mısır'da Kurulan İlk Uygarlıklar

(Buralarda kurulan devletlerin siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek; daha çok uygarlıkları ve özellikle Anadolu Uygarlığı üzerinde durulacaktır)

A. Çin ve Hint Uygarlıkları

B. Mezopotamya Uygarlığı

C. Mısır Uygarlığı

D. Anadolu Uygarlığı (Truva, Alişar, Alacahöyük ve yazılı döneme geçişten sonraki ilk uygarlıklar - Hititler - Frigler - Lidyalılar - Urartular - İyonlar)

E. Fenike ve İbranî Uygarlığı

IV. ÜNİTE : Ege ve Roma Uygarlıkları (Siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek özellikle uygarlıkları işlenecektir)

A. Ege Uygarlığı (Yunan Uygarlığı da Ege Uygarlığı ile olan ilişkisi yönünden bu konu içinde işlenecektir)

B. Büyük İskender ve Hellenizm Uygarlığı

C. Roma Uygarlığı

V. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletleri

A. Hunlar

1. Asya Hunları
2. Kavimler Göçü, sebepler, sonuçları ve Avrupa Hunları

B. Göktürkler

C. Uygurlar

D. Diğer Türk Devletleri (Bu devletlerin ne zaman, nerede kuruldukları, ne zaman ve kimler tarafından yıkıldıkları işlenecektir)

1. Kırgızlar
2. Sibirler
3. Akhunlar
4. Avarlar
5. Hazarlar
6. Bulgarlar
7. Türgişler
8. Karluklar
9. Macarlar

VI. ÜNİTE : İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık

A. Devlet ve Toplum Yapısı (Örfleri, âdetleri ve devlet teşkilâtı işlenecektir)

B. Güzel sanatlar (Dil, edebiyat, mimari, süsleme sanatları ve ilk Türk yazıtları)

C. Hukuk

D. Dinleri ve İnanışları

E. Ekonomi, Ticaret ve Sanayi

VII. ÜNİTE : İslâm Tarihi

A. İslâmiyetten Önce (VI. yüzyılda) Ortadoğunun Durumu

1. Bizans İmparatorluğu
2. Sasaniler
3. Arap Yarımadasındaki Devletlerde Kültür ve Uygarlık
   a. Yaşayışları ve Ekonomik Hayatları
   b. Devlet Yönetimi
   c. Dil ve Edebiyat
   d. Dinleri ve İnanışları (Hristiyanlık, Musevilik, Haniflik, Putperestlik)

B. İslâmiyetin Doğuşu ve Genişlemesi

1. Hz. Muhammed'in Hayatı
2. İslâmiyetin Doğuşu, Esasları ve Hicret
3. Hz. Muhammed'in Seferleri ve Son Zamanları
4. Dört Halife Devri
5. Emeviler ve Abbasiler (Siyasî tarihlerine bu zamanki Türk - Arap ilişkileri yönünden ağırlık verilecektir)
6. Abbasiler Devrinde Türklerin Etkinliği ve Hizmetleri

C. İslâm Kültür ve Uygarlığı (Türklerin İslâm kültür ve uygarlığına etkileri üzerinde önemle durulacaktır)

1. Devlet Yönetimi
2. Sosyal ve Ekonomik Hayat
3. Dil, Edebiyat ve Bilim
4. Sanat
5. Eğitim - Öğretim
6. Askerî Teşkilât
7. İslâm Kültür ve Uygarlığının Dünya Kültür ve Uygarlığındaki Yeri

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE II

I. ÜNİTE : Türklerin İslâmiyete Girişleri ve İlk Türk İslâm Devletleri

A. Türklerin İslâmiyete Girişleri

B. İlk Türk İslâm Devletleri (Büyük Selçuklu İmparatorluğu dışındakiler anahatlarıyla işlenecek, bu arada Samanoğulları devleti de anlatılacaktır)

1. Karahanlılar
2. Gazneliler
3. Tulunoğulları, Akşitler
4. Büyük Selçuklu İmparatorluğu
   a. Oğuzlar
   b. Büyük Selçuklu Devletinin Kuruluşu ve Genişlemesi
   c. Dağılışı (İmparatorluğun dağılışından sonra ortaya çıkan Horasan, Irak, Suriye, Kirman, Anadolu Selçukluları ve Atabeylikler sadece kuruldukları yerler ve isim açısından belirtilecektir)

C. 10. ve 11. Yüzyıllar Türk - İslâm Uygarlığı

1. Devlet Teşkilâtı ve Ordu
2. İlim ve Kültür
3. Sosyal ve Ekonomik Hayat
4. Dil, Edebiyat ve Güzel Sanatlar

II. ÜNİTE : X. ve XI. Yüzyıllarda Avrupa

A. Kilise ve Papalık

B. Feodalite

C. Fikir ve Sanat Hareketleri (Türk - İslâm Kültürü mukayeselei olarak verilecek, bu arada Bizans Kültür ve Uygarlığına da yer verilecektir)

D. Haçlı Seferleri

1. Nedenleri
2. Türk ve Dünya Tarihi Açısında Önemli Sonuçları

III. ÜNİTE : Türkiye Tarihi

A. Anadolu'ya İlk Türk Akınları (1071'e kadar)

B. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinişleri (Malazgirt Savaşı'nın Türk Tarihi açısından önemi üzerinde özellikle durulacaktır)

C. Anadoul'da İlk Türk Beylikleri : Selçuklular, Mengücekliler, Danişmentliler, Artuklular (Bunların kuruldukları yer ve Anadolu'nun Türkleşmesindeki rolleri üzerinde durulacaktır)

D. Anadolu Selçuklu Devleti

1. Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş Döneminde Haçlılar ve Bizans
2. Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş, Genişleme, Dağılış Dönemleri (Kösedağ Savaşı ve sonuçları üzerinde önemle durulacaktır)
3. Anadolu'da Beylikler Devri Türkiye Tarihi (Osmanoğulları, Karamanoğulları, Menteşeoğulları ve diğerleri)
4. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Türk Uygarlığı (Devlet yönetimi, sosyal ve ekonomik hayat, fikir, sanat, dil ve edebiyat)

IV. ÜNİTE : Orta Asya ve Yakın Doğuda Kurulan Diğer Devletler (Kuruldukları zaman, yer ve kurucuları belirtilecek, kültür ve uygarlıklarına ise daha geniş yer verilecektir)

1. Fatimîler
2. Eyyubîler
3. Memlûkler
4. Harzemşahlar
5. Moğol İmparatorluğu
6. Timur İmparatorluğu (Hindistan'da kurulan Türk Babür İmparatorluğu da Timur İmparatorluğu ile işlenecektir)

V. ÜNİTE : Osmanlı Devleti (Kuruluştan Fatih dönemine kadar)

A. Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Anadolu ve Balkanlar (Genel siyasî tablo işlenecektir)

1. Anadolu'nunu Durumu
2. Balkanların Durumu

B. Osmanlı Devletinin Kuruluşu

1. Osmanlıların Menşei
2. Devletin Kuruluş Dönemi
3. Rumeli'ye Geçiş ve Anadolu'da Yayılma Siyasetinin Başlaması

C. Gelişme Dönemi

1. Anadolu'da Türk Birliğini Kurma Çalışmaları
2. Yıldırım Beyazıt ve Ankara Savaşı
3. Ankara Savaşı'nın Sonuçları ve Fetret (Karışıklık) Devri
4. Devlet Hâkimiyetinin ve Ülke Bütünlüğünün Yeniden Sağlanması
5. Kuruluş ve Genişleme Döneminde Osmanlı Kültür ve Uygarlığı

a) Devlet Yönetimi
b) Toprak Yönetimi
c) Maliye
d) Ordu
e) Sosyal ve Ekonomik Hayat
f) Eğitim - Öğretim
g) Kültür, Sanat, Dil ve Edebiyat
h) Hukuk

1982 ORTA EĞİTİM KURUMLARI TARİH DERSİ GEÇİCİ MÜFREDAT PROGRAMI

LİSE III

I. ÜNİTE : Osmanlı İmparatorluğu (XVII. yüzyıla kadar)

A. İmparatorluğa Geçiş ve Yükselme Devri
1. İmparatorluğa Geçiş Devri
2. Yükselme Devri
3. Diğer Siyasî Gelişmeler

B. Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
1. Devlet Yönetimi
2. Toprak Yönetimi
3. Maliye
4. Ordu ve Donanma
5. Sosyal ve Ekonomik Hayat
6. Eğitim - Öğretim
7. İlim, Kültür ve Sanat
8. Dil ve Edebiyat
9. Hukuk

II. ÜNİTE : Yeniçağda Avrupa

A. Devletler Tablosuna genel Bir Bakış

B. Önemli Olaylar, Fikir ve Sanat Hareketleri

1. Yeni Buluşlar, Coğrafya Keşifleri, Sebepleri ve Sonuçları

2. Rönesans, Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları

3. Reform, Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları

III. ÜNİTE : XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa

A. XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

1. Osmanlı İmparatorluğunun Genel Durumu

2. Dış Münasebetler : Osmanlı - İran, Osmanlı - Avusturya, Osmanlı - Lehistan, Osmanlı - Venedik münasebetleri (Daha çok sebep - sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir)

3. İç İsyanlar, Sebepleri, Nitelikleri ve Sonuçları (İstanbul İsyanları, Anadolu'da Celâli İsyanları ve Eyalet İsyanları)

4. Islâhat Hareketleri ve Bunların Karakterleri (Kuyucu Murat Paşa, II. Osman (Genç Osman), IV. Murat, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler Devri)

B. XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

1. Dış Münasebetler : Osmanlı - İran, Osmanlı - Rus, Osmanlı - Avusturya ve Osmanlı - Fransız münasebetleri (Daha çok sebep ve sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir)

2.Islâhat Haraketleri ve Bunların Karakterleri (Lâle Devri, I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamit ve III. Selim)

C.XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Kültür ve Uygarlığı (Avrupa Kültür ve Uygarlığı ile karşılaştırmalı oalrak işlenecektir)
1. Devlet Yönetimi
2. Toprak Yönetimi
3. Ordu ve Donanma
4. Maliye
5. Sosyal ve Ekonomik Hayat
6. Eğitim - Öğretim
7. Bilim ve Teknik
8. Dil, Edebiyat ve Güzel Sanatlar

D. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika
1. Devletlerin siyasî durumu
2. Amerika Birleşik Devletlerinin Kuruluşu
3. Fransız İhtilâli, İhtilâlin Sebepleri ve Sonuçları
4. Fransız İhtilâlinin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri

IV. ÜNİTE : XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa

A. Avrupa'daki Sosyal Gelişmeler (1830 ve 1848 İhtilâlleri)

B. Osmanlı İmparatorluğunda İsyanlar (Sırp, Yunan ve Bosna Hersek İsyanları)

C. Islâhat Hareketleri
1. II. Mahmut Dönemi Islâhatı
2. Tanzimat Fermanı
3. Islâhat Fermanı
4. I. ve II. Meşrutiyet

D. Siyasî Gelişmeler
1. İç Olaylar
2. Dış Olaylar

E. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması (1878 - 1908)

1. 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı ve Berlin Kongresi

2. Dağılma Hareketleri sırasında yaratılan Ermeni sorunu
3. Mısır'ın elimizden çıkması
4. Tunus'un elimizden çıkması
5. Doğu Rumeli sorunu
6. Osmanlı - Yunan Savaşı
7. Trablusgarp ve Balkan Savaşları (Sebepleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır)
8. XIX. yüzyıl Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
9. Birinci Dünya Savaşı

V. ÜNİTE : II. Dünya Savaşı

A. Savaş Öncesi Siyasî Durum ve Savaşın Sebepleri

B. Savaşın Başlaması ve Türkiye'nin tutumu

C. Savaşın Sonuçları

Dördüncü Bölüm

TARİH ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA ve YAYINLAR

Bu bölümde, yayımlandığı yıl sırasına göre tarih öğretimine ilişkin araştırma ve yayınlar tanıtılmıştır.

1. GÖKSEL, Ömer Lütfi : **Tarihi Çocuklarımıza Nasıl Öğretelim Anneler - Babalar - Öğretmenler İçin**, Aydın, 1958

1948 İlkokul Programında yer alan Tarih dersinin amaç, muhteva, işleniş ve değerlendirilmesine yönelik " özel öğretim metodu ve uygulama " niteliğinde bir çalışmadır. Özellikle Tarih dersinin çevre şartlarına uyarlanarak işlenmesine Aydın ili ölçeğinde örnekler verilmektedir.

2. SCHUEDDEKOPF, Otto - Ernst - BRULEY, Edouard - DANCE, E. H. - VİGANDER, Haakon (Çeviren : Necati ENGEZ) : **Tarih Öğretimi ve Tarih Kitaplarının Geliştirilmesi**, M.E.B. Devlet Kitapları, M.E. Basımevi, İstanbul, 1969

UNESCO, 1945'te " Okul Kitaplarının Revizyonu " konusunu gündeme getirdi. Bu konu kendisinden önceki " Milletlerarası Entellektüel İşbirliği Komitesi " nin ve buna bağlı Cenevre'deki Entellektüel İşbirliği Enstitüsünün (Tarih İlimleri Milletlerarası Komitesi ve Dünya Hristiyan Kiliseler Birliği) ile Cemiyet-i Akvam'a bağlı benzeri organların çalışmalarının devamı niteliğindedir.

Hamburg UNESCO Enstitüsü 1960'ta Bursa'da ders kitaplarının revizyonu ve incelenmesi konulu seminer düzenledi. Seminerde, ders kitabı yazarlarınca dikkate alınması gerekli bir takım yönelendirici ilkeler tespit edilmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu, UNESCO'nun tasarladığı çalışmaları Avrupa ölçeğinde incelemek amacı ile 1953 - 1958 yılları arasında düzenlediği altı toplantıdan ikisini 1958'de İstanbul ve Ankara'da yapmıştır.

UNESCO ve Avrupa Konseyinin yaptığı çalışmalar, özellikle Avrupa'da okutulan tarih kitaplarının yenide gözden geçirilmesi konusunda genellikle benimsenen anlayışı ortaya koymaktadır.

Eserde, bu toplantılarda benimsenen görüşler yer almaktadır. Eser, " Tarih Kitapları Revizyonunun Tarihçesi 1945 - 1965 ", " Kuzey Ülkelerinde Tarih Kitaplarının Yeniden Gözden Geçirilmesi ", Avrupa Konseyinin Düzenlediği Altı Staj 1953 - 1958 ", " Tarihten ve Ders Kitapları Revizyonundan Alınan Dersler ", " Sonuç ve Ekler " olmak üzere beş bölümden meydana gelmektedir.

3. DANCE, E. H. : (Çeviren : Osman HORASANLI) **Orta Dereceli Okullarda Tarihin Yeri**, M.E.B. Devlet Kitapları, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları : 15, Tercüme Serisi : 7, M. E. Basımevi, İstanbul, 1971

Avrupa Konseyi Genel ve Teknik Öğretim Programı çerçevesinde Danimarka Hükûmetinin daveti üzerine 1965 Eylül'ünde Elseneur'de bir staj düzenlemiştir.

İnceleme, Elseneur konferansındaki tartışma sonuçlarını ve staj dokümanlarının analizini ihtiva etmektedir. Dokümanların analizi;

I. Tarih Öğretiminin Amaçları (Olayların Bilinmesi, Anlayış ve Sevgi, Muhakeme Yeteneği Kazandırma, Sosyal Görevler, Müsamaha, Amaçlarda Benzerlikler ve Ayrılıklar, Demokrasi ve Özet),

II. Program (Dünya İhtilâli ve Tarih Programı, Tarih Dersi Mecburi mi Yoksa İsteğe Bağlı mı Olmalıdır ?, Ders Saati Cetvelinde Tarihin Yeri, Program ve Toplum, Millî ve Milletlerarası Tarih, Avrupa Tarihinin Kapsamı, Avrupa Dışı Tarih, Tarihin Başlıca Dönemleri, Modern ve Çağdaş Dönemler, Dönemler mi Yoksa Konular mı ?, Mahallî Tarih, Program Nasıl Dengelenmeli ?, Tarih ve Başka Dersler),

III. Tarih Öğretiminin Metotları (Alışılagelen Ders, Yeni Metotlar ve Ders, Metinler ve Dokümanlar, Resimler ve Göze - Kulağa Hitabeden Diğer Yardımcı Araçlar, Haritalar ve Atlaslar, Tarih Kitaplığı ve Salonu, Öğrencilerin Derse Aktif Olarak Katılmaları, Birkaç Deney),

IV. İmtihanlar,

V. Genel Sonuçlar (Özel Millî Problemler, Tarih Hakkında Savunma, Tarihin Avrupalılaşması ve Genelleşmesi, Programların Hafifletilmesi, Okullarda Tarih ve Üniversiteler, Tarih - Geçmiş mi Hâl mi ?, Gelişme Hızı, Acil Zorunluluklar),

başlıkları altında sıralanmakta; " Milletlerarası Okullarda Tarih Öğretimi, Öğretmenlerin Yetiştirilmesi, Tavsiyeler " ek olarak verilmektedir.

4. **Türkiye'de Tarih Eğitimi**, Felsefe Kurumu Seminerleri: 3, 13 - 15 Kasım 1975, Ankara

Felsefe Kurumunca, 13 - 15 Kasım 1975 tarihleri arasında Ankara / Hacettepe Üniversitesinde düzenlenen " Türkiye'de Tarih Eğitimi " konulu seminerde sunulan bildiri, tartışma ve değerlendirmeleri ihtiva etmektedir.

Seminerde altı oturum yapılmış, her oturumda konuyla ilgili bildiriler sunulmuş ve tartışılmıştır. Oturum sırasına göre konular ve konularla ilgili bildirilerin sıralanışı şöyledir :

I. Tarihçiliğimizin Dünü ve Bugünü (Tarihçiliğimizin Dünü, Tanzimattan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz),

II. İlk ve Orta Öğretimde Tarih (Okullarımızda Tarih Öğretimi, İlk ve Orta Öğretimde Tarih),

III. Yüksek Öğretimde Tarih I (Tarih Bölümlerinde Tarih, Felsefe Tarihi),

IV. Yüksek Öğretimde Tarih II (İktisat Tarihi, Siyasal Tarih),

V. Yaygın Tarihçilik (Jurnalistik, Anılar ve Biyografiler),

VI. Çeşitli Tarih Görüşleri (Türkçü Tarih Görüşü, Materyalist Tarih Görüşü)

5. Türk Eğitim Derneği : **Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği V. Öğretim Toplantısı 13 - 15 Mayıs 1987, Şafak Matbaacılık, Ankara

Türk Eğitim Derneğinin düzenlediği V. Öğretim Toplantısında sunulan bildiri ve panel çalışmalarını ihtiva etmektedir.

Eserde sekiz bildiri ve panel çalışmaları yer almaktadır. Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimine genel bir bakış, tarih dersinin öğretimi, coğrafya dersinin öğretimine ait bildiriler; Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretiminde Ne Bekliyoruz ? sorulu panel çalışmasında bilim adamları, bir öğretmen ve bir öğrencinin görüş ve cevapları; Ortaöğretim Kurumlarında Sosyoloji, Psikoloji ve Felsefe derslerinin öğretimine ait bildiriler; Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar Nelerdir ? sorulu panel çalışmasında bilim adamları ve öğretmenlerin görüş ve cevapları; sosyal bilimler öğretmenlerinin yetiştirilmesi ile Sosyal Bilimler Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme konularında bildiriler; Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimini Nasıl Daha Çağdaş ve Verimli Hâle Getirebiliriz ? konulu panel çalışmasında bilim adamları ve bir öğretmen konuyu ayrıntılı olarak işlemişlerdir.

Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar Nelerdir ? panelinde Fersun Paykoç'un belirttiği araştırma bulguları anlamlıdır. Sosyal Bilimler öğretimindeki temel sorunlar şöyle belirtilmektedir :

a. Alanın amaçlarının, konularının ve belli özelliklerinin anlaşılıp benimsenmemesi,

b. Alana ve derslere ilişkin tutum ve değerlerin orta ve ortanın altında olması,

c. Derslerin işlenmesinde tek kitaba bağlı aktarma faaliyetinin esas olması,

d. Derslerde yapılan ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinin sınırlı olması, programların geliştirilmesinde ve değerlendirilmesinde niceliğe ağırlık verilmesi,

e. Eğitim sistemimizde ölçme amaçlı öğretimin ve üniversiteye hazırlama boyutunun ağırlık kazanması,

f. Alanın özelliklerine uygun öğretmenlerin yetiştirilmemesi,

g. Sosyal bilimler öğretimini destekleyici uzman personelin ve araştırmaların yetersizliği.

6. Fırat Üniversitesi : **Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu** 21 - 26 Mayıs 1984, Bildiriler, Elazığ, 1990

Fırat Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Dekanlığınca düzenlenen Tarih metodolojisini sistematikleştirmeye yönelik kollokyumda sunulan bildirler yer almaktadır.

Ese, açılış konuşmaları ve tebliğler olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Tebliğler; metodoloji, tarihin diğer ilimlerle münasebeti, Türk Tarihinin meseleleri, Atatürk devri ve serbest bildiriler başlıkları altında yer almaktadır. Başlıklar ve bu başlıklar altında sıralanan bildiriler şunlardır :

Metodoloji (Tarih Nedir ?, Çağdaş Tarihçilik, Türk Tarihinin Taksimatı, Türk Tarihinin Kaynakları),

Tarihin Diğer İlimlerle Münasebeti (Tarih ve Arkeoloji, Tarih ve Dil, Tarih ve Din, Tarih ve Edebiyat, Tarih ve Felsefe, Tarih ve Hukuk, Tarih ve Psikoloji, Tarih ve Teknoloji, Tarih ve Siyasî İlimler, Tarih ve Ssoyoloji),

Türk Tarihinin Meseleleri (İslâmiyetin Kabulünden Önceki Türk Tarihi, İslâmdan Anadolu Selçuklularına, Beyliklerden Türkiye'nin Siyasî Birliğine, Karlofça'dan Tanzimat'a Osmanlı Tarihçiliği, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e : I -II),

Atatürk Devri (Durum Tespiti, Meseleler, Metod),

Serbest Bildiriler (Tarihî Materyalizm Mümkün müdür ?, Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler, Eski Türk Devlet Anlayışı ve Çifte Hükümdarlık Meselesi, Saha Araştırmalarının Selçuklu Tarihi Bakımından Ehemmiyeti, Tarihî Kaynaklar Açısından Arşivlerimiz, Türkiye'de Tarih Öğretimi, Tarih Kaynaklarının Neşrine Dair Örnekler ve Düşünceler, Türk Tarihinin İslâm Tarihiyle Bütünleşmesi).

7. KABAPINAR, Yücel : **Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretim'de (Lise) Tarih Öğretimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1991

Araştırma, Lise Tarih öğretmen ve öğrencilerinin, tarih öğretiminin nasıl olması gerektiği hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye yöneliktir. Bu amaçla hazırlanan araştırma aracı (anket), İzmir'de bulunan Buca Lisesi, Eşrefpaşa Lisesi, İzmir Sağlık Meslek Lisesi, Özel Türk Koleji, İnönü Lisesi, Özel Tevfik Fikret Lisesi ve Gürçeşme Lisesi Tarih Öğretmenleri (26 kişi) ile bu okullarda okuyan son sınıf öğrencilerine (199 kişi) uygulanmıştır.

Araştırma sonucuna göre; öğrenci ve öğretmen görüşlerinin büyük bölümü Lise Tarih kitaplarının yeterli olmadığı yönündedir.

8. KOÇAK, Kemal : **Cumhuriyet Döneminde Tarih Öğretimi ve Tarih Çalışmaları (1923 - 1960)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991

Araştırma; milletleşme sürecinde rol oynayan " Türk Tarih Anlayışı ", Türk Tarihinin kurumlaşması, Türk Tarih Tezi'nin kabulü yönünde yapılan çalışmalar; millî tarih şuurunun kazandırılması yolunda tarih anlayışının eğitim - öğretim kurumlarına yansımasına açıklık getirmeye yönelik bir çalışmadır.

Araştırma, " Başlangıçtan Cumhuriyete Kadar Türk Tarihçiliği ", " Atatürk ve Türk Tarih Tezi ", " 1930'lardan Sonra Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi " ve " Sonuç " olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir.

Araştırma ekinde 1924 - 1957 yılları arasında ilkokul, ortaokul ve liselerde uygulanan Tarih Programları yer almaktadır.

Araştırmanın " Başlangıçtan Cumhuriyete Kadar Türk Tarihçiliği " ile " Atatürk ve Türk Tarih Tezi " adlı birinci ve ikinci bölümleri Türk Dünyası Tarih Dergisi'nin 73 (Ocak 1993) ve 74 (Şubat 1993)'üncü sayılarında yayımlanmıştır.

9. **Tarih Araştırmalarında Metot Tartışmaları**, Millî Kültür, Sayı:81 (Şubat 1991), Ankara, s. 3 - 42

Kültür Bakanlığınca aylık olarak yayımlanan Millî Kültür Dergisi, " Ayın Dosyası " adı altında ;

1. Türkiye'de yapılan Tarih araştırmalarının tarih metodu bakımından değerlendirilmesi nasıl yapılabilir ? Araştırmalarda metot bakımndan zaaf söz konusu mudur ? Tarihçilerimizin temel kaynaklara ulaşma bakımından zaafları var mıdır ?

2. Tarih metodu hakkındaki eserleri yeterli buluyor musunuz ? Tarihçilerimizin kaynakları tartma, yeni iç ve dış tenkitte bulunma bakımından eksiklikleri var mıdır ?

3. Tarih araştırmalarında tahlil ve terkip seviyesi nedir ? Araştırmalarda zorluklar nelerdir, araştırmalcılara yapılan destek veya yapılan kolaylıklar var mıdır ?

soruları tarihçilere yöneltilmiş ve alınan cevaplar yayımlanmıştır. Bu konudaki makaleler şöyle sıralanmaktadır :

"...Türkiye'de hâlâ faydacı tarihçilik geçerlidir.. Türkiye'de halk tarihin kendisine verdiği kimliğin ne demek olduğunu aydından daha iyi kavramıştır... Kendi dışımızdaki dünyayı tetkik edip tanımalıyız... Tarih araştırmalarında tahlil ve terkip, siyasetle tarih arasındaki incelikten doğan mahzurlar paketidir.

Tarihçilik; tarih yazmak sanatıdır, Ülkemizde Tarih Metodu Akademik Seviyede Tartışılmamıştır, Türk Tarihinde Araştırma Metodu, Türk Tarihini Araştıma Usulünde Millî-Destanlar ve Coğrafya Adlarının Değeri, Türk Tarih Araştırmalarında Metod Tartışmaları, Tarih Araştırmalarında Metod Meselesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Araştırma Metodu Hakkında Bazı Mülâhazalar ".

10. PAYKOÇ, Fersun : **Tarih Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ders Kitapları Yayın No : 110 / TÖ, Eskişehir, 1991

Lisans Tamamlama Programı için hazırlanmış, özel öğretim metodu ve uygulama niteliğinde bir eserdir. Eserde Tarih Öğretimi şu başlıklar altında işlenmiştir:

1. Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimine Giriş

2. Tarih Öğretimi İçin Gerekl Olan Temel Beceriler

3. Tarih Öğretiminin Amaçları
4. Tarih Öğretiminde İçeriğin Düzenlenmesi
5. Tarih Öğretiminin Düzenlenmesi
6. Tarih Öğretiminde Yöntem ve Tekniklerin Kullanılması
7. Tarih Öğretiminde Malzemeler
8. Tarih Öğretiminde Problem Çözme Becerilerinin Geliştirilmesi
9. Tarih Öğretiminde Duyuşsal Özelliklerin Geliştirilmesi
10. Tarih Öğretiminde Değerlendirme
11. Tarih Öğretmeninin Nitelikleri

11. BEHAR, Büşra Ersanlı : **İktidar ve Tarih Türkiye'de " Resmî Tarih " Tezinin Oluşumu** (1929 - 1937), Afa Yayınları, İstanbul, 1992

Yazarın, 1989 yılında tamamladığı İngilzce doktora tezinin Türkçe yayımıdır. " Türk Ulusçu Tarih Yazımının Düşünsel Kökenleri " ve " Resmî Tez'in Oluşumu : Siyasal Çerçeve, Kitaplar, Kongreler " olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir.

12. SAFRAN, Mustafa : **Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma** (Doçentlik Tezi), Ankara, 1992 ; " **Lise Öğretmen ve Öğrencilerine Göre Tarih Dersinin Amaçları** ", Eğitim, Sayı : 3 (Ocak - Mart 1993), s.35-39; " **Değişik Öğrenme Basamaklarında Tarih Dersine İlişkin Tutumlar Üzerine Bir Araştırma** ", Sayı : 4 (Nisan - Haziran 1993), s. 35-40

Tarih Öğretimine ilişkin alan araştırmaları ile eğitimden etkilenen öğrenci, eğitimi etkileyen öğretmen, yönetici, denetici ve akademisyenlerin görüşlerini alarak kavram, ilke ve uygulamada birlik sağlamaya yönelik alan araştırmalarına kaynaklık edecek kalıcı ve etkileyici çalışmalardır.

Tarih dersinin amaçlarına ilişkin araştırma, Ankara (merkez) ilinde liselerde görevli 40 Tarih öğretmeni ve 120 öğrencinin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Deneklerden öğretmenlere " Sizce Tarih öğretiminin amaçları nelerdir ? ", öğrencilere " Size göre Tarih dersi niçin okutuluyor ? " sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar tasnif edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; " Tarih öğretmenlerinin önemli bir kısmının öğrettiklerini niçin öğrettikleri konusunda, öğrencilerin de tarih dersini niçin öğrendikleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları " anlaşılmaktadır.

Tarih dersine ilişkin tutumlar üzerine araştırma; ilkokul, ortaokul, lise , G. Ü. Sosyal Bilimler Bölümü / Tarih Eğitimi Anabilim Dalı ile İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi öğrencilerinin tarih dersine ilişkin tutum düzeylerini belirlemeye yöneliktir.

Araştırma sonuçlarına göre; " ilkokul beşinci sınıftan lise ve üniversitelerin son sınıflarına doğru gidildikçe öğrencilerin Tarih derslerine karşı tutumlarının gittikçe daha çok

olumsuzlaşması " görülmektedir. Araştırmanın anlamlı ve çığır açıcı bir yönü, bu konuda yapılacak çalışmalara cesaret ve yön verecek " Tarih Dersi Tutum Ölçeği " geliştirilmesidir.

13. ÖZBARAN, Salih : **Tarih ve Öğretimi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992

Özbaran'ın tarih, tarihçilik ve tarih öğretimiyle ilgili Tarih ve Toplum (44, 45, 46 / 1987, 64 / 1990), Tarih İncelemeleri Dergisi (3 / 1987), Tarih Enstitüsü Dergisi (12 / 1987), Çağdaş Kültürümüz: Olgular - Sorunlar (1991), Türkiye'nin Ders Kitapları (1991), Tarih ve Sosyoloji Semineri (İstanbul, 1991) ve Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (2 / 1992) gibi dergi ve derlemelerde yayımlanan yazılarının çok az değişiklikler ve eklemelerle bütünleştirilmiş görüntüsü olan makalelerini ihtiva etmektedir.

Eser; önsöz, giriş, tanımlar - yeni boyutlar, öğretim, sonuç yerine, bibliyografya üstüne ve dizinden oluşmaktadır. Başlıklar ve başlıklar altında incelenen konular şöyledir :

Tanımlar - Yeni Boyutlar (Tarihin Alanı ve Yöntemi Üzerine Son Gelişmeler, Tavandan Tabana Toplum Tarihine Doğru, Alan Boyutunda Gelişmeler : Tarih İçin Coğrafya, Türkiye'de Tarihçiliğin Görüntüsü)

Öğretim (Türkiye'de Tarih Eğitimi I-II-III, Üniversite Düzeyinde Tarih Öğretimi, Liselerde İzlenen Tarih Kitapları, Öğrenci Değerlemesiyle Tarih Öğretimi)

Özellikle, Öğrenci Değerlemesiyle Tarih Öğretimi alan araştırması başlangıcı niteliği taşımaktadır. Buca Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin liselerde tarih öğretimi üzerinde yaptıkları gözlemleri yansıtmaktadır. Gözlemcilere yöneltilen sorular anlamlıdır :

1. Uygulama yaptığınız ortaöğretim okullarında dersler nasıl işleniyordu ?
2. Belirlenmiş bir tarih kitabı dışına çıkılıyor muydu ?
3. Öğrenciye fikri, yorumu soruluyor muydu ?
4. Belge ya da ilk - elden kaynaktan yararlanılıyor muydu ?

1989 Haziran döneminde Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalını bitiren öğrencilerden, dört yıl başbaşa kaldıkları öğretim elemanlarının ve uygulanan yöntemlerin eleştirisi istenmiştir. Öğrencilere yöneltilen sorular şunlardır :

1. Dört yıllık eğitim - öğretim döneminde ders anlatım yöntemlerinden memnun kaldınız mı ? Kalmadıysanız nasıl olmasını isterdiniz ?
2. Programlarda yer alan konular yeterli miydi ? Değilse ne tür konu / ders başlıkları isterdiniz ?

Özbaran'ın çalışmaları ve çabaları, Tarih öğretimine yönelik ihtiyaç belirleme araştırmalarını ve bu araştırma bulgularına göre program geliştirme ve değerlendirmeyi çağrıştırmaktadır.

14. **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları** 1994 Buca Sempozyumu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nca 29 Eylül - 1 Ekim 1994 tarihleri arasında Buca'da düzenlenen " Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları " konulu sempozyumda sunulan bildirileri ve değerlendirmeleri ihtiva etmektedir. Eser, sempozyumda tartışılan konuları, dile getirilen (30 bildiri) sorunları, yapılan yorumları ve tarih öğretimini gözden geçirme amacını taşımaktadır.

Eser; " Önce, Tarihi Yeniden Tanımlayalım, Tarih Çok Boyutlı Olmak Zorunda, " Atatürk İlkelerinden Çağdaş Tarihe, Öğretim Yöntemlerindeki Sorunlar ve Değerlendirmeler " bölümlerinden oluşmaktadır.

15. SÖNMEZ, Veysel : **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Özel Eğitim Hizmetleri Ticaret Ltd. Şti., Ankara, 1996

İlkokul Programında yer alan 1990 Sosyal Bilgiler dersinin öğretimine ilişkin özel öğretim metodu ve uygulama niteliğinde, özellikle program geliştirme ve değerlendirme ağırlıklı altı bölümden ibaret bir eserdir.

Eserde yer alan bölüm başlıkları şunlardır :

I. İlköğretimde Sosyal Bilgiler

II. Sosyal Bilgiler Dersinin Hedefleri

III. Sosyal Bilgiler Dersinde İçerik

IV. Eğitim Durumu

V. Strateji, Kuram, Yöntem ve Teknikler

VI. Sınama Durumları

Üçüncü Bölüm

YAPILAN ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI ve TEKLİFLER

Bu bölümde çalışmanın amaçlarıyla ilgili sonuçlar (bulgular) göz önüne alınarak tekliflerde bulunulmuştur.

1. SONUÇLAR

1. Tarih Anlayışı

1. Tarih anlayışının tanımlanmasında, siyasî kültürün göstergesi olan siyasî iktidarın niteliği belirleyici rol oynamaktadır. Islâhat, inkılâp, ihtilâl, devrim gibi kavramlarla ifade edilen büyük değişme ve gelişmeler, topluma yeni bir kimlik kazandırmaktadır. Böylece, toplumu tanımlamanın ve tanımanın unsurları da değişmektedir. Tarih de bu gelişme ve değişmelere paralel olarak tamamen veya kısmen değişikliğe uğrar. Tarih anlayışında yeni akımların meydana gelmesi, büyük ölçüde siyasî düşünce akımlarına paralel bir gelişme sonucudur.

Sosyal ve siyasî gerçekliklere göre biçimlenen " Devlet Milliyetçiliği - Osmanlı Türk Milliyetçiliği, Türkçülük - Türk Milliyetçiliği, Bilimsel Türk Milliyetçiliği " akımları birleşerek " Türk Milliyetçiliği " ni meydana getirmiştir.

Meşrutiyet döneminde, Rusya'dan gelen Türkçü tarihçiler (Hüseyinzâde Ali Bey, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu), kazandıkları etnik - kültürel muhalefet tecrübesi ile Türk milliyetçiliğine malzeme taşımışlardır. Rus Çarlığına karşı mücadele eden Kırım, Kazan ve Azerbaycanlı Müslüman Türkler, kimliklerini Müslümanlık ve Türklükle tanımlamışlardır. Rusyalı Türkçülerin, Rus Çarlığının siyasî egemenliği veya kültürü karşısındaki " kimlik mücadelesi ", Osmanlı Türkçülerinin senlik - benlik anlayışından daha köklüdür.

Rusya'dan gelen Türkçüler, Türk milliyetçiliğinin dolayısıyla tarih anlayışının / yazıcılığının gelişmesinde etkili oldular. Bunlardan Yusuf Akçura, milliyetçi emellerin gerçekleşmesinde ırk unsurunun önemli bir rol oynadığına inanmasına karşılık, Ahmed Ağaoğlu, millî eğitimde liberal bir anlayışı savunmuştur.

Türkçülük, başlangıçta milliyetçi bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Teorik olarak, Osmanlı Devleti sınırları içindeki ve dışındaki Türkleri kapsayan bir hareket özelliği taşımaktadır. Türkçülüğün amacı, Osmanlı Türklerinin kimliğini ortaya koymak ve kuvvetlendirmeye yöneliktir. Milletin tanımında dil, ırk, etnik köken, din, ortak kültür ve tarih ögelerinden herhangi birinin mi, birkaçının mı yoksa tamamının mı daha belirleyici faktör olup olmadığı üzerindeki sınıflandırmalardan farklı milliyetçilik tanımları yapılmıştır. Milliyetçilik tanımlarında cevaplandırılmaya çalışılan bu sorular, Osmanlı toplum yapısı ve geleneğine bağlı olarak bir türlü netleşemeden Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir.

Ziya Gökalp (1876 - 1924), milliyetçilik tanımlarrı arasında pozitivizm ve sosyoloji ile ilişkili olan ve milliyetçilik anlayışını bu iki esasa bağlayan milliyetçi önderlerden biridir. Milliyetçilik, pozitivist akımla güç kazanmış ve sosyolojinin ortaya çıkışı ile birlikte milliyetçiliğin nitelikleri açıklık kazanmıştır. Açıkçası ırk, dil, kültür ve tarih hem bilimsel hem doğal özelliklerdir. Buna göre de gerçek toplum " millet " tir. Bu durumda, daha önceleri olduğu gibi Osmanlı " millet "i ile " devlet "inin aynı olduğunu ifade etmek bir hayli güçleşmektedir.

Gökalp; bir sosyolog, dil bilimci ve sosyal tarihçi olarak Jön Türk aydınları arasında önemli bir konuma sahiptir. Milliyetçi amaçların gerçekleşmesi için bütün pozitif bilimlerin gerekli olduğunu savunmuştur. Bunun için, pragmatik ve disiplinler arası bir yol takip etmiştir. Gökalp'in ilham kaynağı olan kişi Emile Durkheim'dir. Durkheim; siyasî toplumu ve vatanı, var olmanın belirleyici faktörleri olarak görmüştür. Gökalp'in hareket noktası, toplumun ahlâkî ve maddî güçleridir. Durkheim'e göre eğitim, milletleştirme demek olduğu kadar kişinin sosyalizasyonu da demektir. Durkheim'in sosyolojisinde eğitime yüklenen rol ile Fransız siyasetinin pragmatizmi ve sosyolojinin ilkeleri, Ziya Gökalp'in görüşleri arasında yerini almıştır. Gökalp tarafından benimsenen bu görüşler, daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkası programında anlamını bulmuştur.

2. Cumhuriyetle başlayan " Yeni Toplum Düzeni ", Gökalp'in düşüncelerinin etkisinde biçimlenmiştir. Gökalp, bir otokton düşünür özelliği ile Türk İnkılâbı'nın babası olarak kabul görmüştür. Gökalp, Osmanlı toplumunun ortak bir din etrafında birleşen, fakat millet seviyesine henüz ulaşmamış, ümmet kimliğine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Tek başına dinî inançlar milletleşme süreci için yeterli olamadığından milletleşme olgusu için dil, kültür ve duyguda birlik hareket noktasıdır. Ümmetten millete geçiş, dilde ve duyguda birliğe ulaşmakla gerçekleşebilir. Batı, bu çizgiyi takip etmiş ve millet seviyesine yükselmiştir.

Türk İnkılâbı, dil ve tarih tezleri ile, din de Gökalp'in gündeme getirdiği ladini (laicus) kavramıyla yeni bir biçime kavuşmuştur. Bu durumda, Türk İnkılâbı'nın köklere dönmek suretiyle Batılılaşma çizgisinde yürümeyi hedeflediği söylenebilir. Bu dönemde millî eğitim; dil, tarih ve din alanlarında yapılan düzenlemeler için taşıyıcılık görevini üstlenmiştir.

Gökalp, " Yeni Toplum Düzeni " için İslâmlaşma, Türkleşme ve Batılılaşma tezini ileri sürmüş ve belirli bir süre etkili olmuştur. Cumhuriyet yönetimi, bir süre sonra Laikleşme, Batılılaşma ve Türkleşme sloganlarını benimseyerek Gökalp'ten ayrılmıştır.

Atatürk döneminde, milletleşme sürecinde takip edilen millî eğitim politikası temelde bir kimlik arayışı biçiminde tezahür etmiştir. Günümüzde kimi kişi ve grupların, resmî teori / resmî tez diye niteledikleri yargılar, aslında milletleşme olgusunun bir restorasyonu olarak kabul edilebilir. Dil ve tarih şuurunun yükselişi, milliyetçiliğin yükselişidir.

Cumhuriyet dönemi hükûmet programlarında eğitim ve kültür politikaları, Atatürk ve dönemindeki fikir ve devlet adamlarının koydukları esaslara göre tespit edilmiş ve

uygulanmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra ise Atatürk ilkeleri esas olmasına ve Millî Eğitim programlarına yansımasına rağmen " Türk Tarih Tezinin Etkisinde Millileştirme " hükûmetler döneminde aynı titizlik ve cesaretle uygulama imkanı bulamamıştır.

3. Atatürk'ün ölümünden sonraki dönemde (1938 - 1950), Atatürk döneminde gerçekleştirilmesine çalışılan millî tarih ve millî kültüre dayalı Asyatik kökenli milliyetçilik ideolojisi, " Kültürde Hümanızma " teziyle millî köklerden koparılarak Greko - Lâtin kaynaklara dönüşmüştür. Millî kültür politikası yerine Türk Hümanızması olarak bilinen akım, millî kültür tezinin alternatifi olmuştur. Böylece, çok isabetli ve rasyonel kararlarla başlatılan milletleşme olgusu, suyu geçerken at değiştirme anlamında bir çıkışla millî köklerden koparılarak Greko - Lâtin kaynaklara yönlendirilmiştir.

Ülkemiz, 1923 - 1950 döneminde üç önemli köklü değişiklik yaşamıştır. Birincisi, Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş, önemli bir sosyo - kültürel sancıyla gerçekleştirilmiştir. İkincisi, ümmetten millete dönüşüm, ferdî olmaktan ziyade toplumun tarihi kimliğini etkileyen temellerin hareketlenmesini sağlamıştır. Üçüncüsü, yeni bir düzen, yeni bir kimlik aşılama süreci başlatmıştır. 1923 - 1950 yılları arasındaki 27 yıllık süre içinde ortaya çıkan bu üç radikal atılım; istikrarlı, akılcı ve köklere yönelik bir millî eğitim politikasının uygulanmasını engellemiştir. Bu durum, 1950'ler sonrasında, millî kimliğini kazanmış bir eğitim politikası yerine, bu üçlü eğilimin yansımasına sebep olmuştur.

4. Çok Partili Hayat - Demokratikleşme Dönemi (1950 - 1980), birinin yaptığını öteki yıkan ve bu çeliişkili kültür politikası dolayısıyla eğitim felsefesi çizgisinin belirsizlikler içine çekildiği bir dönemdir. Bu dönemde, Osmanlı ve ümmet ideolojisinden ayıklanma süresi sonunda Batıya açılma ve yalnızca Batılılaşma süreci yanında, Kültürde Hümanızma taraftarları tek kültür ve tek medeniyet anlayışına dayanarak bir bayrak altında toplanmışlardır.

Türk Millî Eğitim Sisteminin oluşumunda; millî kültür politikası, Türk Hümanızması ve Batılılaşma tezine dayalı bu üç eğilim derin izler bırakarak etkili olmuştur. Yerinde bir ifadeyle nesiller " deneme tahtası " görevini üstlenmişlerdir. Bir nesil belirli bir süre millî kültür ortamında yetişmiş, ondan sonraki ikinci nesil Greko - Lâtin köklerin etkisinde kalmıştır. Diğer üçüncü nesil, kendilerinden önceki eğitim politikasının silik izlerini taşımakla birlikte yalnızca Batılılaşmayı bir inanç sistemi olarak benimsemiştir.

5. Türk - İslâm Sentezinin Etkili Olduğu Dönemde (1980 - ....), çok partili hayata geçiş ile oluşum tohumları atılan, Milliyetçi Cephe (MC) hükûmetleri döneminde gelişme imkanı bulan Türk - İslâm Sentezi, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nin hazırladığı ortam sayesinde öğretim programı ve ders kitapları ile millî kültür raporundaki amaçlar çerçevesinde kendini göstermiştir. Bozulmuş olan millî kültürü devlet eliyle onarmak ve

korumak amacıyla, ideal bir hayat biçimi olarak görülen Türk - İslâm Sentezi düşüncesi, sosyal bilimlere ait ders kitaplarına enjekte edilerek istenilen insan tipinin yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu dönemde, 1982 Anayasasının 134'üncü maddesine dayanılarak " Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayesinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve denetiminde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu " kurulmuştur. Böylece; kültür, dil ve tarih konularında anayasal kurumlaşma gerçekleşmiştir.

6. 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları bağımsızlıklarını ilân ettiler. Buna ilişkin konular, iilköğretim ve ortaöğretim kurumları sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya programlarına ve ders kitaplarına girmiştir.

29 Ekim - 3 Kasım 1992 tarihleri arasında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te Eğitim Bakanları toplantısı yapılmıştır. Toplantıda dil ve tarih birliği üzerinde durulmuş ve bu çerçevede ortak tarih programı çalışmaları için ayrı bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine, beş Türk Cumhuriyeti temsilcilerinin katılımıyla 26 Kasım - 3 Aralık 1992 tarihleri arasında Yalova'da yapılan toplantıda, Ortak Tarih Komisyonu, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları ders programlarına alınması gerekli görülen muhtevayı belirlemiştir.

Sonuç olarak ; tarih anlayışı ve öğretiminin biçimlenmesinde, iç ve dış politika ilişkilerinin düzenleyici, siyasî iktidarlar ve bu iktidarların ülkeye ve dünyaya bakış açılarının belirleyici rol oynadığı söylenebilir.

2. Tarih Öğretimi

1. Ortaöğretim kurumlarında tarih öğretimi; Türk Tarih Kongreleri, Millî Eğitim Şûraları, Kalkınma plânları ve öğretim programları ile çerçevelenmiş, ders kitaplarında anlamını bulmuştur.

Tarih öğretiminde; 1 ve 2. Türk Tarih Kongreleri, Heyet-i İlmiyeler ve İkinci Millî Eğitim Şûrası kararları ile Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Millî Kültür Özel İhtisas Komisyonu Tarih Alt Komisyonu Raporu etkili olmuştur.

Türk Derneği, Tarih-i Osmanî Encümeni, Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tedkik Encümeni, Türk Ocakları, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (daha sonra Türk Tarih Kurumu), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu belirleyici rol oynamıştır.

2. Millî Eğitim Bakanlığı; Anayasa, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plân ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere kurulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığınca, eğitimde meydana gelen yeniliklerin ve araştırmaların sonuçları programlar yoluyla okullara ulaştırılır. Programlar ulaşılacak hedefleri, bu hedeflere ulaşabilmek için seçilecek ve bellli ilkelere göre düzenlenecek muhtevayı, uygulanacak metodu destekleyici araç, kitap ve teçhizatı, hedeflere ne dereceye kadar ulaşıldığını belirten değerlendirme kriterlerini kapsar.

Tarih öğretiminde meydana gelen gelişmeler, öğretim programları vasıtasıyla öğrenci, öğretmen, yönetici ve denetici (müfettiş) lere dolayısıyla okullara ulaşır. Programda öngörülen tarih öğretiminin " bireysel temel " öğrencide anlam bulması ya da gerçekleşmesi; eğitim - öğretimden sorumlu öğretmen, yönetici ve deneticilerin " tarih anlayışı-tarih öğretimi " ilişkisini kavrayan, bu ilişkiyi öğrenciye bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazandırmak için uygulayan ve kontrol eden sorumlulukta olması gereklidir.

3. Ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminin gerçekleşebilmesi, tarih programının uygulanma derecesi ile doğru orantılıdır. Tarih programının hazırlanması kadar, asıl önemlisi programın uygulanması ve değerlendirilmesidir.

Cumhuriyetten günümüze 1924 - 1992 yılları arasında hazırlanan ve uygulanan Ortaöğretim Kurumları (Lise) Tarih Programlarında; programın dayandığı (sosyal, psikolojik, felsefî, konu alanı, ekonomik ve bireysel) temeller, programı meydana getiren unsurlar (amaçlar, muhteva ve etkinlikler, değerlendirme, ilkeler, açıklamalar, haftalık ders çizelgesi ve ders dağıtım cetveli, araç ve gerçeler), programın uygulanması (öğretmen yetiştirme, yönetici ve deneticinin anlayışı, öğretim sistemleri, öğretim metot ve teknikleri, çevre ayarlaması, eğitim teknolojisi, programın çevre şartlarına uydurulması) ve program geliştirme kavram ve ilkeleriyle tam anlamıyla dikkate alınamamıştır.

1924 - 1971 yılları arasında uygulanan Lise Tarih Programlarında, programı meydana getiren unsurlardan yalnızca " muhteva " ya yer verilmiştir. Muhteva, konuların alt alta sıralanması ve sınıflara göre dağılımından meydana gelmiştir.

VIII. Millî Eğitim Şûrası kararları uyarınca hazırlanan " Orta dereceli okullların ikinci devre birinci sınıflarının tarih dersi programı " 1971 - 1972 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Program; *Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar (11 madde), Açıklamalar ve Direktifler (10 madde), Konular, Tarih Dersinin İşlenmesinde Gerekli Olan Başlıca Araç, Gereç ve Tesisler* başlıklarından meydana gelmiştir.

1974 Lise Tarih Programı, 1976 - 1977 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiş, fakat uygulanma imkanı bulamamıştır. Program ; *Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar (10 madde), Açıklamalar ve Direktifler (10 madde), Tarih Dersi Müfredatı Hazırlanırken Gözönünde Tutulan Esaslar (5 madde), Tarih Ders Programı Konular, Tarih Dersinin İşlenmesinde Gerekli Olan Başlıca Araç, Gereç ve Tesisler* başlıklarından meydana gelmiştir.

1976 Lise Tarih Programı, 1976 - 1977 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Program; *Tarih Öğretiminin Amaçları (9 madde), Açıklamalar (11 madde), Konular* başlıklarından meydana gelmiştir.

1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı, 1983 - 1984 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Program; *Amaç (9 madde), Açıklamalar (33 madde), Konular* başlıklarından meydana gelmiştir. Bu program, *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaokullar ile Lise ve Dengi Okulların Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliğ*inin yürürlükte kaldığı süreye paralel olarak 1993 - 1994 öğretim yılına kadar ortaöğretim kurumlarında uygulanmıştır.

1991 - 1992 öğretim yılından itibaren *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği* yürürlüğe girmiştir. Ortaöğretim Kurumlarındaki Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına paralel olarak Tarih 1-2 Programları hazırlanmış ve 1993 - 1994 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

1995 - 1996 öğretim yılından itibaren *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği* yürürlüğe girmiştir. Sınıf Geçme Uygulamasına paralel olarak haftalık ders çizelgeleri ve ders programları düzenlenmiştir. Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Tarih 1-2 Programları, Sınıf Geçme Uygulamasında 9 ve 10'uncu sınıf " Ortak Genel Kültür Dersleri "nden Tarih dersi öğretim programları olarak uygulamaya konulmuştur.

1993 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı, 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla Türk Dünyasında meydana gelen değişmelerin ortaya çıkardığı ortamda hazırlanmıştır. Hazırlanış biçimi ile program hazırlama ve geliştirmenin kavram ve ilkelerini gerçekleştirmeye yönelik bir program özelliğine sahiptir. Programın temelleri ile programı meydana getiren unsurlar dikkate alınmıştır. 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının öğrenci, öğretmen, yönetici ve müfettişlerin (eğitimden etkilenen ve eğitimi etkileyenlerin) bakış açılarına göre değerlendirilmemiş olması, 1993 Tarih Programının hazırlanması ve geliştirilmesinde görülen aksaklıklardan biridir.

İlk defa, 1976 Lise Tarih Programında görülen " *Türk Tarihi ve Kültürü, Türk - İslâm Kültür ve Teşkilâtı, Osmanlı Çağı Türk Medeniyeti, Bugünkü Türk Dünyası* " üniteleri ayrıntılı olarak 1993 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programında " *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Türk Dünyası, Türkiye Tarihi, Osmanlı Siyasî Tarihi, Osmanlılarda Devlet Yönetimi, Osmanlı Toplumu, Osmanlı Ekonomisi, Osmanlılarda Kültür ve Sanat, Osmanlılarda Eğitim ve Öğretim* " ünitelerinde anlamını bulmuştur.

4. 1971, 1974, 1976 ve 1983 Lise Tarih Programlarında yer alan amaçlar, öğrencinin ne yapacağını değil öğretmenin ne yapması gerektiğini göstermektedir. Amaçların hazırlanışı pek tatmin edici değildir. Konulara verilen zaman ve önem kadar, amaçlara zaman ayrılmamış ve önem verilmemiştir. Amaçlar, programların baş taraflarında bulunması gerekli metinler olarak kabul edilmiştir.

Ülkemizde idare merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanmaktadır. Yönetimde ağırlık, merkezden yönetimdedir. Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılmaktadır. Eğitim ve öğretim hizmetinin, Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur. Buna paralel olarak eğitim - öğretim programları, Millî Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanır ve uygulanmak üzere okullara gönderilir. Bu durumda, her kademedeki amaçlar Millî Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanmış olmaktadır.

Türk Millî Eğitiminin amaçları, bütün okulları ilgilendirdiğinden bunları hazırlamak üzere ilgililerin katıldığı komisyonlar kurulmaktadır. 1970'li yıllara kadar, Millî Eğitim Bakanlığı'nca kurulan komisyonlarda hazırlanan Türk Millî Eğitiminin amaçları, Millî Eğitim Şûralarında görüşülerek karara bağlanır ve uygulanırdı. 1973 yılında kabul edilen kanun [1] ile amaçların tespiti usulü değişmiş, Türk Millî Eğitiminin amaçları, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilip uygulamaya konulur olmuştur.

Okulların amaçları, 1990'lı yıllara kadar o okulla ilgili elemanların yer aldığı komisyonlarca hazırlanırdı. 1990 yılından itibaren okulların amaçları, okulların kuruluş ve işleyişini düzenleyen yönetmeliklerde yer almıştır .

Derslerin amaçları, daha çok o alanın uzmanları ile o alanın öğretmenliğini yapan kişilerden meydana gelen komisyonlarca hazırlanır. 1993 yılında yürürlüğe konulan bir yönerge [2] ile derslerin amaçlarının belirlenmesi, program geliştirme kapsamında ön görülmüştür. Söz konusu yönerge ile program geliştirme çalışmaları usul ve esaslara bağlanmıştır. Buna göre:

a. Millî Eğitim Bakanlığı ana hizmet birimleri [3], hazırlanmasına ve geliştirilmesine ihtiyaç duydukları programlar ile ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerini, bilimsel araştırmalar ve uygulayıcılardan elde edilen sonuçlara dayanarak öncelik sırasına göre belirleyecektir.

b. Ana hizmet birimleri, söz konusu ihtiyaçlarını acil haller dışında her yılın Aralık ve Nisan aylarında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na bildireceklerdir.

c. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, ilgili birimlerden gelen teklifleri inceler ve değerlendirir. İnceleme ve değerlendirme sonuçları doğrultusunda, ilgili birimlerle iş birliği yaparak uygulama plânının hazırlanmasını ve birimler arasındaki koordinasyonu sağlar.

d. Uygulama plânında yer alan programların hazırlanması ve geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan komisyonlar ilgili birimlerce kurulur ve gerekli çalışma ortamı sağlanır.

e. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, ilgili birim veya birimlerle iş birliği yaparak kurululacak komisyonlarda görev alacak kişilerin niteliklerini ve komisyon çalışmalarında uyulacak esasları belirler.

---

[1] 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu : Resmî Gazete (24.06.1973 ; 14574, Değ. 16.06.1983 ; 18081)

[2] Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim ve Öğretim Programları ile Ders Kitapları ve Diğer Eğitim Araçlarının Hazırlanması ve Gelitirilmesi Hakkında Yönerge, M. E. Basımevi, Ankara, 1993

[3] 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun : Resmî Gazete (12.05.1992 ; 21226), madde 9

Komisyonlarda Bakanlık dışından görevlendirilecek personelin görevlendirmeleri Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca veya Kurul Başkanlığının koordinesi alınarak ilgili birimlerce yapılır.

f. Komisyonlar, gerekli inceleme ve araştırma yaptıktan sonra, dersin genel amaçlarını belirlerler.

Belirlenen amaçlar, gerekli açıklamalar ile birlikte Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulur. Komisyonlar, dersin genel amaçları konusunda Kurulun uygun mütalâası alındıktan sonra çalışmalarına devam eder.

g. Komisyonlarca hazırlanan program taslakları pilot uygulama sonuçlarına göre gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra Talim ve Tebiye Kuruluna sunulur. Ancak, derslerin programsız kalmasını önlemek veya acil değişiklik ihtiyaçlarına cevap verebilmek için pilot uygulama yapılmadan da taslak programlar Kurula sunulabilir.

Amaçların uygulanmasında öğretmene düşen iş, özel amaçları ele alıp bunları tanımlamak veya bunlara uygun olarak ünitenin amaçlarını hazırlayıp uygulamaktır. Ancak. mevcut programlardaki amaçlardan birçoğu, kolayca tanımlanabilecek (davranışlara ayrılabilecek) biçimde hazırlanmamıştır. Bu durumda, öğretmenin programdan bir amaç alıp davranışlarına ayırması her zaman mümkün olmayabilir.

Modern program anlayışında amaçlar öğrenci, veli, yönetici, öğretmen, müfettiş ve konu alanı uzmanlarının fikirleri ve görüşleri alınarak hazırlanır. Çünkü, bir konuyu bilmek başka, onu bir programcı (konu alanı uzmanı) anlayışı ile ortaya koymak başkadır. Amaçlar, bir programcı tarafından düzenlendiği takdirde, amaç özelliklerine sahip olabilir ve uygulanabilir.

5. Araştırmacı tarafından, milletleşme sürecinde tarih şuuru ile birlikte millî şuura sahip olmanın vasıtası oaln Tarih öğretimi ve bunu düzenleyen Tarih Programının amaç işleyiş ve ders kitaplarının nitelikleri bakımından uygulanmasında karşılaşılan sorunları tespiit etmek, ortaöğretim kurumlarında uygulanan Tarih öğretiminin sistem bütünlüğü içinde geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının Değerlendirilmesi (Alan Araştırması - Ankara Örneklemi) yapılmıştır.

Araştırmaya, Ankara merkez (Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle) ilçelerinde 1992 - 1993 öğretim yılında eğitim - öğretime açık bulunan 94 (genel, meslekî ve teknik) ortaöğretim kurumunda görevli 94 okul müdürü, 680 müdür yardımcısı, 291 Tarih öğretmeni ile bu kurumların denetiminden sorumlu Ankara Teftiş Merkezi'nde görevli 138 Bakanlık Müfettişi katılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı amaç, işleyiş ve ders kitaplarının nitelikleri bakımından " Az - Orta " derecede uygulanabilmektedir.

2. TEKLİFLER

1. Tarih Dersinin Amaçları

1. Tarih dersinin amaçları, öğretmenin yapması gerekenleri değil öğrencinin göstermesi gereken davranışları ifade edecek biçimde hazırlanmalıdır. Amaçlar; bireyin ve toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Tarihin, kültür (millî kimlik) ile aynîlik gösterdiği göz ardı edilmemelidir.

Tarih dersinin amaçlarını gerçekleştirmek için, dersler " ***sistem yaklaşımı*** " ile işlenmelidir. Amaçların gerçekleşme derecesinin yüksekliği, etkili ve kalıcı öğrenme - öğretme yöntem ve tekniklerinin kullanılmasına bağlıdır.

Tarih programlarında dersin amaçları hazırlanırken programın dayandığı temel unsurların (sosyal, psikolojik, felsefî, konu alanı, ekonomik ve bireysel temel) dikkate alındığı söylenemez. Diğer taraftan amaçlar hazırlanırken, amaçların sahip olması gereken nitelikler (anlaşılırlık, öğrenciye aitlik, tutarlılık, ulaşılabilirlik, yararlılık, ekonomiklik, kapsamlılık ve bütünlük) göz ardı edilmiştir.

Amaçlar, açık - seçik olmalı, herkes tarafından aynı biçimde anlaşılmalıdır. Amaç cümlesinin anlamı tek olmalıdır. Amaç cümlesi açık - seçik olmadığı takdirde, eğitim - öğretimin yönetim, uygulama ve denetimiyle ilgili ne kadar kişi varsa, onların sayısınca anlama, uygulama ve değerlendirme çeşitliliği ortaya çıkabilir.

1983 Tarih programında yer alan 9 amaç cümlesinden biri, araştırmacı tarafından 7 amaç cümlesi hâline getirilmiştir. Bu durum, programda yer alan amaç cümlelerinin tek anlamlı olmadığını, birden fazla anlama sahip olduğunu göstermektedir.

Amaç cümlesi (ifadesi) öğrencinin ne yapacağını göstermesi gerekirken, programda yer alan 9 amaç cümlesi öğrenciye ait olmayıp öğretmenin ne yapması gerektiğini göstermektedir.

ÖĞRETMENİN NE YAPMASI GEREKTİĞİNİ GÖSTEREN AMAÇ CÜMLESİ	ÖĞRENCİNİN NE YAPMASI GEREKTİĞİNİ GÖSTEREN AMAÇ CÜMLELERİ
Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine, kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların millî duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak	1. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme 2. Tarih boyunca insanlığa hizmet etmiş milletler hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme 3. Tarih boyunca insanlığa hizmet etmiş devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme 4. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavrayabilme 5. Türk milletinin milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini kavrayabilme 6. Türk milletinin insanlığa yaptığı hizmetler hakkında bilgi kazanabilme 7. Türk milletinin dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesinde büyük payı olduğunu kavrayabilme

Yukarıda görüldüğü gibi programda öğrenciler için ön görülmüş aslında öğretmenin ne yapması gerektiğini gösteren bir amaç cümlesinden, öğrenciye ait yedi amaç cümlesi düzenlenebilmektedir. Programda yer alan amaçlar öğrenciye ait olmadığından, programın hangi amaçları gerçekleştirmek üzere uygulamaya konulduğu düşündürücüdür.

Programda yer alan 9 amaç cümlesi " 1985 Ortaokul 1 ve 2'nci sınıf Millî Tarih Programı " nda aynen yer almıştır. Bu durumda, ortaöğretim kurumları öğrencileri için hazırlanmış amaçlar, ortaokul öğrencileri için de düzenlenmiş olmaktadır.

1948 İlkokul Programındaki Tarih dersinin amaçları, 1949 ve 1962 Ortaokul Programlarında Tarih dersinin amaçları olarak yer almıştır. İlkokul öğrencileri için hazırlanmış amaçların ortaokul öğrencileri için, ortaokul öğrencileri için hazırlanmış amaçların lise öğrencileri için ya da ilkokul öğrencileri için hazırlanmış amaçların lise öğrencileri için düzenlenmş olması, bu amaçların " ulaşılabilirlik " ten uzak olması demektir.

1948 İlkokul Programı Tarih Dersi
AMAÇLAR

1. Türk çocuklarını, Türk Devriminin mânası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine ***bağlanmalarını sağlamak***;

2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek;

3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlâtları olduklarını duyurarak, Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırmak ve onları Türk ***milletinin*** ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı ***ilişkiyi belirtmek*** ve insanların çevreleri üzerine nasıl ***tesir ettiklerini çocuklara kavratmak;***

6. Çocukların bugünü daha iyi kavramaları için ***onlara geçmişi inceleterek*** gelecek için önlerine ufuk açmak ve milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanî ödevler bulunduğunu belirtip bunu ***onlara duyurmaktır***.

1949 Ortaokul Programı Tarih Dersi
AMAÇLAR

1. Türk çocuklarını, ***Türk devriminin mânası*** ve tarihî önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine***bağlılıklarını uyvetlendirmek***;

2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek;

3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlâtları olduklarını duyurarak onların ***Türk ulusunun*** geleceğine olan güvenlerini ***artırmak*** ve kendilerini Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı münasebeti belirterek insanların çevreleri üzerine ***nasıl tesir ettiklerini*** çocuklara kavratmak ve onlarda insanlığa karşı sevgi ve saygı duygusunu uyandırmak;

6. Çocuklara bugünü daha iyi kavramaları için geçmişi inceletirken onların, içinde yaşadıkları ***devirde cereyan eden*** sosyal, ekonomik ve siyasal olayların ***sebepleri*** üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek;

7. Demokrasi hayatımızın gelişmesini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları ***gelişim safhalarını*** ve bu bakımdan ***takibedilen*** yolları araştırıp incelemek;

8. Milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanî ödevler bulunduğunu belirtip bunu öğrencilere duyurmak.

1962 Ortaokul Programı Tarih Dersi
AMAÇLAR

1. Türk çocuklarını, Türk Devriminin ***anlamı*** ve tarihî önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlılıklarını ***pekiştirmek;***

2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek;

3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlâtları olduklarını duyurarak onların ***Türk milletinin*** geleceğine olan güvenlerini ***arttırmak*** ve kendilerini Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı ***ilişkiyi*** belirterek insanların çevreleri üzerine nasıl ***etki yaptıklarını*** çocuklara kavratmak ve onlarda insanlığa karşı sevgi ve saygı duygusunu uyandırmak;

6. Çocuklara bugünü daha iyi kavramaları için geçmişi inceletirken onların, içinde yaşadıkları ***çağda geçen*** sosyal, ekonomik ve siyasal olayların ***nedenleri*** üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek;

7. Demokrasi hayatımızın gelişmesini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları ***gelişim evrelerini*** ve bu bakımdan ***takibedilen*** yolları araştırıp incelemek;

8. Milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanî ödevler bulunduğunu belirtip bunu öğrencilere duyurmak.

1948 İlkokul, 1949 ve 1962 Ortaokul Tarih derslerinin amaçları arasındaki fark " ***mâna / anlam, sağlamak / pekiştirmek, millet / ulus, münasebet / ilişki, tesir / etki, devir / çağ, cereyan etmek / geçmek, sebep / neden, safha / evre*** "; 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı ile 1985 Ortaokul Millî Tarih Programının amaçları arasındaki fark ***genel bir tarih kültürü, bilinç / şuur, sorun / mesele*** " tartışmasından öteye gitmemektedir.

Bu durum, tarih anlayışının dil anlayışı ile birlikteliğini ve ***siyasî iktidarlara göre yön değiştirdiğinin ve biçimlendiğinin*** açık bir göstergesidir.

1985 ORTAOKUL MİLLÎ TARİH PROGRAMI

AMAÇ :

Öğrencilere ;

1. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların millî duygularını daha **şuurlu** ve köklü kılmak;

2. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;

3. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine,dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca " millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği **şuurunu** vermek;

4. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

5. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak;

6. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve şuursuz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

7. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

8. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma şuurunu ve davranışını kazandırmak;

9. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya **meselelerini** iyi değerlendiren, **meseleler** yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMI

AMAÇ :

Öğrencilere ;

1. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların millî duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak;

2. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;

3. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine,dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca " Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek;

4. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

5. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak;

6. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

7. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

8. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilincini ve davranışını kazandırmak;

9. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren,**sorunlar** yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

Amaç, ulaşıldığında kişiye yarar sağlamalıdır. Üç veya dört yıllık ortaöğrenim sonunda ulaşılan amaçlar, - ülkemizde ve dünyada meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelere bakıldığında - kişiye yarar sağlamaktan uzaktır. Bu durumda, yapılan çalışmalar ile harcanan madde ve insan kaynakları boşa gitmiş demektir. Tarih programının amaçları, ülkemizde ve dünyada meydana gelen gelişmelere göre birey ve toplumun ilgi ve ihtiyaçları esas alınarak hazırlanmalıdır.

Tarih dersinin amaçları; ortaöğretim süresi sonunda gerçekleşebilecek genel amaçlar (üç-dört yıllık öğrenim sonunda öğrencinin göstermesi gereken davranışlar / öğrencinin nitelikleri), her sınıfta görülen öğrenim sonunda gerçekleşebilecek özel amaçlar (bir yıllık öğrenim sonunda öğrencinin göstermesi gereken davranışlar), özel amaçlar gerçekleştiğinde öğrencide gözlenecek davranışlar sıralamasına göre analiz edilmelidir.

Türk Millî Eğitiminin genel amaçları, üst düzeyde uzak amaçlar olup subjektiftir. Genel amaçlar; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretimi kapsamaktadır. Bu amaçlar analiz edilerek öğretim basamaklarına göre düzenlenmelidir. Bunların arasından ortaöğretime yönelik amaçlar süzülerek çıkarılmalıdır. Ortaöğretimin amaçlarından hangisi Tarih dersi ile gerçekleştirilebilir ? sorusunun cevabı Tarih dersinin genel amaçları olarak verilmelidir.

Amaçlarda bulunması gereken nitelikler (anlaşılırlık, öğrenciye aitlik, tutarlılık, ulaşılabilirlik, yararlılık, ekonomiklik, kapsamlılık) esas alınarak 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının genel ve özel amaçları aşağıdaki gibi düzenlenebilir:

1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMI

GENEL AMAÇLAR

1. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme
2. Tarih boyunca insanlığa hizmet etmiş milletler hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme
3. Tarih boyunca insanlığa hizmet etmiş delet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazanabilme
4. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavrayabilme
5. Türk milletinin milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini kavrayabilme
6. Türk milletinin insanlığa yaptığı hizmetler hakkında bilgi kazanabilme
7. Türk milletinin, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesinde büyük payı olduğunu kavrayabilme
8. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetinin yüceliğini benimseyebilme
9. Türk milletinin ilim ve sanat severliğinin yüceliğini benimseyebilme
10. Türk milletinin estetik zevkinin yüceliğini benimseyebilme
11. Türk milletinin insanlık duygusunun yüceliğini benimseyebilme
12. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olmanın sorumluluğunu duyabilme
13. Türk milletine, dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlamak gerektiği şuurunu kazanabilme
14. Atatürk'ün direktifleri uyarınca " Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda durmadan çalışmak gerektiği şuurunu kazanabilme
15. Geçmiş çağlardaki sosyal olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yapabilme
16. Geçmiş çağlardaki ekonomik olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yapabilme

17. Geçmiş çağlardaki siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yapabilme
18. Geçmiş çağlardaki olayların sebep ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirebilme
19. Atatürk'ün " Yurtta Sulh Cihanda Sulh " ilkesinin yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemekle devam ettirilebileceğini kavrayabilme
20. Devletimizin bağımsızlığının yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemekle devam ettirilebileceğini kavrayabilme
21. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, olayların ve tarihin akışında etkili olduklarını görebilme
22. Toplumu yönlendiren Türk büyüklerinin millî yönlerinin yanı sıra evrensel yönlerini de kavrayabilme
23. İnsanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu taşıyabilme
24. Millî bağımsızlığımızın değerini kavrayabilme
25. Demokrasinin değerini kavrayabilme
26. Yurt ve millet bütünlüğümüzü kavrayabilme
27. Millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutabilme
28. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurabilme
29. Yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendirerek çözümler önerebilme
30. Millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı oluş
31. Türkiye'nin sorunlarına karşı duyarlılık
32. Ülkemizin bağımsızlığı ve vatanın bütünlüğü için fedakârlıkta bulunmaya adanmışlık

ÖZEL AMAÇLAR (1'İNCİ SINIF)

1. Tarihle ilgili başlıca kavramların anlam bilgisi
2. Tarihin konusu bilgisi
3. Tarih konusuna ilgi duyuş
4. Tarihe yardımcı bilimler ile ilgili sınıflamalar bilgisi
5. Tarih öğretiminin önemi ile ilgili ilkeler bilgisi
6. Tarih öğretiminin önemi ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
7. Tarihin başlangıcı ile ilgili ilkeler bilgisi
8. Tarihin başlangıcı ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
9. Tarih devirleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
10. Tarih devirleri ile ilgili olguların kronolojik sırasını hatırlayabilme
11. Tarihte takvime başlangıç ile ilgili sınıflamalar bilgisi
12. Tarihte takvime başlangıç ile ilgili ilkeler bilgisi
13. Türklerin bugüne kadar kullandıkları takvimler ile ilgili ilkeler bilgisi
14. Türklerin bugüne kadar kullandıkları takvimler ile ilgili sınıflamalar bilgisi
15. Ana yurdun sınırları ile ilgili kavramların anlam bilgisi
16. Ana yurdun sınırları ile ilgili olgular bilgisi
17. Ana yurtta kurulan ilk medeniyetler ile ilgili olgular bilgisi
18. Göçler ile ilgili kavramların anlam bilgisi
19. Göçler ile ilgili olgular bilgisi
20. Göçlerin sebepleri ile ilgili ilkeler bilgisi
21. Göçlerin sebepleri ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
22. Göçlerden sonra ana yurdun durumu ile ilgili olgular bilgisi
23. Çin medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
24. Çin medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
25. Çin medeniyetinin özellikleri bilgisi
26. Çin medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
27. Hint medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
28. Hint medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
29. Hint medeniyetinin özellikleri bilgisi
30. Hint medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
31. İskit medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
32. İskit medeniyetinin özellikleri bilgisi
33. İskit medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
34. Mezopotamya medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
35. Mezopotamya medeniyetinin özellikleri bilgisi
36. Mısır medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
37. Mısır medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi

38. Mısır medeniyetinin özellikleri bilgisi
39. Mısır medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
40. İran medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
41. İran medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
42. İran medeniyetinin özellikleri bilgisi
43. İran medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
44. Anadolu medeniyetleri ile ilgili kavramların anlam bilgisi
45. Anadolu medeniyetleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
46. Yazılı dönemden önceki Anadolu medeniyetleri ile ilgili olgular bilgisi
47. Yazılı döneme geçtikten sonraki ilk Anadolu medeniyetleri ile ilgili kavramların anlam ilgisi
48. Yazılı döneme geçtikten sonraki ilk Anadolu medeniyetleri ile ilgili olgular bilgisi
49. Hitit medeniyetinin özellikleri bilgisi
50. Frig medeniyetinin özellikleri bilgisi
51. Lidya medeniyetinin özellikleri bilgisi
52. Urartu medeniyetinin özellikleri bilgisi
53. İyon medeniyetinin özellikleri bilgisi
54. Fenike medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
55. Fenike medeniyetinin özellikleri bilgisi
56. İbranî medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
57. İbranî medeniyetinin özellikleri bilgisi
58. Ege medeniyetleri ile ilgili kavramların anlam bilgisi
59. Ege medeniyetleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
60. Ege medeniyetleri ile ilgili ilkeler bilgisi
61. Ege medeniyetleri ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
62. Girit medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
63. Girit medeniyetinin özellikleri bilgisi
64. Girit medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
65. Miken medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
66. Miken medeniyetinin özellikleri bilgisi
67. Miken medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
68. Yunan medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
69. Yunan mdeniyetinin özellikleri bilgisi
70. Yunan medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
71. Büyük İskender ve Hellenistik dönem medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
72. Hellenistik dönem medeniyetinin özellikleri bilgisi
73. Hellenistik dönem medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
74. Roma medeniyeti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
75. Roma medeniyeti ile ilgili olgular bilgisi
76. Roma medeniyetinin özellikleri bilgisi
77. Roma medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme
78. Hristiyanlığın doğuşu ve yayılışı ile ilgili kavramların anlam bilgisi
79. Hristiyanlığın doğuşu ve yayılışı ile ilgili olgular bilgisi
80. Türk adının anlamı ve kökeni ile ilgili kuramlar bilgisi
81. Hunlarla iligli kavramların anlam bilgisi
82. Asya Hunları ile ilgili olgular bilgisi
83. Asya Hunları ile ilgili olguların kronolojik sırasını hatırlayabilme
84. Güney Hun devleti ile ilgili olgular bilgisi
85. Güney Hun devleti ile ilgili olguların kronolojik sırasını hatırlayabilme
86. Kavimler göçü ile ilgili olgular bilgisi
87. Kavimler göçü ile ilgili ilkeler bilgisi
88. Kavimler göçü ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
89. Avrupa Hunları ile ilgili olgular bilgisi
90. Avrupa Hunları ile ilgili olguların kronolojik sırasını hatırlayabilme
91. Göktürklerle ilgili kavramların anlam bilgisi
92. Göktürklerle ilgili olgular bilgisi
93. Göktürk devletinin yıkılması ile ilgili ilkeler bilgisi
94. Göktürk devletini kurtarma çabaları ile ilgili olgular bilgisi
95. Göktürk devletini kurtarma çabaları ile ilgili ilkeler bilgisi
96. Göktürk devletini kurtarma çabaları ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
97. Göktürk devletini kurtarma çabalarını takdir ediş
98. Uygurlar ile ilgili olgular bilgisi
99. Uygurların göçü ile ilgili ilkeler bilgisi
100. Diğer Uygur devletleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
101. Kırgızlar ile ilgili olgular bilgisi

102. Sibirler ile ilgili olgular bilgisi
103. Akhunlar ile ilgili olgular bilgisi
104. Avarlar ile ilgili olgular bilgisi
105. Hazarlar ile ilgili olgular bilgisi
106. Bulgarlar ile ilgili olgular bilgisi
107. Türgişler ile ilgili olgular bilgisi
108. Karluklar ile ilgili olgular bilgisi
109. Macarlar ile ilgili olgular bilgisi
110. Peçenekler ile ilgili olgular bilgisi
111. Uz (Oğuz) lar ile ilgili olgular bilgisi
112. Kuman (Kıpçak) lar ile ilgili olgular bilgisi
113. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde devlet ve toplum yapısıyla ilgili kavramların anlam bilgisi
114. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde devlet ve toplum yapısının özellikleri bilgisi
115. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde devlet ve toplum yapısının özelliklerini açıklayabilme
116. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde ordu ile ilgili kavramların anlam bilgisi
117. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde ordunun özellikleri bilgisi
118. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde ordunun özelliklerini açıklayabilme
119.İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde din ve inanış ile ilgili kavramların anlam ilgisi
120. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde din ve inanış ile ilgili sınıflamalar bilgisi
121. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde din ve inanışın özellikleri bilgisi
122. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde din ve inanışın özelliklerini açıklayabilme
123. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde hukuk ile ilgili kavramların anlam bilgisi
124. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde hukukun özellikleri bilgisi
125. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde hukukun özelliklerini açıklayabilme
126. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde dil ve edebiyat ile ilgili kavramların anlam bilgisi
127. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde destanlar ile ilgili sınıflamalar bilgisi
128. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde kullanılan yazı ile ilgili sınıflamalar bilgisi
129. Orhun kitabelşeri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
130. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde sanat ile ilgili kavramların anlam bilgisi
131. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde sanat ile ilgili olgular bilgisi
132. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde sanatın özellikleri bilgisi
133. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde sanatın özelliklerini açıklayabilme
134. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde ekonomi ve ticaretin özellikleri bilgisi
135. İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde ekonomi ve ticaretin özelliklerini açıklayabilme

Amaçların davranışlarla ifade edilmesine (tanımlanmasına) aşağıda örnekler verilmiştir:

AMAÇ 3 - Tarih konusuna ilgi duyuş

DAVRANIŞLAR :

1. Tarih ile ilgili eserleri, kitapları tarama, inceleme
2. İncelediği eserlerde bulduğu ilginç noktaları sınıfa getirerek arkadaşlarına aktarma
3. Tarih konusunda yayınlanan bir dergiye abone olma
4. Bu dergiyi arkadaşlarına tavsiye etme
5. Tarih ile ilgili sergi, panel, sempozyum, açık oturum gibi etkinliklere katılma
6 Bu türden etkinliklere katılmaya arkadaşlarını teşvik etme

AMAÇ 113 - İslâmiyetten önce kurulan Türk devletlerinde devlet ve toplum yapısı ile ilgili kavramların anlam bilgisi

DAVRANIŞLAR :

1. Budun, il, töre, şad, tigin, tarhan, bilge, ülüg, kut, nizam-ı âlem, ilây-ı kelimetullah, kızıl elma ülküsü, tuğ, otağ, örgin, toy, kurultay, ayukı, sorguç, bitikçi, tamgacı, agucu, kapıgcı, tudun, oğuş, ok, ilteber, uluş, kımız, begni, balıg, yaylak, kışlak, oksızlık, kün, şölen, orun, muyan, börk kavramlarının tanımlarını söyleme / yazma

2. Yukarıdaki kavramların tanımlarını bir dizi seçenek arasından seçip işaretleme

ÖZEL AMAÇLAR (2'NCİ SINIF)

1. Türklerin İslâmiyete girişleri ve ilk Türk - İslâm devletleri ile ilgili kavramların anlam bilgisi
2. Türklerin İslâmiyete girişleri ve ilk Türk - İslâm devletleri ile ilgili olgular bilgisi
3. Türklerin İslâmiyete girişleri ve ilk Türk - İslâm devletleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
4. Türklerin İslâmiyete girişleri ve ilk Türk - İslâm devletleri ile ilgili ilkeler bilgisi
5. İlk Türk - İslâm devletlerinde kültür ve medeniyetin özellikleri bilgisi
6. Türklerin İslâmiyete girişleri ile ilgili olguları açıklayabilme
7. İlk Türk - İslâm devletlerini gösterir haritaları okuyabilme
8. Türklerin İslâmiyete girişleri ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
9. İlk Türk-İslâm devletlerinde bilim, sanat, edebiyat ve kültür eserlerinin özelliklerini açıklayabilme
10. İlk Türk - İslâm devletlerinin yaptıkları savaşların sebep ve sonuçları arasında ilişki kurabilme
11. İlk Türk - İslâm devletlerinin yaptıkları savaşların önemini açıklayabilme
12. İslâmiyetin yayılmasında Türklerin önemini takdir ediş
13. Orta Çağda Avrupa ile ilgili kavramların anlam bilgisi
14. Orta Çağda Avrupa ile ilgili olgular bilgisi
15. Orta Çağda Avrupa ile ilgili sınıflamalar bilgisi
16. Orta Çağda Avrupa ile ilgili ilkeler bilgisi
17. Orta Çağda Avrupa'da fikir ve sanat hareketlerinin özellikleri bilgisi
18. Haçlı seferlerini gösterir haritaları okuyabilme
19. Orta Çağda Avrupa ile ilgili olguları açıklayabilme
20. Orta Çağda Avrupa ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
21. Haçlı seferlerinin sebep ve sonuçları arasında ilişki kurabilme
22. Orta Çağ Avrupa'sındaki fikir ve sanat hareketlerini, Türk - İslâm kültürü ile karşılaştırmalı olarak açıklayabilme
23. Orta Çağda Avrupa ile ilgili konulara karşı ilgililik
24. Türkiye Tarihi ile ilgili kavramların anlam bilgisi
25. Türkiye Tarihi ile ilgili olgular bilgisi
26. Anadolu Selçuklu hükümdarlarının devletin başına geçme sıraları bilgisi
27. Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi Türk kültür ve medeniyetinin özellikleri bilgisi
28. Türkiye Tarihi ile ilgili sınıflamalar bilgisi
29. Türkiye Tarihi ile ilgili ilkeler bilgisi
30. Türkiye Tarihini gösterir haritaları okuyabilme
31. Türkiye Tarihi ile ilgili olguları açıklayabilme
32. Türkiye Tarihi ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
33. Türkiye Tarihi ile ilgili savaşların sebep ve sonuçları arasında ilişki kurabilme
34. Türkiye Tarihi ile ilgili savaşların önemini açıklayabilme
35. Türkiye'nin sorunlarını çözmede tarihte yaşanan olaylardan yararlanmada duyarlılık
36. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletler ile ilgili kavramların anlam bilgisi
37. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletler ile ilgili olgular bilgisi
38. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletler ile ilgili sınıflamalar bilgisi
39. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletler ile ilgili ilkeler bilgisi
40. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletlerde kültür ve medeniyetin özellikleri bilgisi
41. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletleri gösterir haritaları okuyabilme
42. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletler ile ilgili ilkeleri açıklayabilme

43. Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan diğer devletlerin yıkılış sebeplerini açıklayabilme
44. Tarihe ilgi duyan bir kişiliğe sahip oluş
45. Osmanlı devleti ile ilgili kavramların anlam bilgisi
46. Osmanlı devleti ile ilgili olgular bilgisi
47. Osmanlı devletinin kuruluş döneminde padişahların devletin başına geçme sıraları bilgisi
48. Osmanlı devleti ile ilgili sınıflamalar bilgisi
49. Osmanlı devleti ile ilgili ilkeler bilgisi
50. Osmanlı devletinin kuruluş dönemindeki kültür ve medeniyetin özellikleri bilgisi
51. Osmanlı devletini gösterir haritaları okuyabilme
52. Osmanlı devleti ile ilgili olguları açıklayabilme
53. Osmanlı devleti ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
54. Osmanlı devleti ile ilgili savaşların sebep ve sonuçları arasında ilişki kurabilme
55. Osmanlı devletinin yaptığı savaşların önemini açıklayabilme
56. Geçmişine sahip çıkmaya adanmışlık

Amaçların davranışlarla ifade edilmesine (tanımlanmasına) aşağıda örnekler verilmiştir :

AMAÇ 7 - İlk Türk-İslâm devletlerini gösterir haritaları okuyabilme

DAVRANIŞLAR :

1. Harita üzerinde Karahanlılar Devletinin şehirlerinin hangileri olduğunu söyleme / yazma
2. Harita üzerinde Karahanlılar Devletinin komşu olduğu devletlerin hangileri olduğunu söyleme / yazma
3. Harita üzerinde Gazneliler Devletinin şehirlerinin hangileri olduğunu söyleme / yazma
4. Harita üzerindeGazneliler Devletinin komşu olduğu devletlerin hangileri olduğunu söyleme / yazma
5. Harita üzerinde Büyük Selçuklu Devletinin şehirlerinin hangileri olduğunu söyleme / yazma
6. Harita üzerinde Büyük Selçuklu Devletinin komşu olduğu devletlerin hangileri olduğunu söyleme / yazma
7. Harita üzerinde Dandanakan Savaşının nerede yapıldığını söyleme / yazma
8. Harita üzerinde Malazgirt Savaşının nerede yapıldığını söyleme / yazma

AMAÇ 25 - Türkiye tarihi ile ilgili olgular bilgisi

DAVRANIŞLAR :

1. Miryokefalon Savaşının kimler arasında, ne zaman yapıldığını söyleme / yazma
2. Kösedağ Savaşının kimler arasında, ne zaman yapıldığını söyleme / yazma
3. Anadolu'ya ilk gelenlerin Türkmen grupları olduğunu söyleme / yazma
4. Anadolu'ya ilk yapılan akınların ne zaman, nereye ve kim tarafından yapıldığını söyleme / yazma
5. Anadolu'da ilk kurulan Türk Beyliklerinin hangileri olduğunu söyleme / yazma
6. Anadolu'da kurulan ilk Türk Beyliklerinin nerede ve kimler tarafından kurulduğunu söyleme / yazma
7. Anadolu Selçuklu Devletinin kim tarafından, ne zaman ve nerede kurulduğunu söyleme/ yazma
8. Anadolu Selçuklu Devletinin ne zaman, kimler tarafından yıkıldığını söyleme / yazma

ÖZEL AMAÇLAR (3'ÜNCÜ SINIF)

1. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili kavramların anlam bilgisi
2. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili olgular bilgisi
3. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili sınıflamalar bilgisi
4. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili ilkeler bilgisi
5. Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş dönemi kültür ve medeniyetinin özellikleri bilgisi
6. Osmanlı İmparatorluğunu gösterir plân ve haritaları okuyabilme
7. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili olguları yorumlayabilme
8. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
9. Osmanlı İmparatorluğunun yaptığı savaşların önemini açıklayabilme
10. Şanlı bir tarihî geçmişe sahip olduğunun farkında oluş
11. Osmanlı İmparatorluğu dönemsindeki olaylarla günümüzde yaşanan benzer olayları karşılaştırabilme
12. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile ilgili kavramların anlam bilgisi
13. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile ilgili olgular bilgisi
14. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile ilgili sınıflamalar bilgisi
15. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile ilgili ilkeler bilgisi
16. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'yı gösterir haritaları okuyabilme
17. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'daki yeni buluşlar ve keşiflerin önem ve etkilerini açıklayabilme
18. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
19. XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan olaylara ilgi duyuş
20. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili kavramların anlam bilgisi
21. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olgular bilgisi
22. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili sınıflamalar bilgisi
23. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili ilkeler bilgisi
24. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı kültür ve medeniyetinin özellikleri bilgisi
25. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorl. ve Avrupa'yı gösterir haritaları okuyabilme
26. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorl. ve Avrupa ile ilgili olguları yorumlayabilme
27. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
28. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili antlaşmaların önemini açıklayabilme
29. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olaylarla günümüzde yaşanan olayları karşılaştırabilme
30. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili kavramların anlam bilgisi
31. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olgular bilgisi
32. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili ilkeler bilgisi
33. XIX. yüzyıl Osmanlı kültür ve medeniyetinin özellikleri bilgisi
34. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa'yı gösterir haritaları okuyabilme
35. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olguları yorumlayabilme
36. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
37. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili savaşların önemini açıklayabilme
38. XIX. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olayları günümüzde yaşanan benzer olaylarla karşılaştırabiilme
39. Tarihte yaşanan olay ve olgulara duyarlı oluş
40. II. Dünya Savaşı ile ilgili kavramların anlam bilgisi
41. II. Dünya Savaşı ile ilgili olgular bilgisi
42. II. Dünya Savaşı ile ilgili ilkeler bilgisi
43. II. Dünya Savaşı ile ilgili olguları yorumlayabilme
44. II. Dünya Savaşı ile ilgili ilkeleri açıklayabilme
45. II. Dünya Savaşı ile ilgili olaylar ile günümüzde yaşanan olayları karşılaştırabilme
46. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesini benimseyiş

Amaçların davranışlarla ifade edilmesine (tanımlanmasına) aşağıda örnek verilmiştir:

AMAÇ 24 - XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı kültür ve medeniyetinin özellikleri bilgisi

DAVRANIŞLAR :

1. Devlet yönetiminin özelliklerini söyleme / yazma
2. Toprak yönetiminin özelliklerini söyleme / yazma
3. Ordu ve donanmanın özelliklerini söyleme / yazma
4. Maliyenin özelliklerini söyeleme / yazma
5. Eğititm ve öğretimin özelliklerini söyleme / yazma
6. Bilim ve tekniğin özelliklerini söyleme / yazma
7. Dil ve edebiyatın özelliklerini söyleme / yazma
8. Sosyal ve ekonomik hayatın özelliklerini söyleme / yazma
9. Sanatın özelliklerini söyleme / yazma

2. Tarih Dersinin İşlenişi

Programın hazırlanması kadar, daha önemlisi programın uygulanmasıdır. Bir program ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, ona program özelliğini kazandıran uygulanma derecesidir. Çok iyi hazırlanan bir program uygulayıcılar tarafından başarısız kılındığı gibi hatalı hazırlanan bir program da uygulayıcılar tarafından başarılı bir şekilde uygulanabilir. Çünkü, uygulayıcılar uygulama sırasında programdan doğan hataları ortadan kaldırabilirler. Bir programın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, hazırlanma ve uygulama derecesine bağlıdır. Programın uygulanmasını etkileyen unsurları şöylece sıralamak mümkündür.

1. Öğretmen Yetiştirme

Programın uygulanmasında en önemli unsur öğretmendir. Çünkü, program bir takım maddelerden oluşmuş cansız, hareketsiz ve öğrenciyi doğrudan doğruya etkilemeyen, öğrenciyle karşı karşıya gelmeyen yazılı ifadeler bütünüdür. Programa canlılık kazandıran, onu etkili ve verimli duruma getiren, öğrenci için anlamlı kılan, yazılı ifadeler olmaktan çıkarabilen öğretmendir.

Öğretmenin mezun olduğu okul, meslekî kıdemi, bilişsel - duyuşsal ve devinişsel hazır bulunuşluk düzeyi, maaşı, fizikî görünüşü gibi özellikleriyle öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı pek çok bilimsel araştırmayla sınanmıştır. Bazı araştırmalara göre öğretmenin yaşı, boyu, yetişme tarzı, kıdemi, maaşı ve tutumu gibi nitelikleriyle öğrenci başarısı arasındaki ilişki çok düşük derecede bulunmuştur. Öğretme - öğrenme sürecinde öğrenci başarısını etkileyen öğretmen davranışları; öğretmenin maaşı, boyu, meslekî kıdemi, yetişme tarzı ve tutumu gibi değişkenlerden daha çok, sınıf içindeki tutarlı ve tutarsız gösterdiği davranışlardır.

Bir öğretmenden, öğretme - öğrenme sürecinde pekiştireç, ipucu, dönüt ve düzeltmeyi yerinde ve zamanında kullanması, öğrenci katılımını sağlaması, geç ve güç

öğrenenlere yardım etmesi, cezaya başvurmaması, her ünite veya konunun sonunda başarıya yönelik değerlendirmeyi yapması, bu değerlendirme sonuçlarına göre her bir öğrencinin varsa eksiklerini tamamlaması ve yanlışlarını düzeltmesi, genel kültür, özel alan ve meslekî bilgi yönünden bilgi ve beceriyle donanmış, hoşgörülü ve anlayışlı olması, buna karşılık öğretme - öğrenme kavramı ve ilkelerinden asla taviz vermemesi beklenmektedir [4].

Blom'a göre " Öğretim Nitelikleri " veya " Öğretim Hizmetinin Nitelikleri " dönüt, düzeltme, ipucu, pekiştireç, öğrenci katılımı, biçimlendirme ve yetiştirmeye yönelik değerlendirmeden meydana gelmektedir. Bu tür değişkenler ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur [5]. Öğretmenin, bu değişkenleri bilen ve uygulayan kişi olabilmesi için çok iyi yetiştirilmiş olması gerekmektedir. Programın ne olduğunu bilmeyen, amaçların eğitim - öğretimdeki öneminden habersiz, bütün çabasını ders kitaplarında yer alan ünite veya konuların öğretilmesine harcayan, öğretme - öğrenme yaşantılarının eğitim etkinliklerindeki yerini ve önemini kavrayamamış, öğrencisini tanıyamamış öğretmenden, kendisine verilen programı başarıyla uygulaması beklenemez.

Öğretmen, öğretme - öğrenme yaşantılarının düzenlenmesinde bilgi ve beceri sahibi olacak tarzda yetiştirilmelidir. Bugüne kadar, öğretmende " genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler " [6] üzerinde durulmuş ve henüz sonuçlanmayan çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, " öğrenci eğitim ortamında neler yapmalıdır ? " veya " öğretmen eğitim durumunda neler yapmalı, nasıl davranmalıdır ? " sorularının cevapları verilememiştir.

Teknolojik gelişmelere göre öğretmenin yerini ileride bilgisayarlar ve robotlar alabilecektir. Bilgisayarlar ve robotlar ipucu, dönüt, düzeltme, pekiştireç verebilir, öğrenci katılımını sağlayabilir, başarının ölçülmesine yönelik değerlendirme yapabilir. Buna karşılık, öğrenciye sevgi, hoşgörü, içtenlik, anlayış gibi insanî davranışları göstermede öğretmenin yerini tamamıyle tutamaz / tutamayacaktır.

Öğretmenlik, özel bilgi, beceri ve ilgi isteyen bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenlik formasyonu olmayan hiçbir kimse öğretmen olmamalı, öğretmen yetiştirme programları bilimsel araştırma bulgularına göre hazırlanmalı, öğretmen adayları bu programlardan geçirilmeli, başarılı öğrencilerin öğretmenlik mesleğini seçmeleri, seçenlerin de bu meslekte kalmalarını sağlamak için her türlü maddî ve manevî destek sağlanmalıdır.

2. Yönetici ve Deneticinin Anlayışı

Programın uygulanmasında yönetici ve denetici (müfettiş) lerin de büyük rolü bulunmaktadır. Programın uygulanması, eğitim - öğretim kurumunun yöneticisi ile o kurumun denetimini yapan müfettişin anlayışına bağlı olarak değişebilir. Yönetici ve deneticide,

---

[4] SÖNMEZ, Veysel : Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı, s. 149
[5] A. g. y.
[6] 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu : madde 45

programın hazırlanışı ve nerelere ağırlık verildiği, uygulamada nelere dikkat edilmesi ve nelere gereğinden fazla önem verilmesi hakkında bilgi ve anlayış yoksa, o eğitim - öğretim kurumunun öğretmenleri kendi başlarına bırakılmıştır. Böyle bir kurumda, öğretmenlerin şahsî görüşleri ağırlık kazanarak çoğunlukla programın ön gördüğü anlayışın dışına çıkılabilir. Büyük çabalar sonunda hazırlanmış program, bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan öğretmenin elinde tesadüflere ve keyfîliklere bırakılmış olur. Öğretmenin şahsî görüşleri önemli olmakla birlikte, bu görüşler uzun bir sürede ve büyük çabalar sonunda hazırlanmış programın uygulamadan kaldırılmasını gerektirmez. Diğer bir deyişle, öğretmenin şahsî görüşleri programın uygulanmasında belirleyici olarak kabul edildiği takdirde, öğretmen sayısı kadar uygulama çeşitliliği geçerli olacaktır. Bu durumda, programın uygulanabilirliği tartışılabilir.

Yönetici ve deneticinin, eğitim - öğretim kurumundaki çalışmaları yönlendirebilmesi ve programı başarıyla uygulatabilmesi için, kendilerinin program hakkında en az öğretmen kadar bilgi ve beceriye sahip olması gerekir. Yönetici ve denetici, programı ve programın dayandığı temel ilke ve anlayışı bilmediği takdirde, programın o kurumda başarıyla uygulanması çok zordur. Öğretmenin gezi, gözlem ve inceleme plânlarını kabul etmekte güçlük çıkaran, araç ve gereçleri eskimesin diyerek odalarda kilitli tutup muhafaza etmeyi beceriklilik sayan, eğitim etkinliklerini yalnızca ders kitabındaki konuların öğretilmesi olarak benimseyen; görev, yetki ve sorumluluklarını yetersizliklerini örtmek için savunma mekanizmaları gerçekleştirmede kullanan yönetici ve deneticilerin bulunduğu eğitim - öğretim kurumlarında, programın uygulanabilmesi belirtilen güçlüklerin ortadan kaldırılmasına bağlı olacaktır.

Programın başarıyla uygulanabilmesi için, yönetici ve deneticilerin program konusunda bilgi ve beceri sahibi olacak biçimde yetiştirilmesi gereklidir.

3. Öğretim Sistemleri

Programın uygulanmasında (toplu öğretim sistemi, ilgi merkezleri sistemi, Platon plânı, Dalton plânı, Winnetka sistemi, proje sistemi gibi) öğretim sistemlerinin çok büyük rolü bulunmaktadır. Öğretim sistemleri, eğitim - öğretim kurumunun bütün çalışmalarına ayrı bir biçim ve ayrı bir hava (örgüt iklimi) verir. Örneğin ; sistemin biri grupla çalışmayı esas alırken diğeri öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını esas almakta ve bu esaslar, eğitim - öğretim faaliyetlerinin ayrı bir biçim almasında etkili olmaktadır. Özellikle, öğretme - öğrenme yaşantılarının meydana getirilmesinde, dolayısıyla amaçların gerçekleştirilmesinde uygulanan sistem etkilidir.

1973'ten bugüne kadar uygulanan Türk Millî Eğitim Sistemi'nden :

a. Yönlendirici yapıda olması,

b. Meslek - eğitim - belge bağlantısı kurulması,

c. Sanayi - eğitim (sektörlerarası) işbirliğinin gerçekleştirilmesi,

d. Eğitim ile ekonomi arasında arz - talep dengesi kurulması beklenmektedir [7].

Yönlendirme, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun " yöneltme " başlıklı altıncı maddesinde ; fertlerin eğitimleri süresince ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara ve okullara yöneltilerek yetiştirilecekleri, eğitim sisteminin her bakımdan bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenleneceği, yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme - değerlendirme metotlarından yararlanılacağı biçiminde yer almıştır.

Türk Millî Eğitim Sistemi'nde, öğrenci akışı uygulamalarında yöneltmeye dönük hizmetler ön görülmüş, öğrenci merkezli bir yönlendirme yaklaşımına 1991 - 1992 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında " Ders Geçme ve Kredi Uygulaması " adı altında yer verilmiş olmasına, meslekî - teknik ortaöğretim kurumlarında " mesleğe yöneltme " de bazı çalışmalar yapılıp konuya çözüm getirilmek istenmesine rağmen, bugüne kadar sistemli ve tutarlı bir yaklaşım gerçekleştirilememiştir.

Eğitim - öğretim kurumlarında yönlendirme, rehberlik, ölçme ve değerlendirme uygulamalarının 1974 -1975 öğretim yılında başlamasından bu yana, yönlendirmenin temelini oluşturan kavram, anlayış ve ilkeler bakımından öğretmen - yönetici - denetici arasında birlik sağlanamadığından konu farklı değerlendirilmektedir.

Özel İhtisas Komisyonları'nca, sistemi geliştirme çalışmaları yapılmış ve raporlar yayımlanmıştır [8]. Raporlarda yer alan teklifler doğrultusunda hazırlanan yönetmelik uygulamaya konulmuştur [9]. Buna rağmen, eğitim sisteminde öğrenci akışı ve teşkilâtlanma yeterli nicelik ve niteliğe ulaşamamıştır. Çünkü, uygulamanın gerçekleşmesi için ön görülen aşağıdaki ilkelerden hiçbiri yerine getirilmemiştir [10].

a. Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında, programlarda belirtilen özel ve genel amaçlar, hedef davranışlar, açıklamalar ve konular esas alınır.

b. Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında okul, ilçe, il ve yurt çapında birlik ve beraberliğin sağlanması esastır.

c. Öğrenci, öğretmen, veli ve idare arasında ölçme - değerlendirme ve yönlendirme ile ilgili rehberlik hizmetleri danışman öğretmenler tarafından yürütülür.

d. Zihinsel alanda öğrenci başarısının belirlenmesi amacıyla hazırlanan ölçme araçlarında sadece bilgi düzeyinde değil kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerindeki davranışların da ölçülmesine ağırlık verilir.

e. Her öğrencinin kendi ilgi, istek ve yeteneğine göre yönlendirilmesine, geliştirilmesine ve belirli alanlarda ilerlemesine imkân sağlanır.

---

[7] KOÇAK, Kemal : " Eğitimde Kalitenin Artırılması Kalkınma Faktörü ", Bilgi Çağında Eğitim, (Ocak - Mart 1995), s. 27-29

[8] M. E. B. Ölçme Değerlendirme Sistemi Çalışmaları, Ankara, 1990

[9] Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği

[10] A. g. Yönetmelik, madde: 5

f. Yüksek öğretimdeki alanlara yönlendirmede, alınacak derslerin seçimi ve dönemlere dağılımında, danışman öğretmenin rehberliği ile öğrenci ve velinin karara ortak olması esastır.

g. İl ve ilçede, mevcut öğretim kurumlarının eğitim ortamlarından ve öğretim kadrolarından ortaklaşa yararlanılır.

Bu ilkelerden hiçbiri ortaöğretim kurumlarında uygulama şansı bulamamıştır. Eğitimi etkileyen ve eğitimden etkilenenlerin yetersizlikleri öğrencilere yüklenmiştir.

" Öğretim programları, öğrencilerin istek ve yetenekleri yönünde bireysel farlılıklarına ve yönelecekleri alanın özelliklerine cevap vermek üzere ortak ve seçmeli derslerden oluşur ". Bugüne kadar nerede, ne zaman, nasıl, kim ve ne ile hangi öğrencinin istek ve yeteneğini ölçmüş ve ortaya koymuştur ? Ölçme olmayınca değerlendirme ve yönlendirme nasıl yapılacaktır ? Öğrenci merkezli eğitim - öğretim bu mudur ? Öğretim programları, ortak ve seçmeli derslerden oluşmaktadır. Bu derslerin varoluş sebebi, öğrencilerin istek ve yetenekleri yönünde, bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanın özelliklerine cevap vermektir. Burada üç değişken söz konusudur :

* Öğrencilerin istek ve yetenekleri,
* Öğrencilerin bireysel farklılıkları,
* Öğrencilerin yönelecekleri alanın (meslek - bir üst program) özellikleri.

Öğretim programlarının uygulamasını etkileyen bu üç değişkene ilişkin ne yapılmıştır ? sorusunun cevabı ortada kalmıştır. Ortaöğretim kurumlarında uygulandığı söylenen " öğretim sistemi " nin adı " Ders Geçme ve Kredi Uygulaması " olmadığı gibi " Sınıf Geçme ve İmtihan Uygulaması " da değildir. Yönetici ve öğretmenlerin tecrübelerine dayanarak inisiyatiflerini kullandığı (ne kadar yönetici ve öğretmen varsa o kadar uygulamadan bahsedilebilir) ve adı konulamayan bir uygulamanın varlığını kabul etmek gerekir.

Programın uygulanmasında hangi " öğretim sistemi " ön görülüyorsa, o sistem kavram ve ilkeleriyle uygulanıp değerlendirilmelidir. Değerlendirme sonuçlarına göre düzeltme ve yeniden düzenleme yapılmalıdır.

4. Öğretim Metot ve Teknikleri

Metot (yöntem), " bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol " dur [11]. Teknik ise " herhangi bir sanat, üretim ve öğretim etkinliği için başvurulması gereken beceri, işlem ya da yol " dur [12]. Genellikle, bu iki kavram farklı olmalarına rağmen aynı kavramlarmış gibi birbirinin yerine kullanılmaktadır. Yöntem, bir ilkeler ve kurallar bütünüdür. Bu ilke ve kuralların belirli biçimlerde uygulanması ise tekniktir. Yöntemi meydana getiren ilkeler ve kurallar tam olarak bilinmeden ve kavranmadan, yöntemin uygulanması

---

[11] OĞUZKAN, A. Ferhan : Eğitim Terimleri..., s. 168
[12] A. g. e., s. 146

mümkün değildir. Bir tekniğin uygulanışına öğretmenin kişiliği karışır. Bu durum, öğretmenin o tekniği uygulayış biçimidir (Her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır). Öğretmenin tarzı, tekniğe canlılık ve özellik kazandırır.

Amaçlara ulaşmak için ön görülen etkinlikler, belirli öğretim yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilir. Programın uygulanmasında seçilecek yöntemler, programın başarıyla uygulanmasında rol oynar. Herhangi bir yöntemin seçilmesi, öğretmenin öğretme - öğrenme anlayışına bağlıdır. Öğretmeni öğrenciden daha etkin kılan yöntemlerle amaçlara ulaşmak daha güç olacak, buna karşılık öğrenci etkinliğine dayanan yöntemlerle istenen amaçlara ulaşmak kolaylaşacaktır.

Amaçlara ulaşabilmek için uygun yöntemler seçildiğinde, beklenilen davranışları kazandırmak daha kolay olacaktır. Uygun yöntemleri seçebilmek için; yöntemleri tanımlamak, hangi derste hangi amaçlar için nasıl kullanılabileceğini, üstün ve zayıf yönleri ile diğer yöntemlerle ilişkisini bilmek gerekmektedir.

Tarih öğretiminde " düzanlatım yöntemi, tartışma tekniği, grup çalışması, bireysel çalışma, örnek olay çalışması, oyunlaştırma ve soru sorma " [13] gibi çok çeşitli yöntem ve teknikler kullanılabilir.

1993 Lise 1 -2 Tarih Programında " anlatım, soru - cevap, grup tartışması, gezi ve inceleme, dinleme ve seyretme " yöntemlerine yer verilmiştir.

Tarih dersinin işlenişinde, tarihî olayların kuru bir anlatım biçimiyle ve kalıplaşmış kronolojik olaylar zinciri hâlinde öğrenciye aktarılması ve ezberletilmesi ile öğretmen ve öğrenci çoğunluğunu pasif durumda bırakan öğrenci takrirlerinden kaçınılması; soru-cevap, diyalog ve grup çalışmalarına yer verilmesi; etkin takrir yöntemiyle öğrencilerin derse katılımlarının sağlanması; ilgili konuların tarihî menkıbe, hatıra, şiir ve fıkralarla zenginleştirmek suretiyle derse ilginin çekilmesi için " ***sistem yaklaşımı*** " kullanılmalıdır.

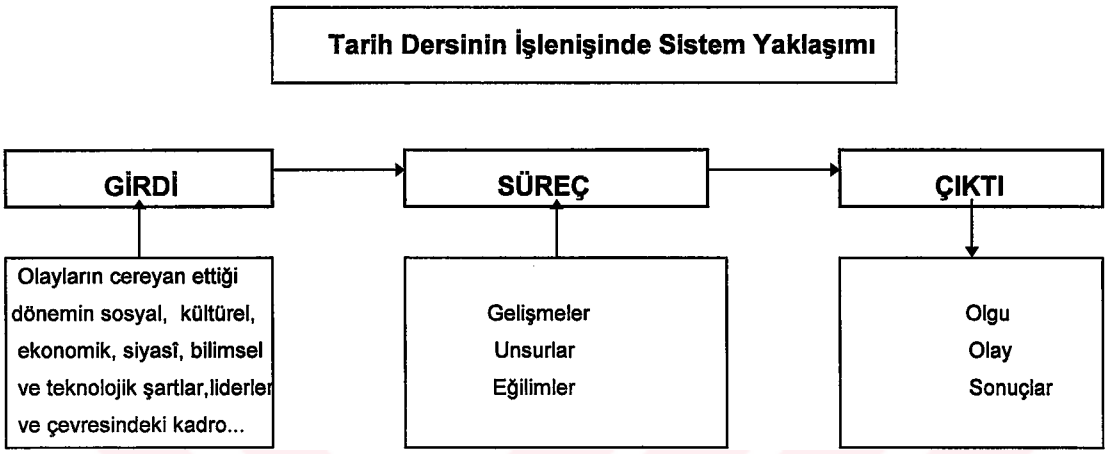
Sistem yaklaşımı ile geçmişte meydana gelen olgu ve olayların, bugünkü şartlarda naslı ortaya çıkabileceği, sonuçların nasıl olabileceği / değişebileceği üzerinde durularak düşünme, araştırma ve muhakeme yoluyla yorumlanması, değerlendirilerek özümlenmesi sağlanır.

Sistem yaklaşımında; tarihî olgu ve olayların meydana geldiği dönemdeki ;

- Sosyal şartlar,
- Siyasî şartlar,
- Kültürel şartlar,
- Bilimsel ve teknolojik şartlar,
- Ekonomik şartlar,
- Liderler ve çevresindeki kadro,

[13] PAYKOÇ, Fersun : Tarih Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ders Kitapları Yayın No : 110, Eskişehir, 1991, s. 77

gibi unsurlar sistemin girdileri olarak değerlendirilir. Girdilere göre gelişmeler ve unsurların oluşturduğu eğilim / yönelim tespit edilir. Gelişme ve unsurların oluşturduğu bileşke olgu, olay ve sonuçlardır. Olgu, olay ve sonuçlar sistemin çıktısı olarak dikkate alınır.

Sistem yaklaşımıyla ele alınan olayların girdi ve çıktılarında değişiklik yapılır. Bu değişikliklere göre meydana gelebilecek muhtemel sonuçların neler olabileceği öğrencilerle birlikte tartışılır. Tartışma ile olayların sonuçlarını analiz edebilme, değişik / yeni şartlara göre oluşabilecek sonuçları kestirebilme, farklı sonuçlara dayanarak günümüz şartlarını değerlendirme becerileri geliştirilir. Diğer taraftan öğrencilere, karşılacabilecekleri benzer mesele (sorun) ve olayları çözebilme yetenek ve alışkanlıkları kazandırılır.

Sistem yaklaşımı, 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programında amaçlar başlığı altında " Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek " biçiminde yer almaktadır.

5. Çevre Ayarlaması

Programda tespit edilmiş amaçları gerçekleştirmek için, geçerli öğretme - öğrenme yaşantılarını meydana getirebilmek çevrede bazı tedbirlerin alınmasına ve gerekli değişikliklerin yapılmasına bağlıdır. Eğitim - öğretimde çevre, " bireyi etkileyen canlı ve cansız varlıklar ile bütün güç ve koşulların toplamı " dır [14].

Çevre ayarlaması, maddî ve manevî çevre olarak düşünülmelidir. Maddî çevre ayarlaması ; öğrencinin ders yaptığı sınıf, kitaplık, kütüphane ve okuma salonu gibi yerlerin ders yapmak için uygun duruma getirilmesidir. Manevî çevre ayarlaması ; öğrencilerin güdülenerek dersin ünite veya konularını işleyecek duruma sokulmasıdır.

Tarih öğretiminin, ders kitaplarından başka kitaplar kullanılmadığı sürece gerçekleşmesi güçtür. Öğretmen; bir soruyu cevaplandırmak, bilmediği bir konuyu öğretmek

amacı ile araştırma ihtiyacını duyabilir. Diğer taraftan öğrenci, incelediği konuyla ilgili bilgileri kazanmak ve belge toplamak isteyebilir. Öğretmen ve öğrencinin ihtiyaçlarının karşılanması için, bir tarih kitaplığının kurulması ve bu kitaplıkta yalnız okunacak kitapların değil, araştırmaya yarar eserlerin bulunması gereklidir. Kitaplıkta, başka eserlere müracaat için tarih ve biyografya sözlükleri, günlük olayları kaydeden takvimler, geçmiş dönemlere ait istatistikleri toplayan bazı eserlere yer verilmelidir. Öğrencilerin tamamına uygun görülmeyen bir takım kitapların, tarih kitaplığında bulunması ; öğrencilerin her çeşitten eseri karıştırması, bilmediklerini aramaya alıştırılması, " tasnif ve tercih " sınıflama ve önemine göre sıralamayı öğrenmeleri bakımından faydalı olabilir. Biyografya koleksiyonları veya özel konular üzerine yazılmış eserler koleksiyonu, tarihin bütün yönlerine ait koleksiyonlar, tarihî roman ve hikâyeler, tarih araştırma ve incelemelerine ilişkin dergi ve broşürler gibi eserlerin tarih kitaplığında sıralanmış olmaları bile öğrencilere tarihin bölümlere ayrılabileceği fikir ve şuurunu vermeye yeterli olabilir.

Eğitim - öğretim kurumlarında, tarih dersleri için düzenlenmiş bir sınıfın bulunması, öğrencinin derse karşı ilgisini uyandıracak ve öğrencinin derse aktif katılımını sağlayabilecektir. Tarih öğretimi için ders araç - gereçlerinin, özellikle projeksiyon âletleri ile öğrencilere hitabeden müracaat kitaplarının yer aldığı tarih salonları kurulmalıdır.

" Bu çeşit çalışmalar için, mümkün olursa, okulda bir salon tarih derslerine özgü bir sınıf olarak ayrılacaktır. Bu sınıfta ders kitaplarından ayrı öğrencilerin kullanacakları bir zarf bulunacaktır (Zarfın içine, incelenen konu ile ilgili " müracaat fişleri ", gazete kupürleri, resimler, grafikler ve başka dokümanlar konacaktır). Bu sınıfta aynı zamanda tarih derslerinde kullanılabilecek, öğrenci seviyesine uygun dokümanlar, tarih tabloları, atlaslar, coğrafya haritaları, mecmualar, ansiklopediler, tarih sözlükleri, projeksiyon âletleri ve tarih derslerinde işe yarayabilecek başkaca belgeler bulunacaktır. Tarih dersleri bu sınıfta işlenecektir " [15].

Eğitim - öğretim kurumlarında tarih salonu bulunması teklifi, Danimarka Hükûmetinin daveti üzerine ve Avrupa Konseyi Genel ve Teknik Öğretim Programı çerçevesinde, ortaöğretim okullarında tarih öğretimi konusunda 1965 Eylülünde Elseneur'de tertiplenen toplantıda Türkiye tarafından gündeme getirilmiştir. Toplantıda alınan tavsiye kararı gereğince 1969 yılında Brunswick'te " İlkokullardaki ve Orta Öğretimin birinci dönemindeki tarih öğretimi " hakkında bir konferans yapılmıştır. Avrupa Konseyi toplantılarına katılan Türkiye, toplantılara katılmadan önce tarih öğretimi konusunda eğitim programlarında, maddî ve manevî çevre ayarlamasına ilişkin değişiklikler yapmış ve bu değişiklikleri yansıtan fikir ve görüşleri Konsey raporlarında yer alacak biçimde teklif ve tavsiye etmiştir.

---

[14] OĞUZKAN, A. Ferhan : a. g. e., s. 39

[15] DANCE, E. H. : (Çeviren : Osman HORASANLI) Orta Dereceli Okullarda Tarihin Yeri, s. 67

"... Öğretmen her konu için öğrencilere bir çalışma plânı verecektir. Bu çalışma plânı bir muhtıra şeklinde olmayıp öğrencileri kendi kendine çalışmaya yöneltici nitelikte olacak ve başlıca şu kısımları içine alacaktır:

A - Öğrenciler tarafından incelenecek ders konusunun bir problem hâlinde ortaya konması,

B - Belirtilen problemin ana hatları,

C - Her ana fikri açıklayıcı sorular.

.....

Öğretmen öğrencileri bu çalışma plânına göre çalışmaya yönelterek kendisi bu çalışmaya yardım edcek, gereken yerlerde tamamlayıcı ve açıklayıcı nitelikte dersler anlatarak onlara bilgiler kazandıracaktır. Öğrenciler çalışmalarını bitirdikten sonra, öğretmen bu çalışmaları çeşitli şekilde yoklayarak denetleyecek, noksan, yanlış gördüğü yönleri söyleyecek ve düzeltecektir. Bu plânlar öğretmenin önünde derslerde işlenecektir. Mümkün olursa, bu çalışmaya okulun dersliklerinden biri ayrılacak ve bu derslikte öğrencilerin yararlanabilmesi amacıyla ders kitaplarından başka her konu için bir zarf (bu zarfın içinde o konuyla ilgili kaynakları gösteren fişler, gazete kupürleri, resimler, grafikler v.b. gibi ders materyalleri) bulunacaktır. Burada öğrencilerin seviyelerine uygun yardımcı tarih kitapları, tarihî tablolar, atlaslar, haritalar, dergiler, ansiklopediler, tarihî sözlükler, projeksiyon ve epidiaskop gibi Tarih derslerinde yararlanılacak ders araçları da bulundurulacak ve Tarih dersleri bu derslikte okutulacaktır" .

6. Eğitim Teknolojisi

Programın uygulanmasında, kullanılan öğretim metot ve teknikleri ile birlikte bir takım araç ve gereçlere de ihtiyaç duyulur. Geçerli öğrenme yaşantılarının meydana gelmesi, öğrencinin birden fazla duyu organına hitap edilmesi ile orantılıdır. Duyu organlarına hitap edilmesi, uygun araç ve gerecin seçilip kullanılmasına bağlıdır. Öğretmenin yerinde ve zamanında uygun araç ve gereci kullanması, öğrencilerin bilgi ve beceri kazanması ile tutum ve değerleri geliştirmesinde kalıcılık oranını yükseltir.

Programın uygulanmasındaki öğretmenin araç ve gereci kullanacağı varsayımından hareket edilerek, araç ve gerecin zamanında kullanılıp kullanılmayacağı dikkate alınmamaktadır. Burada önemli olan, öğretmenin araç ve gereç kullanma ihtiyacını duymasıdır. Kısacası, öğretmenin eğitim teknolojisinin öğretimdeki yerine inanıp inanmamasıdır. Araç ve gereç kullanmadan yalnızca söze dayanan dersler öğretmen açısından kolay olmasına rağmen, öğrenciyi pasif bırakmaktan öteye gidemez. Amaçları gerçekleştirebilmek için, öğrenciyi etkileyen ve öğrenmede kalıcılık oranı yüksek derecede olan araç ve gereçlerden yararlanılmalıdır.

Eğitim - öğretim etkinliklerinde kullanılacak araç ve gereçlerde bir takım özellikler bulunması gerekir. Bu özellikleri şöylece sıralayabiliriz :

1. Amaca uygun olmalıdır.
2. Öğretim metod ve tekniklerine uygun olmalıdır.
3. Öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
4. Öğrencilere, olayları ve varlıkları tam ve doğru olarak tanıma fırsatı vermelidir.

5. Öğrencilere, soyut kavramları somutlaştırarak vermelidir.

6. Öğrencileri, ilgili ünite veya konulara karşı güdülemelidir.

7. Dersin işlenişini kolaylaştırmalıdır.

8. Dersin değerlendirilmesine katkıda bulunmalıdır.

Tarih öğretiminde araç ve gereçler (öğretim malzemeleri) bakımından ilginç bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır : Tarih dersinde, öğrencilerin doğrudan doğruya gözleyemedikleri ve tanık olmadıkları birçok geçmiş olay incelenmektedir. Olayların canlandırılması, tarihçiler vasıtasıyla incelenmesi söz konusu olmaktadır. Bu yüzden, tarih öğretiminde dersin amaçlarına, öğrenciler ile öğretme ve öğrenme durumunun özelliklerine uygun araç ve gereçler kullanılmalıdır. Bu durum, 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programında şöyle dile getirilmektedir :

" *Konular harita üzerinde işlenecek, olayların plânları ve krokileri çizilecek, gerektiğinde konularla ilgili olan ve Millî Eğitim Bakanlığı'nca okullara tavsiyesi uygun görülen kitap, ansiklopedi, dergi ve broşür gibi kaynaklar ile varsa film ve slaytlardan yararlanılacaktır. Çevredeki tarihî yer, anıt ve eserler gidip görülecek, müzelerdeki tarihî eser ve belgeler gösterilecek, öğrencilerin geçmişi kolaylıkla göz önüne getirmelerine ve böylece yapıcı ve yaratıcı çalışmaları için malzeme edinmelerine imkân ve fırsat verilecektir* " .

1971 - 1992 yılları arasında uygulanan Tarih programlarında " Tarih dersinin işlenişinde gerekli olan başlıca araç, gereç ve tesisler " öngörülmüş olmasına rağmen, Millî Eğitim Bakanlığınca (Eğitim teknolojisi üretim, alım ve satımı ile ilgili görevli ve yetkili Bilgisayar Eğitimi ve Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İşletmeler Dairesi Başkanlığı, Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi Başkanlığı gibi merkez teşkilâtı birimlerinin varlığına rağmen) eğitim teknolojisi yeterince üretilememiş veya ihtiyacı karşılanamamıştır. Diğer taraftan öğretmen, yönetici ve müfettişlerin eğitim teknolojisine yakınlığı ve yatkınlığını da nitelik açısından göz ardı edilmemelidir.

Millî Eğitim Bakanlığınca yeterli düzeyde karşılanamayan eğitim teknolojisi ihtiyacının, özel kesimdeki kişi, kurum ve kuruluşlarca Karaoğlan, Tarkan, Malkoçoğlu, Tolga, Kara Orkun, Deli Dumrul, Nasreddin Hoca, Deli Balta, Kurdoğlu gibi resimli roman ve filmler, sesli yayınlar ile karşılandığı da bir gerçektir. Bu arada TRT'nin Dördüncü Murat, Küçük Ağa, Kuruluş gibi dizilerini ve bunlara ait video kasetleri de belirtmek yerinde olur. Günümüzde, özel kesimce kompakt diskler (CD) üretildiği gözlenmektedir.

1993 Lise 1 - 2 Tarih Programında araç - gereç başlığı altında " ders kitabı, öğretmen el kitabı, konuyla ilgili yayınlar, dünya haritası, küre, zaman şeridi, harita ve atlaslar, sesli ve görüntülü eğitim araçları "na yer verilmiştir.

Tarih öğretiminde kullanılabilecek araç - gereçleri okuma malzemeleri, göze ve kulağa hitapeden araçlar, nesneler ve modeller, çevre kaynakları, geziler, tarih sergileri, sözlü tarih ve belge niteliğindeki kaynaklar biçiminde sıralayabiliriz :

Okuma Malzemeleri

Okuma malzemeleri, öğrencilere uzak olan kavram ve olayların öğretilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihî olayların birçok sebep ve sonucu olduğundan değişik açılardan yorumlanmaları mümkündür. Bu yüzden, farklı açıklamalar ve yorumlar getiren okuma malzemelerinin öğrencilerce incelenmesi yararlıdır. Tarih öğretiminde ders kitapları, müracaat kitapları (ansiklopediler, yıllıklar, sözlükler, atlaslar, kılavuz kitaplar, hayat hikâyeleri), belge nitelğindeki kaynak kitaplar, gazete ve dergiler, tarih dergileri (*Belleten, Hayat Tarih Mecmuası, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Tarih ve Toplum, Tarih ve Medeniyet*) okuma malzemesi olarak kullanılabilir.

Göze ve Kulağa Hitabeden Araçlar

Göze ve kulağa hitabeden (görsel ve işitsel) araçlar, öğretimi ilginç ve etkili bir biçime dönüştürür. Bunların kullanıldığı öğrenmede kalıcılık oranı, bilimsel araştırma sonuçlarına göre % 50'dir. Görsel ve işitsel araçları; resim ve fotoğraflar, bülten tahtası, slayt, film şeridi, saydam ve diğer görsel gereçler, ses bantları, plâklar, ses kayıtları, radyo ve kompakt diskler (cd), film, televizyon, video ve video kasetleri, tepegöz ve bilgisayar gereçleri biçiminde sıralayabiliriz.

Nesneler ve Modeller

Tarih öğretimini canlı ve ilginç kılabilmek için, çeşitli kültürlere ait giysiler, süsler, takılar,âletler, eşyalar, oyuncaklar, ürünler, paralar, belgeler, el yazmaları, günlükler, mektuplar, hâtıralar, dergiler, kitaplar, mühürler, sanat ürünleri gibi nesneler ile ulaşıma ilişkin maket veya modeller, barınmaya ilişkin maket veya modeller incelenmelidir.

Nesne ve modeller, gerçeğin bir bölümünü yansıtırlar. Bunları öğretimde kullanabilmek için okuma malzemeleri, resim ve filmlerle desteklemelidir. Nesne ve modeller, müze, ticarî ve sanayî kurum ve kuruluşları ile şahıslarda bulunabilir. Şahısların topladığı antika, eski belge veya günlükler öğretimde çok yararlı olabilir. Öğretmenin öncülüğü ve öğrencilerin katkılarıyla, çevredeki kişilerden bu kaynaklar toplanılarak, okul müzeleri kurulmalı ve geliştirilmelidir.

Çevre Kaynakları

Tarih öğretiminde, dersi sınıfın dışına taşırmalıdır. Böylece, öğrencilerce dersin sevilmesi ve anlaşılması sağlanabilir. Her okulun bulunduğu çevrede, öğretmenin işine yarayabilecek kaynakların bulunma ihtimali yüksektir. Bunlar; kişilerden, kurum ve kuruluşlar ile mahallî yayınlardan, tarihî alan ve eserlerden elde edilebilir. Bu yüzden, öncelikle öğretmenin çevrede nelerin bulunduğunu çok iyi incelemesi ve bilmesi gereklidir.

Geziler

Tarih öğretiminde gezilerden yararlanmak, dersin amacına uygun olarak önceden plânlama ile mümkündür. Tarihî yer, anıt ve eserlerin görülüp incelenmesine yönelik bir gezide, orada geçen olayın, olayda rol alan kişilerin, ora ile ilgili yapılan inceleme ve araştırmaların dikkate alınması gerekir. Gezi sonunda, öğrencilerin gezi ile ilgili görüş ve düşünceleri çeşitli biçimlerde alınmalıdır.

Mahallî çevrenin tarihi, kaynak kişilerden yararlanmak suretiyle incelenebilir. Diğer taraftan, öğrencilerin aile ve atalarının etnik kültürleri; giysi, müzik, kitap, spor, dil; film ve televizyonlardan milletlerarası etkiler ve tepkiler incelenerek araştırılabilir. Tarih öğretiminde göz ardı edilen konulardan biri, öğrenciyi ders kitabından ve ezbercilikten uzaklaştırmak, tarih dersini öğrenci için anlamlı bir duruma getirmek, daha doğrusu tarihi şahsileştirmektir.

Tarih Sergileri

Tarih sergileri, öğrencilerin tarih dersinde kazandıkları bilgi ve beceri ile kazandıkları tutum ve değerlerin herkese açık olarak gösterilmesi, diğer insanları tarih konusunda aydınlatmak amacıyla düzenlenir. Tarih sergileri, öğrenciler tarafından düzenlendiği gibi resmî ve özel kurum ve kuruluşlarca da gerçekleştirilebilir. Öğrencilerce düzenlenen sergilerde genellikle aşağıdaki özellikler aranır:

a. Sergi belli bir konuya yönelik hazırlanmalıdır.

b. Serginin plânlanmasına ve bilgilerin toplanmasına öğrenciler doğrudan doğruya katılmalıdır.

c. Sergi sırasında, ziyaretçilere öğrenciler bilgi vermelidir.

d. Çevredeki kişi, kurum ve kuruluşlardan sergiye yardımcı olmaları istenmelidir.

e. Çevredeki kişi, kurum ve kuruluşlar sergiye davet edilmelidir.

Böylece, tarih sergileri aracılığı ile tarih dersinde işlenen konuların anlamlı bir duruma getirilmesi, öğrencilerin derse etkili bir şekilde katılması, çevredeki kişi, kurum ve kuruluşlar ile ilişki kurulması sağlanabilir.

Sözlü Tarih

Tarih öğretiminde öğrencilerin, önemli tarihî olayları yaşamış kişilerle konuşmaları ve görüşmeleri, derse ilginin artmasını ve güdülenme derecesinin yükselmesini sağlar. Sözlü tarihin yararlı olabilmesi için:

a. Bir konu seçilmelidir.

b. Görüşme yapılacak kişiler önceden seçilmelidir.

c. Sorular hazırlanmalıdır.

d. Görüşme yapılmalıdır.

e. Görüşmede elde edilen bilgiler tasnif edilmelidir.

f. Toplanan bilgiler yayımlanarak herkese açık bir duruma getirilmelidir.

Belge Niteliğindeki Kaynaklar

İnsanın sosyal hayatıyla ilişkili bütün yazılı ve yazısız belgeler kaynakları meydana getirir. Bu kaynakların doğruluğunu araştırmak ve sonuca göre belge olarak kullanmak gereklidir. Tarih öğretiminde, çeşitli dönemler işlenirken yazılı belgeler ile birlikte yazısız belgeler de incelenerek değerlendirilmelidir.

Tarih öğretiminde kullanılan belge niteliğindeki kaynaklar, haberler ve kaynaklar olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Haberler

Sosyal hayatın bütün yönleriyle ilgili olarak meydana gelen sözlü, yazılı veya resimli haberler, zamanla gelişerek belge niteliği kazanırlar. Haberleri; sözlü, yazılı ve resim - çizim haberleri olmak üzere üç gruba ayırabiliriz:

Sözlü Haberler

Bunlar, yazısız dönemlerden itibaren sözlü biçimde aktarılan destan, hikâye, efsâne, menkibe, fıkra, anlamlı sözler ve atasözleri gibi zamanla yazılı biçim kazanabilen haberlerdir.

Yazılı Haberler

Bunlar, sözlü haberlerin herhangi bir dönemde yazıya geçirilmesi dışında, doğrudan doğruya yazılı olarak ortaya çıkan kitâbeler, soyağacı, yıllıklar, kronikler, vakayinâmeler, hayat hikâyeleri, çeşitli koleksiyonlar, hâtıralar, seyahatnâmeler ve gazete gibi yazılı belgelerdir. Yazılı belgeler, yazılı haberler kapsamındadır.

Resim - Çizim Haberleri

Tarihî yer, anıt ve eserlerde görülen resim ve çizimler, kabartma ve heykeller, geçmişten bugüne kalan haritalar,fotoğraf, film ve slaytlar resim - çizim haberleri kapsamına girer.

Kalıntılar

Kalıntılar, sosyal hayatın doğrudan doğruya meydana getirdiği belgelerdir. İnsan hayatı boyunca sosyal veya bireysel ihtiyaçlarıyla ilgili olarak eserler meydana getirir. Daha sonra gelen araştırmacılar bu eserleri inceleyerek dün ile bugün arasında sebep - sonuç ilişkisini kurarlar.

İnsan vücudu kalıntıları, dil ve yer adları, gelenek, görenek, halkbilim, sanat, bilim, zenaat, nümizmatik (eski para ve madalyonlarla ilgili), edebiyat, protokol, resmî yazışma kalıntıları; kendiliğinden kalan kalıntılardır. Kalıntıların diğer türü ise özel ilgileri yansıtan anıtlar ve diplomasi kalıntıları gibi eserlerdir. Örneğin, Osmanlı Devleti ünitesi işlenirken kitâbeler, nümizmatik belgeler, kadı sicilleri, fetvalar, vakfiyeler, tahrir defterleri, fermanlar, kronikler, vakayinâmeler, salnâmeler, gazeteler, hayat hikâyeleri ve edebiyat eserleri kaynak olarak kullanılabilir.

7. Programın Çevre Şartlarına Uydurulması

Merkezden hazırlanan program uygulanırken, öğretmen tarafından çevre şartlarının göz önüne alınması gerekir. Çevre şartlarının göz önüne alınması, programın bir kenara atılması ve yepyeni bir çalışma yapmak demek değildir. Programda tespit edilmiş konuların, çevre şartlarına göre işlenmesidir. Ana bölümleri hazırlandıktan sonra, çevre şartlarının dikkate alınması için öğretmene yetki veren programa " esnek çerçeve program " adı verilir. Merkezden hazırlanan programlar için bu durum, programın sahip olması gereken niteliklerden biri sayılmaktadır.

Tarih öğretiminde; kahramanlık ve kurtuluş günleri, belirli gün ve haftalar, tarihî yer ve müzelerin gezilip görülmesi, konferans, panel, sempozyum ve açık oturum, panayır, fuar, festival ve sergiler, devlet adamlarının ziyaretleri, milletlerarası toplantılar, kurultaylar, şenlikler gibi etkinliklerden yararlanmak öğretmenin dikkate alması gereken konulardır. Bu tür etkinliklerden yararlanmak için, programda yer alan konuların sırasını beklemek gerekmez. Çünkü, tarih bugün ile dünün diyalog kurmasıdır. Türk Tarihi, öğretmene programı çevre şartlarına uydurmak için sayısız fırsatlar tanıyacak zenginliktedir.

8. Dersler Arası Bağlantının Sağlanması

Programın uygulanmasında, dersler birbirinden tamamen kopuk ve bağımsız işlenmemelidir. Her ders kendi içinde bir bağımsızlığa sahip olmasına rağmen, dersler arasında zaman zaman ilişkiler kurulmasında fayda vardır. Tarih dersi, coğrafya dersi yokmuş gibi işlenmemeli; coğrafya dersi Türk dili ve edebiyatı dersini unutmamalıdır. Hangi ders olursa olsun, amaçları gerçekleştirmek için öğretmenler kendi dersi dışındaki derslerden yararlanmalı ve ilişki kurmalıdır. Böylece, bir derste diğer bir derste verilen kavramlar pekiştirilmiş, öğrenciye tutum ve değerler kazandırılmış olur. Öğrenciler, çelişkiye kapılmadan bilgi ve beceri kazanabilirler.

Tarih öğretiminde; Genel Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi, İslâm Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi, Bilim Tarihi, Sanat Tarihi, Coğrafya, Resim, Müzik, Beden Eğitimi ve Spor, Fen Bilimleri ve Matematik gibi derslerle mutlaka ilişki kurmak gereklidir. Bu durum, 1993 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programında şöyle ifade edilmektedir [16]:

" Türk İnkılâbının başlangıcı ile ilgisi olan Osmanlı İmparatorluğunun durumu, devlet adamları ve devlet kurumları konuları işlenirken; Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programının başında yer alan " AÇIKLAMALAR " daki konu ile ilgili hususlara bağlı kalınmasına özen gösterilecektir ".

[16] a. g. y., s. 339 - 340

3. Tarih Ders Kitaplarının Nitelikleri

1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programına göre Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilmiş ders kitabı olmadığından, 1990 - 1991, 1991 - 1992 öğretim yıllarında kaynak kitaplardan yararlanılması; 1992 - 1993 öğretim yılında okutulacak ders kitaplarının ileride duyurulacağı ilân edilmiştir [17] . Buna rağmen, 1992 - 1993 öğretim yılında da kaynak kitaplardan yararlanılmıştır.

1991 - 1992 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında kademeli olarak ders geçme ve kredi uygulamasına geçilmiştir [18]. Sınıf geçme ve sınav uygulaması 1993 - 1994 öğretim yılından itibaren yerini ders geçme ve kredi uygulamasına bırakmıştır.

Araştırmacı tarafından yapılan 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programının Değerlendirilmesi araştırmasının örneklemini oluşturan Ankara merkez ilçelerinde 1992 - 1993 öğretim yılında eğitim - öğretime açık bulunan 94 genel, meslekî ve teknik lisede ders kitabı yerine veya kaynak kitap olarak aşağıdaki kitaplar okutulmaktadır :

TABLO 1

ANKARA MERKEZ İLÇELERİNDEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA 1992- 1993 ÖĞRETİM YILINDA SINIF GEÇME ve SINAV UYGULAMASINA GÖRE OKUTULAN KİTAPLAR

KİTABIN ADI	YAZARI / YAZARLARI	YAYINEVİ	BASIM YERİ ve YILI
1. Lise İçin Tarih I	Erdoğan MERÇİL- Taner TARHAN-Zerrin GÜNAL	Altın Kitaplar	İstanbul, 1990
2. Tarih Lise I	Altan DELİORMAN	Bayrak Basım Yayım Tanıtım	İstanbul, 1991
3. Tarih Lise I	Selâhattin DİKMEN-Kemal KOÇAK	Üner Yayınları	Ankara, 1990
4. Lise II Tarih	Mehmet Altay KÖYMEN-Salim KOCA-Baykal ÖZEL	Ülke Yayın Haber	İstanbul, 1990
5. Tarih Lise 2	Nurer UĞURLU-Esergül BALCI	Serhat / Örgün	İstanbul, 1990
6. Tarih Lise II	Selâhattin DİKMEN-Kemal KOÇAK	Üner Yayınları	Ankara, 1991
7. Tarih Lise 3	Nurer UĞURLU-Esergül BALCI	Sehat / Örgün	İstanbul, 1990
8. Tarih Lise III	Selâhattin DİKMEN-Kemal KOÇAK	Üner Yayınları	Ankara, 1991

1992 - 1993 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında okutulan ders kitaplarında yer alan ünite / konular, hazırlık soruları / hazırlık çalışmaları, değerlendirme soruları, okuma parçaları, öğretimi tamamlayıcı ve açıklayıcı unsurların (resim, şekil, şema, tablo, grafik, kroki, plân ve harita) sayısı ve kapladıkları alanların (cm^2) dağılımı aşağıda tablolar hâlinde gösterilmiştir.

---

[17] Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi : 05.03.1990 ; 2307, 01.04.1991; 2334, 30.03.1992 ; 2355

[18] Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği : Resmî Gazete (02.09.1991; 20979), Tebliğler Dergisi (02.09.1991 ; 2342 Ek)

TABLO 2

DERS KİTAPLARINDA LİSE I. SINIF ÜNİTELERİNİN DAĞILIMI

ÜNİTELER	Erdoğan MERÇİL - Taner TARHAN - Zerrin GÜNAL		Altan DELİORMAN		Selâhattin DİKMEN - Kemal KOÇAK		PROGRAMIN ÖNGÖRDÜĞÜ AĞIRLIK %
	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	
I	18	**7.5**	15	**7.2**	18	**7.4**	8
II	11	**4.6**	10	**4.8**	14	5.8	5
III	53	22.2	42	**20.3**	45	18.5	20
IV	13	**5.4**	16	7.7	26	10.7	5
V	48	20	52	**25.1**	41	16.9	25
VI	36	15	24	**11.6**	46	18.9	12
VII	60	**25.5**	48	23.2	53	21.8	25
TOPLAM	239	100	207	100	243	100	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Lise I. sınıf ünitelerinin ders kitaplarında dağılımında; E. MERÇİL-T. TARHAN - Z. GÜNAL üçlüsü I, II, IV ve VII. ünitelerde, A. DELİORMAN I, II, III, V ve VII. ünitelerde, S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisi I ve II. ünitelerde programda öngörülen ağırlığı yakalamış görülmektedir.

Her üç eser, diğer ünitelerde programda öngörülen ağırlıktan ya aşağıda kalmış ya da yukarı çıkmış durumdadır.

TABLO 3

DERS KİTAPLARINDA LİSE II. SINIF ÜNİTELERİNİN DAĞILIMI

ÜNİTELER	Mehmet Altay KÖYMEN- Salim KOCA- Baykal ÖZEL		Nurer UĞURLU - Esergül BALCI		Selâhattin DİKMEN - Kemal KOÇAK		PROGRAMIN ÖNGÖRDÜĞÜ AĞIRLIK %
	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	
I	58	26	40	18.7	42	22.2	21
II	14	6.3	24	11.2	18	9.5	7
III	62	27.8	60	28	50	26.4	29
IV	24	10.8	26	12.1	18	9.5	8
V	65	29.1	64	29.9	61	32.3	35
TOPLAM	223	100	214	100	189	100	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Lise II. sınıf ünitelerinin ders kitaplarında dağılımında, her üç eser programda öngörülen ağırlıktan ya aşağıda kalmış ya da yukarı çıkmış durumdadır.

TABLO 4

DERS KİTAPLARINDA LİSE III. SINIF ÜNİTELERİNİN DAĞILIMI

ÜNİTELER	Nurer UĞURLU - Esergül BALCI		Selâhattin DİKMEN - Kemal KOÇAK		PROGRAMIN ÖNGÖRDÜĞÜ AĞIRLIK %
	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	AYRILAN SAYFA	AĞIRLIK %	
I	100	35	123	42	25
II	26	9.1	22	**7.5**	7
III	70	24.6	84	**28.7**	28
IV	78	27.4	55	18.8	35
V	11	3.8	9	3	5
TOPLAM	285	100	293	100	100

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Lise III. sınıf ünitelerinin ders kitaplarında dağılımında, S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisi II ve III. ünitelerde programda öngörülen ağırlığı yakalamış görülmektedir.

Her iki eser, diğer ünitelerde programda öngörülen ağırlıktan ya aşağıda kalmış ya da yukarı çıkmış durumdadır.

Ders kitapları, her bir ünitenin kapladığı ünite alanı (satır uzunluğu x yazılı metin yüksekliği = ünite alanı cm^2), her ünitede yer alan öğretime yardımcı unsurların (resim, şekil, tablo, grafik, şema, kroki, plân ve harita gibi) kapladığı alan öğretime yardımcı unsurlar alanı, ünite alanından öğretime yardımcı unsurlar alanı çıkarılarak yazılı metin alanı olarak hesaplanmış ve karşılaştırılmıştır.

E. MERÇİL - T. TARHAN - Z. GÜNAL üçlüsünün eserinin ebadı 15.7 x 23.5 = 368.95 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.5 = 231.25 cm^2'dir.

A. DELİORMAN'ın eserinin ebadı 15.8 x 22.9 = 361.82 cm^2, satır uzunluğu 12.7 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.7 x 18.2 = 231.14 cm^2'dir.

S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin eserinin ebadı 15.6 x 21.8 = 340.08 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.3 = 228.75 cm^2'dir.

Tablo 5'in incelenmesinden anlaşılacağı gibi E. MERÇİL - T. TARHAN - Z. GÜNAL üçlüsünün ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 9.9, yazılı metin alanı % 90.1 ; A. DELİORMAN'ın ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 17.2, yazılı metin alanı % 82.8; S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 10, yazılı metin alanı % 90 oranında yer almaktadır.

TABLO 5

DERS KİTAPLARINDA LİSE I. SINIF ÜNİTELERİNİN ÜNİTE, ÖĞRETİME YARDIMCI UNSURLAR ve YAZILI METİN ALANINA GÖRE DAĞILIMI (Birim cm^2)

ÜNİİTELER		E. MERÇİL- T. TARHAN - Z. GÜNAL			A. DELİORMAN			S. DİKMEN - K. KOÇAK		
		ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI	ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI	ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI
I	F	4162.5	511.5	3651	3467.1	-	-	4117.5	465.5	3655
	%	100	12.3	87.7	100	-	-	100	11.2	88.2
II	F	2543.75	596.45	1947.3	2311.4	190.01	2121.39	3202.5	447.5	2755
	%	100	23.4	76.6	100	8.2	91.8	100	14	86
III	F	12256.51	1838.97	10417.54	9707.88	2013.42	7694.46	10293.75	1470.94	8822.81
	%	100	15	85	100	20.7	79.3	100	14.3	85.7
IV	F	3006.25	472.74	2533.51	3698.24	1865.87	1832.37	5947.5	798.55	5148.95
	%	100	15.7	84.3	100	50.5	49.5	100	13.4	86.6
V	F	11100.24	711.35	10388.88	12019.28	1505	10514.28	9378.75	728.31	8650.44
	%	100	6.4	93.6	100	12.5	87.5	100	7.8	92.2
VI	F	8325.18	773.18	7552	5547.36	1763.39	3783.97	10522.5	602.79	9919.71
	%	100	9.3	90.7	100	31.8	68.2	100	5.7	94.3
VII	F	13875	580.15	13294.85	11094.72	892.28	10202.44	12123.75	1032.24	11091.51
	%	100	4.2	95.8	100	8	92	100	8.5	91.5
TOPLAM	F	55269.43	5484.34	49785.09	47845.98	8229.97	39616.01	55586.25	5542.83	50043.42
	%	100	**9.9**	**90.1**	100	**17.2**	**82.8**	100	**10**	**90**

M. A. KÖYMEN - S. KOCA - B. ÖZEL üçlüsünün eserinin ebadı 15.8 x 23.5 = 371.3 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18 = 225 cm^2'dir.

N. UĞURLU - E. BALCI ikilisinin eserinin ebadı 15.9 x 23.3 = 370.47 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.7 = 233.75 cm^2'dir.

S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin eserinin ebadı 16.1 x 21.5 = 346.15 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.5 = 231.25 cm^2'dir.

Tablo 6'nın incelenmesinden anlaşılacağı gibi M. A. KÖYMEN - S. KOCA - B. ÖZEL üçlüsünün ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 13.2, yazılı metin alanı % 86.8 ; N. UĞURLU - E. BALCI ikilisinin ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 47.2, yazılı metin alanı % 52.8; S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 11.4, yazılı metin alanı % 88.6 oranında yer almaktadır.

TABL0 6

DERS KİTAPLARINDA LİSE II. SINIF ÜNİTELERİNİN ÜNİTE, ÖĞRETİME YARDIMCI UNSURLAR ve YAZILI METİN ALANINA GÖRE DAĞILIMI (Birim cm^2)

ÜNİİTELER		M. A. KÖYMEN - S. KOCA - B. ÖZEL			N. UĞURLU - E. BALCI			S. DİKMEN - K. KOÇAK		
		ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI	ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI	ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI
I	F	13050	1498.18	11551.82	9350	1737	7613	9712.5	1286.23	8426.27
	%	100	11.5	88.5	100	18.6	81.4	100	13.2	86.8
II	F	3150	150.71	2999.29	5610	1258.45	10568.29	4162.5	494.1	3668.4
	%	100	4.8	95.2	100	22.4	77.6	100	11.9	88.1
III	F	13950	1559.23	12390.77	14025	3456.71	10568.29	11562.5	1053.09	10509.41
	%	100	11.2	88.8	100	24.6	75.4	100	9.1	90.9
IV	F	5400	1731.82	3668.18	6077.5	1142.1	4935.4	4162.5	851.95	3310.55
	%	100	32	68	100	18.8	81.2	100	20.5	79.5
V	F	14625	2664.26	11960.74	14960	4724.56	10235.44	14106.25	1301.25	12804.95
	%	100	18.2	81.8	100	31.6	68.4	100	9.2	90.8
TOPLAM	F	50175	6604.2	43570.8	50022.5	23618.82	26403.68	43706.25	4986.62	38719.63
	%	100	**13.2**	**86.8**	100	**47.2**	**52.8**	100	**11.4**	**88.6**

TABL0 7

DERS KİTAPLARINDA LİSE III. SINIF ÜNİTELERİNİN ÜNİTE, ÖĞRETİME YARDIMCI UNSURLAR ve YAZILI METİN ALANINA GÖRE DAĞILIMI (Birim cm^2)

ÜNİİTELER		N. UĞURLU - E. BALCI			S. DİKMEN - K. KOÇAK		
		ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI	ÜNİTE ALANI	ÖĞRETİME YARDIMCI UNSUR ALANI	YAZILI METİN ALANI
I	F	23375	5299.75	18075.25	27982.5	2939.21	25043.29
	%	100	22.7	77.3	100	10.5	89.5
II	F	6077.5	1075.33	5002.17	5005	599.64	4405.36
	%	100	17.7	82.3	100	12	88
III	F	16362.5	2606.38	13756.12	19110	1790.94	17319.06
	%	100	15.9	84.1	100	9.4	90.6
IV	F	18232.5	2841.37	15391.13	12512.5	608.4	11904.1
	%	100	15.6	84.4	100	4.9	95.1
V	F	2571.25	513.4	2057.85	2047.5	162.45	1885.1
	%	100	20	80	100	7.9	92.1
TOPLAM	F	66618.75	12336.23	54282.52	66657.5	6100.64	60556.86
	%	100	**18.5**	**81.5**	100	**9.2**	**90.8**

N. UĞURLU - E. BALCI ikilisinin eserinin ebadı 15.8 x 23.3 = 368.14 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.7 = 233.75 cm^2'dir.

S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin eserinin ebadı 15.5 x 21.4 = 331.7 cm^2, satır uzunluğu 12.5 cm, bir sayfalık yazılı metin alanı 12.5 x 18.2 = 227.5 cm^2'dir.

Tablo 7'nin incelenmesinden anlaşılacağı gibi N. UĞURLU - E. BALCI ikilisinin ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 18.5, yazılı metin alanı % 81.5; S. DİKMEN - K. KOÇAK ikilisinin ders kitabında öğretime yardımcı unsurlar % 9.2, yazılı metin alanı % 90.8 oranında yer almaktadır.

Ders kitaplarının niteliklerinin belirlenmesi, hazırlanması, incelenmesi, yayımlanması ve dağıtılması ile ilgili esas ve usuller Millî Eğitim Bakanlığınca yönetmeliklerle düzenlenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinin; kitapların nitelikleri ve hazırlanması, okutulma süresi, okutulma süresi içerisinde kitaplarda değişiklik yapılması ve seçimiyle ilgiili hükümleri; politik felsefenin eğitim felsefesine baskın çıkması sonucunda sık sık değişikliğe uğramaktadır. Buna rağmen, ülkemizde ders kitabı yayıncılığı sektör olarak kabul görmektedir. Ders kitabı yazarlarına ve yayınevlerine, Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ders kitapları öncülük etmektedir. Birer tüketici konumunda olan veli, öğrenci ve öğretmenlerin; ders kitaplarının niteliklerine ilişkin görüşlerinin bilimsel araştırma ile tespiti gerekli görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, ders kitaplarının niteliklerine ilişkin teklifler getirilebilir.

4. Program Hazırlama ve Geliştirme Modeli

Ortaöğretim kurumlarında Tarih öğretimi, bu konudaki çalışmaları kapsayan öğretim programına göre yapılmaktadır. Tarih programında ön görülen amaç, açıklama, metot ve teknikler, araç - gereçler ile ölçme - değerlendirme unsurlarının beklenilen derecede gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Bu arada, programın uygulandığı hedef kitle olan öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, istek ve ihtiyaçları ile programı uygulayan öğretmenin nitelikleri de göz ardı edilmemelidir.

Programı meydana getiren temel ögeleri şöyle sıralayabiliriz :

(1) Kişide gözlenmesi kararlaştırılan nitelikler / amaçlar ile bu nitelikleri / amaçları tanımlayan davranışlar,

(2) Ünite ve / veya konular biçiminde düzenlenmiş muhteva (içerik),

(3) Her davranışı öğrenciye kazandıracak eğitim durumları,

(4) Her davranışı öğrencinin kazanıp kazanmadığını, kazandıysa ne derecede kazandığını yoklayan (sınayan) ölçme durumları.

Program, Devletin gözetim ve denetimi altındaki eğitim kurumlarında öğrenim gören bireylerin, genel ve özel hangi niteliklere sahip olması gerektiğini belirleyen ve uzman kişilerce hazırlanan temel kılavuzdur. Program bu durumuyla, Devletin sahip olduğu ve

toplumda oluşturmak istediği sosyal, ekonomik ve siyasî felsefeyi yansıtır ve bir köprü rolünü yerine getirir. Devletin sahip olduğu siyasî felsefenin, başta Anayasa olmak üzere Atatürk'ün eğitime ilişkin ilkeleri, Beş Yıllık Kalkınma Plânları, Yıllık Programlar, Hükûmet Programları ve Icra Plânlarında tanımlandığı bilinmektedir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun kabulünden bu güne kadar eğitim sistemindeki program uygulamalarından elde edilen sonuçlar hakkında Beş Yıllık Kalkınma Plânlarında yer alan ilke ve politikalar incelendiğinde; programlara ilişkin tespitler dikkate değer bulunmaktadır. Ülkenin sosyo - ekonomik - kültürel alanlarda (makro olarak) var olan durumu, bu alanlara göre (nicel ve nitel olarak) ihtiyacı ve ön görülen ilke ve politikaların gerçekleşmesi için alınması gereken tedbirleri düzenleyen kalkınma plânlarına göre programların;

(1) Muhteva yönünden eskimesi,

(2) Fonksiyonel ve yönlendirici olmaması,

(3) Hayatla ilişkisinin kurulamaması,

(4) İstenilen politik felsefeye uygun birey yetiştirememesi gibi sıkıntıları olduğu belirtilmiştir.

Eğitim - öğretim programlarının hazırlanmasında ve başka kurumlarca hazırlanan programların incelenmesi, kabulü ve uygulanmasında yetkili ve sorumlu olan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının, program hazırlama ve geliştirme alanında uyguladığı modeller (biçimler) tarihî açıdan şöyle sıralanabilir:

a. 1950'li yıllara kadar " Müfredat Programı " modeli : Bu model, konu sıralamasını esas almaktadır.

b. 1950'den sonra " Eğitim Programı " modeli : Bu modelde, 1968 İlkokul Programı da dahil olmak üzere programların;

* Günümüz gerçeklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alması,

* Geliştirilmesine bağlı olarak ders ve kaynak kitapların hazırlanması,

* Denenmesi, değerlendirilmesi ve mahallî ölçekte uygulanması,

* Uygulanmasından alınan sonuçlara göre geliştirilmesi ve ülke çapında yaygınlaştırılması, aşamalarından geçirilmesi esas alınmıştır.

c. 1980'li yıllardan sonra, Talim ve Terbiye Kurulunca; programın şeklî (biçimsel) yönünün nasıl ve programın hazırlanması sırasında görevlendirilecek kişilerin kimler olması gerektiği konusunda bilgiler veren " Eğitim Programlarının Hazırlanmasında Esas Alınacak Program Modeli ve Program Hazırlanırken Göz Önünde Bulundurulacak Esaslar " [19], program modeli konusunda bağlayıcı bir karar yerine, " Programın, bu konudaki yöntem ve tekniklere uygun olarak hazırlanması ... " gerektiğini vurgulayan " Program Hazırlama ve Geliştirme Çalışmalarında Uyulacak İlkeler " [20] kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

---

[19] Talim ve Terbiye Kurulunun 26.05.1983 gün ve 86 sayılı kararı

[20] Talim ve Terbiye Kurulunun 14.02.1984 gün ve 16 sayılı kararı

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

d. Farklı Program Modelleri

(1) Talim ve Terbiye Kurulu kararında belirtilen ilkelere rağmen, bazı programların (İlkokul 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler, Ortaokul Millî Tarih, Ortaokul Millî Coğrafya, Lise Millî Güvenlik derslerine ait programlar) farklı modellerde hazırlandığı ya da geliştirildiği görülmektedir.

(2) 1990'lı yıllardan itibaren Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde Ölçme - Değerlendirme ve Program Geliştirme Özel İhtisas Komisyonları kurulmuştur. Komisyonlar arasında ortak bir anlayış bulunmaması sebebiyle farklı program modelleri uygulaması devam etmiştir.

(3) 1993'te örgün ve yaygın eğitim kurumlarında uygulanacak eğitim - öğretim programları ile bu kurumlarda kullanılacak ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerinin hazırlanması ve geliştirilmesi ile ilgili olarak Bakanlık merkez teşkilâtı birimlerince yapılacak çalışmaların esas ve usuller, " Eğitim ve Öğretim Programları ile Ders Kitapları ve Diğer Eğitim Araçlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi Hakkına Yönerge " [21] ; 1995'te il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerince kurulacak program hazırlama ve geliştirme komisyonlarının kuruluşları ve çalışmalarına ait esas ve usulleri düzenleyen " Millî Eğitim Müdürlükleri Program Hazırlama ve Geliştirme Komisyonları Çalışma Yönergesi " [22] hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş olmasına rağmen, bu güne kadar " program modeli " konusu açıklık kazanmamıştır.

Program hazırlama ve geliştirme ihtiyacını karşılamaya yönelik söz konusu düzenlemeler ile birlikte Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının takip ettiği stratejiler;

(1) Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri izlemek ve programlara yansıtmak,

(2) Devletin siyasî felsefesini programlara yansıtmak,

(3) 1982 yılı sonrasında Türk tarihindeki çeşitli alanlardaki şahsiyetler, bunların düşünceleri ve çalışmaları ile Türk kültürüne ait konuları programlara yansıtmak,

(4) Bireyleri, günümüz bilgi çağına uygun, çağdaş, üretken hâle getirmek ve bunun için de üretime yönelik bilgi ve beceri kazandırıcı, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini sağlayıcı yönde (aynı zamanda programlarda) yenileştirme ve geliştirme çalışmaları yapmak, biçiminde tanımlanabilir.

Eğitim sisteminin bir alt ögesi olan program hazırlama ve geliştirme konusunda alınan kararların, günümüz insanının ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olamadığı söylenebilir.

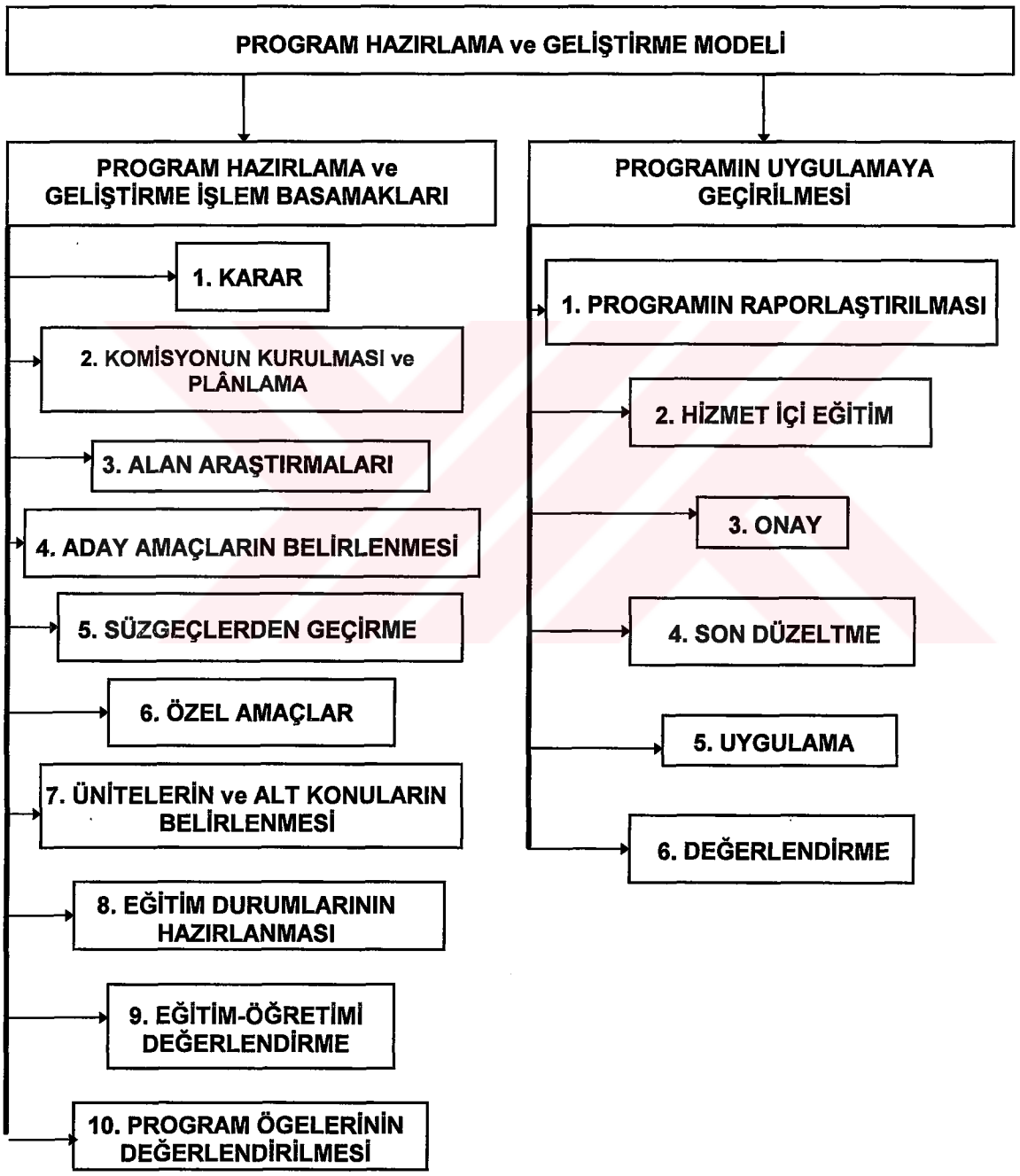
Sistem yaklaşımına göre, bütünü meydana getiren ögelerde yapılacak herhangi bir uygulama, sistemi oluşturan diğer ögeleri de dolayısıyla bütün sistemi etkiler. Buna göre,

---

[21] Talim ve Terbiye Kurulunun 22.11.1993 tarih ve 475 sayılı kararı

[22] Talim ve Terbiye Kurulunun 27.03.1995 tarih ve 63 sayılı kararı

eğitim sisteminin yapısında tutarlılık sağlamak için, ilk yapılacak işlerden biri sistemin ögelerinden Program Hazırlama ve Geliştirme Çalışmaları (Komisyonları)nın ortak kavram ve ilkeler düzeyinde çalışma esaslarını ve aşamalarını ayrıntılı olarak belirleyen bir modelin ortaya konulması gerekmektedir. Böyle bir çaba içerisinde olmak, ülke kaynaklarının akılcı kullanımına da katkı sağlayacaktır.

1. KARAR

Talim ve Terbiye Kurulunca veya Kurulca yetki devri yapılan birimlerce;
Programın hangi seviyede olacağı ve geliştirileceği, belirlenen seviyede hangi ders ya da kurs ve seminer programlarının hazırlanacağı veya geliştirileceği tespit edilir.
Komisyonda görevlendirilecek kimselerin tespiti ve görev alanları belirtilir.

- **Konu alanı uzmanı (öğretmeni)**
- **Program geliştirme uzmanı**
- **Ölçme - değerlendirme uzmanı**
- **Eğitim felsefecisi**
- **Eğitim teknoloğu**
- **Eğitim psikoloğu**
- **Konu alanı müfettişi**

Komisyon üyelerinin görevlendirmeleri yapılır.

2. KOMİSYONUN KURULMASI ve PLÂNLAMA

Komisyon üyeleri hazırlayacakları ya da geliştirecekleri program hakkında alan taraması için iş bölümü ve plânlama yaparlar .
Komisyon başkanı ve raportör belirlenir.
Her üye kendi alanına ilişkin inceleme ve araştırma plânı yapar.
Bütün üyelerin katılımıyla aşağıdaki aşamalara ilişkin çalışma plânı belirlenir.

- **Karar**
- **Plânlama**
- **Alan Araştırmaları**
- **Aday Amaçların Belirlenmesi**
- **Süzgeçlerden Geçirme**
- **Amaç / Davranışların Belirlenmesi**
- **Ünitelerin ve Alt Konuların Belirlenmesi**
- **Eğitim Durumlarının Belirlenmesi**
- **Değerlendirme**
- **Rapor**
- **Raporun ilgili Birimlere Gönderilmesi**

Komisyon gerekli gördüğünde konu alanı ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlardan yardım alabilir.

3. ALAN ARAŞTIRMALARI

Bir önceki basamakta plânlanan işler yapılır ve bir bütün hâlinde toplanır.

Konu Alanı Uzmanı

Konu alanı öğretmeninin yardımıyla kendi alanıyla ilgili amaçları belirler. Bunun için;
Konu alanının işverenin (nitelik ve nicelik) ve iş görenin (nitelik) ihtiyaçlarını belirler.
Toplumun çeşitli kesimlerini temsil eden kitle örgütleriyle iş birliğine girip temsilcilerine ya da örneklem grubuna önceden hazırlanmış ölçeklerle bire bir görüşme yapar veya anket uygular.
Akademik ve eğitim çevreleriyle görüşerek ihtiyaçları belirler.

Eğitim Psikoloğu

Konu alanı öğretmeni ile birlikte öğrencinin gelişim seviyeleri (bilişsel, sosyal, psikolojik) ve ihtiyaçları ile ilgili amaçları belirler. Bunun için;
Gelişim psikoloğu, psikolojik danışman (rehber öğretmen), öğrenci görüşleri ve ilgili alan literatür taramasından yararlanır.
Öğrencinin eğitim ihtiyacını tespite yönelik ön test uygular. Ön testle :
Öğrencilerin programa ilişkin bilgi ve becerilerinin hangi seviyede olduğu ortaya çıkar.
Öğrencilerin anlamsız tekrar yapmaları önlenerek emek, zaman ve para tasarrufu sağlanır.
Programı tamamlayan öğrencinin gerçek başarı seviyesi ölçülür.

Ölçme - Değerlendirme Uzmanı

Programın geliştirilmesine yönelik olmak üzere kişi, kurum, kuruluş ve eğitim kurumlarından gelen verileri çözümler. Bulguları sistematik biçimde sınıflandırır ve komisyonun kullanımına sunar.

Program Geliştirme Uzmanı

Hazırlanacak ya da geliştirilecek program için belirlenen kavram, ilke, olgu, teori, sınıflama, beceri ve değerleri alanlara göre amaç ve davranış cümlelerine dönüştürür. Eğitim felsefecisinin katkılarıyla bunlar arasındaki tutarlılığı sağlar.
Ünitelerin eğitim ve sınama durumlarını belirler.
Programın hazırlanması ve geliştirilmesinde izlenecek işlem sırasını (modelini) uygular.
Uygulanan ya da test edilen programa yönelik kurum ve müfettiş raporlarını değerlendirir.
Bulguları, programın geliştirilmesinde kullanılmak üzere düzenler.

İlköğretim veya Bakanlık Müfettişi

Programların uygulanmasında karşılaşılan güçlük ve sıkıntılar ile olumlu yönlerine ilişkin gözlemleri teftiş / denetim raporlarından analiz eder. Analiz sonuçlarını rapor hâlinde Komisyona sunar.

Alan Öğretmeni - Konu Alanı Uzmanı

Uygulanan programdaki güçlükleri rapor hâlinde Komisyona sunar.
Hazırlanan ya da geliştirilen programın her aşamasının şekillenmesinde görüşlerini programa yansıtır.

Öğrenci

Hazırlanan programın özellikle amaç, davranış, strateji, yöntem ve teknikleri konusunda görüşlerini belirtmek üzere Komisyona çağırılır.

Okul Aile Birliği Temsilcisi

Programın hazırlanmasında, öğrencilere kazandırılması düşünülen amaç ve davranışlar hakkında düşüncelerini belirtmek üzere Komisyona çağırılır.

Akademik Uzman

Amaç, davranış ve eğitim durumları belirlenirken görüşleri alınmak üzere gerektiğinde Komisyona çağırılır.

4. ADAY AMAÇLARIN BELİRLENMESİ

Aday amaçlar; uzak amaçlar, eğitimin genel amaçları ve okul türünün amaçlarıyla tutarlı olarak tespit edilir.
Uzak amaçlar, toplumun politik felsefesini yansıtır. Anayasada yer alır. Eğitimin genel amaçlarını yönlendirir.
Eğitimin genel amaçları, uzak amaçların yorumu ya da dökümüdür.
Okulun genel amaçları, eğitimin genel amaçlarının çerçevesinde kalacak şekilde okulun yetiştireceği insan gücünün sosyal, kültürel ve ekonomik niteliğine göre hazırlanır.
Özel amaçlar, öğrenciye kazandırılması uygun görülen nitelikler olup bir disiplin ya da çalışma alanı (konu, ders, kurs, seminer, eğitici çalışmalar) için hazırlanır.

AMAÇLARIN KONUMU

Ünite Amaçlarının Diğer Amaçlarla İlişkisi

↓

Uzak Amaçlar (Anayasa, Atatürk'ün Eğitim Görüşleri, Beş Yıllık Kalkınma Plânları, Hükûmet Programları, Yıllık Programlar, İcra Plânları)

↕

Eğitimin Genel Amaçları (Eğitim ile ilgili Kanunlar : 1739, 222, 625)

↕

Okul Öncesi Eğitim Kurumu Amaçları, İlköğretim Kurumu Amaçları, Ortaöğretim Kurumu Amaçları, Yükseköğretim Kurumu Amaçları

↕

Programın (Dersin) Genel Amaçları

↕

Programın (Dersin) Özel Amaçları

5. SÜZGEÇLERDEN GEÇİRME

Komisyon, hazırlayacağı veya geliştireceği programın genel ve özel amaçlarını Eğitim Psikolojisi, Eğitim Ekonomisi, Eğitim Felsefesi ve Eğitim Sosyolojisi süzgeçlerinden geçirir.

Eğitim Psikolojisi

Teoriler
Amaçlar
Davranışlar

Eğitim Ekonomisi

İnsan kaynakları ihtiyacı
Madde kaynakları ihtiyacı
İstihdam, maliyet, alternatif maliyet

Eğitim Felsefesi

Pragmatik / İlerlemecilik
Eğitimin genel amaçları
Okulun amaçları

Eğitim Sosyolojisi

Özel amaçlar
Yerleşim birimlerinin temel meseleleri (sorunları)
Amaçlar - davranışlar - toplumun temel kültürel değerleri

6. ÖZEL AMAÇLAR

Uzak amaçlara, eğitimin genel amaçlarına ve alan araştırmalarına göre belirlenir. Özel amaçlar, niteliklerine uygun olarak düzenlenir. Sınıf düzeyine göre sıralanır.

Özel Amaç Tespit Etme ve Gruplandırma

Öğrenciye Görelik
Ekonomiklik
Dayanıklılık
Aşamalılık
Kapsamlılık
Kullanışlılık
Genellik ve Sınırlılık
İçerik ile Kenetlilik
Ölçülebilirlik
Açık ve Seçiklik

Özel Amaçların Davranışa Dönüştürülmesi

Amaçlar konu alanını, davranışlar da amaç alanını kapsar. Davranışlar grubunda, o amaca ilişkin önemli davranışlar (kritik davranış) kalıcı - vazgeçilmez davranış mutlaka yer alır.

Davranış ifadeleri

Açık ve anlaşılırdır.
Davranışlar arası binişiklik yoktur.
Tek bir davranış içerir.
Ölçülebilir niteliktedir.
İçerikle uyumludur.
Daha önceki davranışlara dayalıdır.
Kazandırılacak diğer davranışlara temel oluşturur.
Eğitim ortamında kazandırılabilecek niteliktedir.
Cümle sonunda yapma, söyleme, yazma, çizme vb. kelimeler kullanılır.

7. ÜNİTELERİN ve ALT KONULARIN BELİRLENMESİ

Ünite, birbiriyle ilişkili öğretme - öğrenme birimlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan anlamlı bir yapıdır. Üniteler, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak, yeteneklerini geliştirecek ve eğitimin amaçlarına uygun davranışlar kazandıracak biçimde kapsamlıdır. Ünitelerin alt konuları, alan araştırmasından elde edilen bulgular, özellikle kavram ve beceriler esas alınarak belirlenir.

Ünite

Öğrencinin psikolojik özellikleri
Yakından uzağa
Basitten karmaşığa
Somuttan soyuta
Ön şart ve birbiriyle ilişkililik
Birimler (konu birliği, faaliyet türü) arası bütünlük

8. EĞİTİM DURUMLARININ HAZIRLANMASI

Eğitim durumu, öğrenci açısından öğrenme, öğretmen açısından öğretme durumudur. Bir ders ya da konu alanı için belirlenen amaç / davranışların öğrenciye nasıl ve hangi yollarla kazandırılacağının belirlenmesi gerekir. Eğitim durumu düzenlenirken bir takım şartlar yerine getirilir.

Amaca görelik | **Öğrenciye görelik** | **Ekonomiklik** | **Önceki öğrenmelerle kaynaşıklık** | **Uygulamaya dönüklük**

Her eğitim durumu, önce teorik olarak düzenlenir. Sonra uygun ve değişik okul şartlarında uygulanır. Uygulama sonuçlarına göre yeniden hazırlanır ve tekrar uygulamaya konulur. Bu tutum süreklidir.

Ders Araç ve Gereçleri

1. Var olanlar
2. Hazırlanacak olanlar
3. Piyasada olup okullarda bulunmayanlar

Stratejiler - Yöntem ve Teknikler

Plânlama

1. Yıllık plân
2. Ünite plânı
3. Ders plânı

1. Yıllık Plân

Hazır bulunuşluğu test etme tarihi
Ünitelerin adı, süresi
Ünitelerin genel amaçları
Gezi, gözlem, inceleme, deney ve uygulamalar
Seviye belirlemeye yönelik sınama durumları
Veli toplantıları, tarihleri

3. Ünite Plânı

Ünitenin adı, süresi
Amaç / davranışlar ve belirtke tablosu
Kaynaklar ve kaynak kişiler
Gezi, gözlem, inceleme, deney ve uygulamalar
Strateji, yöntem ve teknikler
Araç - gereçler
Değerlendirme tür ve tekniği

3. Ders Plânı

Dersin adı, süresi
Amaç / davranışlar
Konu
Kaynakça / kaynak kişiler
Strateji, yöntem ve teknikler
Araç - gereçler
Ana nokta ve yardımcı noktalar

9. EĞİTİM - ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRME (SINAMA DURUMLARI)

İzleme Testleri

Her dersin sonuna doğru uygulanan sınama durumudur.
Sözlü Yoklamalar
Kısa sorulu - kısa cevaplı tipte yazılı sınama durumu
Doldurmalı tipte sınama durumu
Eşleştirme tipinde sınama durumu
Çizimler, grafikler, resimler yaptırma vb.
İş yaptırma

Seviye Belirleme Testleri

Bir dönemde en az iki defa olmak üzere programda işlenen bölümlere ait amaç temelinde düzenlenen çoktan seçmeli testlerdir.

10. PROGRAM ÖGELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlanan ya da geliştirilen programın hem bütününe hem de ögelerine yönelik değerlendirilmesi ile uygulamada meydana gelebilecek muhtemel hatalar ortaya çıkarılır ve düzeltilir. Değerlendirme, programı meydana getiren her bir ögenin tamamlanmasından sonra yapılır.

1. Amaç / Davranışların Değerlendirilmesi

Amaç / davranışlar, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına uygun mu ?
Amaç / davranışlar, öğrencilerin beklenti ve ihtiyaçlarına uygun mu ?
Amaç / davranışlar, konu alanının özelliklerine uygun mu ?
Amaç / davranışlar, birbirleriyle tutarlı mı ?
Amaç / davranış ifadeleri yeterince açık mı ?
Amaç / davranışlar, gerçekleşebilecek düzeyde mi ?
Davranışlarla amaçlar birbirini karşılıyor mu ?

2. Muhtevanın (İçerik) Değerlendirilmesi

İçerikte hangi konunun öğretilmesinde güçlük var ?
İçeriğe yönelik duyuşsal özellikler (tutum ve ilgiler) olumlu mu ?
İçerik, belirlenen amaçlara uygun mu ?
İçerik, öğrenci seviyesine uygun mu ?
İçerik, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına uygun mu ?
İçerik, ilgili olduğu alanı temsil ediyor mu ?

3. Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi

Kullanılan yöntem ve teknikler etkili mi ?
Öğretim programı ile öğretim planları tutarlı mı ?
Öğretim programı ve öğretim planları ile uygulama tutarlı mı ?
Öğretmen davranışları öğretim ilkelerine uygun mu ?
Eğitim durumları öğrenci seviyesine uygun mu ?

4. Sınama Durumlarının Değerlendirilmesi

Ölçme sonuçları geçerli mi ?
Ölçme sonuçları güvenilir mi ?

5. Ögeler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Program, bütünüyle tutarlı bir yapı gösteriyor mu ?

Programın uygulanmasında okulun imkan ve şartları (madde ve insan kaynakları) yeterli mi ?

PROGRAMIN UYGULAMAYA GEÇİRİLMESİ

1. PROGRAMIN RAPORLAŞTIRILMASI

Hazırlanan ya da geliştirilen program, ilgili makama sunulmak üzere düzenlenerek rapor hâline getirilir.

a. Ön Çalışma

□ Komisyonun görevlendirilme gerekçesi
□ Komisyonun göreve başladığı ve görevi bitirdiği tarih
□ Komisyonun yaptığı işler :
* Plânlama
* Anket, hazır bulunuşluk testi
* Görüşme ya da ölçeklerin uygulandığı kurum / örneklem hakkında bilgiler, literatür taramalarında yararlanılan kaynakların dökümüne ilişkin liste
* Görüşme ya da ölçeklerin uygulanması sonucunda ortaya konulan bulgular

b. Öğretim Programı

Hazırlanan ya da geliştirilen programın;
* Okul türü
* Sınıf ve dersin adı
* Genel amaçlar
* Öğrencinin psikolojik özellikleri
* Eğitim - öğretim ilkeleri
* Seviye belirleme testlerinin uygulanmasını ve tarihlerini belirten genel açıklamalar
* Ünitelerin adlarına göre sıralanması, işleniş için ön görülen ders saati süresi
* 1. ünitenin adı ve 1. üniteye ait;
* Üniteye ilişkin açıklamalar
* Amaç / davranışların dökümü
* Ünitenin konuları ve alt konuları
* Kavram haritası (varsa)
* Strateji, yöntem ve teknikler
* Araç ve gereçler
* Kullanılabilir kaynakların listesi
* Eğitim durumunun plânlanması (günlük işleniş)
* Örnek ölçme durumları
* Değerlendirme

2. HİZMET İÇİ EĞİTİM

Eğitim sisteminin temeli olan okullar da birer sistemdir. Okulların öğrenci, veli, çevre, öğretmenler, yöneticiler, yardımcı personel, eğitim programları, müfettişler gibi alt ögeleri bulunmaktadır. Bunlardan birinde meydana gelebilecek değişiklik, sistemin bütün ögelerini, özellikle de sistemi doğrudan etkiler. Çünkü, aralarında zincirleme bir bağ vardır. Öyleyse, yapılacak bir değişiklik, sistemin bütün ögelerini içine alacak biçimde düzenlenmelidir.
Hazırlanan ya da geliştirilen programın uygulama basamağında başarıya ulaşma şansı; öğretmen, yönetici ve müfettişlerin programı benimsemesi, programda ön görülenleri eksiksiz yerine getirmeleriyle orantılıdır.
Hazırlanan ya da geliştirilen programın getirdiği yenilikler ile ilgililere yüklediği görev, yetki ve sorumluluklar; program uygulamaya konulmadan önce uygulayıcı, yönetici ve deneticilere tanıtılır. Tanıtım ihtiyacı, hizmet içi eğitim programları ile karşılanır.

Hizmet İçi Eğitim Programları

Program hazırlama ve geliştirmekle yükümlü olanlar (Komisyonlar)

Politik felsefe ve eğitim programıyla ilişkisi
Program geliştirmede işlem basamakları
Ekip çalışması becerisini artırma ve gerekliliğine inandırma

Hazırlanan ya da geliştirilen programı uygulamakla yükümlü olanlar

Programın temel ögeleri
Eğitimi değerlendirme
Hizmet içi eğitim programına katılanlara kurumun değerli bir üyesi olduğunu hissettirme

Hizmet İçi Eğitim Programlarının Uygulanması

Belli bir merkez ya da uygulama yapılan illerde kısa süreli ve ekonomik
İş başında hizmet içi eğitim, uzun süreli, etkili ve pahalıdır

3. ONAY

Komisyonca; hazırlanan ya da geliştirilen programı uygulayıcı, yönetici ve denetleyicilere tanıtmak amacıyla hizmet içi eğitim programı hazırlanır ve ilgili makamın onayına sunulur.

4. SON DÜZELTME

Hizmet içi eğitim çalışmaları sırasında öğretmen, yönetici ve müfettişler tarafından yapılan uyarılar değerlendirilir. Değerlendirme sonuçlarına göre, uygulama öncesi program bir defa daha gözden geçirilir. Gerekli görülen düzeltmeler geciktirilmeden yapılır.

Programın İlgili ve Yetkili Birimlere Sunulması

Uygulama için son şeklini alan program, ilgili ve yetkili birimlere sunulur. Program, uygulanacağı öğretim yılı başlamadan bir önceki öğretim yılında en geç Nisan - Mayıs aylarında okullara yeterli sayıda ulaştırılır. Öğretmen ve yöneticiler tarafından incelenen program hakkında, okul adına bir rapor hazırlanır ve ilgili Komisyona gönderilir.

5. UYGULAMA

Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen program, uygulanmak ya da test edilmek amacıyla okullara en geç Ağustos ayı sonuna kadar ulaştırılır. Öğretmenler, programı uygulamak amacıyla Eylül ayı içinde plânlama yapmakla ve öğretim yılı içerisinde uygulamakla; yönetici ve müfettişler, programın uygulanması sırasında doğabilecek sıkıntı ve aksaklıkları giderme yönünde öğretmenlere rehberlik ve danışmanlık yapmakla yükümlüdürler.

6. DEĞERLENDİRME

Hazırlanan ya da geliştirilen programın verimliliğini belirlemek amacıyla programa konulan seviye belirleme testlerinin sonuçları, okul yönetimi tarafından rapor hâlinde Komisyona ulaştırılır.

KAYNAKÇA

AKBAYRAK, Hasan

1987 " Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Osmanlı Tarihi Yazma Serüveni "
Tarih ve Toplum Dergisi, VII, 42, Haziran : 41-48.

AKBULUT, Dursun Ali

1991 " Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Araştırma Metodu Hakkında Bazı Mülâhazalar "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 41-42.

AKÇORAOĞLU, Yusuf

1986 " Birinci Türk Tarih Kongresi "
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, II, 11, Ocak : 25-28.

AKKAYA, M. Şükrü

1938 **Tarih İlminin Tarihi**, Ankara : Ulus Basımevi.

ALGÜL, Hüseyin

1990 " Millî Tarih Şuuru "
Millî Kültür Dergisi, 73, Haziran : 57-58.

ARAL, Fahri

1988 "Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü Türkiye Bölümü Kuruldu"
Tarih ve Toplum Dergisi, IX, 51, Mart : 6-8.

AYDA, Adile

1991 **Sadri Maksudi Arsal**, Ankara : Kültür Bakanlığı

AYIN, Faruk

1993 " Atatürk ve Tarih "
Atatürk Haftası Armağanı, 98, Kasım : 56-65.

BAYKAL, Bekir Sıtkı

1971 " Atatürk ve Tarih "
Belleten, XXXV, 140, Eylül : 533-534.

BAYKARA, Tuncer

1989 **Zeki Velidî Togan**, Ankara : Kültür Bakanlığı

BAYRAM, Cezmi

1969 " Mümtaz Turhan ve Maarif Dâvamız "
Türk Kültürü Dergisi, VII, 78, Nisan : 399-421.

BERKTAY, Halil

1986 " X. Türk Tarih Kongresi : İdeolojik Milliyetçilikten
Propaganda Güdümlülüğüne "
Tarih ve Toplum Dergisi, VI, 35, Kasım : 18-22.

BOYACI, Ender Kâmil

1990 " Tercüman'ın Tarihçiliği "
Tarih ve Toplum Dergisi, XIV, 82, Ekim : 6-7.

BERNHEİM, E.

1936 **Tarih İlmine Giriş Tarih Metodu ve Felsefesi** (Çev. M. Şükrü Akkaya),
İstanbul : T.C. Kültür Bakanlığı

BİLGİÇ, Emin

1977 " Tarih Şuuru Açısından Millî Zaferler "
Millî Kültür Dergisi, I, 9, Eylül : 2-5.

CARR, Edward Hallet

1981 **Tarih Nedir**(Çev.Misket Gizem Gürtürk) İstanbul: İletişim Yayıncılık

ÇANDAR, Cengiz

1992 " 21. Yüzyıla Doğru Türkiye:Tarih ve Jeopolitiğin İntikamı "
Türkiye Günlüğü, 19, Yaz : 31-34.

DOĞAN, Hıfzı

1972 **Öğrenci, Öğretmen ve Program Yönünden Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi**, İstanbul:Millî Eğitim Basımevi.

ERGİN, Osman

1977 **Türk Maarif Tarihi 5**, İstanbul : Eser Matbaası.

ERÖZBEK, Neslihan

1987 " Türk Tarihinin Ana Hatları Üzerinde İlk Hazırlıklar ve Çalışmalar "
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, III, 9, Temmuz : 503-507.

FEYZİOĞLU, Turhan

1986 " Atatürk ve Tarih "
Atatürk Haftası Armağanı, 19, Kasım : 5-26.

GÖKALP, Türkoğlu (Cevdet)

1976 " Türk Tarihi Yeniden Yazılmalıdır "
Millî Kültür Dergisi, I, 1, Kasım : 18-19.

GÖKSEL, Ömer Lütfü

1958 Tarihi Çocuklarımıza Nasıl Öğretelim, Aydın:Çoşkun Matbaası

GÜNALTAY, Şemsettin ve H. R. TANKUT

1938 **Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Bazı İzahlar**,İstanbul:Devlet Basımevi

HALKIN, Léon-E.

1989 **Tarih Tenkidinin Unsurları**.(Çev. Bahaeddin Yediyıldız),
Ankara : Türk Tarih Kurumu

HOCAOĞLU, Durmuş

1992 " Tarih Makas Değiştiriyor "

Türkiye Günlüğü, 19, Yaz : 35-40.

İĞDEMİR, Uluğ

1973 **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, Ankara : TTK

İNAN, Afet

1956 **Tarih İlminin Dinamik Karakteri**, Ankara:Ankara Üniversitesi

1960 **Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler**, Ankara : Akın Matbaası

1981 **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara : TTK

KABAKLI, Ahmet

1991 **Temellerin Duruşması**, İstanbul : Türk Edebiyatı Vakfı

KAPLAN, M.,İ. ENGİNÜN, Z. KERMAN, N. BİRİNCİ VE A. UÇMAN

1981 **Atatürk Devri Fikir Hayatı**, II, Ankara : Kültür Bakanlığı.

1987 **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**, Ankara:Kültür Bakanlığı.

KARAL, Enver Ziya

1969 **Atatürk'ten Düşünceler**, Ankara : Türk Tarih Kurumu

KAYALI, Kurtuluş

1988 " Türk İnkılâp Tarihinin Yeniden Şekillenmesi Üzerine "

Tarih ve Toplum Dergisi, X, 56, Ağustos : 47-56.

1989 " Hilmi Ziya Ülken, Dil-Tarih Hocaları ve 1948 Tasfiyesi "

Tarih ve Toplum Dergisi, XI, 63, Mart : 21-23.

KAYNARDAĞ, Arslan

1984 " İlkokullarımızdaki Tarih Öğretimi "

Tarih ve Toplum Dergisi, I, 2, Şubat : 60-62.

KIVILCIMLI, Hikmet

1974 **Tarih Tezi**, İstanbul : Tarih ve Devrim Yayınevi

KOCATÜRK, Utkan

1971 **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara : Ayyıldız Matbaası

1987 "Atatürk'ün Tarih Tezi:Bir Uygarlık Beşiği Olarak Ortaasya"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, III, 9, Temmuz : 503-507.

KOÇAK, Cemil

1991 " Sayılarla Sosyal Tarih "

Tarih ve Toplum Dergisi, XVI, 92, Ağustos : 57-60.

KOÇAK, Kemal

1991 **Cumhuriyet Döneminde Tarih Öğretimi ve Tarih Çalışmaları**.

(Yayınlanmamış Master Tezi) Ankara : Gazi Üniversitesi.

KODAMAN, Bayram

1991 " Tarih Araştırmalarında Metod Meselesi "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 31-34.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad

1971 " Eşsiz Bir Kahramanın Doğuşu "
Türk Kültürü Dergisi, X, 109, Kasım : 7-11.

KÖPRÜLÜZADE, M. Fuad

1991 " Bizde Tarih ve Müverrihler Hakkında "
Tarih ve Toplum Dergisi, XV, 89, Mayıs : 16-20.

KÖYMEN, M. Altay

1991 " Türk Tarihinde Araştırma Metodu "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 26-30.

KURAN, Ercüment

1969 " Millî Tarih Görüşümüz "
Türk Kültürü Dergisi, VIII, 85, Kasım : 15-17.

KÜLTÜR BAKANLIĞI

1938 **Ortaokul Programı**, İstanbul : Devlet Basımevi.

1938a **Lise Programı**, İstanbul : Devlet Basımevi.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.

1990 **Tarih Araştırmalarında Usûl**,İstanbul:İ.Ü.Edebiyat Fakültesi.

LANGLOİS, V. Ch., Ch. SEİGNOBOS

1937 **Tarih Tetkiklerine Giriş**.(Çev. Galip Ataç), İstanbul : Kültür Bakanlığı.

MAARİF VEKALETİ

1926 İlkmekteplerin Müfredat Programı, İstanbul : Millî Matbaa.

1931 Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul : Devlet Matbaası.

1931a Ortamektep Müfredat Programı 1931-1932 Ders Senesi Tadilâtı, İstanbul : Devlet Basımevi.

METE, İzzettin

1962 **Tarihin Şuuru ve Tarihin Muhakemesi**, İstanbul : Hüsnütabiat Matbaası.

1966 **Kâinat ve Tarihin Felsefesi**, İstanbul : Türkiye Basımevi.

1967 **Tarihimizin İhtişamı ve Cihandaki Yerimiz**, İstanbul : Türkiye Basımevi.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

1973 **Lise Müfredat Programı**, Ankara : Millî Eğitim Basımevi.

1985 **Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri**, İstanbul : Millî Eğitim Basımevi.

1993 **Tarih 1-2 Programları**, Ankara : Millî Eğitim Basımevi.

1993a **Kalkınma Plânlarında Eğitim**, Ankara : Millî Eğitim Basımevi.

MONOD, G.

1938 **Tarihte Usul**. (Çev. Kâzım Şinasi Dersan), İstanbul : Kültür Bakanlığı.

ORAN, Baskın

1993 **Atatürk Milliyetçiliği**, Ankara : Bilgi Yayınevi.

ÖGEL, Bahaeddin

1977 " Türk Kültür Tarihi ve Millî Eğitim "
Millî Kültür Dergisi, I, 3, Mart : 18-19.

ÖZBARAN, Salih

1987 " Tarihin Alanı ve Yöntemi Üzerine Son Gelişmeler "
Tarih ve Toplum Dergisi, VII,8, Şubat : 5-8.

1987a " Türkiye'de Tarih Eğitimi-I "
Tarih ve Toplum Dergisi, VIII, 44, Ağustos : 51-54.

1987b " Türkiye'de Tarih Eğitimi-II "
Tarih ve Toplum Dergisi, VIII, 45, Eylül : 52-56.

1987c " Türkiye'de Tarih Eğitimi-III "
Tarih ve Toplum Dergisi, VIII, 46, Ekim : 41-44.

1987ç " Osmanlı Arşivi ve Tarihin Geleceği "
Tarih ve Toplum Dergisi, VIII, 48, Aralık : 49-53.

1988 " Toplum Tarihine Doğru "
Tarih ve Toplum Dergisi, X, 57, Eylül : 59-61.

1990 " Öğrenci Değerlendirmesiyle Tarih Öğretimi "
Tarih ve Toplum Dergisi, XIV, 84, Aralık : 28-31.

1991 " Tarihçi ile Toplum Arasında Bir Tarih "
Tarih ve Toplum Dergisi, XVI, 93, Eylül : 59-60.

1992 " Tarih İçin Coğrafya "
Tarih ve Toplum Dergisi, XVII, 99, Mart : 25-27.

ÖZDAĞ, Muzaffer

1989 " Osmanlı Tarih ve Edebiyatında Türk Düşmanlığı "
Tarih ve Toplum Dergisi, XI, 65, Mayıs : 9-15.

ÖZTUNA, Yılmaz

1972 " Tarih ve Tarihçi "
Hayat Tarih Mecmuası, 5, Haziran : 7-12

1991 " Tarihçilik; Tarih Yazmak San'atıdır "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 8-9.

SAFRAN, Mustafa

1993 **Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma**. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara : Gazi Üniversitesi.

SCHUEDDKOPF, O., E. BRULEY, E.H. DANCE ve H. VİGANDER

1969 **Tarih Öğretimi ve Tarih Kitaplarının Geliştirilmesi**. (Çev. Necati Engez), İstanbul : Millî Eğitim Basımevi.

SEMERCİ, M. OZAN

1987 " Cumhuriyet Tarihi Müfredatı Değişmelidir " **Millî Eğitim ve Kültür Dergisi**, III, 10, Haziran : 43-48.

SERTKAYA, Osman F.

1987 **Nihal Atsız**, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı.

ŞAHİN, Hilmi Zafer

1985 " Selim Nüzhet Gerçek'in Tarih Çalışmaları " **Tarih ve Toplum Dergisi**, III, 15, Mart : 63-66.

ŞAKİROĞLU, MAHMUT H.

1984 " Türkiye'de Şimdiye Kadar Çıkan Popüler Tarih Dergileri " **Tarih ve Toplum Dergisi**, I, 1, Ocak : 65-68.

1984a " Atatürk ve Tarih Çalışmaları " **Tarih ve Toplum Dergisi**, II, 11, Kasım : 12-14

1986 " Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları-I " **Tarih ve Toplum Dergisi**, VI, 36, Aralık : 41-46.

1987 " Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları-II " **Tarih ve Toplum Dergisi**, VII, 38, Şubat : 9-13.

1987a " Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları-III " **Tarih ve Toplum Dergisi**, VII, 40, Nisan : 49-54.

1988 " Halil İnalcık'a Armağan " **Tarih ve Toplum Dergisi**, X, 58, Ekim : 61-62.

1989 " Yeni Bir Kitap ve Eski Bir Makale Vesilesiyle Fuat Köprülü " **Tarih ve Toplum Dergisi**, XI, 63, Mart : 21-23.

TEMİR, Ahmet

1987 **Yusuf Akçura**, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı.

TOGAN, A. Zeki Velidî

1985 **Tarihte Usûl**, İstanbul : Enderun Kitabevi.

TOYNBY, Arnold

1975 **Tarih Bilinci I**. (Çev. Murat Belge), İstanbul : Kervan Matbaası.

TURAL, Sadık K.

1988 **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı.

TURAN, Şerafettin

1989 **Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar**, Ankara : Türk Tarih Kurumu.

TURHAN, Mümtaz

1980 **Garplılaşmanın Neresindeyiz**, İstanbul : Yağmur Yayınevi.

TÜRK, Atilâ

1989 " Alman Dilinde Osmanlı Tarihi Ders El Kitabı "
Tarih ve Toplum Dergisi, XI, 65, Mayıs : 64-67.

TÜRKDOĞAN, Orhan

1991 " Türk Tarih Araştırmalarında Metod Tartışmaları "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 26-30.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

1987 **Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**,
Ankara : Şafak Matbaacılık.

TÜRK TARİHİ TETKİK CEMİYETİ

1934 **Tarih IV**, İstanbul : Devlet Matbaası.

1938 **Tarih I**, İstanbul : Devlet Basımevi.

1941 **Tarih II**, Ankara : Maarif Matbaası.

1941a **Tarih III**, Ankara : Maarif Matbaası.

TÜRK TARİH KURUMU

1943 **İkinci Türk Tarih Kongresi 20-25 Eylül 1937 Kongre Çalışmaları Kongreye Sunulan Tebliğler**,İstanbul : Kenan Matbaası

UNAT, Faik Reşit

1964 **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış**,
Ankara : Millî Eğitim Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya

1948 **Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

ÜNAL, Tahsin

1969 " Gayesine Varamayan İlköğretim "
Türk Kültürü Dergisi, VII, 75, Ocak : 206-210.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin

1991 " Tarih; Yazarak Yapmak ve Yaşarken Yazmaktır "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 8-11.

YÜCEL, Yaşar

1991 " Ülkemizde Tarih Metodu Akademik Seviyede Tartışılmamıştır "
Millî Kültür Dergisi, 81, Şubat : 12-13.

EKLER

معارف وكالتى

نيسه‌لرك ايكنجى دوره مفردات پروغرامى

استانبول — مطبعهٔ عامره
١٣٤٠

نصاب الاتاك المكتبي دورلرينه تعلق ايدن دروس مفرداتي

	درس ساعتي	ساعت تحريري	ساعت شفاهي	ساعت عملي
تورکجه وادبيات	٣	٣	٣	٥
اجنبي لساني	٥	٥	٥	٥
تاريخ	٣	٣	٣	٤
جغرافيه	١	١	١	١
فيزيك	٣	٠	٠	٠ ساعت حيوانات و بر ساعت نباتات
ارضيات	٠	٣	٠	٠ بارچه ساعت نباتات برنجي ساعت ارضيات
فيزيك	٣	٣	٣	٠
جبر	٣	٣	١	٠
هندسه ورسم خطي	٤	٣	٤	٠
لابوراتوار	٣	١	٣	٣
عربي	٣	٣	٠	٤
فارسي	١	١	—	٣
فلسفه	٠	٣	٣	٤
اجتماعيات	٠	٠	٣	٣
ميخانيك	٠	٠	٣	٠
قوزموغرافي	٠	٠	٣	١
مثلثات	٠	٣	٠	٠
كيميا	٣	٣	٣	٠
يكيون	٣٠	٣٠	٣٠	٣٠

تورکیه جمهوری
معارف وکالتی
ملی تعلیم و تربیه دائره‌سی
۲۵٤٤ خصوصی

آنقره : ۱۵/۹/۱۹۲۷

مقام وکالته

اورتا مکتب ولیسه مفردات پروغراملرنده اوچ سنه‌لك تجربه‌یه وبو یابده. یاپیلان تدقیقات و تفتیشاتدن آلنان نتیجه‌یه کوره یاپیلماسی ضروری کورینن جزئی تعدیلاتدن صوکرا هرایکی دوره توزیع دروس جدولیله تاریخ، جوغرافیا، ادبیات، ریاضیه پروغراملرینك اکتساب ایتمه‌سی لازم کلن شکل، اسباب موجبه‌سیله برلکده مربوطاً تقدیم قیلنمشدر. تصویب بویورولدیغی تقدیرده درحال باصدیریلارق علاقه‌دارلره توزیع وتبلیغنه امر ومساعده‌لری معروضدر افندم.

ملی تعلیم وتربیه هیئتی رئیسی
محمد امین

موافقدر
۱۵ / ۱۰ / ۲۷
نافع عطوف

اورتا مكتبلر (برنجی دوره) درسلرینك توزیعی

درسلر	I	II	III	یکون
تورکجه	٧	٥	٤	١٦
وطن معلومات	—	١	١	٢
تاریخ	٢	٢	٣	٧
جوغرافیا	٢	٢	١	٥
حیوانات	٢	—	—	٢
نباتات	—	١	—	١
ارضیات	—	—	١	١
فیزیولوژی وحفظ الصحه	—	—	٢	٢
فزیك	—	٢	٢	٤
کیمیا	—	١	٢	٣
ریاضیات	٥	٤	٤	١٣
اجنبی لسانی	٥	٥	٥	١٥
رسم	٢	٢	١	٥
موسیقی	١	١	١	٣
ژیمناستیك	٣	٣	٢	٦

	I		II		III		یکون		
	فیز	ارکك	فیز	ارکك	فیز	ارکك	فیز	ارکك	
أو اداره‌سی	—	—	١	—	—	—	١	—	
چوجوق باقیمی	—	—	—	—	١	—	١	—	
آتولیه	٢	٢	٢	١	١	٢	٤	٦	فیز مکتبلرنده بچکی ، دیکیش
لابوراتوار	٣		٢		١			٥	
	٣٢		٣٣		٣٣				

نوط : ١ — درسلرك دوام مدتی اللیشر دقیقه‌در .

٢ — هرکون اوکله‌دن اول دورت درس ، اوکله‌دن صوکرا هافتاده دورت کون ایکیشر درس اوقودولاجقدر .

٣ — پرشنبه کونلری اوکله‌دن صوکرا تدریسات یاپیلمایاجقدر .

٤ — دین درسلری پازارایرتسی کونلری اوکله‌دن صوکرا کی سربست زمانده الی دقیقه اولارق ویریله‌جکدر . بو درسلر ، هرهانکی صنفده اولورسه‌اولسون ابوینی طرفندن دین درسلرینه دوامی ایسته‌نلرن طلبه‌یه موجود اکی صنفلرك پروغرام توحیدایدیله‌رك تدریس اولونه‌جقدر .

٥ — پازار ایرته‌سی کونلری اوکله‌دن صوکرا کی سربست زمانده طلبه شو ایشلرله مشغول اولاجقدر : کتبخانه ده تتبع ، لابوراتواردہ شخصی مساعی ، آتولیه‌لرده سربست فعالیت ، بیور فعالیتلری ، معلم رفاقتنده مکتب حدیقه‌سنده تدقیقلر وکزینتیلر . سربست رسم وفوطوغراف ایشلری ، موسیقی وبونلره مماثل فعالیتلر .

٦ — اوکله تعطیلنك ساعت ١٢,٣٠ دن صوکرایه قدلماسی لازمدر . کوندەلك اوقات جدولی بوکا کوره یاپیلاجقدر .

اورتا مکتبلر (برنجی دوره) درسلرینك توزیعی

درسلر	I	II	III	یکون
تورکجه	٧	٥	٤	١٦
وطنی معلومات	—	١	١	٢
تاریخ	٢	٢	٣	٧
جوغرافیا	٢	٢	١	٥
حیوانات	٢	—	—	٢
نباتات	—	١	—	١
ارضیات	—	—	١	١
فیزیولوژی وحفظ الصحه	—	—	٢	٢
فزیك	—	٢	٢	٤
کیمیا	—	١	٢	٣
ریاضیات	٥	٤	٤	١٣
اجنبی لسانی	٥	٥	٥	١٥
رسم	٢	٢	١	٥
موسیقی	١	١	١	٣
ژیمناستیك	٢	٢	٢	٦

	قیز	ارکك	قیز	ارکك	قیز	ارکك	قیز	ارکك	
أو اداره‌سی	—	—	١	—	—	—	١	—	قیز مکتبلرنده بچکی ، دیکیش
چوجوق باغچه‌سی	—	—	—	—	١	—	١	—	
آتولیه	٢	٢	١	٢	١	٢	٤	٦	
لابوراتوار		٢		٢		١		٥	
		٣٢		٣٣		٣٣			

توط : ١ — درسلرك دوام مدتی للبشر دقیقه‌در .

٢ — هرکون اوکله‌دن اول دورت درس ، اوکله‌دن صوکرا هافتاده دورت کون ایکیشر درس اوقودولاجقدر .

٣ — پرشنبه کونلری اوکله‌دن صوکرا تدریسات یاپیلمایاجقدر .

٤ — دین درسلری پازارایرتسی کونلری اوکله‌دن صوکرا کی سربست زمانده طلبه‌یه اولارق ویریله‌جکدر . بو درسلر ، هرهانکی صنفده اولورسه اولسون ابوینی طرفندن دین درسلرینه دوامی ایسته‌نلر طلبه‌یه موجود اکی صنفلرك پروغرام توحیدایدیله‌رك تدریس اولوناجقدر .

٥ — پازار ایرتسی کونلری اوکله‌دن صوکرا کی سربست زمانده طلبه شو ایشلرله مشغول اولاجقدر : کتبخانه ده تتبع ، لابوراتوارده شخصی مساعی ، آتولیه‌لرده سربست فعالیت ، سپور فعالیتلری ، معلم رفاقتنده مکتب خارجنده تدقیقلر وکزینتیلر ، سربست رسم وفوطوغراف ایشلری ، موسیقی وبونلره مماثل فعالیتلر .

٦ — اوکله تعطیلنك ساعت ١٢,٣٠ دن صوکرایه قدلماسی لازمدر . کوندهلك اوقات جدولی بوکا کوره یاپیلاجقدر .

۱۳٤۰ سنه‌سنده‌یاپیلان لیسه‌پروغرامنك بعض مواددینك تطبیقنده مشکلاته تصادف ایدیلکده‌اولدیغی کرك مفتش راپورلرندن کرك معلملرك مراجعت ایدیلهن شفاهی وتحریری ملاحظه‌لرندن آکلاشیلمقده‌در .

وکالت، برمکتب نسلی اوزرنده تطبیق ایدیلهرك نتایجی، مثبت بر طرزده آلده ایدلمدکجه بر پروغرامی تعدیل و تبدیل ایتمه‌مکی اساس اولارق قبول ایتمش و بالخاصه صیق صیق پروغرام ده‌کیشدیرمه‌نك مکتب وچوجوقلریمز اوزرنده‌کی مضر تأثیراتی‌ده دائما کوز اوکنده طوتمشدر . آنجاق صراحةً تطبیقی قابل اولمادیغی آکلاشیلان بعضی درسلر مفرداتنده مکتب تشکیلاتی بوزمایاجق ، تطبیقی هیچ بر نوع قاریشیقلغی موجب اولمایاجق تعدیلاتی یاپمقده‌ده برمحذور کورمه‌مشدر. بالعکس نه کتابلرده ، نه صنفلرده‌مهم بر ده‌کیشکلکی موجب اولمایاجق اولان ، تجربه‌نك امر ایتدیکی بو جزئی تعدیلات ، آلده موجود پروغرامك تکملنه‌ده‌خدمت ایله‌یه‌جکدر. بواعتبارله اك چوق تطبیقنده مشکلات کورولدیکی مفتش و معلملرك مطالعه‌لریله تعین ایدن ادبیات تاریخی، تاریخ، جوغرافیا، ریاضیه‌پروغرامنده آشاغیده کوسته‌ریلهن تعدیلات یاپیلمشدر .

بوبسیط تعدیلاتك اجراسی درسلرك هافتالق توزعنده‌ده کوچوك بر تبدلی ضروری قیلمشدر . خصوصیله اورتا مکتبلرده و لیسلرده شیمدی‌یه قادار اهمال ایدلمش اولان ژیمناستیك درسلرینه وینه‌بك لزومی بردرس اولان رسمه، موجوده‌علاوةً ویا یکیدن‌زمان تخصیصی درسلرك هافتالق عددینی ۳۲ یه چیقارمشدر . ایلك نظرده بو برآز فضله

کورولورسه‌ده علاوه ایدیلن ساعتلر ذهنی مساعیدن زیاده بدنی فعالیتلره عائد اولدیغی جهتله هافتالق اشتغال پروغرامنده مهم بر تحولی ایجاب ایتدیرمه‌یه‌جکدر . خصوصاکه بویکی طرزهافتانك بر کونده اوکله‌دن صوکرا کی مدتك طلبه طرفندن سربست برصورتده استعمالنه فرصت ویردیکی کبی دیکر بر کونده مکتبك تعطیل ایدلمه‌سنه امکان ویرمکده اولماسی اعتباریله معلم وطلبه ایچون داها تولللانیشلی وداها آز یوروجی اولاجقدر .

تاریخ پروغرامیلرنده‌کی تعدیلات

تاریخ پروغرامی حقنده وقوع بولان شکایتلر شو نقطه‌لر اطرافنده تثبیت اولونابیلیر :

١ — موجود پروغرام اکثری صنفلرده ساعت آزلغی دولایسیله اکمال ایدیله‌مه‌مکده‌در .

٢ — تاریخ کتابلری‌نه پروغرامك برچوق مباحثی صیغیشدیرمش اولماسی یوزندن چوق مفصل اولمقده وطلبه بوکتابلر ایچندن تکامل تاریخی‌یی کوسترمه‌جك وقعه‌لری بولمقده مشکلات چکمکده وتاریخ درسنه قارشی لازم کلن محبتی دویامامقده‌در

بوشکایتلر اطرافنده یاپیلان تدقیقات شو نتیجه‌یی کوسترمشدر :

١ — موجود مفردات پروغرامی تورك تاریخی محوری اطرافنده جمع ایدیلمشدر. بو یوزدن تورك طلبه‌سی ایچون بیلنمه‌سی ضروری اولمایان معلومات‌ده پروغرامده مهمجه بریر اشغال ایتمکده‌در .

٢ — مکتب کتابلری فرعی معلوماتیه‌ده چوق زمان اساسلی معلومات درجه‌سنده بر ویرمکده‌در. معلمك مهم برقسمی ایسه کتابده موجود اولان بوتون معلوماتی تمامنه سویله‌مکی وطلبه‌دن ایسته‌مکی وظیفه بیلمکده وحتی برقسمی فرعی واکثریا طلبه ایچون لزومسز معلوماتی کتابه علاوةً سویله‌مکده حتی نوط ایتدیرمکده وبونك‌ده طلبه طرفندن بیلنمه‌سنی ایسته‌مکده‌در .

٣ — معلمك اکثریسی ، تاریخ تدریسانده طلبه‌یی شخصی وسربست مساعی‌یه تشویق ایتمکی وظیفه‌لری جمله‌سندن عد ایتمه‌دکلری وطلبه‌نك بر طاقیم معلوماتی‌ده بوسایه‌ده اوکرنه‌جکلرینی دوشونمه‌دکلری ایچین بوتون معلوماتی تدریس ساعتی ایچنده‌کی تقریرلره صیغیشدیرمغه چالیشمقده‌درلر. بالطبع بو یوزدن تدریس ساعتی کافی کلمه‌مکده وپروغرام اکمال اولونامقده‌در .

بوتون بونقطه‌لر دوشونولرك آتیده‌کی خصوصاته قرار ویریلمشدر :

١ — تاریخ پروغرامی قرون اولانك برقسمی مستثنا أولمق اوزره تورك تاریخی اطرافنده جمعنه چالیشیلمق صورتیله تعدیل اولونمشدر .

١٠ — تعدیل اولنان پروغرام متخصصلرك مطالعه‌سنه کوره اوچونجی سنه‌نك ایکی ساعتی اوچه ابلاغ ایدیلمك وایی بر تدریس طرزی تعقیب اولونمق شرطیله سنه‌لرنده تماماً اوقودولابیلیر .

انجق، الك مهم شرط، معلملرك تاريخ تدريسانده اي رهبر تعقيب ايتمه لريدر. بونك ايچون معلم، الده موجود اولان كتابي حرفي حرفنه چوجوغه تقرير ايتمه مليدر. صنفده تاريخي تكامله مؤثر اولان وطلبه به فكر تاريخي ويره جك اولاي معلومات اوزرنده توقف ايتمه لي، متباق معلوماتي بالخاصه ليسه نك ايكنجي دوره سنه گچمش اولان طلبه نك كندي كنديلرينه اوقويارق اوكرنمه لري تأمين ايچين طلبه به وظيفه لر ويرمه رك شخصي مساعينك انكشافنه يارديم صورتيله چاليشماليدر. وكالت، اوزرنده توقف ايديلمه سي لازمكلن تاريخي وقعه لره عائد متعدد كتاب (طلبه كتابي) لرينك حاضرلاداجقدر. اوقته قادار معلملر، الده موجود اولان كتابلرده كي اساسلي معلوماتي تقريق ايده رك تقرير ايده جكلر وديكر تسملري اوكرنمه سي ايچين كرك الرنده كي كتابدن وكرك مكتب كتبخانه سنده كي آثاردن طلبه يي مطالعه به تشويق ايله يه جكلردر. بوشرائط آلتنده تبليغ ايديلن پروغرامك معين اولان ساعتلر ظرفنده اكمال ايديله بيله جكي متخصصلرك مطالعه لرندن آكلاشيلمشدر.

Türkçe (umhuriyet Devleti, Liselerin Tarih Dersleri ve Fedat Duğlamı, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1340 (1924)), S. 22-33

(ایکنجی دوره)

برنجی صنف

[هفتاده ۲ درس]

مدخل

تاریخك تعریفی ، اهمیتی ، منبعلری ، دیکر علملرله مناسبتلری ، — انشا وتحریری .

قرون قدیمه

۱ — اسکی شرق ملتلری

مصرلیلر ، کلدانی و آشوریلر ، فنیکهلیلر ، هیتیتلر ، ایرانیلر ، عبرانیلر ، تورکلر حقنده شو صورتله ایضاحات ویریلهجکدر :

مملکت ، بوملتلرك منشأ وعرقی ماهیتلری ، آثار عتیقه کشفیاتی وبو کشفیاتك نتیجهلرینه کوره تاریخترینك عمومی خطلری . مدنیتلری: دین ، اجتماعی تشکیلات ، حکومت تشکیلاتی واردو ، حکمدار وسرای ، زراعت ، صنایع وتجارت ، صنایع نفیسه ، یازی .

۲ — یونانلیلر و ماکدونیالر

آثار دکزی ویونانستان حقنده جوغرافی معلومات ، اسکی دورلر وآثار دکزی مدنیتی ، تروواومیسهن .

اساطير : آلهلر وقهرمانلر .

اسپارطه : اهالی ، تربیه وسائر مؤسسات ، تیرانلر .

آتنه : آتنه‌نك ایلك دورری .

یونان مستعلكه‌لری : آسیاده ، قرادكز ساحلنده ، آذربقاده ، سجیلیاده ، غالیا واسپانیاده .

بشنجی عصرده قادار مدنیت : تجارت وصنایع ، ادبیات ، دین ومذهب ، بویوك معبدلر واویونلر .

مه‌دیامحاربه‌لری ، آتنه ایمپراطورلغنك تشكلی ، آتنه ده‌موقراسیسی .

پلوپونزمحاربه‌لری : اسپارطه‌نك تفوقی ، تبه‌نك تفوقی ، ماكدونیانك تفوقی (اسكندر كبیر ، آسیانك فتحی) .

یونان قرالتلرینك تاسی : اسكندریه ، آسیاقرالتلری ، شرقده یونان مدنیتی .

یونانستانده صوك مجادله‌لر : اتفاقلر وفتوحات .

٣ — رومالیلر

ایتالیا حقنده جوغرافی معلومات . اسكی سكنه . ئه‌تروسكلر ، حزارلر ، دین . لاتینلر .

رومانك ایلك زمانلری . قرالر وجمهوریتك ایلك زمانلرینه عائد منقبه‌لر ، صنوف مجادله‌لری ، مؤسسانك تحمل توصیفی .

دین : معبودلر ، دینی آیینلر ، رهبان . اوجاق واولوزه حرمت .

روما اردوسی حقنده عمومی معلومات .

ایتالیا فتوحاتی ، رومانده یولار .

آق دكز حوضه‌سنك فتحی . تعقیب ولونان سیاست ویاپیلان

محاربه‌لرك اوصاف ممیزه‌سی. ماكدونیا ، قارتاجه اسپانیا ، جنوبی غالیا.

فتوحاتك نتیجه‌لری ، یونان تأثیراتنك باشلاماسی. سیپیون وقاتون.

عاداتك تحولی ؛ مسكن ، قیافت ، یمك ، اویونلر .

دینده تحول ؛ فكری حیات ، اخلاق .

اجتماعی تحوللر ؛ متوسط صنفك اورتادن قالقماسی ، قلیانلر وزادكان ، شوالیه‌لر ، پلب و اسیرلر .

سیاسی حیات ؛ حاكملر ، سانسورلر ، سه‌نا ، مجلسلر وانتخابات .

ایالتلرك اداره‌سی ؛ محكوم قوملر ، پروقونسوللر ، پوبلیكه‌نلر ، خرافلر ، اراضی‌یه متعلق قانونلر .

ماریوس وسیللا ؛ اجتماعی مجادلات . قورنه‌لیه‌ن قانونلری .

پومپه . شرقده‌ظفرلری ، مهرداد ؛ چیچه‌رو ، وه‌رره‌س وقاتیلینا .

سه‌زار . برنجی تریبوموویرا ، غالیانك فتحی .

جمهوریتك نهایتی ؛ ایكنجی تریبوموویرا .

اوكوست . یكی حكومت تشكیلاتی . حدودلرك مدافعه‌سی .

اوكوست دورنده ادبیات و صنایع نفیسه ، آبده‌لر ، تجارت .

ایمپراطورلر ، حكومت ، ایالتلر .

ایمپراطورلق دورنده عمومی وخصوصی حیات. اوكوست دورندن صوكره ادبیات .

خریستیانلق ؛ ایلك كلیسا

اوچونجی و دردنجی عصرلرده ایمپراطورلق .

خریستیانلغك غلبه‌سی . كلیسا تشكیلاتی .

ایمپراطورلغك صوك زمانلری ؛ پتیرستلكلك الغاسی ، یكی ایمپراطورلق تشكیلاتی ، روما و استانبول ، سرای ، مأمورین، اردو.

٤ — عمومی مهاجرت و غرب قرون وسطائی

عمومی مهاجرت و نتیجه‌لری.

هونلر ، اسلاولر وجرمنلر حقنده معلومات.

ایمپراطورلقده جرمنلرك یرلشمه‌سی وحریستیانلغی قبولاری.

رومانایمپراطورلغی‌جرمنلرك‌یكیدن‌تأسیسی : بویوك‌قارل (شارلمان).

بویوك قارل ایمپراطورلغنك انقسامی و قرون وسطاده باشلیجه آوروپا حكومتلری : آلمانیا ، پاپا وایمپراطورلق مجادله‌لری. فرانسه . انكلتره ، بویوك شارت و پارلمنتو . بیزانس . ایتالیا جمهوریتلری .

اهل صلیب محاربه‌لری .

قرون‌وسطاده آوروپا مدنیتی: ایمپراطور ، پاپا، حكومت تشكیلاتی، فئودالیته ، شهرلر و كویلر ، اجتماعی و دینی حیات ، اجتماعی صنفلر و كلیسا ، دارالفنون ، زراعت ، صنایع و تجارت ، قرون وسطاده معماری ، قیافت و سلاحلر ، قرون وسطا فكریاتی .

ایكنجی صنف

[كافتاره ٢ درس]

١ — شرق قرون وسطائی

عربلر : قبل‌الاسلام عربلر ، دین ، خلاق ، عادات .

اسلامیتك ظهور و انتشاری اثناسنده ایران و شرقی روما .

مسلمانلغی دوغوران عاملر ، حضرت محمد و حیاتی ، قرآن ، تأسیسات .

داخلی مسئله‌لر و فتوحات . ایران و روما مدنیتلری ایله تماسلرك تأثیرلری ، دینی و سیاسی اختلافلر .

خلفای راشدین دورنده سیاسی و اجتماعی تشکیلات .

اموی سلطنتنك تأسسی ؛ دینی وسیاسی مجادلهلر ، فتوحاتك دوامی، عربلق سیاستی و شعوبیه‌یی دوغوران عاملر ، عکس العملر، امویلر دورنده تورکلرك و ایرانیلرك رولری ، اموی دولتنك انقراضی .

عباسیلر ؛ عباسی دولتنك تأسس وانکشافی ، ایرانیلرك وتورکلرك رولری؛ عراق ، آنادولو وکیلیکیاده تورك استیلاری. عباسی دولتنك انحطاطنده کی عاملر .

عباسی مدنیتنده تورکلرك تأثیری ، اموی وعباسی دورلرنده اداره طرزی ، اجتماعی حیات و مدنیت .

اسلام فئودالیته‌سی .

اندلسده امویلر ، مدنی ترقیات ، اجتماعی حیات :

تورکلر و اسلامیت : ایلك تورك و اسلام مناسباتی ، اسلام مملکتلرنده تورکلر .

سامانیلر ، قره خانلیلر و غزنویلر دورنده تشکیلات ، مدنیت .

اوغوز تورکلری و سلجوق دولتی : اوغوز تورکلرینك غربه مهاجرتلری . اوغوزلرك اسلامیتی قبوللری ؛ شمالی ایران ، جنوبی قافقاس ، الجزیره ، شمالی سوریه وشرقی آنادولونك تورکشمه‌سی ، بشنجی عصر صوکلرنده اوغوزلرك جوغرافی ساحه‌لری .

سلجوقیلر؛ سلجوقیلرك سامانیلر وغزنویلرله مناسبتلری. سلجوق دولتنك تأسس و انکشافی. فتوحات . بیزانسلرله تماسلر . ملازکرد محاربه‌سی ، سلجوق ایمپراطورلغنك انقسامی .

سلجوق دولتی زماننده مدنیت ، اداری ، عسکری تشکیلات .

مقاطعه‌لر ، ديوان ، حكومت ، صوفيلك ، مدرسه‌لر ، كتبخانه‌لر ، عجم ادبياتنك تأثيري و انكشافي . تورك لسان و ادبياتي .

سلجوق وحدتنك انحلالنده تورك ـ اسلام قشوداليته‌سي (طوائف ملوك) .

آنادولوده تورکلر ؛ آنادولوده سلجوق دولتنك تأسسندن اول آنادولونك سياسي و اجتماعي وضعيتي .

آنادولوسلجوقيلرينك تأسس وانكشافي ، آنادولونك تورکشمه‌سي بو صيراده اورته آسيايه عمومي بر نظر .

خوارزميلر دولتي ، تأسس و انكشافي .

جنكيز استيلاسي ، سبب و نتيجه‌لري ، جنكيز ايمپراطورلغنك انقسامي ، ايلخانيلر .

موغول تحكمي آلتنده آنادولو . آنادولوده تشكل ايدن تورك بكلكلري .

بيزانس سرحدنده تورکلر ، بالقان يارميم آداسنده تورك استيلاسي . بو استيلايي تسهيل ايدن عاملر ، ملي وحدت حربلري و نتيجه‌لري .

عثمانلي دولتي .

آنادولوده تورك مدنيتي ؛ اداري و سياسي تشكيلات . اجتماعي حيات . ديني حركتلر ، فكري حيات . لسان ، ادبيات صنايع نفيسه .

تيمور دوري : تيموردن اول اورته آسيا ، تيمور ايمپراطورلغي ، آنادولوده تيمور استيلاسي و نتيجه‌لري ، تيمور ايمپراطورلغنك انقسامي . تيمور و خلفلري زمانده اورته آسيادا تورك مدنيتي .

عثمانلي دولتنك يكيدن تأسسي : دولتك آنادولو و روم ايليده تأسسي . شيخ بدرالدين حركت اختلاليه‌سي . قره‌مان وعثمان اوغوللرينك

مجادله‌لری . صلیب حربلری . بالقانده تورك استیلاسنك توسعی . استانبولك فتحی وبیزانسك انقراضی .

عثمانلی ایمپراطورلغی: استانبولك فتحی صره‌سنده آوروپانك ویاقین شرقك عمومی منظره‌سی. اون بشنجی عصر نهایتنه قدار عثمانلی دولتنك انساعی . عثمانلی ـ مصر ، عثمانلی ـ صفوی مناسبت و مجادله‌لری . عثمانلی دولتنك شرق وجنوب سیاستی . اون آلتنجی عصرده شرقه و جنوبه دوغرو توسع . غرب ایله مناسبات ؛ قره ودکزده مجادله ونتیجه‌لری . اون بشنجی عصر نهایتنه قدار داخلی مهم وقعه‌لر .

[برنجی دوره ایکنجی صنفده‌ده اوقودیلان بومادده‌لر ، بوصنفده ممکن اولدیغی قدار تسلسل کوزه‌دیله‌رك ایضاحی برطرزده اوقودیله‌جق فقط بو تسلسلده مرکز ثقلت تورك تاریخنك تکاملی اولدیغنه کوره بو نقطهٔ نظردن او درجه اهمیتی حائز اولمیان واقعه‌لر اوزرنده توقف ایدلمیه‌جکدر] .

٢ — قرون جدیده

اون بشنجی عصر صوکلرینه دوغرو آوروپایه عمومی برنظر . دکزده و قره‌ده سیاحتلر وکشفلر . کشفلرك مادی وسببلری ، مستعمکلر ، تجارت یوللری ، بهارات وقیمتلی معدنلر .

رونه‌سانس: آوروپا ممکتلرنده رونه‌سانس ، آرتیستلر ، اومانیستلر ، محررلر . دینی ، اجتماعی ، سیاسی وبدیعی فکرلر .

اون آلتنجی عصر ابتداسنده مسلمانلر وترکلر: ترك ومسلمان مدنیتنك اقتصاداً وفکراً آوروپایه تفوقی. اون آلتنجی عصرده عثمانلی ایمپراطورلغی.

رونه‌سانس و کشفیات صوکلرنده غرب مدنیتنك شرقه تفوق ایتمه‌یه باشلاماسی .

اون آلتنجی عصرده آوروپانك سیاسی وضعیتی : عثمانلی ـ آوسترپا وفرانسه ـ آوسترپا مجادله‌لری .

اون آلتنجی عصرده دینی حرکتلر : ره‌فورماسیون ، قتولیك ره‌فورمی ، مذهب محاربه‌لری ، عثمانلی دولتنك بو مجادله‌لردن استفاده‌سی .

آوروپا معاصر دولتلرینك تشکله باشلاماسی وبو تشکلك اقتصادی ، اجتماعی وسیاسی سببلری .

بللی باشلی آوروپا دولتلرینك (انکلتره ، فرانسه ، آلمانیا ، اسپانیا) تشکیلاتی .

اون یدنجی عصرده آوروپا حیات ومدنیتی . اون یدنجی عصرده دولتلرك مناسباتی .

اون یدنجی عصرده تورك و مسلمان دولتلرینك سیاسی تحاولاری . شرق اسلامیده تجارت ، صنایع ، حیات و مدنیت . غربك شرقه تفوقی . عثمانلی ایمپراطورلغنك انحطاطی .

اون سکزنجی عصر نصف اولنده انکلتره ، فرانسه و آوستریانك احوال عمومیه‌سی ، یکی دولتلر : روسیا ، پروسیا .

اون سکزنجی عصر نصف اولنده آوروپا دولتلرینك کندی آرالرنده وشرق دولتلری ایله ، علی الخصوص عثمانلی دولتی ایله مناسبات اقتصادیه وسیاسیه‌لری .

شرقك تدنیسنده ، عثمانلی ایمپراطورلغنك ضعیفلاماسنده اقتصادی ، اجتماعی ، فکری وسیاسی عاملر .

آوروپانك مستملکه سیاستی (آمریقا ، هندستان و آفریقاده

مستملکات) آمریقاده مجادله لر، غربی آوروپا دولتلرینك شرق قریب سیاستی (قاپیتولاسیونلر) ، روسیا وآوستریانك شرق قریب سیاستی (استیلالر) .

اوچونجی صنف

[هفتاده ۲ درس] (مشترك)

(آیریجه هفتاده ۱ درس) (ادبیات شعبه لرنده)

— عصر حاضر تاریخی —

۱ — عصر حاضری احضار ایدن عاملر : اون سکزنجی عصرك اجتماعی و اقتصادی حیاتی ، اقتصادی وفلسفی فکرلر ؛ علم ، ادبیات وصنایع نفیسه .

۲ — یکی ده موقراتیك دولتلر ؛ شمالی آمریقا دول متحده سنك تشکلی ؛ فرانسه اختلالنك یاقین سببلری ؛ ۱۷۸۹ ده فرانسه، اجتماعی تشکیلات، اداره طرزی ، اقتصادی احوال ، مالی بحران ؛ اختلالك حکمدارلق دوری . ۱۷۸۹ اساسلری وملیت فکری . ۱۷۹۱ قانون اساسیسی ، برنجی ارتجاع . دیره کتوار ، قونسوللك و ایمپراطورلق ، ایمپراطورلغی دوغوران سببلر .

۳ — عصر حاضر بدایتنده شرقك و بالخاصه عثمانلی دولتنك داخلی وخارجی وضعیتی . آوروپانك شرق سیاستی .

٤ — ویانه قونغره سی وقونغره دن صوکرا کی آوروپا ، آوروپاده ره ستوراسیون ، مه ترنیخ سیسته می واتفاق مقدس .

٥ — ویانه قونغرهسنی تعاقب شرقك وضعیتی، عثمانلی ایمپراطورلغنك انحلالی ، ملیت فکرینك تأثیرلری ، اصلاحات تشبثلری .

٦ — رهستوراسیون دورنده فرانسه وانکلتره .

٧ — صناعی انقلاب ؛ ماکنه ایجادلری ، بخار ماکنهسی ، قاپیتالیزم وصنایع عظیمه ، سوسیالیزم .

٨ — فرانسهده ١٨٣٠ اختلالی و تموز قراللغی ؛ انکلتره‌ده ١٨٣٢ اصلاحاتی ، شارتیستلرك تحریکاتی ، اقتصادی سربستی حرکتی.

٩ — ١٨٤٨ اختلالنی حاضرلایان اقتصادی ، اجتماعی، فکری، سیاسی عاملر ؛ ١٨٤٨ اختلالاری .

١٠ — فرانسهده ایکنجی جمهوریت ، انتخاب عمومی ، سوسیالیزم تجربهلری ، ارتجاع و ایکنجی ایمپراطورلق .

١١ — ١٨٤٨ دن صوکرا ملیت فکرینك تظاهرلری : آوستریا انحلالی ، ایتالیا اتحادی ، آلمان اتحادی .

١٢ — آوروپانك شرقه دوغرو انساعنده ملیت فکرندن استفادهسی؛ عثمانلی ایمپراطورلغنك انحلال و انقسامی ؛ بالقان حکومتلرینك تشکلی ؛ قریم محاربهسی ، پارس معاهدهسی .

١٣ — عثمانلی سلطنتنده تنظیمات دوری ؛ اسبابی ، سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی وفکری ساحهلرده مثبت ومنفی نتیجهلری .

١٤ — روسیاده ملیتلر : لهستان مسئلهسی . روسیاده صنایعك انکشافی . اختلال فکر وحرکتلری . اصلاحات وارتجاع .

١٥ — آوستریا ـ مجارستان ایمپراطورلغی . و ملیت مجادلهلری.

١٦ — آلمانیا ایمپراطورلغی ؛ تشکیلات اساسیهسی ، اقتصادی ترقیاتی ، اصلاحات اجتماعیهسی و عسکری تشکیلاتی .

١٧ — فرانسه‌ده اوچونجی جمهوریت .

١٨ — انكلتره : انكلتره‌نك تشكيلات اساسيه‌سی ، اصلاحات . انكلتره‌ده اقتصادی انكشاف و مستعمك ايمپراطورلغنك اتساعی ، هندستان وهندستان اختلاللری .

١٩ — اسپانيا واختلاللری . اسويچره تشكيلاتی وتكاملی .

٢٠ — اون دوقوزنجی عصرك ايكنجی نصفنده آوروپانك صنايع ، تجارت وفكر ساحه‌سنده ترقياتی و بو دوره‌ده شرقك وضعيتی .

٢١ — آوروپا ملتلرينك ديكر قطعه‌لره اتساع ، حاكميت ورقابتی ؛ ايمپرياليزم ، آفريقانك ضبط وتقسيمی ، آوروپانك يافين شرقده موفقيتلری ، آسياده روسيا وانكلتره رقابتی ؛ آلمانيانك شرق سياستی ؛ ژاپونيانك مقاومتی .

٢٢ — عثمانلی ايمپراطورلغنده تنظيماتدن صوكره مشروطيت وارتجاع : عبدالحميد دوری ، ايكنجی مشروطيت ، ايتاليان و بالقان حربلری .

٢٣ — عمومی حرب : اسبابی واك مهم وقعه‌لری ، شرق عالمنك وعثمانلی ايمپراطورلغنك عمومی حربده رولی ، حربك قپايان صلح معاهده‌لری ، يكی آوروپا خريطه‌سی ، جمعيت اقوام .

٢٤ — تورکلرك مقاومتی : موندروس متاركه‌سی و نتيجه‌لری ، ملی انتباه ، استقلال محاربه‌لری ، بو محاربه‌لری موفقيتله تتويج ايده‌ن ائتلاف ومعاهده‌لر ، تورکيه جمهوريتی .

٢٥ — آوروپاده يكی دولتلرويكی تشكيلات ، اجتماعی واقتصادی تحوللر .

[ايكنجی دوره‌ده‌كی ماده‌لر ، سبب و نتيجه‌لری اوزرنده توقف ايديله‌رك دها ترکيبی وايضاحی بر صورتده وقوعلبلدر . تكامل تاريخنك

ایضاحنده قیمتی اولدیغی مؤسسه‌ورافه‌نك اعمالی ایدله‌لیدر. ایکنجی درجه‌ده کی معلوماتك حاضر لاتماسی طلبه‌نك فردی و سربست مساعیسندن ایستنه‌جك، بوخصوصده معلمك قونترولی کافی کوریلدیكی تقریر جهتنه کیدیلیه‌جکدر. صوك صنفك ادبیات شعبه‌سنده تاریخه تخصیص ایدلمش اولان فضله برساعت دولاییسیله دها زیاده تفصیلاته وشخصی مساعیه امکان بولوندیغندن معلم درسنی اوکا کوره تنظیم ایده‌جکدر.]

جوغرافیا پروغرامنده یاپیلان تعدیلات :

اورتا مکتبلرده ولیسه‌لرده جوغرافیا تدریساتنك ، کرك بودرسه تخصیص ایدیلن ساعتلرك کفایتسزلکی وکرك مفرداتك لزومندن فضله محمول اولاسی سبیله ، لایقیله جریان ایده‌مه‌دیکی برطرفدن علاقه‌دار معلملرك افاده‌لرندن وبر طرفدنده مفتشلرك راپورلرندن آکلاشیلمش وبوخصوص ایچون استانبولده طوپلانان جوغرافیا معلملریك ویردکلری مشترك راپورده بونی تأیید ایلهمش اولدیغی جهتله بو درسه عائد مفردات پروغرامنك تعدیلی وتوزیع دروس جدولنده‌ده جوغرافیایه برآز داها فضله زمان تخصیصنه امکان براقاجق صورتده تعدیل اجراسی ضرورتی حاصل اولمشدر .

یاپیلان تعدیل وتبدیلر شونلردن عبارتدر :

١ — اورتا مکتبلرك (برنجی دوره‌سنك) جوغرافیا مفرداتی اساس اعتباریله موافق کورولمشدر ، یالکز بومفرداتك ایکنجی صنفده هافتاده بر ساعت ظرفنده تدریسی ممکن اولمادیغی اوچ سنه‌لك تجربه ایله ثابت اولدیغندن توزیع دروس جدولنه بوصنف ایچون هافتاده (بر) ساعت داها علاوه ایدیلهرك بودوره‌ده جوغرافیانك

١ نجی صنفه هافتاده	٢	ساعت	
٢ » » »	٢	»	
٣ » » »	١	»	

اولمق اوزره تدریسی موافق کورولمشدر .

1924 LİSELERİN İKİNCİ DEVRE MÜFREDAT PROGRAMI

DÖRDÜNCÜ SINIF

Haftada 2 saat

Tarih-i Kadim

Eski Şark Milletleri:

Mısırlılar, Keldani, Asuriler, Fenikeliler, Hittiler, İranlılar, İbraniler hakkında şu suretle izahat verilecektir:

Memleket: Bu milletlerin menşei ve ırkî mahiyetleri. Asar-ı âtika keşfiyatı ve keşfiyatın neticeyine göre tarihlerinin umumî hatları.

Medeniyetleri: Din, ictimaî teşkilât, hükümet teşkilâtı ve ordu, hükümdar ve saray, ziraat, sanayi ve ticaret, sanayi-i nefise, yazı.

Yunanlılar (Adalar Denizi Medeniyeti)

Yunanistan hakkında mâlumat-ı coğrafya, eski devirler, Truva ve Miken

Esatir: İlâhlar ve kahramanlar

Isparta : Ahali, terbiye vesair müessesat. Tiranlar

Atina : Atina'nın ilk devirleri.

Yunan Kolonileri : Asya'da, Karadeniz sahilinde, Afrika'da, Sicilya'da, Galya ve İspanya'da.

Beşinci asıra kadar medeniyet : Ticaret ve sanayi, edebiyat, din ve mezhep,büyük mâbetler ve oyunlar.

Medya Muharebeleri, Atina İmparatorluğunun teşkili, Isparta ve Atina mücadelâtı, Atina demokrasisi.

Peloponez Muharebeleri : Isparta tevaffuku, Teb tevaffuku, Makedonya tevaffuku (İskender-i kebir, Asya'nın fethi).

Yunan krallıklarının tesisi : İskenderiye. Asya krallıkları, Şarkta Yunan medeniyeti.

Yunanistan'da son mücadelât : İttifaklar ve fütuhat.

Romalılar

İtalya hakkında mâlumat-ı coğrafya. Eski sekine. Etrüskler; mezarlar; din. Latinler.

Roma'nın ilk zamanları. Kralar ve Cumhuriyetin ilk zamanlarına ait menkıbeler, sınıf mücadelâtı, müessesatın mücmel tavsifi.

Din. Mâbudlar; dinî âyinler, ruhban, ocak ve ulular hürmet. Roma ordusu hakkında umumî mâlumat.

İtalya fütuhat. Roma'da yollar.

Bahr-i sefit havzasının fethi. Takip olunan siyaset ve yapılan muharebatın evsaf-ı memizesi. Makedonya, Kartaca, İspanya, Cenubî Galya.

Fütuhatın neticeyi. Yunan tesiratının başlaması; Sipsom ve Katon. Âdatın tahvili; mesken, kıyafet, yemek, oyunlar. Dinde tahvil; fikrî hayat, ahlâk.

İctimaî tahvilat : Mütevassıt sınıfın ortadan kalkması. Kölyeneteler, asilzadegan, şovalyeler, plep ve asra.

Siyasî hayat : Hâkimler, pensorlar, sena, mecalis ve intihabat. Eyaletlerin idaresi, mahkûm kâvimler, perukonsuller, poptikonler, greider, zirai kanunlar.

Maryus ve Silla : İctimaî muharebat, dahilî muharebat, Silla kanunu.

Pompe. İspartakus, Şark harpleri, Katyelinya.

Sezar, Galya kıtasının fethi.

Cumhuriyetin nihayeti.

Avgustos, hükümet teşkilâtı ve mezheb, eyalet idaresi,

Kolonler, sınıf orduları. Edebiyat ve sanat.

Abideler, ticaret.

İmparatorlar.

Üçüncü asırda Roma imparatorluğu

İmparatorluk devrinde Roma medeniyeti.

Roma hukuku.

Hristiyanlık, ibtidaî kilise

Kostantin. Hristiyanlığın galebesi, kilise teşkilâtı.

İmparatorluğun son zamanları, puterestliğin ilgası, yeni imparatorluk teşkilâtı, Roma ve İstanbul, saray, memurin, ordudaki barbarlar.

Kurun-ı Vusta

Barbarlar : Hunlar, Isâvîler ve Cermenler.

Cermenler hakkında umumî malumat. İmparatorlukta Cermenlerin yerleşmesi, Ostrogotlar ve Franklar. Angıl ve Saksonlar. Cermenlerin tesiri. Gavlova ve Franklar, İmparatorluğun yeniden tesisi. Şarlman, İmparatorluğun inkısamı. Yeni barbar istilâları ve neticeyi.

Kurun-ı vustada Avrupa hükümetleri : Fransa, Kapet ve Valua nasabları

İngiltere'de Norman istilâsı, büyük şart ve parlamento.

Almanya : Büyük Oğüst, Frederik Barbaros

Papalık devri. Papa ve imparatorluk mücadelâtı safahatı.

Bizans İmparatorluğu (1453) e kadar (daha ziyade medeniyet noktai nazarından tedkik olunacaktır)

Ehl-i salip muharebatı, esbab ve neticeyi.

Yüz sene muharebeleri, esbab ve neticeyi.

Kurun-ı vustada Avrupa medeniyeti : Muhtelif memleketlerde hükümet teşkilâtı, ictimaî ve dinî hayat, ictimaî sınıflar ve kilise. Darülfunun, şehirler ve köyler, ziraat, sanayi ve ticaret, kurun-ı vustada mimari, Roman ve Gotik tarzları, kıyafet ve silâhlar.

(13, 14 ve 15 inci asırlarda Türkler : Devre-i evveli için çizilen çerçeve dahilinde Avrupa ile münasebetimiz nokta-i nazarından gösterilecektir)

BEŞİNCİ SINIF

Haftada 2 saat

Kurun-ı Cedide

Avrupa Tarihi

On beşinci asır sonlarına doğru Avrupa'ya umumî bir nazar. Deniz keşfiyatı ve neticeyi, müstemlekeler, ticaret yolları, baharat ve kıymetli madenler.

Rönesans; muhtelif memleketlerde rönesans, artistler, umanistler, muharrirler. On altıncı asrın ilk nısfında Avrupa'nın siyasî vaziyeti : Fransa ve Avusturya hanedanları arasında rekabet, Şarlken İmparatorluğu, Birinci Fransuva, İtalya Muharebeleri, Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa işlerine müdahalesi.

On altıncı asırda dinî hareketler : Reforma, Lüter ve Kalven, Protestanlık ve muhtelif şekilleri, Katolik reformu, Teranet konsili, Cezvitler. Mezhep muharebeleri : Muhtelif memleketlerde mezhep muharebelerinin geçirdiği safhalar, San Bartelmi gecesi, Dördüncü Henri, Nant Fermanı, İkinci Filip'in takip ettiği siyaset ve onun zaman-ı saltanatı. İspanya'nın ifa ettiği rol; Flemenk'te isyan ve (Muhtelif eyaletler) in teşkili.

Elizabet zamanında İngiltere : İngiltere ve İspanya rekabeti ve neticesi, İspanya'nın zaafa düçar olması, Elizabet devrinde İngiltere'nin umumî vaziyeti. Fransa'da mutlakiyet : Rişliyö, Mazeran, Lâfrond ve hükümdarlığın katî zaferi.

On yedinci asrın ilk nısfında Avrupa'nın siyasî vaziyeti : Almanya'da İmparatorluk dahilî siyaseti, otuz sene muharebeleri, bu muharebelerin umumî evsafı, muhtelif safhaları, ordular, Vestefalya (1648) ve Pirene (1659) muâhedeleri, neticeleri.

On yedinci asırda (Müttehit eyaletler) : Etajenero, statüder, ticaret şirketleri, hayat-ı fikriye.

On yedinci asırda İngiltere : Stüvartlar, mutlakiyete doğru, dahilî mücadeleler (1642 - 1648) Kromvel. Stüvartların iadesi, irtica, dinî ve siyasî mücadelât, 1688 ihtilâli ve kıyam, Duranjın galibiyeti, neticeleri. Fransa'da 14. Lui, mutlakiyet, hükümet. Koliber Valuva, 14. Lui zamanında din meseleleri. Kalliknizm, Jansenizm ve Protestanlık, harb-i siyaset, Fransa hudutlarının tevsii, Fransa'ya karşı ittifak (1715) de Fransa.

17'nci asırda Garbî Avrupa'nın umumî vaziyeti : İctimaî ve dinî hayat, hükümet teşkilâtı, ahalinin hükümetler münasebeti, içtimaî sınıflar arasındaki farklar, ulûm, felsefe, edebiyat, sanat, hayat-ı iktisadiye. 17'nci asırda Şarkî Avrupa'nın umumî vaziyeti : 16 ve 17'nci asırlarda Osmanlı İmparatorluğu.

18'inci asırda Fransa : Niyabet, parlamento, dinî meseleler, malî müşkülât. 18'inci asırda İngiltere : Usul-i meşrutiyetin tesisi, meşrutiyet buhranı, Turi irtica (1765 - 1783), onsekizinci asrın İngiltere tarihinde ehemmiyeti. 18'inci asırda Rusya : Büyük Petro'nun ıslahatı, İkinci Katerin. 18'inci asırda Prusya : Büyük Elektör, Birinci Frederik Giyom, İkinci Frederik.

18'inci asırda Avusturya : Pragmatik, Mari Terez, İkinci Jozef'in ıslahatı.

18'inci asırda Avrupa'nın siyasî vaziyeti : Fransa'nın siyaseti, Prusya - Avusturya, İngiltere - Fransa rekabeti, Avusturya, Prusya ve Rusya'nın şark siyaseti, Şark meselesi.

Müstemleke siyaseti : Amerika'da (1763) e kadar mücadele, Hindistan ticaret şirketleri, Britanya İmparatorluğunun teşkili. İngiliz müstemlekelerinde kıyam: (1787)ye hükümet-i müttehidenin teşkili. On sekizinci asrın evsaf-ı umumiyesi : İctimaî ve iktisadî hayat, felsefî ve iktisadî fikirler, ilim, edebiyat ve sanayi nefise.

Osmanlı Tarihi. On sekizinci asıra kadar Osmanlı İmparatorluğu tarihi. Büyük İhtilâl. 16. Lui, malî buhran. 1789'da Fransa : Saray, hükümet, tarz-ı idare, maliye, adliye, ahvâl-i içtimaiye.

Hükümdarlık devri : Etajenero ve Konstitüvant, eski şekil idarenin ilgası, 1791 Kanun-ı Esasisi, asamble iştirakiyo, kralın mukavemeti, Cumhuriyet partisinin teşkil, krallığın sukutu.

Cumhuriyet : Konvansiyon, fırkalar, isyanlar, intihâl hükûmeti, Termeydörden sonra irtica, üç senesi Kanun-ı Esasisi, Konvansiyonun eseri, Direktuvar Hükûmeti,

Konsüllük ve İmparatorluk Hükûmeti : Sekiz senesi Kanun-ı Esasisi, İmparatorluk kudretinin evsafı, dahilî teşkilât.

Napolyon'un siyaset-i hariciyesi : İngiltere'ye karşı manasebet, Tilsit muâhedesine kadar muharebat, Osterliç, Yena, Fridlane, munasaray-ı berriye, millî mukavemetler, İspanya, Almanya, Prusya'da ıslahat. İmparatorluğun nihayeti : Rusya münasebeti, umumî ittifak, işgal. Burbonların, bozgun, Vaterlo, Paris muâhedesi.

ALTINCI SINIF

Haftada 2 saat

Asr-ı Hazır Tarihi

(Viyana Kongresinden sonra)

Viyana Kongresi ve bu kongreden sonra Avrupa, Mukaddes İttifak.

Fransa : Restorasyon Hükûmeti, şart, usul-i intihap, matbuat, bütçe, fırka münasebeti, 1835 ihtilâli, Lui Filip Hükûmeti, muhalefet fırkaları; Katolik ve Sosyalist Fırkalarının teşkili, 1848 İhtilâli.

İngiltere (1848) e kadar : 1832 ıslahatı,Şartistlerin ve İrlandalıların tahrikatı, serbest-i ticaret taraftarlarının tahrikatı.

On dokuzuncu asrın birinci nısfında Avrupa'da hareket-i fikriye, sanayi nefise, edebiyat, ulûm ve fünun.

Fransa'da İkinci Cumhuriyet. İntihab-ı umumî, irtica ve 1851 Darbe-i hükûmeti.

İkinci İmparatorluk (1852) kanun-ı Esasisi.

معارف جريدهسي

هيئت علميه وتاريخ پروغرامارى

معارف وكالتك سوك تشكيل ايتديكى هيئت علميهنك هرگون حياتزده اقناع ايتديكى انقلاب عظيملك اونودولماز خاطرهلرى براقهجغى آكلاشيلمقدهدر. بوانقلابسنوف درجات تحصيل، تدريساتى، درس پروغرامارى مكتب كتابلرينى احتوا ايدهن مسلسل برحادثه تشكيل ايتمكدهدر. ايلك تحصيل يش، اورتا تحصيل الى سنه‌يه ايندبرلش شدتيه قدار دون اوچ ايكى دورهيه آيريلن ليسهلر اوچر صنفل اولهرق تقسيم اولنمش، صنفلرده ياپيلن بوتشبثات درس ساعتلرينه وبالنتيجه مفردات پروغرامارى ايله درس كتابلرينه سرايت ايلشدر. هيئت علميهنك هانكى غايهيى استهداف ايتديكى وندن كى اسباب موجبيه به استناد ايتديرك بوانقلابى برحلهده ياپديغى تجهولدر. فوتبول اوبونلرنده بيله غايه طوپك قلمهيه ادخال ايتمكى شكنده مفهوم اولديغى حالده حلاقهدارلر ايكى مهاجم طرفلك بوغايهيه واصل اولمق ايچين استعمال ايتديكى طرزى، ياشلرى، قوميتهزونلرى بوتون تفرعاتيله ضبط ايتميورلر. حاليوكه تحصيل وعرفان حياتنده مثبت ويا منفى دورلرى بر سلسلهيى پايان بولمق حادثهلك شكل طرز وصورت جريانى، هانكى غايهيى استهداف ايتديكى بو خصوصده تعقيب ايتميان دلائل منطقيه وعلميهلله تعريفدن عبارت بولنديغى علاقهدارلره كوسترمكله برابر ضبطه، مهر پيانتامهيه وتعهده بر اسباب موجبه لاحقهسنه تصادف ايلك ممكن دكمدر. بو وثائق الده بولنمش اولسهيدى مسئلهنك مناقشهسى هيچ شبههسز قولايلاشهجقدى. چونكه تحصيل صنفلرى، درس ساعتلرى بر غايه مسئلهسى دكل بر تشكيلات مسئلهسيدر. تشكيلات، هرهانكى بر مقصدك صاحهٔ حصولنه چيقارلمسى ايچين مساعيدن تنظيم ايتمك مناسبتيله تولد ايلديكى صورتده بر سبب دكل بر نتيجه وواسطه بولندغى آشكاردر. بناءً عليه صنفلر ودرس ساعتلرى تعقيب غايهلرك واضح وصريح بر صورتده تثبت ايتمسيله شكله علاقهدار ومنطقى وصورت قطعيهده ايكنجى درجهده تدقيق ايتمش صرورىدر. هرهانكى برمعمار مجهول براوى قيمتكوتده بنيرهجكى صورهميهجغنز كبى مثلا اورتا تحصيلك ساحه وحدودى تعين اولنمدن قيد شدهده اكمال ايديلهجكى بشبهٔ موضوع بحث ايتمكسزين منطقا ممكن اولدمسى ايجاب ايدر. مسئولهٔ نظراً واقعا هرايكنجى سويه اتمامدن صكره درميان ايتمك مناسبتيله بر صرز حركت ايتمهده باشقه بر واسطهٔ اطلاع اولمديغندن - هيئت علميهده مسئله تعقيبله صف وبرعكس صورتده وضع اولنمسى هرشيدن اول تحصيلك سيارى آراى خصوصيهيه مراجعت ايتمكدرك اونى تثبيت ايتمكدر. اورتا تحصيلى آلتى سنهده اكثريت قزانمينلدن دورهلر درت ايكى يوقسه اوچ اوچى اولمق اوزره وضع اولنمش واعضاى هيئت علميه اعضاسندن تعقيبله حقشناس وصاحب اقتدار اولديغى اثبات ايچين قارده‌ش بك اولادى سنهلرى دورهلر آرالسنه تناصفه تقسيم ايلمشدر. بوقاعيلك جريانى اثباتندن صكره بالذات شاهداولان اعضادن برذات محترماتى شويله نقل ايتميورلر:

(1) هندى. اعتبارى ورزمى بر شكلده تنسيق وتعويض مجبوريتى توليد ايتمهدن. تاريخك مثبت قسمى لابتديرمكتدرى، آتاخطرلرى موجوددر. وبو كونكى مرتبهٔ منظومهٔ تفكر بيله بو تشكيلر اوزرينه استناد ايتديرمكدهدر. بناءً عليه تاريخ تدريساتى بو ايكى تعابل تأليف ايتمكله بر تشكله اولمسى ايجاب ايتمهدر.

(2) تاريخ مفردات حفتهده - ايكيشر ساعت اولمق اوزره اوچ سنهيه تقسيم اولنمشدر. ايلك سنه قرون اولى، قرون وسطا، غرب تاريخى احتوا ايتمكدهدر. اسكى پروغرامارده همان عينى مفرداتله وساعتلر ايله قرون اولى موجود ايدى. ليسهلرك تشكل ايتديكى اون بش سنهيه بقين برزمانده‌برى هيچ بر تاريخ معلمنه برشى سمه‌ه‌دقرون اولى‌يى بتاكمال ايتديكى كورولمه‌مشدى. شمدى به‌قادار يوقدم اكمال طلبه‌لرمزك تحصيل استدائيسنك شمانيتنه قصب ايتميوردى.

فرانسزلرك ١٩٢٣ پروغرامى بكرى سنه‌دن برى دوام ايتمهكى بر تجربه‌يى نظر اعتباره آلمرق ايلك صنفده روما تاريخى جذب اتدى. بو، ليسه معلملرينك قرون اولى تاريخى آنجق روما تاريخنه قادار بتشبر بر بيله حكمرانى مصرا [illegible] نشأت ايتمشدر. قرون اولى تاريخنده مهم طلبه سنه بالكز حكمدارلر اساسى دكل اجتماعى مؤسسهلرك، دينك، ادبياتك مساعيلرينك، هيكلتراسيونك تحولاتى كوسترمك مجبوريتنده اولديغندن بو مفهومله اورتمه چوق نقطه اسرار ايتمك ضرورتنده‌در. طلبه هندسه درسنده اولديغى كبى اك بسيط مفهومله‌دن باشلامش دكمدر. بالعكس تحصيل حياتك صوكنده استقرار پيدا ايمهجك اولان دين مساعى، الخ كبى اك مكتب مفهومله‌يه قارشيلاشديرمق. بناءً عليه تاريخ مربياتمه اك آز تحمل صنفك ايلك سنه اولمسى ايجاب ايدر. [illegible]

رسم مفردات پروغرامارى بوتجربه‌لرى كچيرمك استخفاف ايتمهكله برقدرت عليه كوسترمشدر. بو صورتله هرگون فرانسز مكتبلرندن برتورك چوجغى هيچ مشاهدت شرفنده تدريس ايتمك شرطيله قطعه اوروپا، روما، قرون وسطى، تورك، هند، چين تاريخلرينى كوره‌جك يعنى بونلرك طوپنى بردن كورميه‌جك وتكليه‌جكدر. ايشته مسئله ايشاليه‌دكى موسترونلره قدار ويريلن تحرده تحصيلات ايكنجى سنه‌ده تماماً اورتادن قالمسى اوزرينه عصردن استفاده‌يولك فتحه قدار كچن بش عصرلق غرب تاريخى يرينه بوتون اوتوتولمش قرون جديده وعصرحاضرى اشغال ايتمهكله وقيع عصبه‌مفردات يعنى پروغرامارى تكميل ونتيجه اوروپه اوزره اون بركده حلاصه ايتمكدر. [illegible] ١٨ نجى عصرلره آوروپه تاريخى بر سر [illegible].

(١١)

... اولا طامندن وطاوانندن انشاسنه باشلا-
دیغمز بوخیالی بنائك نظرینه طوغرو کیتدکجه
مشکلات بوس بوتون تظاهر ایتمکده . امضا
آره‌سنده درس ساعتلرینك پایلاشتیلسی چوق
زور و یورولیجی اولدی . و برینی قرارلرکن
رجعت ایتمك قرارلاشدیرلدیغی ایچون بریکی
وضیعه کوره هرمتخصص فضله ساعت توپارمق
ایچون اوغراشیور مناقشه اوزیوردی . حالبوکه
مشوز وقتی دکل ایش وقتی ایدی . تاجار
آرای عمومیه مراجعت ایدلدی . بم ملاحظات
درونیم تاریخ ساعتلری ایچون ژینناستیق
معلمنك الی قالدیرمسی طوغرو اولدیغی مرکزده
ایدی . مثلا سائل زیاضیه‌نك "رأی اورقه‌سیله
اثبات ایدیلمه‌یه‌جکی الفبای علوم اولدیغی هیئت
علمیه‌نك بیله‌جکنی ظن ایدیوردم . فقط الدن
نه‌گلیر . اینك برآن اون بشی ایچون تاجار
طوتیورودرست حساب یاپمقدن عاجز اولدیغم حالده
جیرومشلات ایچون تولتری قالدیردم و ایندیردم .
بوبدبین برمشاهدك عصوستانی اولدیغی آشکاردر .
بوکا مقابل مسعود صرفه ونشه‌لی اعضا دخیل
اولوزون ایدنی قیصالتدی . بوسنه درت صنفه
شهادتنامه ویرمك ممکن اولهیلدی . مکتب
کتابلری ایکی آی ظرفنده سپارش ایدلدی
یتیشدیرلمه‌جکدر ، دییور . مع‌مافیه بوتون
بومطالعات منسوعات وضوساتدن عبارتدر .
هیئت علمیه مفرداتی حضنده الك مثبت نتیجه
ووثیقه صنوك کوسترده تصر ایدیلن لیسه‌لرك
ایلك دوره‌سنه عائد مفردات پروغراملریدر .

درس پروغرامنی ایچنده الك چوق فضله
وقتی جلب ایده‌جك اولان تاریخ مفرداتی اولدیغنی
شبه‌سیزدر . دیکر طرفدن آز چوق مثبت
وحالمسئول بیلکلردر . برفرانسز هندسه‌سی
برژاپون مثلثاتی یوقدر . بتون بشریت متفکره
ماده حیات وکیت عائلی حسن عینی زاویه‌دن
رؤیت ایدن ، دین ، اخلاق ، حقوق ، عضله ،
ماضی برجمعیت نزدیکه کندی مؤسسه‌لری حضنده
دیکرلرندن آیرق دوشونوش مطویغوسی وآکاه
بیش ساحتی ایدنی . وکائنات واقعه‌لرینه آیری
قیمت وخصوصیت ویرر . مع‌مافیه بوخصوصیت
هیچ بر زمان تاریخه پاشامه تاریخ ملت

(١٢)

پروغرام ضروری ایشی بوقادار لیسه‌لرمه
پیتر‌مك جرأتی کندیلرنده کوردکدن صوکره
بوتون تاریخ مفرداتی ، تاریخ عمومی به برنظر ،
شکلنده بچین خلاصه ایتمکلری جداً صراق
آور بر مسئله تشکیل ایتمکده‌در . ماریوس
و سوللادن بحث ایندیکی حالده بسمارق ،
ناپولیونی مسکوت عنه کچن ، اسپانیاده‌کی
اوستروغوتلری ذکر ایتدیکی حالده بوز سنه
محاربه‌لرینی اونوتان و فرانسه اختلالنی آتلایان
بر پروغرامده کندیسنه عائدکی کاشانك علنی زمبر
اغاذ ایتدیکنی آکلامق امکانی موجوددکلدر .
تاریخ ملی مفرداتی آلان تورك تاریخنی برعائله
حکمداری تاریخی اولهرق تلقی ایتمکده بردوامدر .
واقعا پادشاه اسملری بر جمله‌ده هیچ بریسنك
اسمی کچمه‌مك شرطیله سینمشدر . فقط عثمانی
ایمپراطورلری ، عثمانی استیلا سنلرنده تولی اسیای
عثمانیلرك شرق و جنوب سیاستلری
کبی مبهم و مناقشه‌لی جمله‌لر هر دولو تدریس
و تصنیفدن عاری اولهرق صحیفه‌لری دولدر
بریور . بو قدر صریح عباره‌لره قارشی
عثمانك ، اورخانك ، فاتحك ، یاووزك ،
آسلری بوقدر . فقط جکیر ، افصاحدیر ،
صوقولی ابراهیم پاشه موجوددر . تورك
تاریخنك دوبوم دورلری وآتا خطری حضنده
معین بر کورونمی اوزمان پروغرام عبدالرحمن
شرف بکك تاریخ عثمانیلرنه‌کی تصنیف وتعیینی
پادشاه اسملرینی سیله‌رك ناقص وناتمام برصورتده
قبول ایتمشدر . عبدالرحمن شرف بك ١١٤٨
سنه‌سنه قادار دوام ایدن سلسله‌ء تاریخی
منفرد واقعه‌لر شکنده کورمشدی . مهاج
محاربه‌سی ، ویانه محاصره‌سی کبی بناء علیه
یکی مفرداتده‌میدی فکرده‌در . ١١٤٨ تاریخنه
قادار هیچ بر سنه مسئله تصادف ایتمیورز .
« بوتاریخده عثمانی مصر اختلالنك ضمیری
کبی جمله‌لر یکدیکی کوسترمیورکه پروغرام
شرقی عثمانی مصر اختلالنك هانکی سنده
باشلادیغی کسدیرمجك وضمینده دکشردر .
چونکه بوتاریخده کچه سنلك باشلنده وصوکنده
هیچ بر تاریخ یوقدر . برقانونی سلیمان دوری
اولدیغی ایچون برخی ویانه محاصره‌سی موجود
دکلدر . کیم بوتون دوری اوسیتی ایچون
ایکنجی ویانه محاصره‌سنه پرویرشدر .

واقعه‌لرك تدریسی ایچون پروغرامك تعیین
وعده شیء حسی بریریسیی واردر . اوسه
تورك تاریخی پادشاهلرده کوره تقسیم ایدیوردی .
بوکولیج وصف‌سزدی . فقط بیت بر شکل
تصنیف ایسی . بتون قدیری مؤسسی برفکر
ایله حیات اقوام حیات‌ته میردر ، سوزیمه‌دکر

(٧)

علاقه ایدی . یکی پروغرامك بوفکرده اولدیغنی
وعینی زمانده اولدیغنی کوسترمن دلیللر موجوددر .
اولدیغنی کوسترمن دلیللر موجوددر . چونکه غرافردن
ماریوس وسیللادن ، یومیه‌یه زاردن ، شارلمانیادن
جنکیزدن تیمورلنکدن ، ابراهیم پاشادن
صوقولودن بحث ایدیلیور . اولدیغنی کوسترمن
دلیللر موجوددر . چونکه حضرت عمردن ؛
هارون الرشیددن ، بتون قاپ بریسندن کتن
بوندن سنلرجه نیابت یاپیلیورلر . یبه‌رقدن
بحث یکمکه لزوم کورمیورز . بعضا ١١٨٢
سنه‌سی کبی حرکتلرك باشلایشی بعضا یالکزجه
بکرش معاهده‌سی کبی پنیشی ذکر ایدیلیور .
بکیرمیلکك لغوی کبی چوق واضح ومعلوم بر
وقعه‌یی اونودیوبور . قدیملر معلقی ومشئوم
تلقی‌ایدرلر ، کبی هنوز آدینی دورنده بولنان
روسلر ، کافی وحتی معلوم بولنان تاریخ وقعه‌یه
نسبت ویریلیور . هردیرو موسوعات اخلاقیه
وعصبه ایله بوقادار برانی واصیر بر صورتده
سنلر بین پروغرام شرقیتك جبارتلریه
حیرت ویرمه‌می ممکن دکلدر .

امین حلی

HEYET-İ İLMİYE ve TARİH PROGRAMLARI

Maarif Vekaletinin son teşkil ettiği Heyet-i İlmiye'nin irfan hayatımızda ifa ettiği inkılâb-ı âzimenin unutulmayan hatıralar bırakacağı anlaşılmaktadır. Bu inkılâp sunufa derecat tahsili, tedrisatı, ders programları, mektep kitaplarını ihtiva eden müselsel bir hadise teşkil etmektedir. İlk tahsil beş yıl, orta tahsil altı seneye indirilmiş, şimdiye kadar dün üç iki devreye ayrılan lisanlar üçer sınıflı olarak taksim edilmiş, sınıflarda yapılan bu tenkihat ders saatlerine ve binnetice müfredat programları ile ders kitaplarına sirayet eylemiştir.

Heyet-i İlmiye'nin hangi gayeleri istihdaf ederek ve ne gibi esbab-ı mucibeye istinad ederek bu inkılâbı bir cümlede yaptığı meçhuldür. Futbol oyunlarında bile gaye topun kaleye idhal edilmesi şeklinde malum olduğu hâlde alakadarlar iki mehacim tarafın bu gayeye vasıl olmak için istimal ettiği tarzı, pasları, kombinezonları bütün teferruatiyle zabt ediyorlar. Halbuki tahsil ve irfan hayatında müspet veya menfi ve derin bir sarsıntı yapan bu hadisenin şekl-ı tarz ve suret-i cereyanı, hangi gayeleri istihdaf ettiği bu hususta takip edilen delaili mantıkiyye ve ilmiyenin nelerden ibaret bulunduğunu alakadarlara gösterecek ne bir zapta, ne bir beyannameye ve ne de bir esbab-ı mucibe layihasına tesadüf eylemek mümkün değildir. Bu vesaik elde bulunmuş olsa idi meselenin münakaşası hiç şüphesiz kolaylaşacaktı. Çünkü tahsil sınıfları, ders saatleri bir gaye meselesi değil bir teşkilât meselesidir. Teşkilât herhangi bir maksadın saha-i hakikate çıkarılması için mesaimizi tanzim etmek manasına telakki edildiği surette bir sebep değil bir netice ve vasıta bulunduğu aşikardır. Binaenaleyh sınıflar ve ders saatleri tamamıyla gayemizin vazıh ve sarih bir surette tesebbüs edilmesiyle şiddetle alakadar ve mantıken ve suret-i katiyede ikinci derecede tetkik edilmesi zaruridir. Herhangi bir mimara meçhul bir evi kaç günde bitireceğini soramayacağımız gibi mesela orta tahsilin saha ve hududu tayin olunmadan kaç senede ikmal edilebileceğini peşinen mevzubahs etmek de mantıken mümkün olmaması icap eder. Mesmuata nazaran-vakıa her işittiği söze inanarak mütalâa dermeyan etmek manasız bir tarz-ı hareket ise de başka bir vasıta-ı ittıla olmadığından - Heyet-i İlmiye'de mesele tamamıyla sed ve ber aks-i surette vaz olunması her seyden evvel tahsilin seneleri aray-ı umumiyeye müracaat edilerek evvelce tespit edilmiştir. Orta tahsil altı senede ekseriyet kazandığından devreler dört iki mi yoksa üç üç mü olması rü'ye vaz olmuş ve muhterem Heyet-i İlmiye azası tamamıyla hakşinas ve müsavatperver olduğunu ispat için kardeş payı olarak seneleri devreler arasına münasefeten taksim eylemiştir. Bu vakayın cereyanı esnasında hadiseye bizzat şahit olan azadan bir zat mahsusatı şu şekilde naklediyor:

" Evvela damından ve tavanından inşasına başladığımız bu hayalî binanın temellerine doğru gittikçe müşkülât büsbütün tezahür etmişti. Aza arasında ders saatlerinin paylaşılması çok zor ve yorucu oldu. Verilen kararlardan ricat etmemek kararlaştırıldığı için bu yeni vaziyete göre her mütehassıs fazla saat koparmak için uğraşıyor, münakaşa uzuyordu. Halbuki söz vakti değil iş vakti idi. Naçar aray-ı umumiyeye müracaat edildi. Benim mülahazatı deruniyem tarih saatleri için jimnastik muallimının el kaldırması doğru olmadığı merkezinde idi. Mesela sail-i riyaziyenin rey-i varakasıyla ispat edilemeyeceğini alfabey-ı ulûm olarak Heyet-i İlmiye'nin bileceğini zan ediyordum. Fakat elden ne gelir, işin bir an evvel bitmesi için naçar doğru ve dürüst hesap yapmaktan aciz olduğun hâlde cebir ve müsellesat için kollarımı kaldırdım ve indirdim ". Bu bedbin bir müşahidin mahsusatı olduğu aşikardır. Buna mukabil mesut ve müreffeh ve neşeli aza " Tahsil uzun idi kısalttık. Bu sene dört sınıfa şehadetnâme vermek mümkün olabildi. Mektep kitapları iki ay zarfında sipariş edildi, yetiştirilecektir " diyor. Mamafih, bütün bu mütalâatt, müsavat ve mahsusattan ibarettir. Heyet-i İlmiye mükarreratı hakkında en müspet netice ve vesika son günlerde neşr edilen liselerin ilk devresine ait müfredat programlarıdır.

Ders programları içinde en fazla dikkati celp edecek olan tarih müfredatı olacağı şüphesizdir. Diğer ilimler az çok müspet âlemşumul bilimdir. Bir Fransız hendesesi, bir Japon müsellesatı yoktur. Bütün beseriyet mütefekkire madde hayat ve kemiyet ilmi hemen aynı zaviyeden riayet eden din, ahlâk, hukuk, an'ane, mazi bir cemiyet ferdince kendi müesseseleri hakkında diğerlerinden ayrı düşünüş duygu ve anlayış sahibi idi. Ve kâinatın vak'alarına ayrı kıymet ve hususiyet verir. Mamafih bu hususiyet hiçbir zaman tarihle bilhassa tarih-i millînin indî, itibarî ve vehmî bir şekilde tensik ve tedvini mecburiyetini tevlid edemez. Tarihin müspet katî lalattayin hükümleri, ana hatları mevcuttur. Ve bugünkü mertebe-ı manzume-i tefekkür binmesine bu hükümler üzerine istinad ettirmektedir. Binaenaleyh tarih tedrisatı bu iki temayülü telif edecek bir şekilde olması icap eder.

Tarih müfredatı haftada ikişer saat olmak üzere üç seneye taksim edilmiştir. İlk sene kurun-ı evveli, kurun-ı vusta, garp tarihini ihtiva etmektedir. Eski programlarda hemen aynı müfredatla ve saatler ile kurun-ı evveli mevcut idi. Liselerin teşkil ettiği onbeş seneye yakın bir zamandan beri hiçbir tarih muallîminin birinci sınıfta kurun-ı evveliyi ba-ıkmal edildiği görülmemiştı. Şımdıye kadar bu ademı ikmal talebelerimizin tahsil-ı ıptidaıyesının noksanlığına atfediliyordu. Fransızların 1924 programı yirmi seneden beri devam eden bir tecrübeyi nazar-ı itibare alarak ilk sınıfta Roma tarihini hıfz etti. Bu, lise muallimlerinin kurun-ı evveli tarihini ancak Roma tarihine kadar yetiştirebileceklerini

musırren iddia etmelerinden neşet etmiştir. Kurun-ı evveli tarihinde muallim talebesine yalnız hükümdarlar esamisini değil ictimaî müesseselerin, dinin, edebiyatın, mımarinin, heykeltrasinin tahavvülatını göstermek mecburiyetinde olduğundan bu mefhumlar üzerinde çok fazla ısrar etmek zaruretindedir. Talebe, hendese dersinde olduğu gıbı en basıt mefhumlardan başlamış değildir. Bilâkis tahsil hayatının sonunda istikrar peyda edecek olan din, mimari gibi en mükellef mefhumlar ile karşılaşmıştır. Binaenaleyh tarih tedrisatında en az mahmul sınıfın ilk sene olması icap eder.

Bizim müfredat programları bu tecrübeleri kemal-i cesaretle istihfaf edecek bir kudret-i ilmiye göstermiştir. Bu suretle hem bir Fransız talebesinden bir Türk çocuğu aynı saat zarfında tedris etmek şartıyla fazla olarak Roma, kurun-ı vusta, Türk, Hind, Çın tarihlerini görecek yani bunların topunu birden görmeyecek ve anlamayacaktır. İlk sınıfta İtalya'daki Ostrogotlara kadar verilen tafsilât ikinci sınıfta da tamamen ortadan kalkmış, üçüncü asırdan İstanbul'un fethine kadar geçen beş asırlık garp tarihi büsbütün unutulmuş. Kurun-ı cedit ve asr-ı hazırı işgal eden vakayı-i âzime müfredatı yani programları eksik ve fazla olmamak üzere onbir kelimede hülasa edilmiştir (17'nci 18'inci asırlarda Avrupa'ya umumî bir nazar).

Program muharrirleri işi bu kadar kestirme bitirmek cüretini kendilerinde gördükten sonra bütün tarih müfredatını " Tarih-i Umumiyeye Bir Nazar " şeklinde niçin hülasa etmedikleri cidden merak-ı aver bir meselе teşkil etmektedir. Mariyus ve Sulla'dan bahs etmediği hâlde Bismark'ı Napolyon'u meskutane geçen, İtalya'daki Ostrogotları zikr ettiği hâlde yüz sene muharebelerini unutan ve Fransa İhtilâlini atlayan bir programda, kendisine hangi kaınatın ilmini rehber ittihaz ettiğini anlamak imkanı mevcut değildir. Tarih-i millî müfredatı elan Türk Tarihini aile-i hükümdarı tarihi olarak telakki etmekte ber-devamdır. Vakıa padişah isimleri bir cümlede hiçbirisinin ismi geçmemek şartıyla silinmıştır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı istilâsının tevkifi esbabı, Osmanlıların şark ve cenup siyasetleri gibi mühim ve manasız cümleler her türlü tensik ve tasniften ari olarak sahifeleri dolduruyor. Bu kadar sarih ibarelere karşı Osman'ın, Orhan'ın, Fatih'in, Yavuz'un isimleri yoktur. Fakat Cengiz, Aksak Timur, Sokullu, İbrahim Paşa mevcuttur. Türk Tarihinin dönüm devirleri ve ana hatları hakkında muayyen bir görüsü olmayan program, Abdurrahman Şeref Bey'in Tarih-i Osmanilerindeki tasnif ve taksimi padişah isimlerini silerek nakıs ve na-tamam bir surette kabul etmiştir. Abdurrahman Şeref Bey 1148 senesine kadar devam eden silsile-i muharebatı münferit vak'alar şeklinde görmüştü. Mohaç Muharebesi, Viyana Muhasarası gibi binaenaleyh yen müfredat da aynı fikirdedir. 1148 tarihine kadar hiçbir sene ismine tesadüf etmiyoruz. Bu tarihte Osmanlı Mısır

İhtilâfının sebepleri gibi cümleler pek iyi gösteriyor ki program muharrirleri Osmanlı Mısır İhtilâfının hangi senede başladığını kestirecek vaziyette değildir.

Çünkü bu tarihte kelimesinin başında ve sonunda hiçbir tarih yoktur. Bir Kanunî Süleyman devri olmadığı için Birinci Viyana Muhasarası mevcut değildir. Köprülüler devri olduğu için İkinci Viyana Muhasarası verilmiştir.

Vak'aların tasnifi için programın ne ilmî ve ne de gayri ilmî bir prensibi vardır. Evvelce Türk Tarihi padişahlara göre taksim ediliyordu. Bu gülünç ve manasızdı. Fakat nihayet bir şekl-i tasnif idi. Plutark'tan beri bir fikir ile hayat-ı akvam hayat-ı meşahirdir sözüyle haiz-i alaka idi. Yeni programın bu fikirde olduğunu ve aynı zamanda olmadığını gösteren deliller mevcutttur. Çünkü olduğunu gösteren deliller mevcuttur. Mariyus ve Sulla'dan Pompeus'a, Sezar'dan, Şarlman'dan, Cengiz'den, Timurlenk'ten, İbrahim Paşa'dan, Sokullu'dan bahsediyor. Olmadığını gösteren deliller mevcuttur. Çünkü, Hz. Ömer'den, Harunurreşid'ten, bütün Kayı boyundan gelen padişah isimlerinden nihayet Napolyon'dan, Bismark'tan bahsetmeye lüzum görmüyor. Bazen 1182 seferi gibi harplerin başlayışını, bazen yalnızca Bükreş Muâhedesi gibi bitişini zikr ediyor. Yeniçeriliğin lağvı gibi çok vazıh ve malum bir vak'ayı unutuyor. " Kadınlar Saltanatı ve Meşum Neticeleri " gibi henüz devrinde bulunan vesaiki na-kâfi ve hatta na-malum bulunan tali vak'alara ehemmiyet veriyor. Her türlü mevzuat-ı ihtilâfiye ve ilmiye ile bu kadar berrak ve vazıh bir surette istihza eden program muharrirlerinin cesaretlerine hayran olmamak mümkün değildir.

Emin Ali

(Son Telgraf Gazetesi, 4 Temmuz 1340 / 1924, s.2, sütun 1-3)

EK 3

Cin Telgraf Gazetesi
12 Temmuz 1340 (1924)
Cuma

معارف حریاندی

مفردات پروغرامیری

(I)

بوندن اون بر سنه اول مقدما مصارف نظارتنده طویلخانان پرفوسیون مکتب ابتدائیه مفردات پروغرامی تأمیله برخلیجه یی فرانسزجه دن ترجمه ایمه رق نشیات عرفانیزه اهدا ایله مشدی. ایچنه اگندی بنلکتردن بزه وارانی علاوه اولونمایان بو پروغرامك بملکتك احتیاجات توافق ایمدیکی... دوشونولمشدی. فرانسز ملتنك سویه سی وقابلیتی ایله تورك ملتنك قابلیت واستعدادینی مقایسه ایمه مه بن بو فرضیه نی؟ تحیلی، اقتیسی، شرائط حیاتیه یی نظر اعتباره آلمادیغی ایچون سنه لرجه دکدن صوکرا اعتراضلره هدف اولدی. تورك چوجوقلری ده بو دورلو ظرفنده «تجربه تحمه سی» وظیفه سی گوردیلر. گویا ده تطبیق اولونان بر پروغرامك شهر لرده، شهرلرده کنك گویلرده تطبیق ممکن اولمادیغنی گورمه مز وار ظن ایدیوردی. فقط صوك وضعیت بونك عکسنی اثبات ایتدی...

بو سنه متخصص صفتیله هیئت علمیه اعضاسی اولارق دعوت ایدیلن ذوات تورك ملتنك ایلك، اورته، یوکسك تدریسات مکتبلری پروغراملرینی اون گون ایچنده اکمال ایدرك عودت ایتدی. بو مدت هرکسی پشانه یه بن عاقبتی تلاشه دوشوردی. اونلرطن ایتدیورلردی که ذرا سه ده اولدیغی گبی ایلك تدریسات پروغرامنی اوزرنده آلمانیا فونوشولاجنی. اك خرده نقطه لرینه وارنجه یه قدر تدقیق ایدیلمیجك، مسلمر، متفکرلر مطالعه لرینی بیان ایده جکلر.

بزم هیئت علمیه من داها غنی اولدیغی اثبات ایتدی، یانلشدن، کوصترمکدن مالی قاچیرمگی مفردات پروغرامنی گیزلمه دی. گیده یه تفرعات محققه برصوزمیزدر بلادی. بوتون بو سرحلر، بو گذوبتلر معنیی شو: فرضیه سوق ایتدی هرکسك مطالعه سی سرعت پرتیسورنسه. درمیان ایتدیغی ایچون بعضلرکن گیزلمه دکی اسرارك حقیقتی بر دولو تمکشیله بولر...

(II)

متفرقه لری آکلایلاجق، نماز، آبدست، اورج وحج حقنده معلومات ویرلمه جکدر. ایشته ابتدائیه مکتبلرینك دین درسلری و پروغرامی...

حساب وهندسه درسلری موافقدر. یعنی اوراق تقك اخطار وارنسه اوطری سویه مکی زائد گورلیور.

ورقه صرف همان همان قالدیرلمش گیبدر. آنکارا زمان تخصیص اولونمش، چوجوقلرمزك املا رینك یا گشن اولماسی تأمین ایدلمشدر. بشنجی وآلتنجی صنف تورکچه پروغرامسز دیر. آتاتورك ورنه مکتبلرك برتبی درجه مکتبلر قرارلشدر. بو سنه ابتدائیدن مأذون اولان بر افندی ایکی سنه ایله جك دیمکدیر...

معلومات حرفیه ووطنیه نك دردنجی وبشنجی صنفلرنه تدریسی ایچون جك مباحث قصه یوکسیدر. بونك دین برصوزنده تدریسی مفسر محترم افندیلر کوسترلر.

بر هیئت عسیه، بك طرز تشكیل ده خطا واردر.
معارف وكالتنك دعوت ایتدیكی دوات بیلی
عالم، فاضل، متخصص آدامار اولابیلیر. فقط
دیكله دوشونیلیرسه بوطرز دعوتك اك ابتدائی
جمیتلرده پایلان حركتلردن تماماً فرقسز اولدیغی
تظاهر ایدر. بویله جهر پروغرام تثبیت
اولونماجی زمان، غرفه لرله اعلان ایدیلیر، مطلوبه
برطاقم سؤالری حاوی برر آنكت توزیع
اولونور. هرمعلم تدریس وتعلیفنده مشكلات
كوردیكی بیلی، موادی، هانگیسنك قابل
تطبیق اولمادیغنی، نه لرك پروغرامه ادخال
ایدیلمسی انجاب ایده جكنی یازار. تعلیم وانجمن
جمیتلر، اجتماعلر عقد ایدرك نقطهٔ نظرلرینی
عرض ایدرلر. كچن سنه آنقره ده اون بش
كونلك اجتماع ایدن هیئت عسیه ده بویله
دوشونجه سز پروغرامه تشكیل ایدلمش،
اعتراض ودیدی قودیلرك یوكون برسنه تعدیلی
ایجاب ایتیرمشدی. یوسنه كیدن اعضالرك
انتخابنده آرقداشمز حسن بك كلمش واوده مبتلده
آدامار دعوت اولونمشدر. اورایه قرار لیرا
خرجراه آلارن كیمسن اعضالر، بعض غافل
وصاغدل معلمرك زاقما برآزامیده دوشورمشدر.
آنقره یه كیده جك یوكون برمتلك بك آوازاولاراق
دخیل كوتمسن كوتمه سنه وط ایدیورمسوزلرینی
استغفاب بیان ایلیسه لردر. دوتركن آلدرنده كوتورد
دكری حیات پروغرامنری، جهات وشعبه لری
هر كتدیری وهمده تورك ملتنك چوجوقلری
ایچون برشی... یوقدر. پروغرامی بابه رك
وبا بیلیرك قصداً یوشكی سوقمشلردر. هر
ایكیسنده موجب مشروایدر. یوقدر مقصد
وغایه لری خر حالده یوندن سوكره بتیشه جك،
حیاته آتیلاجق نسلك كندی سویه لرینه،
مرتفع لرینه یتیشه مه لرینی تأمیندر. یوقدر ایچون
كیدیلمه ك اك بسیط بول پروغرامی هیچ
ایشه یرامكدر. بوكاده یوكون موفق اولامزدر.
یوقدر. پرلرنده باشقالرینك درس ویرمكلرینی
ایسته مه یین روالی وخودبین كیسه لردر.
عزیز تورك ملتی، تورك چوجوقلری كندی
حقنده ویرین یوقاری تانكور قراری طاباجاقی
وفكرلرینی مصاحبه لرینی، مفردات پروغرامنده
تكاثف ایتیرمك یوزیه پوغرامه یرامكدر.
اخیره سی بیرچه لایاری بیوك آدامدر.
ملتمزك، چوجوقلرمزك قابلیت واداركنز
اولدیغی ابدی صورده رك وحقیقتده كندی
مقدراتنی دوشونه رك یاشه مری بیرپروغرامه تورك
یاوروپه قارشی، آیی وجیه برمدنیت.

هیئت عسیه نك یاپمسی لازم كلن تدقیقات
پروغرامی تدقیق ایتمك. معلم، معلمك
اسمری تثبیت برلشن وبوكله مقصد پروغرام
بیلمسی قطعی حكمرانی اولمشدر. معلمری
پروغرامه یه قدرلمن مقصدلی اولارق عرضه ایدن
هیئت عسیه اعضالری تورك چوجوقلرینك حسن
حسنه سی، قابلرینی تأمین ایتمكدر. ایچون
بكی مقرر ومختصر اولمه لیدر. بر مدت
انتظارك دماغلرنده كاوسلی اضطرابلر بولیه
ایه جكی شدیدن كنه یرك معرلاقی
ایستررم.

اسكی پروغرامه نظراً یكیسنده دكیشكلك
وار. قرآن كریم، معلومات دینیه اصل ایدلمش،
معمری حیاته یوقدر قدیمی اولایاجق قناعتی
غلبه چالمش، دنیاده اك لایق بر آدامك
بیله جكی شیلردن بر قسی چوجوقلرمزدن بیله
اسر كه مش.. دین تامه یالكز حضرت پیغمبرك

تاریخ پروغرامی مفقددر. هانكی معلمك
تدریس ایدیله جكی تثبیت اولونامشدر. دردنجیلك
قرون اولی ووسطی یی هضم ایده جكمز به قانع
دكلم. یوقدر اون بریاشنده كی چوجوقلردر.
اویله اسمری، آیه لر، مجیدلر واردر كه یوقدر
سویلیرسنك ودیلیرسنك دوغمسنك امكانی یوقدر.
تاریخده چوق مشهور وقه لر، حادثه لر اهمال
ایدلمش وداها آز مشهور بر اسم پروغرامه
ادخال اولونمشدر. جغرافیا بك نا وكمدر.

رسم درسنده غرابت واردر. برچوق مكتبده
طبیاری رسم: معلم طرفندن موضوعلری ویریلیر جك،
محكمه، وقعه تصویرلری... دن قوری،
سز سویله یكز. بدی یاشنده كی چوجوغنك
برحكایه نك، بروقعه نك تصویرلرینی یاپماسنه
امكان واریدر؟ بونه غفلت!.. برچیسنده
بوقادار غرابت چاریاسه. دیكرلرینی سز تخمین
بیوریرك!.. ال ایشلری درسی چوق بوكیدار.
بونك تعلیمی امكان داخلنده دكلدر. هیچ
برمعلم بوقابی برصورتده یاپاجغنی ادعا ایده مز.
كلغه بیچاقی، كاغد اویرمك وبوكمك، كسك
و بوكمك، قیا كاغدلردن اشیاآت یاپمق،
طوپراق وقوم ایشلری، چامور ایشلری...
بوقدر بوقدر برچوق صنفلك پروغرامه داخلدر.
دیكر صنفلر كندی بوكاقیاس ایده بیلیرسكز. قادرگه
خریطه لر، سرانتوزلق، عجلدلك، تنكه
ایشلری، تل ایشلری، مقوا ایشلری، صاج
ایشلری، دمیر وآچی ایشلری، چامور ایشلری
وسائره وسائره... بونلرینی درسخانه لرمكتبلرده
یاپدیرمالاجق... بو پروغرامی یاپمق، بوقدر
و بیقولوژی متخصصی كیمسن دوت یوقدر.
یا بوعنصره آشنا اولمایانلر طرفندن یاپیلمه یندی
كیمیسنك تاسیل بر خلیطه وجوده كتیردی.
برگت دیرسون كه عالم مزواردمش كه بو شو نشر
وعواقبی بوقدر...

قابلیت تعیینه سی و تربیه سی بوقدر
بوپروغرامك تورك چوجوقلری اوزرنده تجربه
ایدیلمه سی قیصه دار زمانلرمزدن برچوغنك هدر
ایدیلمه سی انجاب ایتیرمه جكدر. فاجعه بوقی
یاپمه ره وتعیین ایتیرمه ناشدر.

EK 4

تورك تاريخ انجمنك تاريخسز حقنده راپور

معارف رفقاء جلیلیه

۲۵ مایس ۱۹۲۶ تاریخلی و $\frac{۳۰۹۸}{۵۳}$ نومرولو تذکره علیه‌لری جوابدر:

۱ — تورك تاریخ انجمنی ۱۴ ذی القعده سنه ۳۲۷ و ۱۴ تشرین ثانی سنه ۳۲۵ تاریخنده تاریخ عثمانی انجمنی نامیله تشکل ایتمشدر. انجمنك تشکلندن مقصد تعلیماتنامه‌سنده مذکور اولدیغی وجهله، «دولت عثمانیه‌نك مکمل برتاریخی وجوده کتیرمك و تاریخ عثمانی به عائد رسائل واوراق وفیرمانی طبع ونشر ایتمکدر» (ماده ۱۰).

انجمن اول امرده، بوغایه‌ی تعقیب ایدرك چالیشمش ایسه‌ده وثائق علمیه برطرزده نشر ایتمه‌دن مکمل برملی تاریخ وجوده کتیرمك امکانسزلغی آکلاشیلارق انجمنك وظیفه‌سی شوصورتله تثبیت ایدلمشدر.

«انجمنك وظیفه‌سی ملی تاریخه دائر مونوغرافیلر تحریر، وتحریری جمع وغیر مطبوع آثار مهمه ایله وقعه‌نویس تاریخلرینك الده‌دوغرو نسخه‌لرینی تکثیراً طبع وبورکه‌نك غیری لسانلرده تاریخه عائد مؤلفاتی ترجمه وتورك اداره‌سنده بولونمش اولان ملل وممالكك اوزمانلره عائد تاریخه دائر نشریات اجرا واثرلر تالیف وممالك حائزه‌ده بولونان تشتتدار وثیقه‌لرك فوتوغرافلرینی اخذ ونشر ایدرك بوصورتله مکمل برملی تاریخ وجوده کتیرمکه خدمت ایلهمکدر.»

انجمن بوپروغرام داخلنده چالیشه‌رق متعدد مونوغرافلر نشر ایله‌مشدر.

۲ — انجمن بدایتده صدارته مربوطدی. جمهوریتی متعاقب اولا معارف وکالتنه، بعده تالیف — وترجمه هیئته، حرث مدیریتنه، اخیراده برکسك تدریسه ربط ایدلمشدر.

انجمنك عنوانی بدایتده «تاریخ عثمانی انجمنی» ایدی. جمهوریتی متعاقب بوعنوان «تورك تاریخ انجمنی» نه تحویل ایدلمشدر.

٣ — انجمنك ايلك اعضاسى بروجه آتيدى :

رئيس : عبدالرحمن شرف بك ، اعيادن وقعه نويس

اعضا : احمد توحيد بك

احمد رفيق ـ ه

احمد مدحت افندى

اسكندر ياقوهوجى بك ، شوراى دولت اعضاسندن

افضل الدين بك

ديران كلكيان افندى

زهدى بك ، ديوان محاسبات رئيس سابقى

قاروليدى افندى ، مبعوثاندن

محمد عارف بك ، ماليه نظارتى مميزين سابقه سندن

نجيب عاصم بك .

انجمنك اشبو اعضاى دائمه سندن ماعدا . اعضاى معاونه سى ده موجوددى بالاخره اعضادن احمد مدحت افندى ايله ، اسكندر هوجى ، ديران كلكيان ، زهدى ، محمد عارف بكرك وقوع وفاتلريله انجمن اعضاسقلرينه خليل ادهم ، على اميرى ، حسين حسام الدين ، رشاد نؤاد ومحمد ضيا بكلر انتخاب اولونمشلر. بعده قاروليدى افندينك تركيه خارجنده قالماسندن مستعفى عديله يرينه احمد مختار پاشا وپاشاى مشارالهك عدم دوامى دولايسيله مستعفى عديله يرينه احمد راسم واحمد راسم بكك دوامسزلقندن دولايى كذا مستعفى عد ايديلمك يرينه ابن الامين محمود كمال بك وعلى اميرى افندينك استعفاسيله منحل قالان اعضالقه دارالفنون مدرسلرندن بهجت بك انتخاب اولونمشدر .

أخيراً رئيس عبدالرحمن شرف بكك وقوع وفاتيله رياسته احمد رفيق وعبدالرحمن شرف بك مرحومدن منحل قالان اعضالقه ده سرسين ميمونى نيازى بكلر انتخاب اولونمشلردر .

انجمنك اليوم اعضاسى بروجه آتيدر :

رئيس : احمد رفيق بك ، دارالفنون تركيه تاريخى مدرسى

اعضا : احمد توحيد بك ، حرث مفتشى

افضل‌الدين بك ، دارالفنون سابق معلملرندن
حسين حسام‌الدين افندى ، اوقاف قيودات عربيه مترجمى .
خليل ادهم بك ، موزه‌لر مديرى
على سيدى بك ، مكتب ملكيه معلملرندن
على بك ، ميرآلاى ، مسكوكات متخصصى
محمد ضيا بك ، محافظة آثارعتيقه انجمنى كاتب عموميسى
ابن‌الامين محمود كمال بك ، تصنيف وثائق هيئتى رئيسى
نجيب عاصم بك ، دارالفنون مدرسلرندن
نيازى بك ، مرسين مبعوثى ومدرس بهجت بك .

٤ — انجمنك بدايتده تخصيصاتى مجموعه طبعيه‌سى ايچون (١٠٠) و(تاريخ عثمانى) نك اجرت تحريريه‌سى ايچون‌ده (١٠٠) ليرا حزينه خاصه‌دن ويريلردى .

مجموعه‌ده انتشار ايدن مقالهلرايچون اجرت تحريريه اولماديغى كبى اعضايه‌ده حق‌حضور ويريلمزدى . انجمن اك زياده حكومت جمهوريه طرفندن مظهر حمايه اولمشدر . انجمنك تخصيصاتى ١٨٠٠ ليرا اولمق اوزره بودجه‌يه ادخال ايديلديكى كبى ، اعضايه‌ده هر اجتماع ايچون ١,٥ ليرا حق‌حضور ومجموعه‌ده انتشار ايدمحك مقالهلر ايچون‌ده (٢٥ ـ ٥٠) غروش تخصيص ايدلمشدر .

انجمن اعضاسنك بو ١,٥ ليرا حق‌حضوردن ماعدا هيچ برتخصيصاتى يوقدر انجمن هفته‌ده بركره اجتماع ايتديكنه كوره اعضاسندن هربرينك برآيلق تخصيصاتى ٦ ليرادن عبارتدر .

٥ — تورك تاريخ انجمنى اون آلتى سنه‌لك برحياته مظهردر . هيچ برانجمن ، مخرى اولمق اوزره مملكتمزده نه‌بودرجه دوام ايتمش ، نه‌ده بودرجه دواملى نشرياتده بولونمشدر . انجمن مجموعه‌سى ، وثائقه مستند قيمتدار مقالاتى جامع اولاراق ، اون آلتى سنه بلاانقطاعه هرايكى آيده برانتشار ايتمك اوزره ، دوام ايتمشدر . شيمدىيه قدر نشرايدن نومروسى يكرمى عددى (٩٣) در . بوندن باشقه ، مجموعه‌ده اك قيمتدار آثارلرده . علاوه صورتيله انتشار ايلهمشدركه ، اونلرده بروجه آتيدر :

١ — تاريخ سلطان محمد خان ثانى ، مؤلفى : فريدون‌بك

٢ — قانوننامهٔ آل عثمان (فاتحك)
٣ — قانوننامهٔ آل عثمان (سلیمان قانونینك)
٤ — محروسهٔ استنبول فتحنامهسی (ناجی زادهنك)
٥ — واقعات سلطان جم
٦ — تاریخ ابوالفتح (طوسون بكك)
٧ — خلاصةالكلام فیردالعوام (قوجه سكبان باشینك)
٨ — ایران سفارتنامهسی (رفیع افندینك)
٩ — تاریخ جامع شریف نورعثمانی
١٠ — تاریخ غلمانی (محمد خلیفه)
١١ — عمدةالتواریخ (قریملی عبدالغفارك)

انجمنك وظائفی تبدیل ایدیلدكدنصكره اولا (تاریخ عثمانی انجمنی كلیاتی) نامیله برمونوغرافی سلسلهسی نشرینه باشلامشدركه ، الیوم تورك تاریخ انجمنی كلیاتی) نامیله نشرینه دوام اولونان بوسلسلهده آتیدهكی اثرلر انتشار ایلهمشدر :

١ — ممالك عثمانیهده دمیرباش شارل ، احمد رفیق (قلمامشدر)
٢ — ممالك عثمانیهده قرال راقوجی وتوابعی ، احمد رفیق (قلمامشدر)
٣ — برایلچینك تاریخچهٔ سفارتی ، خیرالدین ندیم .
٤ — عثمانلیلر وبویوك فرهدریق ، احمد رفیق .
٥ — قیصریه شهری ، خلیل ادهم
٦ — اونجی عصر شهریه استانبول حیاتی احمد رفیق
٧ — لامارتین ، ازمیرده كی جفتلكی ، احمد رفیق
٨ — توركیهده ملتجیلر مسئلهسی ، احمد رفیق

برایكی هفتهیه قدر ، عالینك (مناقب هنروران) یده انتشار ایدهجكدر . انجمنك نشریاتی آوروپا محافل علمیهسنجه تقدیر اولونمشدر . (ممالك عثمانیهده دمیرباش شارل) اسوج لسانه ، (ممالك عثمانیهده قرال راقوجی وتوابعی) ماجارجایه ، (اونجی عصرده استانبول حیاتی) ده آلمانجهیه ترجمه ایدلمشدر .

429

کچن سنه ، انجمنجه معین برده نشریات پروغرامی تثبیت ایدلشدرکه، بروجه آتیدر:

١ . تورکیه ـ فرانسه
٢ . » ـ آووستریا
٣ . » ـ روسیا
٤ . » ـ ایران
٥ . » ـ انکلتره
٦ . » ـ فلمنك
٧ . » ـ اسوچ
٨ . » ـ لهستان
٩ . » ـ وندیك
١٠ . » ـ پروسیا
١١ . » ـ بخارا
١٢ . » ـ فاس
١٣ . » ـ دوبروولینك
١٤ . تورك اداره‌سنده مصر
١٥ . » » ماجارستان
١٦ . » » قریم
١٧ . تورك اداره‌سنده افلاق وبغدان
١٨ . تورك اداره‌سنده تونس وجزائر
١٩ . یمن و حجاز مسئله‌سی
٢٠ . یونان مسئله‌سی
٢١ . مملکتین مسئله‌سی
٢٢ . صرب مسئله‌سی
٢٣ . بولغار مسئله‌سی
٢٤ . مصر مسئله‌سی
٢٥ . سوریه ولبنان مسئله‌سی
٢٦ . روم ایلی اداره‌سی
٢٧ . آنادولو اداره‌سی
٢٨ . معارف تشکیلاتی
٢٩ . اداری تشکیلات
٣٠ . عسکری تشکیلات
٣١ . اوقاف تشکیلاتی
٣٢ . تورکیه‌ده غیرمسلملر

بوتون بو کتابك خزینهٔ اوراق وثائقندن عبارت اولاجقدر .
بو نشریاتی تأمین ایچون انجمن تعلیماتنامهٔ بروجه آتی تنظیم قلنمشدر :

تورك تاریخ انجمنی تعلیماتنامه‌سیدر .

١ . تورك تاریخ انجمنی ارباب اختصاصدن واون ایکی اعضادن مرکبدر . اعضادن بری انجمنه ریاست ایدر . انجمن یوکسك تدریساته مربوطدر .

٢ . انجمنك وظیفه‌سی ملی تاریخمزه دائر مونوغرافیلر تحریر ، وثیقه‌لری جمع وغیری مطبوع آثار مهمه ایله وقعه‌نویس تاریخیمزك الك دوغری نسخه‌لری تکرراً

وتورکجه‌نك غیری لسانلرده تاریخمزه عائد مؤلفاتی ترجمه و تورك اداره‌سنده بولنمش اولان ملل وممالکك او زمانلره عائد تاریخه دائر تتبعات اجرا و اثرلر تألیف ممالك سائره‌ده بولونان قیمتدار وثیقه‌لرك فوطوغرافیلرینی اخذ ونشر ایده‌رك بو صورتله مکمل بر ملی تاریخ وجوده کلمسنه خدمت ایله‌مکدر .

۳ . انجمن اعضاسنك اوراق خزینه‌لرنده تدقیقاتده بولونمالرینه مساعده ایدیمر . تصنیف وثائق هیئتی انجمنه مربوطدر .

٤ . هراجتماع ایچون رئیس واعضایه ، ماعدا انجمنلر اعضاسنه ویریلن مقداردہ حق حضور ویریلیر .

٥ . انجمن طرفندن تألیف ایدیله‌جك اثرلر انجمن هیئت عمومیه‌سنجه بالتدقیق قبول اولنور .

طبع وتألیف اجرتلری معارف وکالتنجه تسویه قلنور . حق تألیف ، معارف کاتبی حق تألیف نظامنامه‌سنه تابعدر .

تورك تاریخ انجمنك تاریخچه‌سی بروجه بالا عرض واتجمنك ۱۳٤۱ سنه‌سی تخصیصاتنك صورت صرفی کوسترن جدول ملفوفاً تقدیم قلندی افندم .

۱٤ حزیران سنه ۱۹۲٦

تورك تاریخ انجمنی رئیسی مدرس

احمد رفیق

TÜRK TARİH ENCÜMENİNİN TARİHÇESİ HAKKINDA RAPOR

25 Mayıs 1926 tarihli 3598 / 530 sayılı tezkire-i âlileri cevabıdır :

1- Türk Tarih Encümeni 14 Zilkade sene 327 ve 14 Teşrinisani sene 325 tarihinde Tarihî Osmanî Encümeni namıyle teşkil etmiştir. Encümenin teşkilinde maksat talimatnâmesinde mezkur olduğu vechile " Devlet-i Osmaniye'nin mükemmel bir tarihini vücuda getirmek ve Tarih-i Osmanî'ye ait resail ve evrak ve kuyudatı tab ve neşr etmektir " (Madde 10).

Encümen evvel emirde, bu gayeyi tâkip ederek çalışmış ise de vesaik, ilmî bir tarzda neşr edilmeden mükemmel bir millî tarih vücuda getirmenin imkânsız olduğu anlaşılarak Encümenin vazifesi şu suretle tespit edilmiştir:

" Encümenin vazifesi millî tarihimize dair monografiler tahrir, vesikaları cem ve gayri matbu asar-ı mühimme ile vakanüvis tarihlerinin en doğru nüshalarını tekraren tab ve Türkçe'nin gayri lisanlarda tarihimize ait müellifatı tercüme ve Türk idaresinde bulunmuş olan milel ve memalikin o zamanlara ait tarihine dair tetebbuat icra ve eserler telif ve memalik-i sairede bulunan kıymetdar vesikaların fotografilerini ahz ve neşr ederek bu suretle bir millî tarih vücuda gelmesine hidmet eylemektir."

Encümen bu program dahilinde çalışarak müteaddit monografiler neşr eylemiştir.

2- Encümen bidayette sadarete merbuttu. Cumhuriyeti müteakip evvela Maarif Vekâleti'ne, badehu Telif ve Tercüme Heyetine, Hars Müdüriyetine, ahiren de Yüksek Tedrisata rapt edilmiştir.

Encümenin unvanı bidayette (Tarih-i Osmanî Encümeni) idi. Cumhuriyeti müteakip bu unvan (Türk Tarih Encümeni) ne tahvil edilmiştir.

3- Encümenin ilk azası bervechi atidir :

Reis : Abdürrahman Şeref Bey, âyandan vakanüvis

Aza : Ahmet Tevhid Bey,
Ahmet Refik
Ahmet Mithat Efendi
İskender Yanko Hoca Bey, Şuray-ı Devlet azasından
Efdalettin Bey
Zühtü Bey, Divan-ı Muhasebat reis-i sabık
Karolidi Efendi, mebusandan
Mehmet Arif Bey, Maliye Nezareti memurin sabıkasından
Necip Asım Bey

Encümenin işbu azay-ı daimesinden maada, azay-ı muavinesi de mevcuttu. Bilahire azadan Ahmet Mithat Efendi ile İskender Hoca, Deyran Kelkiyan, Zühtü, Mehmet Arif Beylerin vuku vefatlarıyla Encümen

azalıklarına Halil Edhem, Ali Emirî, Hüseyin Hüsamettin, Reşat Fuat ve Mehmet Ziya Beyler intihab olunmuşlar. Badehu Karolidi Efendinin Türkiye haricinde kalmasından müstafi addiyle yerine Ahmet Muhtar Paşa ve Paşay-ı müşarınaleyhin adem-i devamı dolayısıyla müstafi addiyle yerine Ahmet Rasim ve Ahmet Rasim Beyin devamsızlığından dolayı keza müstafi addedilerek yerine İbnül Emin Mahmut Kemal Bey ve Ali Emirî Efendinin istifasıyla münhal kalan azalığa Darülfünun müderrislerinden Behcet Bey intihap olunmuştur.

Ahiren reis Abdurrahman Şeref Bey'in vukû vefatıyla riyasete Ahmet Refik ve Abdurrahman Şeref Bey merhumdan münhal kalan azalığa da Mersin Mebusu Niyazi Beyler intihab olunmuşlardır.

Encümenin elyevm azası bervechi atidir :

Reis : Ahmet Refik Bey, Darülfünun Türkiye Tarihi Müderrisi

Aza : Ahmet Tevhid Bey, Hars Müfettişi

Efdaleddin Bey, Darülfünun sabık muallimlerinden

Hüseyin Hüsameddin Efendi, Evkaf Kuyudatı Arabiye Mütercimi

Halil Edhem Bey, Müzeler Müdürü

Âli Bey, Miralay Meskukat Mütehassısı

Mehmed Ziya Bey, Darülfünun Müderrislerinden

Niyazi Bey, Mersin Mebusu ve Müderris Behcet Bey

4- Encümene bidayette tahsisatı mecmua tabiyesi için (100) ve (Tarih-i Osmanî) nin ücret-i tahririyesi için de (100) lira Hazine-i Hassa'dan verilirdi

Mecmuada intişar eden makaleler için ücret-i tahririye olmadığı gibi azaya da hakk-ı huzur verilmezdi. Encümen, en ziyade Hükûmet-i Cumhuriye tarafından mazhar-ı himaye olmuştur. Encümenin tahsisatı 1800 lira olmak üzere bütçeye idhal edildiği gibi azaya da beher ictima için 1,5 lira hakk-ı huzur ve mecmuada intişar edecek makaleler için de (20 - 25) guruş tahsis edilmiştir.

Encümen azasının bu 1,5 lira hakk-ı huzurdan maada hiçbir tahsisatı yoktur. Encümen haftada bir kere ictima ettiğine göre azasından her birinin bir aylık tahsisatı 6 liradan ibarettir.

5- Türk Tarih Encümeni onaltı senelik bir hayata mazhardır. Hiçbir Encümen, fahri olmak üzere memleketimizde ne bu derece devam etmiş, ne de bu derece devamlı neşriyatta bulunmuştur. Encümen mecmuası, vesaike müstenid kıymetdar makalâtı cem' olarak onaltı sene bilfasıla her iki ayda bir intisar etmek üzere devam etmiştir. Şimdiye kadar intişar eden numaralarının adedi (93) tür. Bundan baska, mecmuada en kıymetdar eserler de ilâve suretiyle intişar eylemiştir ki onlar da bervechi atidir :

1. Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sâni, Müellifi Kritovulos
2. Kanunnâme-i Âl-i Osman (Fatih'in)

3. Kanunnâme-i Âl-i Osman (Süleyman-ı Kanunî'nin)
4. Mahruse-i İstanbul Fetihnâmesi(Tacızâdenin)
5. Vakay-ı Sultan Cem
6. Tarih-i Ebu'l- Feth (Tursun Bey'in)
7. Hülasatü'l-kelâm fi reddü'l-âvam (Koca Sekbanbaşı'nın)
8. İran Sefaretnâmesi (Refî Efendinin)
9. Tarih-i Camiî Şerif Nur-ı Osmanî
10. Tarih-i Gılmani, (Mehmed Halife)
11. Umdet'üt- Tevarih (Kırımlı Abdulgıfar)

Encümenin vezaifi tebdil edildikten sonra evvela (Tarih-i Osmanî Encümeni Külliyatı) namıyle bir monografi silsilesi neşrine başlanmıştır ki, elyevm Türk Tarih Encümeni Külliyatı namıyle neşrine devam olunan bu silsilede atideki eserler intişar eylemiştir:

1. Memâlik-i Osmaniye'de Demirbaş Şarl, Ahmed Refik
2. Memâlik-i Osmaniye'de Kral Rakoçi ve Tevabî, Ahmed Refik
3. Bir Elçinin Tarihçe-i Sefareti, Hayreddin Nedim
4. Osmanlılar ve Büyük Frederik, Ahmed Refik
5. Kayseriye Şehri, Halil Edhem
6. Üçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı, Ahmed Refik
7. Lamartin, İzmir'deki Çiftliği, Ahmed Refik
8. Türkiye'de Mülteciler Meselesi, Ahmed Refik

Bir iki haftaya kadar, Âli'nin (Menâkıb-ı Hünerveran)'ı da intişar edecektir. Encümenin neşriyatı Avrupa mahfil-i ilmiyesince takdir olunmuştur. (Memâlik-i Osmaniye'de Demirbaş Şarl) İsveç lisanına, (Memâlik-i Osmaniye'de Kral Rakoçi ve Tevabî) Macarca'ya, (Üçüncü Asırda İstanbul Hayatı) da Almanca'ya tercüme edilmiştir.

Geçen sene, Encümence muayyen bir de neşriyat programı tesbit edilmiştir ki, bervechi atidir:

1. Türkiye - Fransa
2. Türkiye - Avusturya
3. Türkiye - Rusya
4. Türkiye - İran
5. Türkiye - İngiltere
6. Türkiye - Flemenek
7. Türkiye - İsveç
8. Türkiye - Lehistan
9. Türkiye - Venedik
10. Türkiye - Prusya
11. Türkiye - Buhara
12. Türkiye - Fas
13. Türkiye - Dubrovnik
14. Türk İdaresinde Mısır

15.Türkiye - Macaristan
16.Türkiye - Kırım
17.Türk İdaresinde Eflak ve Boğdan
18.Türk İdaresinde Tunus ve Cezayir
19.Yemen ve Hicaz Meselesi
20.Yunan Meselesi
21.Memleketeyn Meselesi
22.Sırp Meselesi
23.Bulgar Meselesi
24.Mısır Meselesi
25.Suriye ve Lübnan Meselesi
26.Rumeli İdaresi
27.Anadolu İdaresi
28.Maarif Teşkilâtı
29.İdarî Teşkilât
30.Askerî Teşkilât
31.Evkâf Teşkilâtı
32.Türkiye'de Gayri Müslimler

Bütün bu külliyat Hazine-i Evrak Vesaikinden ibaret olacaktır. Bu neşriyatın temini için Encümen Talimatnâmesi bervechi ati tanzim kılınmıştır :

TÜRK TARİH ENCÜMENİ TALİMATNÂMESİDİR

1.Türk Tarih Encümeni erbab-ı ihtisastan oniki azadan mürekkeptir. Azadan biri Encümene riyaset eder. Encümen Yüksek Tedrisata merbuttur.

2.Encümenin vazifesi millî tarihimize dair monografiler tahrir, vesikaları cem ve gayri matbu asar-ı mühimme ile vak'anüvis tarihlerinin en doğru nüshaları tekraren ve Türkce'nin gayri lisanlarda tarihimize aid müellifatı tercüme ve Türk idaresinde bulunmuş olan milel ve memâlikın o zamanlara aid tarihine dair tetebbuat icra ve eserler telif ve memâlik-i sairede bulunan kıymetdar vesikaların fotoğrafilerini ahz ve neşr ederek bu suretle mükemmel bir millî tarih vücuda gelmesine hidmet eylemektir.

3.Encümen azasının evrak hazinelerinde tetkikatda bulunmalarına müsaade edilir. Tasnif-i Vesaik Heyeti Encümene merbuttur.

4.Her içtima için reis ve azaya mümasil Encümenler azasına verilen miktarda hakk-ı huzur verilir.

5.Encümen tarafından telif edilecek eserler, Encümen Heyet-i Umumiyesince bitetkik kabul olunur.

Tab ve telif ücretleri Maarif Vekâleti'nce tesviye kılınır. Hakk-ı telif, Maarif Vekâleti Hakk-ı Telif Talimatnâmesine tabidir.

Tab ve telif ücretleri Maarif Vekâleti'nce tesviye kılınır. Hakk-ı telif, Maarif Vekâleti Hakk-ı Telif Talimatnâmesine tabidir.

Türk Tarih Encümenin(in) tarihçesi bervechi bilarz ve Encümenin 1341 senesi tahsisatının suret-i sarfını gösteren cetvel takdim kılındı efendim.

14 Haziran sene 1926
Türk Tarih Encümeni Reisi Müdürü
Ahmed Refik

(Maarif Vekâleti Mecmuası, 14 (1927), s. 425-430)

EK 5

Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası,
17/19(96) - 1.6.1928
S - 161 - 161

انجمن راپوری

بدایت تشکلندن ۱۹۲۷ سنه‌سنه قادار انجمنك ایفا ایلهدیکی وظائفه دائر سابق رئیس احمدرفیق بك طرفندن انجمنده قرائت اولونان راپوردر :

تورك تاریخ انجمننك متخصص وکزیده ذواتدن مرکب اولارق یکیدن تشکیل اولونماسنی ووکالت جلیلهنك عاجزلرینی‌ده تکراریکی انجمنك اعضاسی میانته ادخال بویورماسنی حرمت وشکرانله قارشیلارم . مع‌مافیه، سابق انجمنك رئیسی صفتیله ، مذکورانجمنك اون آلتی سنهلك مساعیسی حقنده محترم رفقایه مختصراً عرض معلومات ایتمه‌یی‌ده کندم ایچین بر وظیفه تلقی ایلهرم .

(تورك تاریخ انجمنی) بدایةً (تاریخ عثمانی انجمنی) نامیله تشکیل ایدیلمشدی . انجمنك تاریخ تشکیلی ١٤ ذی‌القعده سنه ٣٢٧ و١٤ تشرین‌ثانی سنه ٣٢٥ در. انجمنك تشکیلندن مقصد، محترم‌رفقامزدن نجیب عاصم بك افندی طرفندن تنظیم وهیئت‌عمومیه‌جه قبول اولونان تعلیماتنامه ده مصرح اولدوغی وجه ایله، « دولت عثمانیه‌نك مکمل برتاریخنی وجوده کتیرمك وتاریخ عثمانی‌یه عائد رسائل واوراق وقیوداتی طبع ونشر » ایلهمکدی . انجمن ، اول امرده بو غایه‌یی تعقیب ایده‌رك چالیشمش واعضادن نجیب عاصم ومرحوم محمد عارف بکلر طرفندن (عثمانلی تاریخی) نامیله بویوك برجلد تحریر ونشر اولونمشدر. فقط بالآخره ، انجمنك وظائفی داها علمی ونشریاتی داها واسع وداها مثبت بر شکله افراغ ایتمك لزومی حس ایدیلمشدر. محترم رفقاجه‌ده معلومدرکه، دولتك رسمی وثیقه‌لری ایله ملی تاریخمزه عائد یازمیا اثرلر علمی برصورتده‌تحشیه ایدیلمك نشرایدیلمه‌دکجه تام‌وثوقله مستند بر ملی تاریخ وجوده کتیرمك امکانسزدر. بوندن بشقا، آلده موجود ومطبوع وقعه نویس تاریخلری ده مختلف نسخهلر قارشیلاشدیریلارق طبع ایدیلمه‌دیکی ایچین سراپا متن ومرتب خطالریله دولودر. بو نقطهلر نظر اعتباره آلینارق انجمن تعلیماتنامه‌سی تعدیل وانجمنك وظائفی شو شکله تحویل قیلنمشدر :

« انجمنك وظیفه‌سی ملی‌تاریخمزه دائر مونوغرافیلرتحریر ووثیقه‌لری جمع وغیرمطبوع آثار مهمه ایله وقعه نویس تاریخلرینك اك دوغرو نسخه‌لرینی تکراراً طبع وتورکجه‌نك غیری لسانلرده تاریخمزه عائد مؤلفاتی ترجمه وتورك اداره‌سنده بولونمش اولان ملل ومماليكك او زمانلره عائد تاریخنه دائر تتبعات اجرا واثرلر تألیف ومماليك سائره‌ده بولونان

قیمتدار وثیقالرك فوطوغرافیلرینی اخذ ونشر ایدرك بو صورتله مکمل بر ملی تاریخ وجوده کلمه‌سنه خدمت ایله‌مکدر » .

انجمن بو پروغرام داخلنده بر طرفدن ایکی آیده بر انتشار ایدن مجموعه‌سنی منتظماً نشر ایله‌دیکی کبی، دیکر طرفدن ده مجموعه‌ده علمی قیمتی حائز بر چوق مقاله‌لردن ماعدا، آیریجه علاوه صورتیله آتیده‌کی اثرلری طبع ایله‌مشدر :

١ — تاریخ سلطان محمد خان ثانی، مؤلفی قریتوولوس
٢ — قانوننامهٔ آل عثمان (فاتحك)
٣ — قانوننامهٔ آل عثمان (سلیمان قانونینك)
٤ — محروسهٔ استنبول فتحنامه‌سی (تاجی زاده‌نك)
٥ — واقعات سلطان جم
٦ — تاریخ ابوالفتح (طورسون بکك)
٧ — خلاصة‌الکلام فی ردالعوام (قوجه سکبان باشینك)
٨ — ایران سفارتنامه‌سی (رفیع افندینك)
٩ — پارس سفارتنامه‌سی (السید علی افندینك)
١٠ — تاریخ جامع شریف نور عثمانی
١١ — تاریخ غلمانی (محمد خلیفه‌نك)
١٢ — عمدة‌التواریخ (قریمی عبدالغفارك)

تعلیماتنامه‌ده تعدیلات اجرا ایدیلدکدن صوکرا، (تاریخ عثمانی انجمنی کلیاتی) نامیله برکلیات وجوده کتیریلش و بو میانده‌ده آتیده‌کی اثرلر انتشار ایله‌مشدر :

١ — ممالك عثمانیه‌ده دمیر باش شارل، احمد رفیق (قلمشدر)
٢ — ممالك عثمانیه‌ده قرال راقوچی، احمد رفیق (قلمشدر)
٣ — بر ایلچینك تاریخچهٔ سفارتی، خیرالدین ندیم
٤ — عثمانلیلر وبویوك فره‌دریق، احمد رفیق
٥ — قیصریه شهری کتابه‌لری، خلیل ادهم
٦ — اونجی عصر مجریده استانبول حیاتی، احمد رفیق
٧ — لامارتین، ازمیرده‌کی چفتلکی، احمد رفیق

۸ — تورکیه‌ده ملتجیلر مسئله‌سی، احمد رفیق

۹ — مناقب هنروران، ابن‌الامین محمود کمال

انجمنك مجموعه‌ده انتشار ایدن مقالاتندن بعضیلری ایله بو اثرلر کرك مملکتمز وکرك آوروپا محافل علمیه‌سنجه‌ده تقدیر وترجمه‌اولونمشدر .

انجمن مجموعه‌سی ۷۷ نجی نومرویه قادار (تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه‌سی) ، و ۷۷ نومرودن صوکرا ده ، انجمن عنوانك (تورك تاریخ انجمنی) به تحویلی اوزرینه ، (تورك تاریخ انجمنی مجموعه‌سی) نامیله انتشار ایله‌مشدر . انجمن مجموعه‌لرینك ایلك دوره‌ده اولدوغی کبی ، بالخاصه‌صوك دوره‌ده انتشارایدن‌نسخه‌لرنده صرف‌وثائقه مستند وشیمدیه قادار بیلینن بعض معلوماتی تصحیح ایده‌جك درجه‌ده اوریژینال مقاله‌لر وتصنیف ایدیلن اوراق آراسنده ظهور ایدن فاتح دورینه عائد الك اسکی وثیقه‌لر مندرجدر .

انجمن اعضاسی صوك ایکی سنه مستثنا اولمق اوزره اون سنه مدت ظرفنده بوتون مساعی و نشریاتی هیچ بر حق حضور و هیچ بر حق تحریر آلمایارق فخریاً و مجاناً ایفا ایله‌مشدر . یالکز کایات میانده انتشار ایدن اثرلر ایچون دورمه باشنه اوچ کاغدحق تحریر ویریلمشدر . مع‌مافیه صوك ایکی‌سنه ظرفنده ویریلن حق حضورك‌ده آنجاق بربوچوق لیرا وبجموعه‌ده مندرج مقاله‌لر ایچین تدقیق اثری اولانلرك تحیه‌سنه اللی غروش ومتنلره یکرمی بش غروش ویرلدیکی نظردقته آلینیرسه ، انجمن اعضاسنك صرف علم و تدقیق عشقیله چالیشمش بولوندوغنی هیئت علیه‌لرینك تصدیق بویوراجغنه امینم .

مع‌مافیه ، وسائط و معاونتك فقدانه رغماً کوستریلن بومساعی تورکیه جمهوریتی کبی خزینهٔ اوراقی زنکین وباکر و تورك ملتی کبی محتشم بر ماضیه مالك بر دولت و ملت ایچین کافی دکلدی ؛ انجمنك مساعی و نشریاتی داها علمی و داها واسع بر شکله صوقمق لازمدی . محترم نامنی هیئت‌علیه حضورنده حرمتله آنمایی مبجل بروظیفه بیلدیکم عبدالرحمن شرف افندینك ارتحالیله ریاست عهدهٔ عاجزیه تودیع بویورولدقدن صوکرا ، انجمن اعضای محترمه‌سنه وقوع بولان تکلیفم اوزرینه انجمنك وظائف و مساعیسنی تثبیت ایچین یکی برتعلیماتنامه ویکی برپروغرام تنظیم وبرای تصدیق وکالت جلیله‌یه عرض ایدیلمشدی . مذکور تعلیماتنامه‌نك انجمن وظائفنه عائد ماده‌سی اساس اعتباریله اخیراً قبول ایدیلش اولان ماده‌نك عینی اولدوغی کبی ، انجمنك نشریات پروغرامی‌ده ایکی قسمه

آيريلشدى : برى صرف خزينهٔ اوراق وثائقنك، ديكرى ده ملى تاريخمزه عائد الك قيمتلى و غير مطبوع اثرلرك نشرى .

خزينهٔ اوراق وثائقنك نشرى ايچين تنظيم اولونان پروغرام بروجه آتى ايدى :

١ — تورکیه ـ فرانسه
٢ — تورکیه ـ آوستريا
٣ — تورکیه ـ روسيا
٤ — تورکیه ـ ايران
٥ — تورکیه ـ انکلتره
٦ — تورکیه ـ فلمنك
٧ — تورکیه ـ اسوج
٨ — تورکیه ـ لهستان
٩ — تورکیه ـ وندیك
١٠ — تورکیه ـ بوخارا
١١ — تورکیه ـ فاس
١٢ — تورکیه ـ پروسيا
١٣ — تورکیه ـ دوبروونيك
١٤ — تورك اداره‌سنده مصر
١٥ — تورك اداره‌سنده ماجارستان
١٦ — تورك اداره‌سنده قريم
١٧ — تورك اداره‌سنده افلاق و بغدان
١٨ — تورك اداره‌سنده تونس و جزاير
١٩ — يمن و حجاز مسئله‌سى
٢٠ — يونان مسئله‌سى
٢١ — مملكتين مسئله‌سى
٢٢ — صرب مسئله‌سى
٢٣ — بولغار مسئله‌سى
٢٤ — مصر مسئله‌سى
٢٥ — سوريه و لبنان مسئله‌سى
٢٦ — روم ايلى اداره‌سى
٢٧ — آناطولى اداره‌سى
٢٨ — معارف تشكيلاتى
٢٩ — عسكرى تشكيلات
٣٠ — اوقاف تشكيلاتى
٣١ — تورکیه‌ده غير مسلملر

نشرى تصميم اولونان يازما اثرلرده شونلردى :

١ — نشرى
٢ — روحى
٣ — حديدى
٤ — هنرنامه
٥ — تاريخ ابن كمال
٦ — طبقات‌المماليك
٧ — رودوس فتحى (عالينك)
٨ — مصر سياحتنامه‌سى (عالينك)
٩ — سلانيكى تاريخى
١٠ — سلحدار تاريخى
١١ — اوليا چلبى (يكيدن)
١٢ — قارا چلبى زاده ذيلى

فقط بو پروغرامك تطبیقی ایچین اولا وسائط نقدیه یه لزوم واردی. انجمنك ایلك دوردہ تخصیصاتی مجموعه طبعیه‌سی ایچین یوز واثر نشری ایچیرده یدنه یوز لیرادن عبارتدی. اوچده عرض ایتدیکم وجه ایله مجموعه‌ده انتشار ایده‌جك مقاله‌لر ایچین اجرت تحریریه ایله اعضایه حق حضور یوقدی. صوك دوره‌ده ایسه بوتون نشریات وحق حضور ایچین بودجه‌یه قونولان پارا سنه‌ده بیك سكز یوز لیرادن عبارتدی. بو قادار آز بر تخصیصات ایله آنجاق مجموعه‌نك نشری قابلدی، و تنظیم ایدیلن پروغرامك تطبیقنه قطعیاً امكان یوقدی.

ثانیاً انجمن اعضاسنك متجانس وعین تاریخ اصوللریله مجهز و بالخاصه سائر وظائفه حصر وجود ایتمه‌لری لازمدی. انجمن اعضاسندن بر قسمی ایچین بو احوال وشرائط داخلنده انجمن مساعیسنه حصر وجود ایتمك امكانسزدی. انجمنه كنج و فعال عنصرلرك ادخالی و انجمنك آوروپاده‌كی مماثل انجمنلر كبی چالیشابیلمه‌سی ایچین تعدیلات اجراسنه لزوم واردی. بو احتیاجی ریاسته وكالت ایله‌دكاری زمان محترم رفیقمز نجیب عاصم بك افندی، و ریاستم زمانده‌ده عاجزلری وكالت جلیله‌نك علاقه‌دار ارگانه عرض ایله‌دك، ونهایت انجمنمزك شو صورتله تشكیلنه موفقیت حاصل اولدی.

هیئت محترمه‌ده تصدیق بویورورلركه، انجمنمزك وظیفه‌سی می تاریخمزك احیاسی نقطهٔ نظرندن بویوك و مبجلدر. واقعا تعلیماتنامه‌ده، بالخاصه اون دوقوزنجی عصره عائد وثائقك نشری نظر اعتباره آلینمش ایسه‌ده، داها اولكی عصرلره عائد وثائق وآثار مهمه‌نك نشری‌ده انجمنمزك جملهٔ وظائفندندر. بو وثائقك نشری توركلرك اجتماعی، اقتصادی وسیاسی حیاتنه دائر پك چوق پك مهم معلوماتك اورتایه چیقماسنی تأمین ایده‌بیله‌جكی كبی، اوروپا محافل علمیه‌سنجه علیهمزه تأویل اولونان الك مهم دیپلوماسی مسائلنك توركلره شرف ویره‌جك بر طرزده جریان ایتمش اولدوغنی‌ده كوستره‌جكدر. شیمدی‌یه قادار تورك خزینهٔ اوراقی تدقیق ایدیله‌رك آوروپاده هیچ بر اثر یازیلمامشدر. بو وثائقك نشری بوتون اوروپا محافل علمیه‌سنی علاقه‌دار ایده‌جكدر. تورككك ماضیسنی و استقبالنی تنویر ایده‌جك بویله ملی ومبجل بر وظیفه‌نك ایفاسی ایچین وكالت جلیله طرفندن انتخاب بویورولان قیمتدار وكزیده بر هیئت محترمه‌نك اعضاسی اولمای كندم ایچین الك بویوك بر شرف و الك بویوك بر مدار مفخرت عد ایده‌رم. بناءً علیه بو خصوصده وكالت جلیله‌یه عرض شكران ایده‌رك، و هیئت محترمه‌یه موفقیتلر تمنی ایله‌رم.

تورك تاریخ انجمنی سابق رئیسی

احمد رفیق

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ENCÜMEN RAPORU

Bidayet teşkilinden 1927 senesine kadar Encümenin ifa eylediği vezaife dair sabık reis Ahmet Refik Bey tarafından Encümene kıraet olunan rapordur:

Türk Tarih Encümeninin mütehassıs ve güzide zevattan mürekkep olarak yeniden teşkil olunmasını ve Vekâlet-i Celilenin acizlerini de tekrar yeni Encümenin ifası meyanına idhal buyurmasını hürmet ve şükranla karşılarım. Mamafih, sabık Encümenin reisi sıfatıyla mezkur Encümenin onaltı senelik mesaisi hakkında muhterem refikaya muhtesiren arz-ı malûmat etmeyi de kendim için bir vazife telakki eylerim.

(Türk Tarih Encümeni) bidayetten (Tarih-i Osmanî Encümeni) namıyla teşkil edilmişti. Encümenin tarih-i teşkili 14 Zilkade sene 327 ve 14 Teşrinisani sene 325'tir. Encümenin teşkilinden maksat, muhterem refikamızdan Necip Asım Bey Efendi tarafından tanzim ve heyet-i umûmiyece kabul olunan tâlimatnâmede mesarih olduğu vechile " Devlet-i Osmaniye'nin mükemmel bir tarihini vücuda getirmek ve Tarih-i Osmanî'ye ait resail ve evrak ve kuyudatı tab' ve neşr " eylemekti. Encümen evvel emirde bu gayeyi takip ederek çalışmış ve âzadan Necip Asım ve merhum Mehmet Arif Beyler tarafından (Osmanlı Tarihi) namıyle büyük bir cilt tahrir ve neşr olunmuştur. Fakat bilahire, Encümenin vezaifini daha ilmî ve neşriyatını daha vazıh ve daha müspet bir şekle ifrağ etmek lüzumu hissedilmiştir. Muhterem refikaca da malumdur ki, Devletin resmî vesikaları ile millî tarihimize ait yazma eserler ilmî bir surette tashih edilerek neşr edilmedikçe tam ve vesaike müstenid bir millî tarih vücuda getirmek imkânsızdır. Bundan başka, elde mevcut ve matbû vakanüvis tarihleri de muhtelif nüshalar karşılaştırılarak tab edilmediği için serapa metin ve mürettip hatalarıyla doludur. Bu noktalar nazar-ı itibara alınarak Encümen talimatnâmesi tadil ve Encümenin vezaifi şu şekle tahvil kılınmıştır :

" Encümenin vazifesi millî tarihimize dair monografiler tahrir ve vesikaları cem ve gayri matbû asar-ı mühimme ile vakanüvis tarihlerinin en doğru nüshalarını tekraren tab ve Türkçenin gayri lisanlarda tarihimize ait müellifatı ve Türk idaresinde bulunmuş olan milel ve memalikin o zamanlara ait tarihine dair tetebbuat icra ve eserler telif ve memalik-i sairede bulunan kıymetdar vesikaların fotoğrafilerini ahz ve neşr ederek bu suretle mükemmel bir millî tarih vücuda gelmesine hıdmet eylemektir."

Encümen bu program dahilinde bir taraftan iki ayda bir intişar eden mecmuasını muntazaman neşr eylediği gibi diğer taraftan da mecmuaca ilmî kıymeti hâiz birçok makalalelerden maada, ayrıca ilâve suretiyle atideki eserleri tab eylemiştir :

1. Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sani, müellifi Kritovolus
2. Kanunnâme-i Âl-i Osman (Fatih)

3. Kanunnâme-i Âl-i Osman (Süleyman-ı Kanuni'nin)
4. Mahruse-i İstanbul Fetihnâmesi (Tacızâdenin)
5. Vukaat-ı Sultan Cem
6. Tarih-i Ebu'l-Feth (Tursun Bey'in)
7. Hülasat'ül-kelâm fi Redd'ül-âvam (Koca Sekbaşı'nın)
8. İran Sefaretnâmesi (Refi Efendi'nin)
9. Paris Sefaretnâmesi (Esseyyit Âli Efendi'nin)
10. Tarih-i Camii Şerif Nur-ı Osmani
11. Tarih-i Gılmani (Mehmet Halife'nin)
12. Umdet'ül- Tevarih (Kırımi Abdulgaffar'ın)

Talimatnâmede tadilat icra edildikten sonra (Tarih-i Osmani Encümeni Külliyatı) namıyla bir külliyat vücuda getirilmiş ve bu meyanda da atideki eserler intişar eylemiştir :

1. Memalik-i Osmaniyede Demirbaş Şarl, Ahmet Refik (kalmamıştır),
2. Memalik-i Osmaniyede Kral Rakoçi, Ahmet Refik (kalmamıştır),
3. Bie Elçinin Tarihçe-i Sefareti, Hayreddin Nedim
4. Osmanlılar ve Büyük Frederik, Ahmet Refik
5. Kayseriye Şehri Kitabeleri, Halil Edhem
6. Üçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı, Ahmet Refik
7. Lamartin, İzmir'deki Çiftliği, Ahmet Refik
8. Türkiye'de Mülteciler Meselesi, Ahmet Refik
9. Menakıb-ı Hünerveran, İbn'ül-emin Mahmud Kemal

Encümenin mecmuada intişar eden makalatından bazıları ile bu eserler gerek memleketimizde gerek Avrupa mahalif-i ilmiyesince de takdir ve tercüme olunmuştur.

Encümen mecmuası 77'nci numaraya kadar (Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası) ve 77'nci numaradan sonra da Encümen unvanının (Türk Tarih Encümeni) ne tahvili üzerine (Türk Tarih Encümeni Mecmuası) namıyla intişar eylemiştir. Encümen mecmualarının ilk devrede olduğu gibi bilhassa son devrede intişar eden nüshaların da sırf vesaike müstenid ve şimdiye kadar bilinen bazı malumatı tashih edecek derecede orijinal makaleler ve tasnif edilen evrak arasında zuhur eden Fatih devrine ait en eski vesikalar münderictir.

Encümen âzası son iki sene müstesna olmak üzere on sene müddet zarfında bütün mesai ve neşriyatını hiçbir hakk-ı huzur ve hiçbir hakk-ı tahrir almayarak fahriyen ve meccanen ifa eylemiştir. Yalnız külliyat meyanında intişar eden eserler için forma başına üç kâğıt hakk-ı tahrir verilmiştir. Mamafih son iki sene zarfında verilen hakk-ı huzurun da ancak bir buçuk lira ve mecmuada münderic makaleler için tetkik eseri olanların sahifesine elli guruş ve metinlere yirmibeş guruş verildiği nazar-ı

dikkate alınırsa, Encümen âzasının sırf ilim ve tetkik aşkıyla çalışmış bulunduğunu heyet-i âliyelerinin tasdik buyuracağına eminim.

Mamafih, vesait ve muavenetin fıkdanına rağmen gösterilen bu mesai Türkiye Cumhuriyeti gibi Hazine-i Evrakı zengin ve bakir ve Türk Milleti gibi muhteşem bir maziye malik bir devlet ve millet için kâfi değildir. Encümenin mesai ve neşriyatını daha ilmî ve daha vazıh bir şekle sokmak lâzımdı. Muhterem namını Heyet-i Âliye huzurunda anmayı mübeccel bir vazife bildiğim Abdurrahman Şeref Efendi'nin irtihaliyle riyaset uhde-i acizeye tevdi buyurulduktan sonra, Encümen âzay-ı muhteremesine vâki bulan teklifin üzerine Encümenin vezaif ve mesaisini tesbit için yeni bir talimatnâme ve yeni bir program tanzim ve beray-ı tasdik Vekâlet-i Celileye arz edilmişti. Mezkur talimatnâmenin Encümen vezaifine ait maddesi esas itibariyle ahiren kabul edilmiş olan maddenin aynı olduğu gibi Encümenin neşriyat programı da iki kısma ayrılmıştı. Bir sırf Hazine-i Evrak vesaikinin diğeri de millî tarihimize ait kıymetli ve gayri matbû eserler neşri.

Hazine-i Evrak vesaikinin neşri için tanzim olunan program ber vechi ati idi:

1. Türkiye - Fransa
2. Türkiye - Avusturya
3. Türkiye - Rusya
4. Türkiye - İran
5. Türkiye - İngiltere
6. Türkiye - Flemenk
7. Türkiye - İsveç
8. Türkiye - Lehistan
9. Türkiye - Venedik
10. Türkiye - Buhara
11. Türkiye - Fas
12. Türkiye - Prusya
13. Türkiye - Dubrovnik
14. Türk İdaresinde Mısır
15. Türk İdaresinde Macaristan
16. Türk İdaresinde Kırım
17. Türk İdaresinde Eflâk ve Boğdan
18. Türk İdaresinde Tunus ve Cezayir
19. Yemen ve Hicaz Meselesi
20. Yunan Meselesi
21. Memleketeyn Meselesi
22. Sırp Meselesi
23. Bulgar Meselesi
24. Mısır Meselesi

25. Suriye ve Lübnan Meselesi
26. Rumeli İdaresi
27. Anadolu İdaresi
28. Maarif Teşkilâtı
29. Askerî Teşkilât
30. Evkâf Teşkilâtı
31. Türkiye'de Gayri Müslimler

Neşri tesmim olunan yazma eserler de şunlardı :

1. Neşrî
2. Ruhî
3. Hadidî
4. Hünernâme
5. Tarih-i İbn Kemal
6. Tabakat'ül- Memalik
7. Rodos Fethi (Âli'nin)
8. Mısır Sefaretnâmesi
9. Selânikî Tarihi
10. Silâhtar Tarihi
11. Evliyâ Çelebi (yeniden)
12. Karaçelebizâde Zeyli

Fakat bu programın tatbiki için evvela vesait-i nakdiyeye lüzum vardı. Encümenin ilk devirde tahsisatı mecmua tabiyesi için yüz ve eser neşri için de yine yüz liradan ibaretti. Evvelce de arz ettiğim vechile mecmuada intişar edecek makaleler için ücret-i tahririye ve âzaya hakk-ı huzur yoktu. Son devrede ise bütün neşriyat ve hakk-ı huzur için bütçeye konulan para senede binsekizyüz liradan ibaretti. Bu kadar az bir tahsisat ile ancak mecmuanın neşri kabildi. Ve tanzim edilen programın tatbikine katiyyen imkân yoktu.

Saniyen Encümen âzasının mütecanis ve aynı tarih usulleriyle mücehhez ve bilhassa sair vezaife hasr-ı vücut etmemeleri lâzımdı. Encümen âzasından bir kısmı için bu ahval ve şerait dahilinde Encümen mesaisine hasr-ı vücut etmek imkânsızdı. Encümene genç ve faal âzaların idhali ve Encümenin Avrupa'daki mümasil Encümenler gibi çalışabilmesi için tâdilat icrasına lüzum vardı. Bu ihtiyacı, riyasete vekâlet eyledikleri zaman muhterem refikimiz Necip Asım Bey Efendi ve riyasetim zamanında aczileri Vekâlet-i Celilenin alakadar erkânına arz eyledik. Ve nihayet Encümenimizin şu suretle teşkiline muvaffakiyet hasıl oldu.

Heyet-i muhtereme de tasdik buyururlar ki, Encümenimizin vazifesi millî tarihimizin ihyası nokta-i nazarından büyük ve mübecceldir. Vakıa talimatnâmede, bilhassa ondokuzuncu asıra ait vesaikin neşri nazar-ı itibare alınmış ise de daha evvelki asırlara ait vesaik ve asar-ı mühimmenin neşri de Encümenimizin cümle-i vezaifindendir. Bu vesaikin

neşri Türklerin içtimaî, iktisadî ve siyasî hayatına dair pek çok pek mühim malumatın ortaya çıkmasını temin edebileceği gibi Avrupa mahalif-i ilmiyesince aleyhimize tevil olunan en mühim diplomasi mesailinin Türklere şeref verecek bir tarzda cereyan etmiş olduğunu da gösterecektir. Şimdiye kadar Türk Hazine-i Evrakı tetkik edilerek Avrupa'da hiçbir eser yazılmamıştır. Bu vesaikin neşri bütün Avrupa mahafil-i ilmiyesini alakadar edecektir. Türk'ün mesaisini ve istikbâlini tenvir edecek böyle millî ve mübeccel bir vazifenin ifası için Vekâlet-i Celile tarafından intihap buyurulan kıymetdar ve güzide bir heyet-i muhteremenin âzası olmayı kendim için en büyük bir şeref ve en büyük bir medar-ı mefharet addederim. Binaenaleyh, bu hususta Vekâlet-i Celileye arz-ı şükran eder ve heyet-i muhteremeye muvaffakiyetler temenni eylerim.

Türk Tarih Encümeni Sabık Reisi
Ahmet Refik

(Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası, 17/19 (96) 1.6.1928, s.161-165)

MİLLİ TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

(1)

№ 140	Hulâsa: Ortamektep, Lise, Muallim Mektepleri müfredat programı hakkında:
Tarih 23 - 9 - 1931	
Evelki kararın №	
Tarihi	

(1)

1. 1340 senesinde tatbik sahasına çıkan ve ozamandanberi, icap ettikçe, kısım kısım tadil edilmiş olan ortamektep müfredat programlarının esaslı ve şumullü bir değişmeye muhtaç olduğu, geçen yedi senelik tecrübeden anlaşılmıştır.

Muallim mekteplerinin ilk üç sınıfını da şumulü içine alan yeni programlar ihzar edilmiş olmakla beraber henüz nihaî şekillerini almadıklarından gelecek sene yapılacak umumî tadilâta bir mukaddime olmak üzere bu mekteplerin birinci sınıflarında bu seneden itibaren aşağıdaki derslerin yeni esaslara göre hazırlanan ve heyetçe tetkik olunarak muvafık görülen müfredat programlarına göre tedrisine karar verilmiştir.

A. Türkçe (geçen sene 150 numaralı ve 20/10/1930 tarihli karar mucibince yapılan tadilat dairesinde, yalnız gramer müfredatı yeni tadil edilen şekilde okutulacaktır.)

B. Tarih (yeni müfredata ve 28 numaralı 3/8/1931 tarihli karar mucibince kabul edilerek hazırlatılan kitaplara göre.)

C. Coğrafya (yeni müfredattaki esaslara göre)

D. Fenbilgisi (yeni müfredatta ve 12 numaralı ve 27/4/1931 tarihli karar mucibince hazırlatılan kitaplara göre tedris edilecektir.)

E. Riyaziye (yeni müfredata ve 30/5/1931 tarih ve 15 numaralı karar mucibince hazırlanan kitaplara göre tedris edilecektir.)

F. Musiki (yeni müfredata göre)

2. Kabul edilen yeni müfredat programlarından yukarıki derslere ait olanların birer sureti işbu karara raptedilmiştir.

3. Tarih dersleri programı bütün sınıflar için tamamile değiştirilmiş

1 sahife evel

MİLLÎ TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

(5)

	Hulâsa:
Tarih	
Evelki kararın №	
Tarihi	

LİSE

	I.	II.	III. Fen	III. Ed.
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve içtimaiyat	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	9	2
Tabiiye	3	2	1	1
Fizik	3	2	2	1
Kimya	3	2	2	1
1. ecnebi lisanı	5	5	5	5
2. ecnebi lisanı	3	3	2	3
Cimnastik	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
	31	29	30	30
(Yurtbilgisi) b	1	1		
(c)	2	4	4	4
	34	34	34	34

T. C., Mil. V.

MİLLÎ TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

(7)

No	Hulâsa :
Tarih	
Evelki kararın No	
Tarihi	

(7)

On birinci sınıfın Fen şubesinde felsefeden yalnız mantık bahsi okutulacaktır.

A. Serbest zamanlar, muallimler meclisinin kararı ile, Fenbilgisi, Fizik, Kimya ve Tabiiye dersleri laburatuarına münavebe ile tahsis olunacaktır. Kızların 1 ve 2 inci sınıflarında birer saatlik Dikiş dersleri için de bu zamanlardan istifade olunacaktır.

B. Lisenin birinci ve ikinci sınıflarına muvakkaten birer saat Yurtbilgisi ilâve edilmiştir. Üçüncü sınıfın hem iki şubesinde müşterek olarak bir saat Yurtbilgisi okutulacak ve bunun için bu sınıfın dört saatlik serbest zamanından biri alınacaktır.

C. Serbest zamanlar şu suretle kullanılacaktır :

1 inci sınıfta : iki saatin biri munhasıran tabiiye, diğeri münavebe ile Fizik ve Kimyaya.

2 inci sınıfta : üç saatin birer saati Tabiiye, Fizik ve Kimyaya.

3 üncü sınıfta Fen şubesinde üç saatin birer saati Tabiiye, Fizik ve Kimyaya.

Edebiyat şubesinde 1 saat münavebe ile Fizik ve Kimyaya 2 saat Edebiyat ve Felsefe İçtimaiyat şahsi mesaisine tahsis olunmuştur.

..... C., Mf. .. ..

55

MİLLÎ TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

140	Hulâsa: Muallim Mektepleri Müfredat Programı H.
Tarih 23-9-1931	
Evelki kararın №	
Tarihi	

8

MUALLİM MEKTEPLERİ

	I.	II.	III.	IV.	V.
Edebiyat	-	-	5	3	3
Türkçe	6	5	-	-	-
Elyazısı	1	1	-	-	-
Terb. Ruh. İçtimaiyat	-	-	-	3	6
Ted. Us. Tatbikat	-	-	-	-	9
Tarih	2	2	2	2	1
Coğrafya	2	2	2	1	-
Yurtbilgisi	1	1	1	1	1
Riyaziye	5	4	3	2	-
Tabiiye	-	2	2	4	-
Ziraat (Erkek)	-	-	2	1	-
Fenbilgisi	3	-	-	-	-
Fizik-Kimya	-	3	4	2	-
Ecnebî Lisanı	5	2	2	2	2
Cimnastik	2	2	2	2	2
Resim	2	2	2	2	2
Elişi	-	2	2	2	2
Musiki	2	2	2	2	1
Yekûn	31	30	31	29	29
(Dikiş-biçki)	-	-	2	1	1
(Evidaresi)	-	-	1	1	-
(Çocuk Bakımı)	-	-	-	-	1
	31				
Serbest zamanlar (A)	3	4	4	5	3
	34	34	34	34	34

EK 7 56

MİLLÎ TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

No. 177	Hülâsa: 1935-1936 ders yılında Lise ikinci devre sınıfları için bu kara-
Tarih 21.9.1935	ra bağlı ders tevzi cetvelinin kabu-
Evelki kararın No.	lü ve lise ,orta okullarda ders saat-
Tarihi	lerinin ellişer dakika sürmesi H.

I-Liselerin ikinci devrelerinde 1935-1936 ders yılında tatbik olunacak programları saptamak üzere Bakanlık yüksek orumunun emrile toplanan komisyonların verdikleri raporlarda liselerin ikinci devre sınıflarının ders tevzi cetvelinde değişiklik yapılmasına lüzum göstermiş olduğundan iş,orta öğretim Genel Direktörü Avni de hazır bulunduğu halde kurulumuzda incelendi 1935-1936 ders yılında lise ikinci devre sınıfları için bu karara bağlı der ders tevzi cetvelinin kabulü,

2-Lise ve orta okullarda ders saatlerinin ellişer dakika sürmesi uygun görüldü.

İşin Bakanlık orununun kabulüne arzi kararlaştı.

Reis Aza Aza Aza Aza Aza

Vekâlet Makamına

Lise ikinci devre ders tevzi cetveli hakkında heyetimizce verilen karar tasdikinize arzolunur XXXXX.

XXXX

57

Lise ikinci devre sınıflarının ders tevzi cedveli

Dersler	I	II	III	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Filozofi ve sosyoloji	-	-	2	6
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	8 (+)	2
Tabii ilimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik laboratuvar saatları	1	2	1	1/2
Kimya	2	2	2	1
Kimya laboratuvar saatları	1	2	1	1/2
Yabancı dil	5	5	4	6
Cimnastik	1	1	1	1
(++) Askerlik	2	2	2	2
	29	29	30	30

(+)İki saati cebir,iki saati hendese, bir saati nacarî hesap,bir saati müselleset,bir saati mihanik,bir saati kozmoğrafyadır.

(++) Bu saatlarda kız talebe laboratuvar işleriyle meşgul olacaktır.

KÜLTÜR BAKANLIĞI
Kültür Kurulu

EK 8

Sayı 67
Tarih 3.9.1937
Önceki kararın sayısı
Tarihi

Özet: 1937-38 ders yılında ... okutulacak dersl...

1937-38 ders yılında ... ilkokul ... dairesinde bulunan, aşağıda ... yazılan şekilde okutul...

1 - Dersliğine ait olan ... yıkılıp yerine ...

2 - Mantıyon, ... ile, ... ders ... ve ... dimensiz, kalorifik donatılmış ... ile değiştirilecektir.

3 - Binanın dışında ... Beyaz, ... renkli, ... renkli bu yıl ... yaptırılmayacak, ... olmayacaktır. ... ve kiremitleri ... olunacaktır.

... Komisyonun ... yazılmıştır.

Başkan Üye Üye Üye Üye Üye Üye

Bakanlık Yüksek Onuruna:

... kabulünüze arzederim.

... hakkında Kurulumuzca verilen kararı yüksek

Kültür Kurulu Başkanı

Aslının aynıdır.

Dosya sayısı :

9

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Millî Talim ve Terbiye Heyeti

1171 59
EK 9

Sayı 383	Özet: Lise ve orta okullar yönetmeliğindeki ders dağıtma ve vakit cetvelleri h.
Tarih 29 eylül 1947	
Önceki kararın sayısı 24	
Tarihi 23 ekim 1943	

Lise ve orta okullar yönetmeliğindeki ders dağıtma ve vakit cetvelleri arasına, çift öğretim yapma zorunda bulunan liselere mahsus olmak üzre tertiplenen örnekleri bağlı cedvellerin de katılması hususunu Bakanlık Yüksek Makamının onamlarına sunulması kararlaştı.

Başkan Üye Üye Üye Üye Üye Üye

H.Z.Kalkandelen İ.H.Tonguç M.Akdik B.E.Koryak M.DOğanay N.A.Erkmen

vazife'de

Bakanlık yüksek makamına

Lise ve orta okullar yönetmeliğindeki ders dağıtma ve vakit cedvelleri hakkında heyetimizce verilen kararı onamlarına sunarım.

Millî Talim ve Terbiye Dairesi
Başkanı

Uygundur
25 — 9 — 1947
M. Eğ. Bakanı

H.Z.M.M. 25/9/947

Dosya sayısı : 32/12

Aslının aynıdır.
. . 194

Tek veya son sahife

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANKIGI
Talim ve Terbiye Heyeti

1175

60

Savı 383	Özet :
Tarih 29 eylül 1947	
Önceki kararın savısı 24	
Tarihi 23 Ekim 1943	

Çift Öğretim Uygulayan Liselere Mahsus

Ders Dağıtma Cedveli

Dersler	Erkek Lisesi				Kız Lisesi			
	S. I	S. II	S. F	III E.	S. I	S. II	S. F.	III E.
Edebiyat	3	3	2	5	3	3	2	5
Filozofi ve Sosyoloji	-	-	3	6	-	-	3	6
Psikoloji	-	2	-	-	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	2	2	2	1	2
Matematik	5	4	7	2	5	4	7	2
Tabiat Bilgisi	3	2	1	1	3	2	1	1
Fizik	3	3	3	1 1/2	3	3	3	1 1/
Kimya	3	3	3	1 1/2	3	3	3	1 1/
Latince	-	-	-	-	-	-	-	-
Yabancı Dil	5	5	3	4	5	5	3	4
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1	1	1	1	1
Toplam :	28	28	28	28	28	28	28	28

T. C.
MAARİF VEKÂLETİ
Talim ve Terbiye Dairesi

61

EK 10

Sayı 185	Özet Dört yıllık liselerde uygulanacak Tarih müfredatı h.
Tarih 23 ekim 1956	
Önceki kararın sayısı	
« « tarihli	

Dört yıllık lise rejimini devam ettiren liselerin Tarih müfredat programının aşağıda yazılı olduğu şekilde tatbikinin Vekâlet Yüksek Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

1- Lise birinci ve ikinci sınıflarda, Cumhuriyet Tarihi bahisleri müstesna, üç yıllık liselerin birinci ve ikinci sınıflarında okutulan Tarih müfredatı aynen,

2- Lise üçüncü sınıfta, Cumhuriyet Tarih bahisleri hariç üç yıllık liselerin üçüncü sınıflarında okutulan Tarih müfredatının ondokuzuncu asra kadar olan kısmı,

3- Lise dördüncü sınıfta, üç yıllık liselerin üçüncü sınıf Tarih müfredatının XIX ve XX. asırlara ait bahislerle Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin tamamı uygulanacaktır.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
	F.Ertem K.Sıyam'da	S.Develi	R.Öncül	H.Haydın	C.Alpman Amerika'da		
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	
F.Baymur Avrupa'da		N.Köymen	S.Tansel	N.Kodamanoğlu			

Uygundur.
23/X/1956
Maarif Vekili

Ta.

S.A.G. 10 ekim 1956

Yazı sayısı

Asılının aynıdır.
/ /195

Yazı son sahife

Talim ve Terbiye Dairesi

EK-1

Sayı : 215	Özet: Liselerin yeni müfredat programı h.
Tarih: 21 Eylül 1957	
Önceki kararın sayısı:	
Tarihi:	

1957-1958 ders yılı başından itibaren tatbik edilmek üzere üç yıllık rejime tabi resmî liselerde ilişik ders tevzi cetveline ve müfredata göre öğretim yapılması uygun görülerek keyfiyetin Vekâlet Yüksek Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

Başkan Üye Üye Üye Üye Üye Üye Üye

F.Ertem K.Su S.Develi R.Öncül H.Ilaydın C.Alpman F.Baymur

Siyam'da Almanya'da Amerika'da

Üye Üye Üye Üye Üye Üye Üye

M.Köymen S.Tansel N.Kodamanoğlu R.Erkoç E.Üçyiğit A.Tuncel

Üye

T.Güleksiz

Uygundur

21 / 9 / 1957

Maarif Vekili

T.B.M.M. Ş.Gn. Eylül 1957

Dosya sayısı

Aslının aynıdır.

/ / 195

LİSE PROĞRAMI T.T.K.K 21.9.1957/215

Haftalık Ders Cetveli

DERSLER	SINIFLAR				
	I	II		III	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe,Mantık ve Sosyoloji	-	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	I
Coğrafya	2	2	2	I	2
Matematik	5	6	4	8	3
Tabiat Bilgisi	3	2	2	I	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	I
Yabancı Dil	5	4	5	4	5
Beden Eğitimi	I	I	I	I	I
Askerlik	I	I	I	I	I
Seçime Tabi Dersler	2	2	2	I	I
T O P L A M	32	32	32	32	32

LİSE PROĞRAMI TTKK 21.9.1957/215

Haftalık Ders Cetveli

DERSLER	SINIFLAR				
	I	II		III	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe,Mantık ve Sosyoloji	-	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	I
Coğrafya	2	2	2	I	2
Matematik	5	6	4	8	3
Tabiat Bilgisi	3	2	2	I	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	I
Yabancı Dil	5	4	5	4	5
Beden Eğitimi	I	I	I	I	I
Askerlik	I	I	I	I	I
Seçime Tabi Dersler	2	2	2	I	I
T O P L A M	32	32	32	32	32

EK 12 65

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı : 8	Konu: Orta dereceli okulların ikinci devre birinci sınıflarının tarih dersi taslak programı ve kitabı.
Tarihi : 11 Ocak 1971	
Önceki Kararın sayısı :	
Önceki Kararın tarihi :	

"Ortaöğretim sistemimizin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi" konusunda, VIII. Millî Eğitim Şûrası kararı uyarınca, Ortaöğretimin birinci ve ikinci devre programları üzerindeki çalışmalar ilerlemiştir.

Eğitimde millî tarih ve millî kültürün taşıdığı büyük önemi ötedenberi esas olarak ele almış bulunan Bakanlığımız, öteki milletlerdeki gelişmeleri de gözönünde bulundurarak , ilkokullarla orta dereceli okulların birinci devre müfredat programlarının değiştirilmesiyle ilgili çalışmaları yapmış, bunlara uygun kitaplar yazdırmak suretiyle Türk eğitim sisteminde yeni bir devreye girmiş ve bunun sonucu olarak da aynı okulların ikinci devre birinci sınıflarında okutulacak tarih dersinin taslak programını hazırlamış bulunmaktadır.

Türk vatandaşının yetişmesinde birinci derecede âmil olacağı düşünülen millî tarih ve millî kültürü bütün değerlerin üstünde kabul ederek, bunun yanında gerekli bilgileri de ihtiva eden bu taslak programla, gerçekleştirmek istediği amaç ve direktifleri gösteren metinlerin, adı geçen sınıfta denenmesi gerekli görülmüştür. Bu taslak programa uygun ders kitaplarının da yazılması program geliştirme tekniğinin ayrılmaz bir unsuru olduğundan, orta dereceli okulların ikinci devre 1. sınıf tarih kitabının, bir örneği ekli taslak programa göre ve 1971-1972 öğretim yılında yapılacak denemelere yetiştirilecek şekilde, Bakanlığımızca kurulan komisyon tarafından hazırlanması ve ayrıca serbest yazarlar tarafından yazılarak herhangi bir tarihte Bakanlığımızca gönderilecek müsvedde halindeki eserlerin de incelenmesi;

... Hâlen, eski programa göre yazılmış ve sözü edilen sınıf için kabul edilmiş

./.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
	Üye	Üye	Üye	Üye
	Üye	Üye	Üye	Üye

Uygundur.
[illegible]
Milli Eğitim Bakanı

Aslının aynıdır.
/ /197

[illegible] sayısı : .....

Son sahife

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı : 8	Konu :
Tarihi : 11 Ocak 1971	
Önceki Kararın sayısı :	
Önceki Kararın tarihi :	

bulunan tarih kitaplarının sadece 1971-1972 öğretim yılında ders kitabı listesinc bırakılması ve bundan böyle okutulma süresinin uzatılmaması; bu çalışmaların , müteakip yıllarda aynı esaslara göre ve kademeli olarak ikinci devre 2. ve 3. sınıflara da teşmil edilmesi uygun görülerek, bu hususun Bakanlık Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

Üye
H.[illegible]

Üye
[illegible]

Üye
S.Hansel

Üye
F.Şuhkan
Vazifeli)

Üye
B.İrmekol

Üye
[illegible]

Üye
E.İnetaş

Üye
M.N.Akman

Uygundur
11 I 1971
Milli Eğitim Bakanı

3 Ocak 1971

Aslının aynıdır.
[illegible]/1971

Tarih: 11 Ocak 1971

I- Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar

1- Öğrencilere, insanların çevreleri ile yaşayışları arasındaki sıkı ilişkilerini belirterek muhitin ve çeşitli kaynakların muhtelif kültürlere yaptığı tesirleri göstermek suretiyle, değişik coğrafya alanlarında ve tabiat kaynaklarının çeşitliliği içinde Türk Tarihinin, Türk kültür ve medeniyetinin akışını izletmek ve dolayısıyla, onlarda millî benliğimizin aksettiği sosyal, kültürel, siyasî ve hukukî müesseselerimiz hakkındaki anlayışı geliştirmek ve böylece millî şuuru pekiştirmek.

2- Öğrencilere, çağdaş medeniyet ve kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu, bu medeniyet ve kültürün gelişmesinde Türk Milletinin de büyük payı bulunduğunu belirtmek; eski büyük medeniyetleri ve bu medeniyetlerin çağdaş dünyamıza yaptıkları tesirleri inceletirken, bu medeniyetler arasında Türk Medeniyetinin yerini ve önemini göstermek;

Böylece: öğrencilerin, içinde yaşadıkları çağda geçen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olayların sebeplerini, toplum hayatımızın genel durumunu anlamalarına, kültür ve medeniyet miraslarımızın değerini kavramalarına ve kültürlerini artırmalarına yardım etmek; tenkitçi düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerini geliştirmek ve başkalarının hizmetlerini takdir etme meziyetini kazandırmak.

3- Önemli tarih olaylarını, sanat ve teknikteki gelişmeleri inceletme yoluyla, öğrencilere geçmişte çıkan rekabet ve anlaşmazlıkların sebeplerini göstererek; gelecekte çıkacak benzer anlaşmazlıklar karşısında gerekli davranışı kazandırmak; hayat problemlerini çözümlemede ip uçları vermek, sağlam bir düşünce ve fikir disiplini sağlamak.

4- Türk toplumunun tarihî gelişmesinde önemli yeri olan Batılılaşma, hürriyet, demokrasi ve milliyetçilik hareketlerini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları gelişme aşamalarını ve bu konuda güdülen yolları araştırmak; böylece insanın yüzyıllar boyunca hürriyeti elde etmek için yaptığı mücadelelere dikkati çekerek; öğrencilere hürriyetin ve demokrasinin değerini kavratmak; bu telkin yapılırken özellikle millî bütünlüğü koruma, demokrasiyi üstün tutma ve ilerletme şuurunu vermek.

5- Öğrencilere, milletler ailesi içinde Türk milletinin lâyık olduğu yeri göstermek; milletimize düşen insanlık vazifeleri bulunduğunu belirtmek; insanların ve milletlerin birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çabalarla çözümlenebileceğini takdir ettirmek ve böylece işbirliği ruhunu ve sorumluluk duygusunu geliştirmek.

6- Başta Türk büyükleri, özellikle Atatürk olmak üzere; milletimize ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet, bilim, fikir ve sanat adamlarının hayatlarını ve hizmetlerini uyulmaya değer örnekler olarak takdir ettirmek; onlara, milletine ve yurduna faydalı olma yolunda her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazandırmak.

7- Tarihe karşı ilgi, anlayış ve sempati uyandırarak onları tarihî eserleri korumaya, materyal elde etmeğe ve çalışma metodlarını öğrenmeğe teşvik etmek.

8- Öğrencileri, bulunduğu toplum içinde politik, millî ve dinî yönlerden -milliyetçiliğe aykırı düşen görüşler dışında- hoşgörüye alıştırmak; böylece, onların başkalarının görüşlerine, inançlarına ve haklarına saygı gösterme davranışı kazanmalarını sağlarken, Atatürk'ün çizdiği milliyetçilik anlayışı içinde millî birlik, beraberlik, bütünlük ve bağlılık duygularını kuvvetlendirmek.

9- Öğrencileri, gittikçe karmaşık bir hale gelen ve başdöndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen yurt ve dünya problemleri arasında şaşırmaksızın doğruyu arayıp bulabilen, hayatın hızına ayak uydurabilen, yurt ve millet yararına en uygun yolları seçebilen, kişilik sahibi, millî, ve manevî zenginlik kaynaklarımızı korumak ve milletçe değerlendirmek gereğine inanmış, bu yolda alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak yetiştirmek.

10- Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabı öğrencilere derinliğine ve genişliğine kavratmak; Türk Devrimlerini, ilkelerini ve çok yönlü olarak anlamlarını, değerini, önemini, ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek nasıl büyük fedakârlıklarla gerçekleştirildiğini belirterek, bunların korunması ve aynı doğrultuda geliştirilmesi zorunluluğunu duyurmak ve kendilerinin devrim değerlerine bağlılıklarını pekiştirmek.

11- Öğrencilere, köklü bir tarihe sahip olan büyük bir milletin evlâdı olmanın sorumluluğunu duyurmak; Türk milletinin zekâ ve kabiliyetinin, çalışkanlığının, kahramanlık ve fedakârlığının, bilim ve sanat severliğinin, estetik zevkinin, insanlık duygularının yüksekliğini tarihten örnekler vererek kavratmak, bu üstün özellikleri sürdürüp geliştirebildiğimiz ölçüde çağdaş medeniyet seviyesine erişebileceğimizin inancını vermek; böylece onlarda milletimizin geleceğine olan güvenlerini artırmak, gerekli milletimizin onu lâyık olduğu mevkiye/konuma çıkarmak için sonsuz bir çaba harcamaları ve bu uğurda durmadan, duraklamadan çalışmaları gerektiği şuurunu geliştirmek.

II- Açıklamalar ve Direktifler

1- Bilindiği gibi, tarih öğretiminin Türk millî eğitiminin amaçlarını gerçekleştirmede büyük bir yeri ve önemi vardır. Bu yüzden, tarih öğretimi, bugün gittikçe karmaşık hale gelen yurt ve dünya problemleri karşısında öğrencileriniz için ihtiyaç duyulan gerekli bilgileri kökleştirecek, olumlu davranışları geliştirecek istenen maharetleri kazandıracak doğrultuda olmalıdır.

Tarih, yalnız eski olayların bir fihristi, hükümdarların ve türlü türlü kişilerin bir listesi olarak anlaşılmamalıdır. Tarih, öğrencilerin tecrübelerini ve ufuklarını binlerce yıl önceki zamanlara kadar götürerek, onların düşünüş ve kavrayış ufkunu genişletir ve bugünkü hayatı, hayatın bugünkü problemlerini daha iyi kavramaları imkânını hazırlar. Tarih, özellikle bugünü aydınlatarak tutulacak en doğru yolu göstermeğe ve gelecek için alınacak tedbirleri bize ilham etmeğe yaradığı bakımdan kıymetli bir eğitim aracıdır.

2- Tarih konuları işlenirken, Türk milletinin geçmişteki başarıları gözönüne getirilerek milletimizin geleceğine güvenen, üstün ahlâk değerlerini benimsemiş, memleketimizde ve dünyamızda gittikçe genişleyen ve derinleşen hürriyet ve demokrasi anlayışını kavramış, millî şuura sahip, aydın, uyanık, sorumluluk almağa kararlı yurttaşlar yetiştirme görevi ön planda tutulmalıdır.

3- Tarihin her çağında dünya kültür ve medeniyetine büyük hizmetlerde ve değerli katkılarda bulunmuş olan Türklerin, tarih boyunca ayrı ayrı adlar altında dünyaya kültürlerini ve medeniyetlerini yaydıkları; islâm dininin yayılmasında, islâm rönesansının doğuşunda, islâm medeniyetinin kuruluşunda ve gelişmesinde, onların eşsiz hizmetlerde bulundukları öğrencilere kavratılmalıdır.

4- Tarih öncesinden başlayarak günümüze kadar, Anadoluda doğmuş ve gelişmiş olan kültür ve medeniyetler tanıtılmalı, bu kültür ve medeniyetlerin Önasya ve Ege denizi medeniyetleri arasındaki yeri ve önemi belirtilmeli; bunların birbirinin devamı olduğu, hepsinin bu topraklarda bugüne kadar gelip geçmiş insan topluluklarının müşterek eseri bulunduğu fikri öğrencilere aşılanmalıdır. Bugünkü medeniyetin insanlığın ortak malı olduğu ve böylece onlara, çağdaş medeniyetin yapıcı, artırıcı ve seçkin bir ortağı haline gelme fikri telkin edilmelidir.

5- Eski kültür ve medeniyetler işlenirken, bu medeniyetlerin çağdaş dünyaya yaptıkları tesirler açısından ele alınmasına, öğrencilerin genel kültürlerine katkıda bulunacak ve millî şuuru pekiştirmeğe yarayacak sosyal ve kültürel konuların gözönünde tutulmasına önem verilmelidir.

6- Tarihimizde önemli bir dönüm noktası teşkil eden Batılılaşma hareketleri işlenirken, öğrencilere batıdaki fikir ve sanat alanındaki gelişmelerle demokrasi, milliyetçilik akımları, ilim, güzel sanatlar, teknik ve endüstri alanlarındaki gelişmelerin tarihî seyri kavratılmalıdır.

[redacted]

7- Bulunulan yerdeki sur, kale, âbide, harabe, bent, cami, medrese, çeşme, han, Hamam, köprü, imaret, kervansaray, kitaplık gibi tarihî eserler ziyaret edilerek, müzede veya başka yerde bulunan eski silâh, kapkacak, elbise, çini ve diğer eserler gösterilerek, öğrencilerin kolaylıkla geçmişi gözönüne getirmelerine ve böylece, onlara yaratıcı güçleri için malzeme edinmelerine imkân ve fırsat verilmelidir. Öğrencilerin eski eserlerle anıtların Türk tarihinin birer belgesi olduğuna dikkati çekilerek, bunların yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın bir ödev olduğu onlara aşılanmalı; okulun olduğu yerde aslı bulunmayan tarihî eserlerin resimlerinden, kartpostallardan, gazete ve dergilerde çıkmış fotoğraflardan, tarihî tablolardan ve benzeri araçlardan yararlanılmalıdır.

8- Eski bir olaydan, kurtuluş savaşı veya Türk devriminin herhangi bir döneminden söz edilirken, o olayın geçtiği yer hakkında öğrencilerin dikkati çekilmeli, varsa olayla ilgili tarih eserleri gösterilmeli ve inceletilmelidir.

Tarihî bir kimseden söz edilirken, o zat, eğer okulun bulunduğu yerde doğmuş veya ölmüş, yahut orada bulunmuş ise, bu cihete; o zatın orada camisi, medresesi, kitaplığı, imareti, hanı, türbesi v.b. bulunuyorsa, bu gibi eserlere, öğrencilerin dikkati çekilmelidir. Ancak, bütün bu incelemelerde öğrencilere batıl inançlar telkin edecek hurafelere ve yanlış bilgilere yer verilmemelidir.

9- Mahallî ve millî tarihe, Türkiye tarihi ve dünya tarihine ait konular hakkında yazılmış kitapları, broşürleri, ansiklopedilerde veya dergilerde çıkmış yazıları okumaya öğrenciler teşvik edilmeli, özellikle işlenilen konu ile ilgili yazıları okumaları tavsiye edilerek, bu yazıların hangi eserin hangi sayfasında bulunduğu kendilerine söylenmeli; okudukları yazıların özetinin, veya bu noktasının, arkadaşlarına söz veya yazı ile anlatmaları imkânı sağlanmalıdır.

Kısaca; tarih derslerinde öğretmenin ödevi, tarihi sadece okutmak, anlatmak ve ezberletmekten ibaret olmayıp, öğrenciye tarih olaylarının sebepleri üzerinde durma, çeşitli yönlerden inceleme, mukayese ve muhakeme ettirerek tarihî gerçeklere varma ve sonuçlara bağlama yeteneği kazandırmağa çalışmaktır.

Onun için; öğretmen konuların işlenmesinde, öğrencilerin kitaplardan ve çeşitli kaynaklardan, haritalardan, tarihî resim ve tablolardan v.b. vasıtalardan yararlanarak; tarihî eserleri inceleyerek; geziler yaparak; zaman zaman toplu konuşmalar, tartışmalar ve tarihî temsiller düzenleme yoluyla çeşitli çalışmalara girişerek, gerekli bilgiyi ve istenilen davranışı kazanmalarına yardım etmelidir.

İşte, amaçlara ulaşabilmek için, tarih derslerinde değişik metod ve tekniklerin kullanılmasına, çeşitli malzeme ve vasıtalardan yararlanılmasına ihtiyaç vardır.

Ayrıca, bu çalışmalarda öğretmen, her zaman söyleyen ve dinleten bir insan rolünden kurtularak; yol gösteren, kendilerine örnek olan ve yöneten bir rehber durumunda bulunmalıdır.

10- Değerlendirmenin öğretim işinin ayrılmaz bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden objektif değerlendirme tekniklerinin bilinmesine ve uygulanmasına çalışılmalıdır. Öğrencilere, kazandırılmak istenilen bilgiler, yetenekler ve davranışlar öğretmen tarafından açık ve seçik olarak belirtilmeli ve usulüne göre değerlendirilmelidir.

III- KONULAR

Yöneltme Sınıfının Tarih Dersi Müfredatı Hazırlanırken Gözönünde Tutulan Esaslar:

1- Üniteler, Türk kültür ve medeniyeti ile ilgili olan en önemli konular seçilmiş; özellikle, Anadolu ve Türk Tarihi mihver alınarak, Müslümanlıktan ki ve sonraki Türk kültür ve medeniyetlerine ağırlık verilmiştir.

2- İlk çağdan başlayarak, insanlığa kültür ve medeniyet mirası bırakmış devlet ve medeniyetlerin siyasî tarihlerine ayrı bir yer verilmemiş; bu ko , sadece eski bilgilerinin hatırlatılması ile yetinilmiştir.

Türk devlet ve medeniyetlerinin incelenmesinde ise; yalnız devletin kuru ile ilgili siyasî olayların belirtilmesiyeterli görülmüş; daha siyade teşki le sosyal, kültürel ve ekonomik konulara yer verilmiştir.

(İlerdeki öğrenimleri bakımından tarih öğretimine lüzum görülen öğrenci ler için de, Türk tarihinin siyasî olayları ile birlikte kültür ve mede niyet tarihi derinliğine işlenecektir.)

3- Ünitelerin işlenmesinde, Türk kültür ve medeniyetinin teşekkülü, dün edeniyetleri arasındaki yeri ve öneminin belirtilmesi esas tutulmuştur.

4- Üniteler ele alınırken öğrencilerin genel kültürlerine katkıda bulu ve millî şuuru perçinlemeğe yarayacak sosyal ve kültürel konular gözönünde tutul r.

5- Tarihimizde önemli bir dönüm noktası teşkil eden Batılılaşma hareket dolayısıyle, öğrencilerin Batıdaki fikir ve sanat alanındaki gelişmeler hak gerekli bilgiler edinebilmeleri için, özellikle demokrasi ve milliyet akım ilim, fen ve endüstri alanlarındaki ilerlemelerin tarihî seyri üzerinde ay durulmuştur.

...LTME SINIFI

TARIH PROGRAMI

Tarih öncesi devirlerde ve ilk Çağda Anadolu Kültür ve Medeniyetleri:

a) İlk insanlar ve ilk kültürler.

b) Kültür ve medeniyet bakımından İlk Çağa genel bir bakış; İlk Çağın özellik-
i (Din, devlet, hukuk ve güzel sanatlar üzerinde durulacak).

c) Anadolu'da kurulan eski kültür ve medeniyetler. (Anadolu'nun coğrafya ko-
u ve durumu üzerinde öğrencilerin dikkati çekilecek; tarih öncesinden başlaya-
burada doğmuş ve gelişmiş olan kültür ve medeniyetlerin Önasya ve Akdeniz me-
yetleri arasındaki yeri ve önemi belirtilecek; özellikle, Hitit kültürü ve
niyeti üzerinde Sümer geleneğinin tesiri gösterilecek; bunların birbirinin
si olduğu ve hepsinin bu topraklarda bugüne kadar gelip geçmiş insan toplulukla-
nın müşterek eseri bulunduğu fikri aşılanacaktır. Bu arada Hitit'lerden baş-
rak, Anadolu'nun İlk Çağ Siyasî Tarihi ile ilgili bilgiler hatırlatılacaktır.)

Müslümanlıktan önceki Türk kültür ve medeniyetlerine genel bir bakış:

a) Türklerin anayurdu, göçler, sebep ve sonuçları;

b) Göçlerden sonra Ortaasya'da kurulan "Büyük Hun Devleti" ile Göktürk ve Uy-
Devletlerinin kültür ve medeniyetleri; (özellikle yazı, takvim ve din üzerin-
durulacak, Uygur medeniyeti ayrıntılı olarak işlenecektir.) bu arada Hun'ların
ve göçleri dolayısıyla Doğu ve Orta Avrupa'daki Türk kültür eserlerinden Avar,
c) Bulgar, Peçenk ve Macarlara ait olanlar tanıtılacaktır.

İslâm dininin yayılışında ve İslâm medeniyetinin kuruluşunda Türklerin rolü:

a) Büyük Dinler:

1. Budizm; yayıldığı alanlar.
2. Musevîlik.
3. Hıristiyanlık (Orta Çağda Avrupa'nın sosyal, ekonomik ve kültürel duru-
toplu bir bakış yapılacak, feodalite, kilise ve Papalık üzerinde durulacaktır).
4. Müslümanlık ve yayılışı.

Türklerin İslâm dinine girmeleri. İslâm dünyasındaki ve İslâm medeniyetinde-
leri; ilk müslüman Türk devlet ve medeniyetlerine genel bir bakış. (İslâm
dininin doğuşunda, İslâm medeniyetinin gelişmesinde ve yayılmasında Türklerin
hizmetlerine, misaller verilmek suretiyle, değinilecek; ilk Müslümen Türk
devletlerinin (Karahanlılar, Volga Bulgarları, Gazneliler ve Büyük Selçuklular)
ve medeniyetleri kısaca tanıtılacaktır.)

r- Anadolu'da Türkler ve Türkiye Tarihi:

a) Oğuzlar ve bunların bir kolu olan Selçukluların Anadolu'ya akınları, özellikle, Malazgirt Savaşı ve bu savaşın Türk Tarihi ve Dünya Tarihi bakımından önemi (Bu arada Ortaçağda Anadolu'nun siyasî tarihi ile ilgili bilgiler hatırlatılacaktır.)

b) Anadolu Selçuklu Sultanlığının kuruluşu ve Haçlı Savaşları (Bu savaşlar, doğuda ve batıda yaptıkları tesirler dikkate alınarak işlenecektir.)

c) Selçuklu kültür ve medeniyeti:

1. Devlet örgütü ve ordu;

2. Din, dil ve edebiyat, güzel sanatlar;

3. Sosyal ve ekonomik durum. (Konu işlenirken bulunulan yerde Selçuklu ve Anadolu Beyliklerine ait eserler varsa tanıtılacak, yurdumuzun çeşitli bölgelerindeki eserlerden örnekler gösterilecektir. Özellikle, Alâeddin Kaykubat zamanındaki medeniyet eserlerine yer verilecektir.)

ç) Osmanlı Devleti ve medeniyeti (Tanzimat Devrine kadar):

1. Selçuklu Devletinin yıkılışı ve Osmanlı Devletinin kuruluşu (İstanbul'un fethine kadar olan başlıca olaylar hatırlatılacak; İstanbul'un fethi, yeni çağın başlaması, icatlar, coğrafya keşifleri, rönesans ve reform üzerinde önemle durulacaktır.)

2. Osmanlı Türk Medeniyeti:

a) Devlet örgütleri, divan, ordu, kapıkulu ve eyalet askerleri (Eyaletlerin ve arazinin idaresi ve Eyalet Süvarisi, Timarlı Sipahisinin zamanla bozulması belirtilecek; Tersane-Ocağı, Donanma; bu arada silâhlar ve kıyafetlere kısaca değinilecektir);

b) İlim, fen, edebiyat ve güzel sanatlar (Medrese, Enderun mektebi, mimarlık, nakkaşlık, çinicilik, oymacılık, kabartmacılık, kakmacılık, hattatlık, tezhipçilik, ciltçilik, müzik, resim, minyatür v.b.);

c) Devletin malî durumu, paralar, tarım, endüstri, ticaret ve ulaşım.

d) Osmanlı İmparatorluğunda Batıya yöneliş:

1. XVII. Yüzyıldan bugüne kadar dünyada fikir ve teknik alanlarında gelişmeler (İngiltere'de demokrasinin gelişmesi; Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşu; Fransız İhtilâli, İhtilâlin getirdiği başlıca yenilikler, demokrasi ve milliyetçilik akımlarının yayılması; ilim, güzel sanatlar, teknik ve endüstri alanlarındaki gelişmeler, sömürgecilik).

2. Türkiye'de Batılılaşma hareketleri (Tanzimat'a kadar).

IV- Tarih Dersinin İşlenmesinde Gerekli Olan Başlıca Araç, Gereç ve Tesisler

1- Ders kitapları, yardımcı kitaplar, müracaat kitapları, mahallî tarihe ait çeşitli eserler, türlü konularda tarihî okuma parçaları, hatıralar, tarihî şiirler, destanlar, piyesler, seyahatnameler, biyografiler, tarihî hikâyeler ve fıkralar, kitabeler, broşürler, dergiler, gazeteler, ansiklopediler, tarih sözlükleri, tarih konuları ile ilgili gazete kupürleri ve fişler, tarih koleksiyonlar.

2- Tarih haritaları, tarih atlasları, tarihî resimler, heykeller, modeller grafikler, kartpostallar.

3- Tarihî paralar, mühürler, pullar, madalyalar, nişanlar, silâhlar, elbiseler, kapkacak v.b. çeşitli tarihî eşya.

4- Filmler, film şeritleri, diyapozitifler, projeksiyonlar, epidiaskoplar, radyo ve televizyon yayınları.

5- Gözlem, araştırma ve inceleme yerleri: müzeler, arşivler, kitaplıklar, tarihî binalar, anıtlar, çeşitli tarihî kalıntılar ve kazı yerleri; tarihî sergiler.

Özellikle, tarihin her döneminde dünya kültür ve medeniyetlerine büyük hizmetlerde ve katkılarda bulunmuş olan milletimizin değerli ve zengin kültür hazinelerini bağrında saklayan güzel yurdumuzun tükenmez bir kaynak olduğu gözönünde tutulmalıdır.

6- Durumu elverişli olan okullarda, tarih öğretimi için tarih köşeleri veya özel derslikler ayrılmalı ve bu odalarda, yukarda sözü geçen başlıca araç ve gereçlerin bulundurulmasına çalışılmalıdır.

TA/AC

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

EK 13

ı : 495	Konu : Liselerin IX. X. XI. sınıflarında Tarih dersi programı hk.
ihi: 20 Aralık 1974	
ceki Kararın sayısı :	
ceki Kararın tarihi :	

18.1.1971 gün ve 1640 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Orta dereceli okullarının, ikinci devre 1.sınıflarının Tarih dersi tanıtım programı ve Tarih öğretiminin amaçları ile kazandıracağı davranış örneklerini içine aldığı altında liselerin IX. X ve XI. sınıfları için IX. Milli Eğitim Şurasında kabul edilen haftalık ders saatlerine göre hazırlanan Tarih programının, ilişik örneğine uygun şekilde kabul edilmesi;

1976-1977 öğretim yılından itibaren IX sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulanması ve buna göre yarışma yolu ile Tarih kitaplarının yazdırılması hususunun Encümen Makamının tasvibelerine arzı tekarrür etti.

Üye
İlmezoğlu

Üye
A.Ülmenoğlu

Üye
E.Al...

Üye
...Oğuzkan

Üye
A.H.Aşkın

Üye
A.Demirtaş

Üye
A.K...

Üye
...Sencer

Üye
...çiçekli

Üye
M.Seçkin

Üye
M.Pekşen

Üye
A. H. Özer

Üye

Uygundur.
20 / 12/1974
Milli Eğitim Bakanı

...12 Aralık 1974

...sayısı : .....

Aslının aynıdır.
/ /197

...ya son sahife

ı: 345	Konu : Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgeleri hk.
hi : 23 Eylül 1976	
eki Kararın sayısı :	
eki kararın tarihi :	

Liselerimizde haftalık ders dağıtım çizelgelerinin 1976-1977 öğ-
tim yılından itibaren bağlı örneklerine göre uygulanması Kurulumuzca
gun görülerek durumun Bakanlık Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

n daş	Başkan Yardımcısı A.Konyalıoğlu	Üye Â.Ölmezoğlu	Üye Ş.Soykal	Üye A.H.Özer
Üye E.Sağlamer	Üye N.Girgin Muhalefet Şerhim ekliedir.	Üye Dr.İ.Sezgin	Üye İ.K.Uğur	
Üye H.N.Bilgen	Üye Ü.Bilgen	Üye Y.Baykul	Üye A.Demirkıran	
Üye Ö.Bayın	Üye M.Has-Er	Üye Ü.Okutan	Üye	

Uygundur.
/ /19
Milli Eğitim Bakanı
Ali Naili Erdem

0. 17.9.1976

Aslının aynıdır.
/ /19

EK 15 78

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

276	**Konu :** 1978-1979 öğretim yılın-
2/10/1978	dan itibaren liselerimizde uygu-
Sayısı sayısı :	lanacak ders dağıtım çizelgeleri
Sayısı tarihi :	

978-1979 öğretim yılından itibaren liselerimizde uygulanacak
tım çizelgeleri ile çizelgelere ilişkin açıklamaların bağlı
göre kabulünün Bakanlık Makamının onayına sunulması kararlaş-

Başkan Yardımcısı — **Üye** A.H.Özer — **Üye** E.Sağlamer — **Üye** Y.Baykul

Üye A.C.Ağın — **Üye** M.İ.Öğüş — **Üye** T.Yiğit — **Üye** H. Yasık

Üye Y.Başar — **Üye** Dr.[illegible] — **Üye** Dr.F.Öz — **Üye**

Üye — **Üye** — **Üye** — **Üye**

Uygundur.
2.10/1978
Milli Eğitim Bakanı
Necdet UĞUR

Aslının aynıdır.
2 /10/19 78

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

EK 16

Sayı : 321	Konu: 1976-1977 öğretim yılından
Tarihi : 2 Ağustos 1976	itibaren, Lise Tarih dersleri müf-
Önceki Kararın sayısı :	redat programının değiştirilmesi
Önceki Kararın tarihi :	hakkında.

1976 - 1977 öğretim yılından itibaren , Lise tarih dersleri öğretiminin ilişik programlara göre yapılması Kurulumuzca uygun görülerek, durumun Bakanlık Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

Başkan Kardaş	Başkan Yardımcısı A.Konyalıoğlu	Üye Â.Ölmezoğlu (raporlu)	Üye Ş.Şoykal	Üye A.H.Özer İzinli
Üye E.Sağlam İzinli	Üye N.Girgin İzinli	Üye Dr.İ.Sezgin İzinli	Üye İ.K.Uğur	Üye M.Bilgen İzinli
Üye Ü.Bilgen	Üye Y.Baykal	Üye A.Demirkıran	Üye Ü.Bayın	Üye M.Has-Er

Uygundur.

2 / 8 /1976

Milli Eğitim Bakanı a.

A.Ninat Akay

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Başkanlığı

EK 17

80

Sayı : 156	Konu : 1982-1983 öğretim yılında ortaeğitim kurumlarında uygulanacak Tarih ve Coğrafya programları.
Tarihi : 19.11.1982	
Önceki Kararın Sayısı :	
Önceki Kararın Tarihi :	

Ortaeğitim kurumlarımızda uygulanmakta olan Tarih ve Coğrafya programlarının, öğrencilerimize kendi tarihimizi, ülkemizi daha iyi tanıtmak ve daha çok sevdirmek amacıyla Türk Tarihine, Türkiye coğrafyasına ve uygarlık tarihine ağırlık verilmek suretiyle yeniden düzenlenmiş şeklinin bağlı örneğine göre kabulü ile programların uygulanmasına bu eğitim yılında okullarımıza ulaştığı andan itibaren başlanması hususunun Bakanlık Makamının onayına sunulması kararlaştırıldı.

Emin SAĞLAMER
Başkan

A.Cengiz AĞIN
Başkan Yardımcısı

Ahmet H.ÖZER
Üye

Ömer OKUTAN
Üye

Ülkü BİLGEN
Üye

Güner UYGUR
Üye

Dr.M.Feyzi ÖZ
Üye

Fahri ZORLU
Üye

Dr.Sezer SACIR
Üye

İhsan ÖZÇUKURLU
Üye

Sabahattin ŞAHİN
Üye

Gürkan TEKİN
Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Müsteşar
Bahir SORGUÇ

Üye

UYGUNDUR

T.C.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM YÜKSEK KURULU

BAŞKANLIĞI

Sayı: 16	Konu: Lise ve Dengi Okullarda okutulan Klâsik-Modern fen programı farkının kaldırılması ve buna göre düzenlenen "Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi"nin kabulü.
Tarih: 6.9.1985	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	
Y.Ö.Y.K. ve S.B.lığı T.T.K. Karar Sayısı: 7/8-1985/150	

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının teklifi üzerine, Lise ve Dengi okullarda okutulan Klasik-Modern fen dersleri program farkının kaldırılması ve buna göre yeniden düzenlenen lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesinin bağlı örneğine göre kabulü kararlaştırıldı.

M.V. DİNÇERLER
Başkan
Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

Z. YAVUZTÜRK
Millî Savunma Bakanı

A.K. ALPTEMOÇİN
Maliye ve Gümrük Bakanı

M.V. DİNÇERLER
Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

M. AYDIN
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

H.H. DOĞAN
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı

M. KALEMLİ
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

M.K. TAŞÇIOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

NOT: Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu 179 Sayılı KHK'nın 4. maddesine göre;

a) "Eğitim sistemi ile eğitim ve öğretim plan ve programlarının esaslarını tespit etmek ve uygulamasını değerlendirmek",

b) "İlk ve orta dereceli genel, meslekî ve teknik okulların ve eğitim kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını incelemek ve onaylamak"....

150	Konu: Lise ve Dengi Okullarda okutulan Klâsik-Modern fen programı farkının kaldırılması ve buna göre düzenlenen "Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi".
7/6/1985	
Kararın Sayısı:	
Kararın Tarihi:	

Lise ve Dengi okullarımızda okutulan Klâsik-Modern fen dersleri ...ram farkının kaldırılarak, yeni tek tip fen dersleri programları ...lamak ve bu değişikliğe göre, yeniden düzenlenen Lise Haftalık ... Dağıtım Çizelgesinin, 1985-1986 öğretim yılından itibaren kade... olarak uygulamaya konulmak üzere Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu... unulması hususunun Makamın tasvibine arzı kararlaştırıldı.

...an TEKİN	Ömer ÖKUTAN	Orhan ÇAMLIOĞLU	Doç.Dr.Atilla ÖZMEN
...an V.	Üye	Üye	Üye
...Doç.Dr.Mehmet URAL	Aysal AYTAÇ	...ehmet ...LGUN	Yrd.Doç.Dr.Hikmet ÖZDEMİR
Görevli	Üye	Üye	Üye Görevli
...t ERDOĞAN			
Üye	Üye	Üye	
Üye	Üye	Üye	

LİSE HAFTALIK DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

150
7.8.85

DERSLER	IX.Sınıf	X.Sınıf		XI.Sınıf		
		FEN.	ED.	MAT.	FEN.	ED.
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	3	3	6
Sosyoloji	-	2	2	-	-	-
Felsefe Grubu	-	-	-	3	3	6
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	2	2	2
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	1
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Matematik	5	6	3	7	3	2
Biyoloji	3	-	2	-	4	-
Fizik	3	4	2	4	3	2
Kimya	3	3	2	3	4	2
Yabancı Dil	5	4	4	3	3	4
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1
Trafik Güvenlik Bilgisi	-	1	1	1	1	1
Terörizm Dersi	-	-	-	1	1	1
Sağlık Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Seçmeli Dersler	2	2	2	1	1	1
Toplam	35	35	35	35	35	35
Önderlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3	3	3	3

* Türk Dili ve Edebiyatının, IX.Sınıf ile X. ve XI. sınıf Edebiyat derslerinde 2 saati Kompozisyona, diğer sınıflarda 1 saati Kompozisyona, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

** Seçmeli derslerde [illegible] açılabilmesi için en az 15 öğrencinin dersi seçmesi gerekir.

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı: 102	Konu: Lise ve dengi okullar ile bu okulların bazılarının bünyelerinde bulunan ortaokulların Haftalık ders dağıtım çizelgelerinin kabulü.
Tarihi: 12.5.1986	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	

Kurulumuzun 11.9.1985 tarih ve 173; Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulunun 26.9.1985 tarih ve 19 sayılı kararlarıyla kabul edilen, tek tip Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri öğretim programlarının, 1985-1986 öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulması; ayrıca, Kurulumuzun 24.4.1986 tarih ve 99 sayılı kararı ile de 1986-1987 öğretim yılında bütün okullarda Beden Eğitimi ders saatlerinin artırılması sebebiyle lise ve dengi okullarla bu okulların bazılarının bünyelerinde bulunan ortaokulların yeniden düzenlenen haftalık ders dağıtım çizelgelerinin bağlı örneklerine göre kabulü hususunun Bakana arzı kararlaştırıldı.

S. Orhan TEMİZ Başkan	Ömer OKUTAN (Raporlu) Üye	Orhan ÇAKIROĞLU Üye	Doç.Dr.Atilla ÖZMEN Üye
Mehmet DEVELİOĞLU Üye	Hamdi BİNAY Üye	Yrd.Doç.Dr.Mehmet GİRAİL Üye	
Haydar TÜRKMEN Üye	Yrd.Doç.Peyman EREN Üye	Özcan METE Üye	
Ahmet ERDOĞAN Üye			

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ

	IX. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf		
		FEN.	ED.	MAT.	FEN	ED.
...i ve Edebiyatı	5	4	6	3	3	6
...i	-	2	2	-	-	-
...rubu	-	-	-	3	3	6
...rd ve Ahlâk	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
...lâp Tarihi ve ...lük	1	1	1	2	2	2
...mi	-	-	2	-	-	1
...	2	2	2	2	2	2
...	5	6	3	7	3	2
...	3	-	3	-	4	-
	3	4	2	4	3	2
...	3	3	2	3	4	2
...il	5	4	4	3	3	4
...timi	3	3	3	2	2	2
...venlik Bilgisi	-	1	1	1	1	1
...rsi	-	-	-	1	1	1
...lgisi	1	1	1	1	1	1
...Dersler	2	2	2	1	1	1
	36	36	36	36	36	36
... Eğitici ...r	3	3	3	3	3	3

...Dili ve Edebiyatının, IX. Sınıf ...le X. ve XI. Sınıf Edebiyat kolların- ... Kompozisyona, diğer sınıflarda 1 saati kompozisyona, diğer saatler ...ebiyat çalışmalarına ayrılır.

...seli derslerde sınıf açılabilmesi için en az 25 öğrencinin o dersi ...rmesi ...r.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı : 118	Konu : Bazı Okullara ait yeni haftalık ders çizelgelerinin kabulü ve bu okullara ait eski haftalık ders dağıtım çizelgelerinin yürürlükten kaldırılması.
Tarihi : 30.6.1987	
Önceki Kararın Sayısı :	
Önceki Kararın Tarihi :	

1. Haftalık ders saatleri ile çeşitlerinin yeniden belirlenmesi amacıyla düzenlenen, "Ortaokul, İlköğretim Okulu, Akşam Ortaokulu, Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Liseleri Orta Kısım, İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım, Anadolu İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım, Kız Meslek Liseleri Orta Kısım, Terzilik Meslek Lisesi Orta Kısım, Ticaret Liseleri Orta Kısım, Anadolu Ticaret Liseleri Orta Kısım ve Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi Orta Kısım ile Lise, Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Liseleri, Yabancı Dil Kolu Uygulaması Yapan Liseler ve Akşam Liseleri" haftalık ders çizelgelerinin, 1987-1988 öğretim yılından itibaren bütün sınıflarda uygulanmak üzere bağlı örneklerine göre kabulü ve ayrıca Çok Amaçlı Lise uygulamasına son verilerek bu liselerin genel liseye dönüştürülmesi için Eğitim ve Öğretim Yüksek Kuruluna Sunulması;

2. Kurulumuzun 21.4.1986 tarih ve 91; 12.5.1986 tarih ve 102 sayılı kararlarında yer alan ve yukarıda adları geçen okullara ait haftalık ders dağıtım çizelgelerinin yürürlükten kaldırılması;

hususlarının Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

S.Gürkan TEKİN Başkan	Ömer OKUTAN Üye	Orhan ÇAKIROĞLU Üye	Hamdi BİNAY Üye
Ahmet İSEVGİ Üye	Güler ŞENÜNVER Üye	Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Yrd.Doç.Dr.Mehmet URAL Üye	Abdülkadir TÜRKMEN Üye	Yrd.Doç.Peyman EREN Üye	
Özcan METE Üye	Ahmet ERDOĞAN Üye		

Metin [illegible]

EĞİTİM VE ÖĞRETİM YÜKSEK KURULU
BAŞKANLIĞI

87

Sayı: 39	Konu: Bazı okullara ait yeni haftalık ders çizelgelerinin kabulü.
Tarih: 7.7.1987	
Önceki Kararın Sayısı: -	
Önceki Kararın Tarihi:	
M.E.G. ve S.B.liği T.T.K. Karar Sayısı:	

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının teklifi üzerine, haftalık ders saatleri ile çeşitlerinin yeniden belirlenmesi amacıyla düzenlenen "Ortaokul, İlköğretim Okulu, Akşam Ortaokulu, Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Liseleri Orta Kısım, İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım, Anadolu İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım, Kız Meslek Liseleri Orta Kısım, Terzilik Meslek Lisesi Orta Kısım, Ticaret Liseleri Orta Kısım, Anadolu Ticaret Liseleri Orta Kısım ve Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi Orta Kısım ile Lise, Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Liseleri, Yabancı Dil Kolu Uygulaması Yapan Liseler ve Akşam Liseleri" haftalık ders çizelgelerinin, 1987-1988 öğretim yılından itibaren bütün sınıflarda uygulanmak üzere bağlı örneklerine göre kabulü ve ayrıca Çok Amaçlı Lise uygulamasına son verilerek bu liselerin genel liseye dönüştürülmesi kararlaştırıldı.

M.EMİROĞLU
Başkan
Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

Z. YAVUZTÜRK
Millî Savunma Bakanı

K.KALPTEKİOĞLU
Maliye ve Gümrük Bakanı

M.EMİROĞLU
Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

M.KALEMLİ
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

M.M. DOĞAN
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı

M.TAŞÇIOĞLU
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

A.M.YILMAZ
Kültür ve Turizm Bakanı

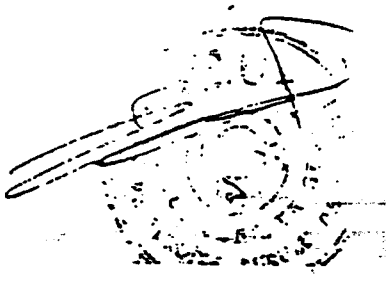
Not: Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu 179 Sayılı Kanunun 40. maddesine göre,
a) "Eğitim sistemi ile eğitim ve öğretim plan ve programlarının esaslarını tespit etmek ve uygulamasını değerlendirmek",
b. "İlk ve orta derece... genel, mesleki ve teknik okullarla ve eğitim kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını... hazırlamak ve değiştirmek...."
üzere kurulmuştur.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ

DERSLER	SINIFLAR 4	5 FEN	5 Sos.B. ve ED.	6 MAT	6 FEN	6 Sos.B. ve ED.
1. Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	6	4	4	6
2. Psikoloji	-	1	2	-	-	-
3. Felsefe Grubu	-	-	-	-	-	6
4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	1	1	1	1	1	1
5. Tarih	2	2	2	2	2	2
6. T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	2	2	2
7. Sanat Tarihi	-	-	2	-	-	2
8. Coğrafya	2	-	3	-	-	3
9. Matematik	5	6	3	7	3	-
10. Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	3	-	-	-	4	-
11. Fizik	3	4	-	4	3	-
12. Kimya	2	3	-	3	4	-
13. Yabancı Dil	5	4	5	3	3	4
14. Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2
15. Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	1	-	-	-
16. Seçmeli Dersler	2	4	4	4	4	4
T O P L A M	33	33	32	32	32	32

NOT : 1. Öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere, öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar, haftalık ders saatleri dışında yürütülür. Rehberlik ve Eğitici Çalışmalarla ilgili faaliyetleri yürüten öğretmenler, bu görevlerine karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu ders görevi, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, 2 saati Kompozisyon, diğer saatler Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

IV. Ünite : Türkiye'de Madenler ve Enerji Kaynakları :
1. Madenciliğin Türkiye Ekonomisindeki Yeri.
2. Başlıca Madenlerimiz.
Demir,
Bakır,
Krom,
Boksit,
Bor Mineralleri,
Boraks,
Kükürt
Kurşun,
Çinko,
Civa,
Manganez,
Volfram,
Antimon,
Amyant,
Zımpara Taşı,
Barit,
Tuz ve Diğerleri.
3. Enerji Kaynaklarımız.
Taşkömürü,
Linyit,
Petrol,
Tabii Gaz,
Su Gücü,
Jeotermal Enerji,
Radyoaktif Mineraller ve Atom Enerjisi,
Güneş Enerjisi.

V. Ünite : Türkiye'de Endüstri :
1. Endüstrinin Kurulması İçin Gerekli Şartlar.
2. Türkiye'de Endüstrinin Kuruluş ve Gelişmesi.
3. Türkiye'deki Endüstri Kolları :
a. Besin Endüstrisi,
b. Tütün ve İspirtolu İçkiler Endüstrisi,
c. Dokuma, Deri ve Giyim Endüsrisi,
d. Maden Endüstrisi,
e. Mükina Endüstrisi,
f. Kimya Endüstrisi,
g. Orman Ürünleri Endüstrisi,
h. Çimento, Cam, Seramik Endüstrisi vb..
4. Endüstrinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri.

VI. Ünite : Türkiye'de Ulaşım :
1. Türkiye'de Ulaşımı Etkileyen Tabii ve Beşeri Şartlar.
2. Türkiye'de Kara Ulaşımı :
a. Karayolları,
b. Demiryolları.
3. Türkiye'de Deniz Ulaşımı.
a. Başlıca Liman ve İskelelerimiz.
b. Ticaret Filomuz.
4. Türkiye'de Hava Ulaşımı ve Hava Limanlarımız.

VII. Ünite : Türkiye'de Ticaret :
1. İç Ticaret.
2. Dış Ticaret.
a. Aldıklarımız,
b. Sattıklarımız.
3. Transit Ticareti.

VIII. Ünite : Türkiye'de Turizm :
a. Türkiye'nin Dünya Turizmindeki Yeri.
b. Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri,
c. El Sanatları.

II. BÖLÜM

ÜLKELER

Ülkeler incelenirken aşağıdaki hususlar gözönünde bulundurulacaktır.

A. Kıtalar ve coğrafi bölgeler incelenirken, bölgenin yeri belirtildikten sonra tabiat şartlarına, beşeri ve ekonomik hayat üzerindeki etkileri oranında değinilecektir.

B. Programdaki ülkelerin yeri belirtilerek, beşeri ve ekonomik coğrafyası hakkında kısa ve özlü bilgiler verilecek, ekonomik etkinlikleri bakımından Türkiye ile karşılaştırmalar yapılacaktır. Ülkemizle tarihi, kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkileri bulunan ülkeler üzerinde yeterince durulacaktır. Bu arada Türklerin bulunduğu yerler belirtilecektir.

I. Ünite : Avrupa'nın Başlıca Ülkeleri :
1. Güney Avrupa :
İtalya.
2. Orta Avrupa :
Federal Almanya,
İsviçre.
3. Batı Avrupa :
Fransa,
İngiltere,
Hollanda.
4. Kuzey Avrupa :
İsveç,
Norveç.

II. Ünite : Yeni Dünya Kıtaları :
1. Kuzey Amerika :
Amerika Birleşik Devletleri
Kanada.
2. Güney Amerika :
Brezilya.
3. Avustralya :

III. Ünite : Milletlerarası Kuruluşlar ve Türkiye :
1. Birleşmiş Milletler.
2. NATO.
3. Varşova Paktı.
4. OECD.
5. Avrupa Konseyi.
6. Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar - AET).
7. COMECON.

TALİM VE TERBİYE BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 108 Karar Tarihi : 5.7.1983

Konu : Ortaöğretim kurumları Tarih programının kabulü.

Ortaöğretim kurumları Tarih programının bağlı örneğine göre kabulü ile 1983 - 1984 öğretim yılında uygulamaya konulması hususunun Bakanlık Makamının onayına sunulması kararlaştırıldı.

OLUR
8.7.1983

Hasan SAĞLAM
Milli Eğitim Bakanı

ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMI

AMAÇ :

Öğrencilere;

1. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine, kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak; onların millî duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak;

2. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;

3. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine, dünya milletleri içinde layık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün di-

rektifleri uyarınca "Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek;

4. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

5. Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak;

6. Tarihi olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı görememeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

7. Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

8. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilincini ve davranışını kazandırmak;

9. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren, sorunlar yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

AÇIKLAMALAR :

Dersin işlenişinde;

1. Tarih öğretiminin, Türk Millî Eğitiminin amaçlarını gerçekleştirmedeki yeri ve önemi gerçek anlamda kavratılacak, tarih kültürünün, fen ve toplum bilimleriyle uğraşanlara da ışık tutarak onların düşünce ufuklarını genişleteceği açıklanacak; Atatürk'ün bu gerçekleri bilen bir kişi olarak tarih öğretimine, özellikle Türk tarihine verdiği önem belirtilecektir.

2. Tarihi olayların, sosyal, hukuki, ekonomik, dinî, fikrî sorunlar bütünü olduğu öğretilecektir.

3. Kültür ve medeniyetlerle ilgili konular işlenirken, medeniyetin, insanlığın ortak malı olduğu açıklanacak, çağdaş dünyamıza yaptığı etkiler vurgulanacaktır.

4. Müfredat programının amaç ve konularından da anlaşılacağı gibi tarih dersinin temelini Türk ve Türkiye tarihi oluşturmaktadır. Ancak, teferruatlı bir siyasî tarih anlayışı yerine, daha çok kültür ve medeniyet tarihimiz üzerinde durulacaktır.

5. Diğer milletlerin tarihleri işlenirken de aynı uygulama esas olacak; konulara Türk ve dünya tarihi açısından önemleri ölçüsünde ağırlık verilecek ve gerektiğinde Türk tarihi ile karşılaştırmalar yapılacaktır.

6. Türk milletinin başarıları gözönüne getirilecek, milletimizin geleceğine güvenen, üstün ahlâk değerlerini benimsemiş, hürriyet ve demokrasi anlayışını kavramış, millî bilince sahip, aydın, uyanık, sorumluluk almaya kararlı vatandaşlar yetiştirme görevi ön planda tutulacaktır.

7. Türklerin tarihte ve tarihin akışı üzerinde oynadıkları büyük rol vurgulanarak, çeşitli zamanlarda ve yerlerde ayrı ayrı devletler kurmalarına rağmen, kendilerine özgü kültür ve medeniyetlerini bozmadıkları, gittikleri yerlerde de yaydıkları ve günümüze kadar uzanan millî bir kültür meydana getirdikleri belirtilecek; bu arada insanlığa, İslâm kültür ve medeniyetinin gelişmesine, yayılmasına yaptıkları hizmetler anlatılacaktır.

8. Atalarımızın, yurdumuzu ve milletimizi, yüceltmek, geliştirmek ve gerektiğinde savunmak için ne kadar çok emek ve canla başa mücadele ettikleri ve onlara ne kadar borçlu olduğumuz örnekler verilerek belirtilecek; öğrencilerde atalarımızdan bize miras kalan ve gelenekleşmiş çalışkanlık, cesaret, güçlükleri yenme, fedakârlık ve onurluluk gibi meziyetlerini devam ettirme bilinci uyandırılacaktır.

9. Büyük devletler, imparatorluklar kurmuş ve medeniyetler yaratmış, şanlı zaferler kazanmış milletimizin, zaman zaman büyük şanssızlıklara, haksızlıklara da uğramış olduğuna, fakat tarihin derinliklerinden gelen ve büyük bir millet olmanın verdiği güçle olağanüstü canlılık kudreti gösterdiğine, tarihten ve doğuştan gelen yetenekleriyle her zaman dimdik ayakta durduğuna öğrencilerin dikkatleri çekilecektir.

10. Öğrencilere, Türk devletinin devamlılığı gerçeği vurgulanacak; Cumhurbaşkanlığı forsunun anlamı, yeri geldiğinde açıklanacaktır.

11. Osmanlı Devletinin duraklama, gerileme ve çöküş devirleri incelenirken, bunların sebepleri, tarihi gerçekler doğrultusunda ve açıkça gözler önüne serilecek; ancak o devirlerde yaşamış Türk büyüklerinin, siyasi, kültür ve medeniyet tarihimiz açısından yaptıkları hizmetler öğünçle anlatılacaktır.

12. Siyasi olayların seyrinden çok sebep-sonuç ilişkileri üzerinde durulacak; teferruat sayılabilecek tarihlerle yer ve kişi isimleri ezberletilmeyecektir.

13. Dünyanın değişik bölgelerinde, aynı çağda meydana gelen tarih olaylarının, insanların düşünüş ve yaşayışlarına etkileri ve daha sonraki toplumlarda meydana getirdiği değişiklikler üzerinde durulacaktır.

14. Olaylar anlatılırken, benzer dünya olayları da gözönünde bulundurularak bunlar arasında sebep-sonuç ilişkileri yönünden karşılaştırma yapılacak, tarihte birçok sorunun birbiriyle bağlantılı olduğuna öğrencilerin dikkati çekilecektir.

15. 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da meydana gelen sosyal ve siyasî nitelikteki olayların, toplum yapısıyla ilişkileri anlatılacak; bu olayların sonucunda ortaya çıkan fikirlerin Osmanlı İmparatorluğunu da etkileyerek devlet bünyesinde ve toplumda birtakım yenileşme hareketlerini başlattığı, çağdaş hukuk düzenine ve demokrasiye geçişin ilk temellerinin atıldığı belirtilecektir.

16. 20. yüzyılın ilk yarısında yurtta ve dünyada meydana gelen olaylardan sözedilirken, devletlerarası siyasi ve ekonomik çıkar çatışmalarının dünya tarihini nasıl etkilediği, devletlerarası tabloyu nasıl değiştirdiği açıklanacak; bazı büyük devletlerin bloklaşmaları, Türk milletinin bu bloklaşmaya karşı verdiği varolma savaşının ve demokrasiyi kurma yolunda gösterdiği çabaların önemi belirtilecek, öğrencilere millî bağımsızlığımıza ve demokrasiye sahip çıkma bilinci aşılanacaktır.

17. Öğrencilere, yurttaşlık ödevleri kavratılacak, yurt ve cumhuriyet sevgisi, kanun ve nizam duygusu telkin edilecektir.

18. Coğrafi etmenlerin ve ülkelerin jeopolitik durumunun bu bölgelerde kurulan medeniyetleri nasıl etkileyeceği, tarihi olayların akışını değiştirmedeki rolleri örneklerle açıklanacak; bu arada yurdumuzun jeopolitik konumuna da dikkat çekilerek bu durumun Türk ve dünya tarihi açısından önemi belirtilecektir.

19. Türk İnkılâbının başlangıcı ile ilgisi olan Osmanlı İmparatorluğunun durumu, devlet adamları ve devlet kurumları konuları işlenirken; Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programının başında yeralan "AÇIKLAMALAR"daki, konu ile ilgili hususlara bağlı kalınmasına özen gösterilecektir.

20. Kendi tarihimizdeki ünlü devlet adamları, kahramanlar, ıslahatçılar veya başka kavim ve milletlerin "Büyük" ünvanını almış krallar ve imparatorları ile Atatürk'ün kişiliği; onların bıraktığı eserlerle, İnkılâbımızın yenilikleri karşılaştırılacak, bu karşılaştırma yapılırken kişiler ve kurumlar bulundukları zamana göre değerlendirilecek, Atatürk'ün 20. asırdaki üstün kişiliği vurgulanacak ve İnkılâbının essizliği belirtilecektir.

21. İkinci Anayurdumuz olan Türkiye'nin tarihinde dönüm noktasını oluşturan Malazgirt ve Miryokefalon savaşları anlatılırken Kurtuluş Savaşı'mızın sonundaki Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesinin önemine de değinilecektir.

22. Anadolu'nun fethi konusunda, bugünkü yurdumuzun Bizanslılardan alınışı anlatılırken, Anadolu'da Bizans boyunduruğu altında yaşamış olan Ermenilerle bir sorunumuzun olmadığı üzerinde durulacak; son zamanlarda dış güçlerle desteklenip yabancı ülkelerde eğitilen ve müşavirliklerimizde girişimleri kanlı cinayetler sarmışında Türk milletinin, belirli terör odaklarınca düşünülen siyasi oyunların tuzağına düşmeyeceği açıklanacak; Türk milletinin her zaman olduğu gibi davasındaki haklılığının kabulünü sabırla beklediği belirtilecek; yaratılmak istenen olaylar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde işlenen

ve bu konu ile ilgili kısımların ışığı altında değerlendirilecektir.

23. Tarihimizde gurur duyduğumuz kahramanlıklar anlatılırken yerine göre, En Büyük Kahraman Atatürk ile ilişki kurulacaktır.

24. 1683 yılındaki Viyana bozgunu ve ardarda başlayan yenilgilerimiz açıklanırken Osmanlı topraklarındaki geri çekilmenin Sakarya Meydan Muharebesi ile son bulduğu ve Türk milletinin ters giden talihinin, Büyük Kurtarıcımız Atatürk ile değiştiği açıklanacaktır.

25. Kanuni Sultan Süleyman zamanında bir lütuf olarak Fransızlara verilen kapitülasyonlardan bahsedilirken, daha sonra devletimizin ekonomik yönden sömürülmesine yolaçan bu anlaşmanın Lozan Barış Antlaşması ile kaldırıldığı üzerinde durulacaktır.

26. Osmanlı İmparatorluğunda yapılan ıslahat hareketleri bilhassa II. Mahmut zamanındaki yeniliklerle Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerindeki değişiklikler açıklanırken; bu değişiklikler ve düzenlemeler Atatürk İnkılâbı'nın getirdiği yeniliklerle karşılaştırılacak ve Atatürk'ün inkılâpçı kişiliği önemle belirtilecektir.

27. Kültür ve sanat hareketleri üzerinde durulurken: Cumhuriyet Devri kültür ve sanatımızla karşılaşturmalar yapılacak, Atatürk zamanında başlatılan bu tür yeniliklerin değeri kavratılacaktır.

28. Bütün bunlarla beraber İnkılâp Tarihimizin temelinde bulunan genel tarihimizle ilgili konuların giriş, sonuç bölümleriyle bağlantı kurulacak kısımlarında yerine göre, Atatürk'ün büyüklüğü ve İnkılâbındaki etkinlikler belirtilecektir.

29. Tarihî olayların kuru bir anlatım biçimiyle ve kalıplaşmış kronolojik olaylar zinciri halinde öğrenciye aktarılmasından, ezberletilmesinden, öğretmeni ve öğrenci çoğunluğunu pasif durumda bırakan öğrenci takrirlerinden kaçınılacak; bunun yerine soru-cevap, diyalog, grup çalışmaları ve yerine göre etkin takrir yöntemiyle öğrenci çoğunluğunun derse sürükü sağlanıp önemli görülen konular tarihî menkıbe, hatıra, şiir ve fıkralarla zenginleştirilmek suretiyle derse ilgileri çekilecektir.

30. Konular harita üzerinde işlenecek, olayların plânları ve krokileri çizilecek, gerektiğinde konularla ilgili olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullara tavsiyesi uygun görülen kitap, ansiklopedi, dergi ve broşür gibi kaynaklar ile varsa film ve slaytlardan yararlanılacaktır.

31. Çevredeki tarihî yer, anıt ve eserler gidilip görülecek, müzelerdeki tarihî eser ve belgeler gösterilecek öğrencilerin geçmişi kolaylıkla gözönüne getirmelerine ve böylece yapıcı ve yaratıcı çalışmaları için malzeme edinmelerine imkân ve fırsat verilecektir.

32. Eski eserlerle anıtların birer tarihî belge olduğuna öğrencilerin dikkati çekilecek, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korunmanın millî bir görev olduğu fikri aşılanacaktır.

33. Sınıflardaki ünite sayısı toplamı bir bütün kabul edilerek, ünitelerin herbirine yaklaşık olarak aşağıda gösterilen şekilde ağırlık verilecektir.

Ünite	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
I	%8	%21	%25
II	%5	%7	%7
III	%20	%29	%23
IV	%5	%9	%35
V	%25	%35	%5
VI	%12	—	—
VII	%25	—	—
Toplam	%100	%100	%100

KONULAR

LİSE I

I. Ünite: Tarihe Giriş:

A. Tarihin Tanımı, Konusu, Tarihe Yardımcı Bilimler, Tarih Öğretiminin Önemi (Türk tarihini öğrenmenin gerekliliği üzerinde özellikle durulacaktır.)

B. Tarihin Başlangıcı ve Devirleri.
1. Tarih Öncesi Devirler.
2. Tarih Devirleri.

C. Tarihte Takvime Başlangıç ve Türklerin Bugüne Kadar Kullandıkları Takvimler.

II. Ünite: Türklerin Anayurdu (İlk Yurdu) ve Göçler:

(Türklerin İlk Yurdu "Orta Asya" ve Göçler.)

A. Anayurdun (İlk Yurdun) Sınırları ve Anayurtta (İlk Yurtta) Kurulan İlk Medeniyetler.

B. Göçler ve Göçlerden Sonra Anayurdun (İlk Yurdun) Durumu.

III. Ünite: Asya ve Mısır'da Kurulan İlk Medeniyetler:

(Buralarda kurulan devletlerin siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek; daha çok medeniyetleri ve özellikle Anadolu medeniyeti üzerinde durulacaktır.)

A. Çin ve Hint Medeniyetleri.
B. İskit Medeniyeti.
C. Mezopotamya Medeniyeti.
D. Mısır Medeniyeti.
E. İran Medeniyeti.
F. Anadolu Medeniyeti (Truva, Alişar, Alacahöyük ve yazılı döneme geçişten sonraki ilk medeniyetler Hititler - Frigler - Lidyalılar - Urartular - İyonlar.)
G. Fenike ve İbrani Medeniyeti.

IV. Ünite: Ege ve Roma Medeniyetleri:

(Siyasî tarihlerine sadece kuruldukları yer ve kurucuları açısından yer verilecek, özellikle medeniyetleri işlenecektir.)

A. Ege Medeniyeti (Girit, Miken, Yunan Medeniyetleri.)
B. Büyük İskender ve Hellenistik Dönem Medeniyeti.
C. Roma Medeniyeti (Hristiyanlığın doğuş ve yayılışına da yer verilecektir.)

V. Ünite: İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletleri:

A. Türk Adının Anlamı ve Kökeni.
B. Hunlar:
1. Asya Hunları.
2. Kavimler Göçü, Sebepleri, Sonuçları ve Avrupa Hunları.
C. Göktürkler.
D. Uygurlar.
E. Diğer Türk Devletleri: (Bu devletlerin ne zaman, nerede kuruldukları, ne zaman ve kimler tarafından yıkıldıkları işlenecektir.)
1. Kırgızlar.
2. Sibirler.
3. Akhunlar.
4. Avarlar.
5. Hazarlar.
6. Bulgarlar.
7. Türgişler.
8. Karluklar.
9. Macarlar.
10. Peçenekler.
11. Uzlar (Oğuzlar)
12. Kumanlar.

IV. Ünite: İslâmiyetten Önce Kurulan Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet:

A. Devlet ve Toplum Yapısı. Devlet teşkilâtı, örfleri ve adetleri işlenecektir.)
B. Ordu.
C. Din ve İnanış.
D. Hukuk.
E. Dil, Edebiyat (İlk Türk yazılarına yer verilecektir.)
F. Sanat.
G. Ekonomi ve Ticaret.

VII. Ünite: İslâm Tarihi:

A. İslâmiyetten Önce Ortadoğu'nun siyasî durumu.
(Teferruata girmeden genel durumları itibariyle yer verilecektir.)
1. Bizans İmparatorluğu.

2. Sasaniler.
3. Arap Yarımadasındaki Devletler.

B. İslâmiyetten Önce Arap Yarımadasında Kültür ve Medeniyet.
1. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
2. Devlet Yönetimi.
3. Dil ve Edebiyat.
4. Din ve İnanış.

C. İslâmiyetin Doğuşu ve Gelişmesi.
1. Hz. Muhammed'in Hayatı.
2. İslâmiyetin Doğuşu, Esasları ve Hicret.
3. Hz. Muhammed'in Seferleri ve son zamanları.
4. Dört Halife Devri.
5. Emeviler, Abbasiler ve Endülüs Emevileri. (Siyasi tarihlerine bu zamandaki Türk-Arap ilişkileri yönünden ağırlık verilecektir.)
6. Abbasiler Devrinde Türklerin Etkinliği ve Hizmetleri.

D. İslâm Kültür ve Medeniyeti (Türklerin İslâm kültür ve medeniyetine etkileri, hizmetleri üzerinde önemle durulacaktır.)
1. Devlet Yönetimi.
2. Ordu.
3. Eğitim-Öğretim.
4. Dil, Edebiyat ve Bilim.
5. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
6. Sanat.
7. İslâm Kültür ve Medeniyetinin Dünya Kültür ve Medeniyetindeki Yeri.

LİSE II

I. Ünite: Türklerin İslâmiyete Girişleri ve İlk Türk-İslâm Devletleri:

A. Türklerin İslâmiyete Girişleri ve Talas Savaşı.

B. İlk Türk-İslâm Devletleri. (Büyük Selçuklu İmparatorluğu dışındakiler anahatlarıyla işlenecek, bu arada Samanoğulları devleti de anlatılacaktır.)
1. Karahanlılar.
2. Gazneliler.
3. Tulunoğulları, Akşitler.
4. Büyük Selçuklu İmparatorluğu.
a) Oğuzlar.
b) Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu ve Genişlemesi.
c) Dağılışı (İmparatorluğun dağılışından sonra ortaya çıkan Horasan, Irak, Suriye, Kirman, Anadolu Selçukluları ve Atabeylikler Sadece kuruldukları yerler ve isimleri açısından belirtilecektir.)

C. İlk Türk-İslâm Devletlerinde Kültür ve Medeniyet.
1. Devlet Yönetimi.
2. Ordu.
3. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
4. İlim ve Kültür.
5. Dil ve Edebiyat.
6. Sanat.

II. Ünite: Ortaçağda Avrupa:

A. Kilise ve Papalık.

B. Feodalite.

C. Fikir ve Sanat Hareketleri. (Türk-İslâm kültürü ile mukayeseli olarak anlatılacak, bu arada Bizans kültür ve medeniyetine de yer verilecektir.)

D. Haçlı Seferleri.
1. Sebepleri.
2. I., II., III., IV. Haçlı Seferleri.
3. Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemli Sonuçları.

III. Ünite: Türkiye Tarihi:

A. Anadolu'ya İlk Türk Akınları (1071 tarihine kadar)

B. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinişleri (Malazgirt Savaşı'nın önemi vurgulanacaktır.)

C. Anadolu'da İlk Türk Beylikleri: Saltuklular, Mengücekler, Danişmentliler, Artuklular. (Bunların kuruldukları yer ve Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri üzerinde durulacaktır.)

D. Anadolu Selçuklu Devleti.
1. Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş ve Gelişme Devri (Miryokefalon Savaşı'nın önemi vurgulanacaktır.)
2. Anadolu Selçuklu Devletinin Dağılışı (Kösedağ Savaşı'nın önemi vurgulanacaktır.)
3. Anadolu Selçuklu Beylikleri Dönemi (Osmanlı, Karaman, Germiyan, Karesi, Hamitoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları ve diğer beylikler.)
4. Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Türk Denizciliği.
5. Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Türk Medeniyeti.
a) Devlet Yönetimi.
b) Sosyal ve Ekonomik Hayat.
c) Din.
d) Fikir, Dil ve Edebiyat.
e) Sanat.

IV. Ünite: Orta Asya ve Yakın Doğuda Kurulan Diğer Devletler: (Kuruldukları zaman, yer ve kurucuları belirtilecek, kültür ve medeniyetlerine ise daha geniş yer verilecektir.)
1. Fatimiler.
2. Eyyubiler.
3. Memlûklar.
4. Harzemşahlar.
5. Moğol İmparatorluğu.
6. Timur İmparatorluğu (Hindistan'da kurulan Türk Babür İmparatorluğu da Timur İmparatorluğu ile birlikte işlenecektir.)
7. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri.

V. Ünite: Osmanlı Devleti (Kuruluştan Fatih Dönemine Kadar)

A. Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Anadolu ve Balkanlar'ın Genel Durumu.
1. Anadolu'nun Durumu.
2. Balkanlar'ın Durumu.

B. Osmanlı Devletinin Kuruluş Dönemi.
1. Osmanlıların Menşei.
2. Devletin Kuruluşu.
3. Rumeli'ye Geçiş ve Anadolu'da Yayılma Siyasetinin Başlaması. (Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat dönemleri)
4. Yıldırım Beyazıt Dönemi.
a) Anadolu'da Türk Birliğini Kurma Çalışmaları.
b) Balkanlar'da Gelişme.
c) Ankara Savaşı, Sonuçları ve Fetret Devri.
5. Devlet Hakimiyetinin ve Ülke Bütünlüğünün Yeniden Sağlanması. (Çelebi Mehmet, II. Murat dönemleri.

C. Kuruluş Döneminde Osmanlı Kültür ve Medeniyeti.
1. Devlet Yönetimi.
2. Toprak Yönetimi.
3. Maliye.
4. Ordu.
5. Eğitim-Öğretim, Kültür, Dil ve Edebiyat.
6. Hukuk.
7. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
8. Sanat.

LİSE III

I. Ünite: Osmanlı İmparatorluğu (XVII. Yüzyıla Kadar:)

A. İmparatorluğa Geçiş ve Yükselme Devri.
1. Fatih Dönemi.
a) İstanbul'un Fethi, Sebepleri, Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemli Sonuçları.
b) Batıda Gelişme.
c) Anadoluda Gelişme.
d) Denizlerde Gelişme.
2. II. Beyazıt Dönemi.
a) Cem Olayı.
b) Osmanlı-Memlük, Osmanlı-İran, Osmanlı-Venedik ilişkileri.

93

3. Yavuz Sultan Selim Dönemi.
a) Yavuz'un Devletin Başına Geçmesi.
b) İran Seferi.
c) Mısır Seferi ve Halifeliğin Osmanlılara Geçmesi. (Yavuz Sultan Selim'in doğu siyaseti vurgulanacaktır.)
4. Kanuni Dönemi.
a) İç İsyanlar.
b) Batıda Gelişmeler, Osmanlı - Fransız ilişkileri ve Kapitülasyonlar.
c) Doğuda Gelişmeler.
d) Denizlerde Gelişmeler.
5. Diğer Siyasi Gelişmeler ve Sokullu Mehmet Paşa (Bu dönemdeki savaşlar, antlaşmalar ve diğer olaylar teferruata girilmeden özellikle sebep - sonuç ilişkileri yönünden işlenecek ve konulara Türk tarihindeki önemleri oranında ağırlık verilecektir.)

B. Osmanlı Kültür ve Medeniyeti.
1. Devlet Yönetimi.
2. Memleket Yönetimi.
3. Toprak.
4. Maliye.
5. Ordu ve Donanma.
6. Hukuk.
7. Eğitim - Öğretim.
8. Dil ve Edebiyat.
9. İlim, Kültür.
10. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
11. Sanat.

II. Ünite : XV. ve XVI. Yüzyıllarda Avrupa :
A. Devletler Tablosuna Genel Bir Bakış.
B. Önemli Olaylar, Fikir ve Sanat Hareketleri.
1. Yeni Buluşlar.
2. Coğrafya Keşifleri, Sebepleri ve Sonuçları.
3. Rönesans,Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları.
4. Reform, Sebepleri, Yayılışı ve Sonuçları.

III. Ünite : XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa :
A. XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu (Duraklama Devri)
1. Osmanlı İmparatorluğunun Genel Durumu.
2. Dış ilişkiler : Osmanlı - İran, Osmanlı - Avusturya, Osmanlı - Lehistan, Osmanlı - Venedik İlişkileri. (Daha çok sebep - sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir.
3. İç İsyanlar, Sebepleri, Nitelikleri ve Sonuçları (İstanbul İsyanları, Anadolu'da Celâlî İsyanları ve Eyalet İsyanları.)
4. Islahat Hareketleri ve Bunların Karakterleri (Kuyucu Murat Paşa, II. Osman (Genç Osman), IV. Murat, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler Devri.)
B. XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu (Gerileme Devri.)
1. Dış İlişkiler : Osmanlı - Rus, Osmanlı - Venedik, Osmanlı Avusturya, Osmanlı - İran, Osmanlı - Fransız ilişkileri (Daha çok sebep - sonuç ilişkileri yönünden işlenecektir.)
2. Islahat Hareketleri ve Bunların Karakterleri (Lâle Devri, I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamit ve III. Selim.)
C. XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Kültür ve Medeniyeti.
1. Devlet Yönetimi.
2. Toprak Yönetimi.
3. Ordu ve Donanma.
4. Maliye.
5. Eğitim - Öğretim.
6. Bilim ve Teknik.
7. Dil, Edebiyat.
8. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
9. Sanat.
D. XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa ve Amerika.
1. Devletler Tablosuna Genel Bir Bakış.
2. Amerika Birleşik Devletlerinin Kuruluşu.
3. Fransız İhtilâli, İhtilâlin Sebepleri ve Sonuçları.
4. Fransız İhtilâli'nin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri.
5. Avrupa'da Bilim ve Sanat.

IV. Ünite : XIX. Yüzyıldan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa :
A. Avrupa'daki Sosyal Gelişmeler (1830 ve 1848 İhtilâlleri.)
B. Osmanlı İmparatorluğunda Siyasî Gelişmeler.
1. Osmanlı - Fransız - İngiliz ve Rus İlişkileri.
2. 1806 - 1812 Osmanlı - Rus Savaşı.
3. Kabakçı İsyanı ve Alemdar Mustafa Paşa.
4. Sırp İsyanı.
5. Yunan İsyanı.
6. 1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı.
7. Mısır ve Boğazlar Sorunu.
8. Kırım Savaşı.
C. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması.
1. Panislavizm Hareketleri, 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı ve Berlin Kongresi.
2. Dağılma Hareketleri Sırasında Yaratılan Ermeni Sorunu.
3. Kıbrıs, Tunus ve Mısır'ın Elimizden Çıkması.
4. Doğu Rumeli Sorunu ve Bulgaristan Krallığının Kurulması.
5. Girit Sorunu ve Osmanlı - Yunan Savaşı.
6. Bosna - Hersek'in Elimizden Çıkması.
7. Trablusgarp ve Balkan Savaşları. (Sebepleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır.)
8. I. Dünya Savaşı.
a) Savaş Öncesi Siyasî Durum ve Savaşın Sebepleri.
b) Osmanlı Devletinin Savaşa Girmesi ve Cepheler (Çanakkale muharebeleri ve Mustafa Kemal'in bu muharebelerdeki başarıları üzerinde önemle durulacaktır.)
c) Savaşın Sonuçları (Kurtuluş Savaşı'nın başlamasına kadar geçen olaylar da bu bölümde işlenecektir.)
D. Islahat Hareketleri.
1. II. Mahmut Dönemi Islahatı.
2. Tanzimat Fermanı.
3. Islahat Fermanı.
4. I. ve II. Meşrutiyet.
E. XIX. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Medeniyeti.
1. Devlet Yönetimi.
2. Toprak Yönetimi.
3. Maliye.
4. Ordu ve Donanma.
5. Hukuk.
6. Eğitim - Öğretim.
7. Dil, Edebiyat ve Kültür.
8. Sosyal ve Ekonomik Hayat.
9. Sanat.

V. Ünite : II. Dünya Savaşı :
A. Savaş Öncesi Siyasî Durum ve Savaşın Sebepleri.
B. Savaşın Başlaması ve Türkiye'nin Tutumu.
C. Savaşın Sonuçları.
D. Atatürk'ün II. Dünya Savaşı Öncesinde, Bu Savaş Hakkındaki Görüşleri.

TALİM VE TERBİYE BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 109 Karar Tarihi : 8.7.1983

Konu : Ortaöğretim Kurumları Tarih ders kitaplarının yarışma yolu ile yazdırılması.

Ortaöğretim kurumları Tarih ders kitaplarının ekli şartname hükümleri uyarınca yarışma yolu ile yazdırılması hususunun Bakanlık Makamının onayına sunulması kararlaştırıldı.

OLUR
8.7.1983

Hasan SAĞLAM
Millî Eğitim Bakanı

G. Ü.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL TÜRK TARİHİ DOKTORA PROGRAMI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ÖĞRETİMİ
ve
1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ANKET FORMU
(Bakanlık Müfettişleri)

Sayın,
Bakanlık Müfettişi,

Bu anket Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Doktora Programı çerçevesinde hazırlamakta olduğum " CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ÖĞRETİMİ ve 1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ (Ankara Örneği) " konulu doktora tezim ile ilgilidir.

Araştırmanın amacı; milletleşme sürecinde tarih şuuru ile birlikte millî şuura sahip olmnanın vasıtası olan Tarih Öğretimi ve bunu düzenleyen Tarih Programının amaç, işleniş ve ders kitapları bakımından uygulanmasınada karşılaşılan sorunları tespit etmek, ortaöğretim kurumlarında uygulanan Tarih öğretiminin sistem bütünlüğü içinde geliştirilmesi için yetkililere çözüm tekliflerinde bulunmaktır.

Millî Eğitimimizin sorunlarını çok iyi bilen, uygulamanın içindeki siz uzman deneticilerin resmî (genel, meslekî ve teknik) liselerde uygulanan Tarih Programının amaç, işleniş ve ders kitapları bakımından durumunu yansıtan görüşleri son derece öenm taşımaktadır.

Görüşlerinizi belirtirken, 1983 Ortaöğretim Kurumları Tarih Programını esas almanız gerektiğini belirtmek ve herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için şu açıklamanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı, 1983 - 1984 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur (29.08.1983 ; 2146 Tebliğler Dergisi). Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğini uygulayan ortaöğretim kurumlarının ortak dersler grubu arasında yer alan " Tarih 1 - 2 " dersinin amaç, açıklama, ünite / konuları söz konusu programın aynısıdır (17.08.1992 ; 2364 Tebliğler Dergisi). Modern program anlayışına göre hazırlanan " Tarih 1 - 2 " ders programları 1993 - 1994 öğretim yılından itibaren uygulanacaktır (15.03.1993 ; 2378 Tebliğler Dergisi).

Anket sorularını dikkkatli bir şekilde okuyarak açık,samimi ve doğru olarak Anket Cevap Formu üzerinde cevaplandırmanız, cevapsız soru bırakmamanız yapılacak çalışmaların amacına ulaşmasında büyük oranda katkıda bulunacaktır. Ankete vereceğiniz cevaplar, bilimsel amaçlarla gruplandırlarak değerlendirilecektir. Bu sebeple, Anket Cevap Formunda ad ve soyadınızı belirtmenize gerek yoktur.

Dört bölümden oluşan anketin her bölümünün başında özel bir açıklama bulunmaktadır. Bu açıklamaların dikkatlice okunması cevaplandırmadaki hata payını azaltacaktır.

Anket Formu şahsınızda kalacaktır. Anket Cevap Formunun 30 / 10 / 1993 tarihine kadar aşağıdaki adrese gönderilmesi gerekmektedir.

İlgi, zahmet ve katkılarınıza şimdiden teşekkür eder, başarılarınızın devamını dilerim.

Kemal KOÇAK
Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi

ADRES :
Millî Eğitim Bakanlığı Lojmanları
Çaycuma Sokak 26 / 14 -06120 Kalaba / Keçiören / ANKARA

6

%

G. Ü.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GENEL TÜRK TARİHİ DOKTORA PROGRAMI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TARİH ÖĞRETİMİ

ve

1983 ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ANKET FORMU

(Yönetici ve Öğretmenler)

ORTAÖĞRETİM KURUMLARI TARİH PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ANKET FORMU

(Yönetici ve Öğretmenler)

I. BÖLÜM

Bu bölümde sizi tanıtıcı sorulara yer verilmiştir. Anket Cevap Formunda soruları cevaplarken, durumunuza uygun bulduğunuz seçeneğin altındaki kutucuğu doldurup cevabınızı belirtmeniz yeterli olacaktır.

1. **Eğitim sistemindeki göreviniz**
   1. Okul Müdürü
   2. Müdür Yardımcısı
   3. Öğretmen
2. **Görevli bulunduğunuz ortaöğretim kurumu**
   1. Lise
   2. ~~Meslekî~~ Lise
   3. Teknik Lise
   4. Lise Dengi Okul
3. **Yaşınız**
   1. 20 - 25
   2. 26 - 30
   3. 31 - 35
   4. 36 ve daha yukarısı
4. **Eğitim - öğretim hizmetlerindeki kıdeminiz**
   1. 1 yıldan az
   2. 1-5 yıl
   3. 6 - 10 yıl
   4. 11 - 15 yıl
   5. 16 - 20 yıl
   6. 21 - 25 yıl
   7. 26 yıl ve daha fazlası
5. **En son mezun olduğunuz eğitim kurumu**
   1. Branş öğretmeni yetiştiren iki veya üç yıllık Eğitim Enstitüsü

38

2. Lisans Eğitimi (Dört yıllık yüksek okul ve fakülte)
3. Lisansüstü eğitim (Master veya doktora)

6. Branşınız

1. Eğitim Yönetimi Teftiş ve Planlaması
2. Türkçe - Edebiyat
3. Matematik
4. Fen Bilimleri (Fizik - Kimya - Biyoloji)
5. Sosyal Bilimler (Tarih - Coğrafya)
6. Felsefe Grubu (Felsefe - Mantık - Sosyoloji - Psikoloji)
7. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
8. Yabancı Dil (İngilizce - Almanca - Fransızca)
9. Meslek Dersleri (Atölye Dersleri)
10. Güzel Sanatlar (Resim - Müzik)
11. Beden Eğitimi
12. İş Eğitimi veya Seçmeli Dersler (İş ve Teknik Eğitimi, Ev Ekonomisi, Tarım, Ticaret vb.)

7. Ortaöğretim kurumlarındaki (genel, meslekî ve teknik lise veya dengi okul) öğretmenlik süreniz ne kadardır

1. 1 - 3 yıl
2. 4 - 6 yıl
3. 7 - 9 yıl
4. 10 - 12 yıl
5. 13 ve daha fazla

8. Ortaöğretim kurumlarındaki (genel, meslekî ve teknik lise veya dengi okul) yöneticilik (müdür veya müdür yardımcısı) süreniz ne kadardır.

1. Yöneticilik yapmadım
2. 1 - 3 yıl
3. 4 - 6 yıl
4. 7 - 3 yıl
5. 10 - 12 yıl
6. 13 yıldan fazla

9. Ortaöğretim kurumlarında öğretmen veya yönetici olarak kaç defa denetim gördünüz.

1. Hiç görmedim

2. 1 - 2
3. 3 - 4
4. 5 - 6
5. 7 ve daha fazla

10. Millî Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilâtında yönetici olarak hangi kademelerde çalıştınız.

1. Yöneticilik yapmadım
2. Okul Müdür veya Yardımcısı
3. İlköğretim Müdürü veya Yardımcısı
4. İlçe Milli Eğitim Müdürü
5. İl Milli Eğitim Müdürü
6. Genel Müdür veya Genel Müdür Yardımcısı
7. Daire Başkanı veya Daire Başkan Yardımcısı
8. Şube Müdürü veya Şube Müdür Yardımcısı

11. "Tarih Öğretimi" ile ilgili kaç hizmetiçi eğitim kurs veya seminerine katıldınız.

1. Hiç katılmadım
2. 1 defa katıldım
3. 2 defa katıldım
4. 3 ve daha fazla katıldım

12. "Tarih Öğretimi" ile ilgili hizmetiçi eğitim kurs veya seminerine katılmışsanız, katılma süreniz ne kadardır.

1. 3 - 5 gün
2. 5 - 10 gün
3. 10 - 15 fün
4. 20 gün ve daha fazla

II. BÖLÜM
TARİH DERSİNİN AMAÇLARI

Bu bölümde, "Ortaöğretim Kurumları Tarih Dersi Programının Amaçları"na ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Aşağıda 13 üncü sorudan başlayarak 35 nci soruya kadar vereceğiniz cevaplarda, Anket Cevap Formunda her soru için verilen "Hiç", "Az", "Orta", "Çok" ve "Tam" seçeneklerinden size uygun olan yalnız birisinin altındaki kutucuğu doldurarak belirtmeniz yeterli olacaktır.

Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı;

13. Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürünü ne derecede kazandırmaktadır.
14. Türk siyasî tarihine ne derecede yer vermektedir.
15. Türk kültür ve medeniyetine ne derecede yer vermektedir.
16. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini ne derecede öğretip kavratmaktadır.
17. Türk Milletinin şerefli geçmişini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki payını ne derecede öğretip kavratmaktadır.
18. Öğrencilerin millî duygularını ne derecede daha bilinçli ve köklü kılmaktadır.
19. Türk Milletinin zekâ ve kabiliyeti ile çalışkanlığını ne derecede benimsetmektedir.
20. Türk Milletinin ilim ve sanat severliği ile estetik zevkini özelliklerinin davranış haline gelmesini ne derecede sağlamaktadır.
21. Türk Milletinin insanlık duygusunun yüceliği gibi üstün özelliklerinin davranış haline gelmesini ne derecede sağlamaktadır.
22. Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlâdı olma sorumluluğunu ne derecede duyurmaktadır.
23. Türk Milletine, dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama bilincini ne derecede vermektedir.
24. "Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda durmadan çalışmak, sürekli bir çaba göstermek ve bu uğurda her fedâkârlığı göze alabilmek gerektiği bilincini ne derecede vermektedir.
25. Öğrencilerin, bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini ne derecede geliştirmektedir.

26. Öğrencilere, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığını ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini ne derecede kavratmaktadır.
27. Öğrencilere, tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini ne derecede göstermektedir.
28. Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin siyasî, kültür ve medeniyetin tarihi açısından yaptıkları hizmetlerin milli ve evrensel yönlerini övünçle ne derecede anlatmakta ve takdir ettirmektedir.
29. Öğrencilere, milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu ne derecede belirtmektedir.
30. Öğrencilerde, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet duygusunu ne derecede uyandırmaktadır.
31. Öğrencilere, millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini ne derecede kavratmaktadır.
32. Öğrencilere, yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilinci ve davranışını ne derecede kazandırmaktadır.
33. Öğrencilere, geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantıyı ne derecede kurdurmaktadır.
34. Gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını ne derecede değerlendirmektedir.
35. Öğrencilere, sorunlar yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişiliği ne derecede kazandırmaktadır.

III. BÖLÜM
TARİH DERSİNİN İŞLENİŞİ

Bu bölümde "Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Dersinin İşlenişi"ne ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Aşağıda 36 ncı sorudan başlayarak 91 nci soruya kadar

2-

vereceğiniz cevaplarda Anket Cevap Formunda her soru için verilen "Hiç", "Az", "Orta", "Çok" ve "Tam" seçeneklerinden sizce uygun olan yalnız birinin altındaki kutucuğu doldurarak belirtmeniz yeterli olacaktır.

Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Dersinin İşlenmesinde;

36. Tarih öğretiminin Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarını gerçekleştirmedeki yeri ve önemi, gerçek anlamda ne derecede kavratılmaktadır.
37. Tarih kültürünün fen ve toplum bilimleriyle uğraşanlara da ışık tutarak öğrencilerin düşünce ufuklarını genişleteceği ne derecede açıklanmaktadır.
38. Atatürk'ün tarih öğretimine özellikle Türk tarihine verdiği önem ne derecede belirtilmektedir.
39. Tarihi olayların, sosyal, hukukî, ekonomik, dinî, fikrî sorunlar bütünü olduğu ne derecede öğretilmektedir.
40. Kültür ve medeniyetlerle ilgili konular işlenirken medeniyetin, insanlığın ortak malı olduğu ve çağdaş dünyamıza yaptığı etkiler ne derecede vurgulanmaktadır.
41. Diğer milletlerin tarihine, Türk ve dünya tarihi açısından önemleri ölçüsünde ne derecede ağırlık verilmektedir.
42. Gerektiğinde, diğer milletlerin tarihleri ile Türk tarihi arasında ne derecede karşılaştırmalar yapılmaktadır.
43. Türk Milletinin başarılar, gözönüne getirilerek geleceğe güven ne derecede sağlanmaktadır.
44. Milletimizin üstün ahlâk değerleri ne derecede benimsetilmektedir.
45. Millî bağımsızlık ve demokrasi anlayışının kavratılarak bunlara sahip çıkma bilinci ne derecede aşılanmaktadır.
46. Millî şuura sahip, aydın, uyanık, sorumluluk almaya kararlı vatandaşlar yetiştirme görevi ne derecede dikkate alınmaktadır.
47. Türklerin, çeşitli zamanlarda ve yerlerde ayrı ayrı devletler kurmalarına rağmen, kendilerine özgü kültür ve medeniyetlerini bozmadıkları ne derecede belirtilmektedir.
48. Türklerin insanlığa, İslâm kültür ve medeniyetinin gelişmesine, yayılmasına yaptıkları hizmetler ne derecede anlatılmaktadır.

49. Atalarımızın, yurdumuzu ve milletimizi yüceltmek, geliştirmek ve gerektiğinde savunmak için ne kadar çok emek ve çaba harcadıkları ve onlara ne kadar borçlu olduğumuz örneklerle ne derecede belirtilmektedir.
50. Atalarımızdan bize miras kalan ve gelenekleşmiş çalışkanlık, cesaret, güçlükleri yenme, fedakârlık ve onurluluk gibi meziyetleri devam ettirme bilinci ne derecede uyandırılmaktadır.
51. Büyük devletler ve imparatorluklar kurmuş, medeniyetler meydana getirmiş, şanlı zaferler kazanmış milletimizin, zaman zaman büyük şansızlıklara ve haksızlıklara da uğramış olduğuna ne derecede dikkat çekilmektedir.
52. Türk Milletinin, tarihin derinliklerinden gelen ve büyük bir millet olmanın verdiği güçle olağanüstü canlılık kudreti gösterdiğine, tarihten ve doğuştan gelen yetenekleriyle her zaman dimdik ayakta durduğuna ne derecede dikkat çekilmektedir.
53. Cumhurbaşkanlığı forsunun anlamı ne derecede açıklanmaktadır.
54. Osmanlı Devletinin duraklama, gerileme ve çöküş devirleri, bunların sebepleri, tarihi gerçekler doğrultusunda ve açıkça gözler önüne ne derecede serilmektedir.
55. Siyasî olayların seyrinden çok sebep-sonuç ilişkileri üzerinde ne derecede durulmaktadır.
56. Dünyanın değişik bölgelerinde, aynı çağda meydana gelen tarih olaylarının, insanların düşünüş ve yaşayışlarına etkileri ve daha sonraki topumlarda meydana getirdiği değişiklikler üzerinde ne derecede durulmaktadır.
57. Teferruat sayılabilecek tarihlerle yer ve kişi isimleri ne derecede ezberletilmektedir.
58. Olaylar anlatılırken, benzer dünya olayları da gözönünde bulundurulup, bunlar arasında sebep - sonuç ilişkileri yönünden karşılaştırma ne derecede yapılmaktadır.
59. Tarihte birçok sorunun birbiriyle bağlantılı olduğuna ne derecede dikkat çekilmektedir.
60. 18 nci ve 19 ncu yüzyıllarda Avrupa'da meydana gelen sosyal ve siyasî nitelikteki olayların, toplum yapısıyla ilişkileri ne derecede anlatılmaktadır.

61. 18 nci ve 19 ncu yüzyıllarda Avrupa'da meydana gelen sosyal ve siyasî nitelikteki olayların sonunda ortaya çıkan fikirlerin, Osmanlı Devletini de etkileyerek devlet bünyesinde ve toplumda bir takım yenileşme hareketlerini başlattığı, çağdaş hukuk düzenine ve demokrasiye geçişin ilk temellerinin atıldığı ne derecede belirtilmektedir.

62. 20 nci yüzyılın ilk yarısında yurtta ve dünyada meydana gelen olayların, devletlerarası siyasî ve ekonomik çıkar çatışmalarının dünya tarihini nasıl etkilediği ve devletlerarası tabloyu nasıl değiştirdiği ne derecede açıklanmaktadır.

63. 20. yüzyılın ilk yarısında, batılı büyük devletlerin bloklaşmaları, Türk Milletinin bu bloklaşmaya karşı verdiği varolma savaşının ve demokrasiyi kurma yolunda gösterdiği çabaların önemi ne derecede belirtilmektedir.

64. Yurt ve Cumhuriyet sevgisi, kanun ve nizam duygusu ne derecede telkin edilmektedir.

65. Coğrafî etmenlerin ve ülkelerin jeopolitik durumunun bu bölgelerde kurulan medeniyetleri nasıl etkilediği, tarihî olayların akışını değiştirmedeki rolleri örneklerle ne derecede açıklanmaktadır.

66. Yurdumuzun jeopolitik konumuna dikkat çekilip, bu durumun Türk ve dünya tarihi açısından önemi ne derecede belirtilmektedir.

67. Tarihimizdeki ünlü devlet adamları, kahramanlar, ıslahatçılar veya başka milletlerin "Büyük" ünvanlarını almış krallar ve imparatorları ile Atatürk'ün kişiliği; onların bıraktıkları eserlerle inkılâbımızın yenilikleri ne derecede karşılaştırılmaktadır.

68. Karşılaştırma yapılırken, kişiler ve kurumlar bulundukları zamana göre ne derecede değerlendirilmektedir.

69. Atatürk'ün 20 nci asırdaki üstün kişiliği vurgulanıp, inkılâbımızın eşsizliği ne derecede belirtilmektedir.

70. Türkiye tarihinde dönüm noktası oluşturan Malazgirt ve Miryokefalon savaşları işlenirken İstiklâl Savaşımızın sonundaki Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesinin önemine ne derecede değinilmektedir.

71. Anadolu'nun fethi konusunda, bugünkü yurdumuzun Bizanslılardan alınışı işlenirken, Anadolu'da Bizans boyunduruğu altında yaşamış olanErmenilerle bir sorunumuz olmadığı üzerinde ne derecede durulmaktadır.
72. Ermenilerin son zamanlarda dış güçlerce desteklenip yabancı ülkelerde elçilik ve müşavirliklerimizde giriştikleri geniş kanlı cinayetler karşısında Türk Milletinin, belirli terör odaklarınca düşünülen siyasî oyunların tuzağına düşmeyeceği ne derecede açıklanmaktadır.
73. 1683'deki Viyana bozgunu ve ardarda başlayan yenilgilerimiz ne derecede açıklanmaktadır.
74. Osmanlı topraklarındaki geri çekilmenin Sakarya Meydan Muharebesi ile son bulduğu ve Türk Milletinin ters giden tarihinin değiştiği ne derecede açıklanmaktadır.
75. Kanuni Sultan Süleyman zamanında bir lütuf olarak Fransızlara verilen kapitülasyanlar işlenirken, daha sonra devletimizin ekonomik yönden sömürülmesine yol açan bu anlaşmanın Lozan Barış Anlaşması ile kaldırıldığı üzerinde ne derecede durulmaktadır.
76. Osmanlı Devletinde yapılan ıslahat hareketleri bilhassa II. Mahmut zamanındaki yeniliklerle Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerindeki değişiklikler ne derecede açıklanmaktadır.
77. Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerindeki değişiklikler ve düzenlemeler Atatürk İnkılâbı'nın getirdiği yeniliklerle ne derecede karşılaştırılmaktadır.
78. Atatürk'ün inkılâpçı kişiliği üzerinde ne derecede durulmaktadır.
79. Kültür ve sanat hareketleri üzerinde ne derecede durulmaktadır.
80. Atatürk zamanında başlatılan kültür ve sanat alanındaki yeniliklerin değeri ne derecede kavratılmaktadır.
81. Tarihî olayların kuru bir anlatım biçimiyle ve kalıplaşmış kronolojik olaylar zinciri halinde aktarılmasından ve ezberletilmesinden ne derecede kaçınılmaktadır.
82. Öğretmen ve öğrenci çoğunluğunu pasif durumda bırakan öğrenci takrirlerinden ne derecede kaçınılmaktadır.

83. Soru - cevap, diyalog ve grup çalışmalarına ne derecede yer verilmektedir.
84. Etkin takrir yöntemiyle öğrenci çoğunluğunun derse iştiraki ne derecede sağlanmaktadır.
85. Önemli görülen konular tarihî menkibe, hâtıra, şiir ve fıkralarla zenginleştirmek suretiyle derse öğrencilerin ilgileri ne derecede çekilmektedir.
86. Konular harita üzerinde ne derecede işlenmektedir.
87. Olayların planları ve krokileri ne derecede çizilmektedir.
88. Gerektiğinde konularla ilgili olan ve Millî Eğitim Bakanlığınca tavsiyesi uygun görülen kitap, ansiklopedi, dergi ve broşür gibi kaynaklar ile varsa film, diya ve slaytlardan ne derecede yararlanılmaktadır.
89. Çevredeki tarihî yer, anıt ve eserler ile müzelerdeki tarihî eser ve belgeler ne derecede gezilip görülmektedir.
90. Eski eserlerle anıtların birer tarihî belge olduğuna ne derecede dikkat çekilmektedir.
91. Eski eserlerle anıtları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere çekmekten korumanın millî bir görev olduğu fikri ne derecede aşılanmaktadır.

TARİH DERS KİTAPLARI
IV. BÖLÜM

Bu bölümde "Ortaöğretim Kurumlarında Okutulan Tarih Ders Kitaplarının Özellikleri"ne ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Denetimde görevli bulunduğunuz sınıf veya ders geçme ve kredi sistemine göre ortaöğretim kurumunda okutulan ders kitapları / yardımcı ders kitaplarının adını, yazarını ve yayınevini Anket Cevap Formunda gösterilen yere sırayla yazınız. Daha sonra bu ders kitaplarını / yardımcı ders kitaplarını gözönüne alarak soruları cevaplandırınız.

Aşağıdaki 92 nci sorudan başlayarak 116 ncı soruya kadar vereceğiniz cevaplarda, Anket Cevap Formunda her soru için verilen "Hiç", "Az", "Orta", "Çok" ve "Tam" seçeneklerinden sizce uygun olan yalnız birisinin altındaki kutucuğu doldurarak belirtmeniz yeterli olacaktır.

Ders kitabında / yardımcı ders kitabında;

92. Konular, mümkün olduğu ölçüde günlük hayatla bağlantılı olarak ilmî, tabiî, sosyal, estetik ve ekonomik boyutları içinde ne derecede ele alınmıştır.
93. Konular, öğrencilerin sınıf seviyelerine göre ihtiyaçlarını karşılayan ve onlara günlük hayatlarında uygulama imkânları sağlayan canlı konular veya üniteler halinde ne derecede işlenmiştir.
94. Her ünite veya konu, problemleri belirtme, problem etrafında araştırma ve inceleme yolu ile sıralama, bunlardan sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek genel fikre varma şeklinde sıralanan bilimsel düşünme metodunu kuvvetlendirecek şekilde ne derecede işlenmiştir.
95. Öğrencilerin gelişim başamakları dikkate alınarak yaş ve olgunluk seviyelerine uygun dil ve ifade ne derecede kullanılmıştır.
96. Kazandırılacak bilgiler gerek bilimsel yönden gerek açıklamalar bakımından ne derecede doğrudur.
97. Bölümler veya ünitelerle konular arasında, hacim bakımından, makul ve programa uygun bir denge ne derecede kurulmuştur.
98. Forma sayısı, dersin özelliğine ve sınıf seviyesine göre ne derecede ayarlanmıştır.
99. Konuların tertip ve düzeninde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları ne derecede gözönünde bulundurulmuştur.
100. Basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkesine ne derecede uyulmuştur.
101. Kazandırılacak esas bilgiler, mümkün olduğu kadar sınıf veya dönem seviyesine göre kurallardan ve örneklerden hareket edilerek ne derecede verilmiştir.
102. İşlenen konuların, aynı sınıfta veya dönemde okutulan diğer derslerle münasebeti ne derecde gözönünde bulundurulmuştur.
103. Önceki sınıfların veya dönemlerin konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantı kurulup bunların tamamlanmasına ne derecede çalışılmıştır.
104. Sonraki sınıflara veya dönemlere hazırlayıcı özellikler ne derecede bulunmaktadır.

105. Konularla ilgili hazırlık çalışmaları, araştırma ve ödevler arasında ilişki ve uygunluk ne derecede sağlanmıştır.

106. Metinlerde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve ifade ne derecede kullanılmıştır.

107. Öğrencileri çalışmaya, araştırmaya ve düşünmeye özendirici, yönlendirici hazırlık soruları ile her bölüm veya ünite sonunda değerlendirme sorularına ne derecede yer verilmiştir.

108. Konuları açıklayıcı resim, tablo, grafik, şema, plan, harita ve benzeri unsurlara ne derecede yer verilmiştir.

109. Konuları açıklayıcı (resim, tablo, grafik, şema, plan, harita vb.) unsurlar, metinlerin kolayca kavranmasını sağlayacak biçimde ne derecede uygun yerlere konulmuş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

110. Öğrencilerin millî duygularını besleyici ve ilgili ders konularını sevdirici okuma parçalarına ne derecede yer verilmiştir.

111. İçindekiler, sözlük (lügatçe) ve kaynakça ne derecede verilmiştir.

112. Aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin yanlarında ve parantez içinde Türkçe okunuşları ne derecede gösterilmiştir.

113. Resim, grafik, şema, plan, harita ve benzeri unsurların oluşturulmasında, görünümün yanısıra, eğiticilik ve öğreticilik vasfına ne derecede önem verilmiştir.

114. Kitapların basıldığı kâğıt ne derecede kalitelidir.

115. Kitabın dizgisinde harf büyüklüğüne (10 punto) ne derecede uyulmuştur.

116. Kitap, ne derecede kullanılabilir ve korunabilir niteliktedir.

Görevlildenetiminde bulunduğunuz ortaöğretim kurumunda okutulan ders kitapları/yardımcı ders kitaplarının adını, yazarını ve yayınevini aşağıda boş bırakılan yere yazınız. Daha sonra bu ders kitaplarını / yardımcı ders kitaplarını gözönüne alarak 92. - 116. soruları cevaplandırınız

	Ders / yardımcı ders kitaplarının		
	Adı	*Yazarı*	*Yayınevi*
01.	.....	.....	.....
02.	.....	.....	.....
03.	.....	.....	.....
04.	.....	.....	.....
05.	.....	.....	.....
06.	.....	.....	.....

	Hiç	Az	Orta	Çok	Tam
92.	0	0	0	0	0
93.	0	0	0	0	0
94.	0	0	0	0	0
95.	0	0	0	0	0
96.	0	0	0	0	0
97.	0	0	0	0	0
98.	0	0	0	0	0
99.	0	0	0	0	0
100.	0	0	0	0	0
101.	0	0	0	0	0
102.	0	0	0	0	0
103.	0	0	0	0	0
104.	0	0	0	0	0
105.	0	0	0	0	0
106.	0	0	0	0	0
107.	0	0	0	0	0
108.	0	0	0	0	0
109.	0	0	0	0	0
110.	0	0	0	0	0
111.	0	0	0	0	0
112.	0	0	0	0	0
113.	0	0	0	0	0
114.	0	0	0	0	0
115.	0	0	0	0	0
116.	0	0	0	0	0

Not: Anket Formunda yer almayan, belirtmek istediğiniz hususlar varsa lütfen aşağıya yazınız.

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI

İLİ : Ankara İLÇESİ : Altındağ

ORTAÖĞRETİM KURUMUNUN ADI	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
Ahmet Yesevi Lisesi	1	6	4	11
Anadolu Sekreterlik Meslek Lisesi	1	2	-	3
Anafartalar Anadolu Tic. Mes. Lisesi	1	2	-	3
Ankara Anadolu Lisesi	1	6	3	10
Ankara Lisesi	1	8	7	16
Ankara Ticaret Lisesi	1	11	3	15
Atatürk Kız Tek.ve An. Kız Mes. Lisesi	1	7	3	11
Atatürk Tekn. Lise ve End. Mes. Lisesi	1	8	3	12
Esenevler Lisesi	1	7	4	12
Gazi Akşam Lisesi	1	2	1	3
Gazi Lisesi	1	6	4	11
İnönü Lisesi	1	5	5	11
Iskitler Endüstri Meslek Lisesi	1	5	3	9
Solfasol İmam Hatip Lisesi	1	7	2	10
Uluğbey Lisesi	1	10	5	16
Ulus Endüstri Meslek Lisesi	1	4	1	6
Ulus Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	1	8	1	10
Yeşilöz Lisesi	1	7	3	11
Yıldırım Beyazıt Anadolu Lisesi	1	3	2	6
Yıldırım Beyazıt Endüstri Mes. Lisesi	1	7	4	12
Yıldırım Beyazıt Kız Meslek Lisesi	1	6	3	10
Yıldırım Beyazıt Lisesi	1	4	5	10
Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi	1	5	3	9
TOPLAM	23	136	69	228

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI

İLİ : Ankara İLÇESİ : Çankaya

ORTAÖĞRETİM KURUMUNUN ADI	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1	2	2	5
Anittepe Lisesi	1	10	2	13
Atatürk Lisesi	1	14	9	24
Ayrancı Lisesi	1	14	5	20
Ayrancı Ticaret Lisesi	1	7	5	13
Balgat An.Tek. Lise ve En. Mes. Lisesi	1	8	3	12
Çankaya Anadolu Lisesi	1	3	2	6
Çankaya Lisesi	1	11	6	18
Cumhuriyet Lisesi	1	14	6	21
Cumhuriyet Ticaret Meslek Lisesi	1	6	4	11
Deneme Lisesi	1	10	6	17
Dikmen Lisesi	1	10	5	16
Dikmen Tek. ve End. Mes. Lisesi	1	8	4	13
Ellinci Yıl Lisesi	1	9	2	12
Fen Lisesi	1	4	2	7
G. O. P. An. Mes. ve Kız Mes. Lisesi	1	4	1	6
İncesu Lisesi	1	6	4	11
Kurtuluş Lisesi	1	10	8	19
Kılıçarslan Lisesi	1	2	2	5
Millî Piyango Anadolu Lisesi	1	4	2	7
Mimar Kemal Lisesi	1	14	4	19
Ömer Seyfettin Lisesi	1	5	2	8
Sokullu Mehmet Paşa Lisesi	1	10	3	14
Tınaztepe Lisesi	1	7	2	10
Yüzüncü Yıl Kız Meslek Lisesi	1	6	2	9
TOPLAM	25	196	93	314

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI

İLİ : Ankara İLÇESİ : Keçiören

ORTAÖĞRETİM KURUMUNUN ADI	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
Aktepe Lisesi	1	7	-	8
Aydınlıkevler Lisesi	1	8	5	14
Aydınlıkevler Ticaret Meslek Lisesi	1	13	6	20
Bağlum Lisesi	1	1	1	3
Etlik Kız Meslek Lisesi	1	4	1	6
Etlik Lisesi	1	8	4	13
Farabi Lisesi	1	5	1	7
Fatih Sultan Mehmet Lisesi	1	11	4	16
Fethiye Kemal Mumcu An. Lisesi	1	4	-	5
H. Hikmet Oğultürk Kız Meslek Lisesi	1	6	2	9
İncirli Lisesi	1	13	4	18
İncirli Endüstri Meslek Lisesi	1	8	2	11
Kalaba Kız Meslek Lisesi	1	6	1	8
Kalaba Lisesi	1	4	3	8
Kanuni Lisesi	1	12	4	17
Keçiören Endüstri Meslek Lisesi	1	8	2	11
Keçiören Lisesi	1	10	6	17
Pursaklar Lisesi	1	2	-	3
TOPLAM	18	135	45	198

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI

İLİ : Ankara İLÇESİ : Mamak

ORTAÖĞRETİM KURUMUNUN ADI	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
Abidinpaşa Endüstri Meslek Lisesi	1	9	4	14
Abidinpaşa Lisesi	1	6	6	13
Başkent Lisesi	1	9	5	15
Cebeci Kız Meslek Lisesi	1	5	1	7
Gülveren Lisesi	1	6	3	10
İmrahor Endüstri Meslek Lisesi	1	6	1	8
Mamak Lisesi	1	5	1	7
Mamak İmam Hatip Lisesi	1	12	5	18
Niğbolu Lisesi	1	2	1	4
Şehit Nuri Pamir Lisesi	1	6	4	11
Tuzluçayır Lisesi	1	9	4	14
Üreğil Kız Meslek Lisesi	1	4	-	5
TOPLAM	12	79	35	126

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI

İLİ : Ankara İLÇESİ : Yenimahalle

ORTAÖĞRETİM KURUMUNUN ADI	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
Alparslan Lisesi	1	11	4	16
An. Teknik Lise ve End. Mes. Lisesi	1	10	3	14
Anadolu Otelcilik ve Tur. Mes. Lisesi	1	7	2	10
Atatürk Anadolu Lisesi	1	10	6	17
Gazi An.Tek. Lise ve End. Mes. Lisesi	1	8	2	11
Gazi Anadolu Lisesi	1	8	5	14
Gaziçiftliği Lisesi	1	7	3	11
Halide Edip Lisesi	1	11	2	14
Mehmet Akif Ersoy Lisesi	1	9	1	11
Mimar Sinan Lisesi	1	9	6	16
Mustafa Kemal Lisesi	1	13	4	18
Radyo TV Anadolu Tek. Lisesi	1	1	-	2
Şentepe Lisesi	1	7	4	12
Tic. Mes. Lisesi ve Man. İd. Mes. Lis.	1	9	2	12
Yahya Kemal Beyatlı Lisesi	1	8	4	13
Yunus Emre Kız Meslek Lisesi	1	6	1	8
TOPLAM	16	134	49	199

1992 - 1993 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLİ YÖNETİCİ ve TARİH ÖĞRETMENLERİNİN İLÇELERE DAĞILIMI

İLİ : Ankara

İLÇELER	OKUL MÜDÜRÜ	MÜDÜR YARDIMCISI	TARİH ÖĞRETMENİ	TOPLAM
1. Altındağ	23	136	69	228
2. Çankaya	25	196	93	314
3. Keçiören	18	135	45	198
4. Mamak	12	79	35	126
5. Yenimahalle	16	134	49	199
TOPLAM	94	680	291	1065

DENEKLERİN ANKETE VERDİKLERİ CEVAPLARIN DAĞILIMI
(Bakanlık Müfettişleri)

Tarih Dersinin Amaçları	Hiç (1)	Az (2)	Orta (3)	Çok (4)	Tam (5)	Toplam	AAO	Derece
1. Büyük medeniyetler kurmuş, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırma	6	48	63	18	3	138	2.73	Orta
2. Türk siyasî tarihine yer verme	12	53	62	10	1	138	2.52	Az
3. Türk kültür ve medeniyetine yer verme	7	40	72	12	7	138	2.79	Orta
4. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratma	14	42	63	12	7	138	2.68	Orta
5. Türk milletinin dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki payını kavratma	13	52	43	18	12	138	2.73	Orta
6. Millî duyguları bilinçli ve köklü kılma	16	60	52	9	1	138	2.41	Az
7. Türk milletinin zekâ, kabiliyet ve çalışkanlığını benimsetme	15	53	56	10	4	138	2.52	Az
8. Türk milletinin ilim ve sanatseverliği ile estetik zevki özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	20	40	62	7	3	138	2.47	Az
9. Türk milletinin insanlık duygusunun yüceliği gibi üstün özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	17	46	59	13	3	138	2.55	Az
10. Büyük Türk milletinin evlâdı olma sorumluluğunu duyurma	15	45	60	12	6	138	2.63	Orta
11. Türk milletine dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama bilincini verme	11	48	62	14	3	138	2.63	Orta
12. " Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda her fedakârlığı göze alabilmek gerektiği bilincini verme	14	54	55	13	2	138	2.52	Az
13. Olayların sebep ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirme	19	48	60	7	4	138	2.48	Az
14. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceğini kavratma	12	36	67	19	4	138	2.76	Orta
15. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini gösterme	12	43	69	12	2	138	2.63	Orta
16. Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin yaptıkları hizmetleri övünçle anlatma ve takdir ettirme	12	39	51	31	5	138	2.84	Orta
17. Milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtme	15	48	62	12	1	138	2.53	Az
18. İnsanlığa sevgi, saygı ve hizmet duygusunu uyandırma	17	40	68	12	1	138	2.56	Az
19. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratma	12	39	71	15	1	138	2.66	Orta
20. Yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilinci ve davranışını kazandırma	15	47	67	8	1	138	2.51	Az
21. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantıyı kurdurma	22	57	53	5	1	138	2.31	Az
22. Yurt ve dünya sorunlarını değerlendirme	22	60	51	4	1	138	2.28	Az
23. Sorunlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî değerlerimize bağlı bir kişilik kazandırma	22	52	50	13	1	138	2.41	Az

$p < 0.05$ $\quad x^2_T = 15.51$ $\quad$ s.d. = 8

AAO (Ağırlıklı Aritmetik Ortalama) :
1.00 - 1.79 Hiç,
1.80 - 2.59 Az,
2.60 - 3.39 Orta,
3.40 - 4.19 Çok,
4.20 - 5.00 Tam

DENEKLERİN ANKETE VERDİKLERİ CEVAPLARIN DAĞILIMI
(Okul Yöneticileri)

Tarih Dersinin Amaçları	Hiç (1)	Az (2)	Orta (3)	Çok (4)	Tam (5)	Toplam	AAO	Derece
1. Büyük medeniyetler kurmuş, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırma	91	153	377	124	29	774	2.80	Orta
2. Türk siyasî tarihine yer verme	31	365	271	89	18	774	2.60	Orta
3. Türk kültür ve medeniyetine yer verme	16	240	335	167	16	774	2.90	Orta
4. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratma	42	272	351	84	25	774	2.71	Orta
5. Türk milletinin dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki payını kavratma	52	246	295	125	56	774	2.85	Orta
6. Millî duyguları bilinçli ve köklü kılma	108	224	338	68	36	774	2.61	Orta
7. Türk milletinin zekâ, kabiliyet ve çalışkanlığını benimsetme	49	250	369	53	53	774	2.75	Orta
8. Türk milletinin ilim ve sanatseverliği ile estetik zevki özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	97	239	345	53	40	774	2.61	Orta
9. Türk milletinin insanlık duygusunun yüceliği gibi üstün özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	73	191	315	159	36	774	2.86	Orta
10. Büyük Türk milletinin evlâdı olma sorumluluğunu duyurma	56	258	270	121	69	774	2.85	Orta
11. Türk milletine dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama bilincini verme	81	240	270	126	57	774	2.79	Orta
12. " Millî kültürümüzü - muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda her fedakârlığı göze alabilmek gerektiği bilincini verme	82	217	307	107	61	774	2.80	Orta
13. Olayların sebep ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirme	115	298	258	70	33	774	2.49	Az
14. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceğini kavratma	62	239	276	144	53	774	2.85	Orta
15. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, olayların ve tarihin akışını nasıl etkiledîklerini gösterme	39	263	312	104	56	774	2.83	Orta
16. Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin yaptıkları hizmetleri övünçle anlatma ve takdir ettirme	28	186	280	201	79	774	3.15	Orta
17. Milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtme	80	247	300	80	67	774	2.75	Orta
18. İnsanlığa sevgi, saygı ve hizmet duygusunu uyandırma	88	247	280	117	42	774	2.71	Orta
19. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratma	84	227	291	130	42	774	2.76	Orta
20. Yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilinci ve davranışını kazandırma	50	200	358	133	33	774	2.86	Orta
21. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantıyı kurdurma	104	228	330	83	29	774	2.61	Orta
22. Yurt ve dünya sorunlarını değerlendirme	129	300	261	67	17	774	2.93	Orta
23. Sorunlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî değerlerimize bağlı bir kişilik kazandırma	107	238	317	80	32	774	2.60	Orta

$p < 0.05$ $\quad x^2_T = 15.51$ $\quad$ s.d. = 8

AAO (Ağırlıklı Aritmetik Ortalama) :
1.00 - 1.79 Hiç,
1.80 - 2.59 Az,
2.60 - 3.39 Orta,
3.40 - 4.19 Çok,
4.20 - 5.00 Tam

DENEKLERİN ANKETE VERDİKLERİ CEVAPLARIN DAĞILIMI
(Tarih Öğretmenleri)

Tarih Dersinin Amaçları	Hiç (1)	Az (2)	Orta (3)	Çok (4)	Tam (5)	Toplam	AAO	Derece
1. Büyük medeniyetler kurmuş, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırma	19	73	160	31	8	291	2.78	Orta
2. Türk siyasî tarihine yer verme	6	79	151	51	4	291	2.89	Orta
3. Türk kültür ve medeniyetine yer verme	8	74	171	32	2	291	2.84	Orta
4. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratma	22	98	139	26	6	291	2.64	Orta
5. Türk milletinin dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki payını kavratma	27	104	119	31	10	291	2.63	Orta
6. Millî duyguları bilinçli ve köklü kılma	38	94	137	16	6	291	2.51	Az
7. Türk milletinin zekâ, kabiliyet ve çalışkanlığını benimsetme	28	88	145	18	12	291	2.64	Orta
8. Türk milletinin ilim ve sanatseverliği ile estetik zevki özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	41	109	118	19	4	191	2.43	Az
9. Türk milletinin insanlık duygusunun yüceliği gibi üstün özelliklerinin davranış hâline gelmesini sağlama	18	110	109	52	2	291	2.69	Orta
10. Büyük Türk milletinin evlâdı olma sorumluluğunu duyurma	20	90	128	49	4	291	2.74	Orta
11. Türk milletine dünya milletleri içinde lâyık olduğu yeri sağlama bilincini verme	20	88	141	34	8	291	2.73	Orta
12. " Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma " yolunda her fedakârlığı göze alabilmek gerektiği bilincini verme	47	87	122	29	2	291	2.45	Az
13. Olayların sebep ve sonuçları üzerinde günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirme	36	110	103	34	8	291	2.54	Az
14. Atatürk'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesinin yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceğini kavratma	17	71	125	63	15	291	2.95	Orta
15. Tarihî olaylara yön veren kişilerin, olayların ve tarihin akışını nasıl etkiledîklerini gösterme	8	87	143	38	15	291	2.87	Orta
16. Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin yaptıkları hizmetleri övünçle anlatma ve takdir ettirme	8	68	130	56	29	291	3.10	Orta
17. Milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtme	25	79	132	43	12	291	2.78	Orta
18. İnsanlığa sevgi, saygı ve hizmet duygusunu uyandırma	27	89	130	39	6	291	2.68	Orta
19. Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratma	21	77	145	44	4	291	2.76	Orta
20. Yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilinci ve davranışını kazandırma	19	68	163	35	6	291	2.79	Orta
21. Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantıyı kurdurma	21	89	150	25	6	291	2.67	Orta
22. Yurt ve dünya sorunlarını değerlendirme	46	102	111	21	11	291	2.48	Az
23. Sorunlara çözüm getirebilen millî, manevî ve maddî değerlerimize bağlı bir kişilik kazandırma	35	90	131	27	8	291	2.59	Az

$p < 0.05$ $\quad x^2_T = 15.51$ $\quad s.d. = 8$

AAO (Ağırlıklı Aritmetik Ortalama) :
1.00 - 1.79 Hiç,
1.80 - 2.59 Az,
2.60 - 3.39 Orta,
3.40 - 4.19 Çok,
4.20 - 5.00 Tam